

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**NETWORK TOPLUMUNDA KENT:
KADIKÖY, FATİH VE SULTANBEYLİ
ÖRNEKLERİ**

VEDİA DERDA TAŞAR

MİMARLIK ANA BİLİM DALI
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

MARDİN-2018

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**NETWORK TOPLUMUNDA KENT:
KADIKÖY, FATİH VE SULTANBEYLİ
ÖRNEKLERİ**

VEDİA DERDA TAŞAR
13251301

MİMARLIK ANA BİLİM DALI
LİSANSÜSTÜ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. BÜLENT DİKEN
DR. ÖĞR. ÜYESİ HALİL İBRAHİM DÜZENLİ

MARDİN-2018

TEZ ONAY SAYFASI

Mardin Artuklu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 13251301 numaralı Doktora öğrencisi, Vedia Derda TAŞAR, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı 'NETWORK TOPLUMUNDA KENT: KADIKÖY, FATİH ve SULTANBEYLİ ÖRNEKLERİ' başlıklı tezini, aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı: PROF. DR. BÜLENT DİKEN

Üye: PROF. DR. ZEYNEP SAYIN

Üye: DR. ÖĞR. ÜYESİ SITKI KARADENİZ

Üye: DOÇ. DR. EDA ÜNLÜ YÜCESOY

Üye: DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEYNEP ATAŞ

ONAY:

Bu tezin kabulü; Enstitü Yönetim Kurulu'nuntarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

..../..../2018

Enstitü Müdürü

DOÇ. DR. Yusuf DOĞAN

Teslim Tarihi:

Savunma Tarihi:

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında doktora danışmanlığımı yürütmüş olan Prof. Dr. Bülent Diken ve Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Düzenli'ye öncelikli olarak teşekkürlerimi sunmak isterim. Tez konusunun belirlenmesinden, tezin tamamlanmasına kadar her safhada beni olumlu şekilde destekledikleri, büyük bir sabır ve özveri ile tezi yürütmüş oldukları için kendilerine minnettarım. Eğer yönlendirmeleri ve disiplinli yürütücülükleri olmasaydı bu tez asla ortaya çıkmazdı.

Tezimin her aşamasında kendileri ile çok faydalı akademik tartışmalar yapabilme imkanı bulduğum Prof. Dr. Zeynep Sayın ve Dr. Öğr. Üyesi Sıtkı Karadeniz'e gerek destekleri gerekse de yardımları için çok teşekkür ederim. Ayrıca Doç. Dr. Eda Ünlü Yücesoy ve Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Atas'a değerli görüş ve önerileri için teşekkürü borç bilirim.

Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Ağırakça'ya doktora tez süresince sağlamış olduğu araştırma imkanları için çok teşekkür ederim.

Tez süresince desteklerini esirgemeyen babam Prof. Dr. Şinasi Gündüz ve annem Gülten Gündüz'e, kardeşlerim Erkam, Ahmet ve Ömer Faruk'a her zaman yanımda oldukları için teşekkür etmek isterim. Son olarak eşim Arş. Gör. Emin Selçuk Taşar ve tezimle birlikte büyüyen oğlum Ali Bera'ya özverilerinden ve göstermiş oldukları sabırdan ötürü gönülden teşekkür ederim.

Vedia Derda Taşar

Mardin, 2018

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: NETWORK TOPLUMU	17
1.1. Networkte Teknoloji ve Üretim İlişkileri Bağlamında Toplum	22
1.2. Networkte Toplumsal Uzamın Dönüşümü	27
1.3. Network Toplumunda Kültür.....	32
1.4. Network Toplumunda İktidar İlişkileri.....	37
2. BÖLÜM: NETWORK KENTİ.....	41
2.1. Networkte Kentsel Mekanın Niteliği ve Yer İlişkisi	51
2.2. Network Mimarisi.....	59
2.3. Network Kenti Aktörleri	61
2.4. Network Kentinde Gündelik Hayat	67
2.5. Network Kentinde Üretimin Uzamsal Yapılanması Bağlamında Ağın Mekansal Analizi.....	75
3. BÖLÜM: NETWORKTE YAKINLIK İLİŞKİLERİ	80
3.1. Networkte Fiziksel Yakınlık İlişkileri	88
3.2. Networkte Sosyal Yakınlık İlişkileri	104
3.3. Networkte Yeni Uzam ilişkileri.....	113
4. BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASI: NETWORK ve YAKINLIK İLİŞKİLERİ	118
4.1. NETWORKÜN İÇİNDE OLMAK: KADIKÖY ÖRNEĞİ	119
4.1.1. Kadıköy İlçesi Genel Verileri ve Çalışma Alanı Tanımı.....	121
4.1.2. Network Kentinde Yakınlık İlişkileri: Seçkin Kimlik Bağlamında Kadıköy	133

4.1.3.	Network Kentinde Toplumsallığın Görünümleri: Kadıköy’de Özel Mekanlar	149
4.1.4.	Network Kentinde Tüketim İlişkileri: Moda Caddesi’nde Teknoloji ve Kentsel Mekan Kullanımı	154
4.2.	NETWORKTE ARADA KALMAK: FATİH ÖRNEĞİ.....	164
4.2.1.	Fatih İlçesi Genel Verileri ve Çalışma Alanı Tanımı	166
4.2.2.	Network Kentinde Yakınlık İlişkileri: Meşrulaştırıcı Kimlik Bağlamında Fatih	171
4.2.3.	Network Kentinde Toplumsallığın Görünümleri: Fatih’te Cemaatler ve Marjinal Ağlar	182
4.2.4.	Network Kentinde Tüketim İlişkileri: Fevzipaşa Caddesi ve Vodina Caddesi’nde Teknoloji ve Kentsel Mekan Kullanımı	204
4.3.	NETWORKÜN DIŞINDA OLMAK: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ....	214
4.3.1.	Sultanbeyli İlçesi Genel Verileri ve Çalışma Alanı Tanımı	216
4.3.2.	Network Kentinde Yakınlık İlişkileri: Dışlanma Bağlamında Sultanbeyli	228
4.3.3.	Network Kentinde Toplumsallığın Görünümleri: Sultanbeyli’de Yeniden Kimlik	252
4.3.4.	Network Kentinde Tüketim İlişkileri: Fatih Bulvarı’nda Teknoloji ve Kentsel Mekan Kullanımı	258
5.	TARTIŞMA ve SONUÇ	272
	KAYNAKLAR	292

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Kadıköy İlçesi Konum ve Ulaşım Haritası.....	122
Şekil 2 Kadıköy Caferağa ve Osmanağa Mahallelerinin Yıllara Göre Yerleşimin Gelişimi.....	123
Şekil 3 Kadıköy İlçesi Çalışma Alanları.....	126
Şekil 4 Moda Senti Günlük Kiralık Dairelerin Dağılımı.....	161
Şekil 5 Moda Senti Tüketim Alanlarının Dağılımı ve Fotoğraf Paylaşım Oranları.....	162
Şekil 6 Fatih İlçesi Konum ve Ulaşım Haritası.....	166
Şekil 7 Fatih İlçesi Çalışma Alanları.....	169
Şekil 8 Fatih'te İktidar Bağlantılı Kent Projeleri.....	180
Şekil 9 Fatih İlçesi Günlük Kiralık Dairelerin Dağılımı.....	188
Şekil 10 Fatih Fevzipaşa Caddesi Tüketim Alanlarının Dağılımı ve Fotoğraf Paylaşım Oranları.....	207
Şekil 11 Balat Vodina Caddesinde Tüketim Alanlarının Dağılımı ve Fotoğraf Paylaşım Oranları.....	209
Şekil 12 Sultanbeyli İlçesi Konum ve Ulaşım Haritası.....	216
Şekil 13 Sultanbeyli İlçesi Yıllara Göre Yerleşimin Gelişimi.....	218
Şekil 14 Sultanbeyli İlçesi Çalışma Alanları.....	221
Şekil 15 Abdurrahmangazi ve Mehmet Akif Mahalleleri.....	233
Şekil 16 Sultanbeyli Fatih Bulvarı Tüketim Alanları ve Fotoğraf Paylaşım Oranları.....	259
Şekil 17 Sultanbeyli İlçesi Günlük Kiralık Dairelerin Dağılımı.....	262

ÖZET

Bu çalışmada network, kentleşme pratiklerine ve toplumsal yapıya yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Network perspektifinden toplumsal ve kentsel yapıyı ele almak, enformasyon teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte somutlaştırılabilen ilişki ağlarının ve bağlantılarının ortaya konulduğu bir düzlem içerisinde düşünme imkanı vermektedir. Networkte akışlar uzamı olarak ifade edilen bu düzlem içerisinde bilgi, enformasyon teknolojilerinin aktivatörlüğünde yeniden üretilmekte, yapılandırılmakta ve sonuç ürün olarak ağda yer almaktadır. Bu kapsamda bilginin yönetimi networkün çalışma sisteminin en önemli ögesi olarak, kentsel işlev ve süreçlerinde de belirleyici olmaktadır. Sonuçta network kendi zaman ve mekan ilişkileri olan ve bu ilişkileri mevcut kent örgütlenmesinin üzerinde onu saracak şekilde ortaya koyan bir yapı olarak kentleşme süreçlerine etki etmektedir.

Bahsedilen network ilişkileri bağlamında bu çalışma, yeni bir kentleşme biçimi olarak network kenti çerçevesinde kentsel ve toplumsal örgütlenmelerin varlığını ve dönüşümünü yakınlık ilişkileri içerisinde tartışmayı hedeflemektedir. Çalışmanın sorusu, network kentleşmesinde yakınlığın dönüşen anlamı içerisinde yeni ilişkilerin hangi kavramlar ve bağlamlar üzerine kurulduğudur. Buradan hareketle çalışmada, networkün uzam ilişkileri içerisinde toplumsal ve kentsel yapının dönüşüm süreci ilk olarak network toplumu ve network kenti başlıkları altında irdelenmektedir. Bu kapsamda toplumsal örgütlenme düzleminde bireysel ve kolektif kimliklerin oluşumu, kültürel kodların aktarımı ve bu kodlara verilen kabul etme veya tam tersi reddetme (içselleştirememe) durumlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Kentin network pratiği içerisinde, bilgi endeksli olarak nasıl bir yeniden üretim sürecinin içerisine girdiği tartışılmakta ve networkün hakim çıkar ve pratiklerine göre odak ve merkez noktalarının oluşum süreci irdelenmektedir. Aynı zamanda kentsel yapılanma sürecinde networkün küresel ancak eşitsiz bir dağılım ürettiği öne sürülerek, bu dağılım yakınlık kavramı ile tartışılmaktadır. Yakınlık kavramı çalışmanın da ana kurgusunu oluşturarak, çalışmada network kentleşmesinde fiziksel çağrışımlarından ziyade ilişkiyel bir zemin içerisinde fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal

etkileşimlerin kurulumlarının araştırılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda yakınlık kavramına network perspektifinden bakılarak networkün hakim akışlar uzamının tüm etkileşimlerinin bu bakış açısından anlaşılması amaçlanmaktadır.

Bu çerçeve içerisinde network pratiğinde yakınlık ilişkilerine çalışmada hem teorik hem de başta bahsedilen network toplumu ve network kenti bölümlerinin kavramsal düzlemi çerçevesinde deneysel olarak yaklaşmaktadır. Alan araştırmasında klasik kent araştırmalarının ötesinde dinamik ilişki ağları elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda network düşüncesinin kentsel düzlem içerisinde ete kemiğe büründürülmeye çalışıldığı çalışmada, networkte kentsel düzlemde kurulan ilişkiler çerçevesinde ‘networkün içinde olma’, ‘networkte arada kalma’ ve ‘networkün dışında olma’ durumları içerisinde yakınlık kavramı irdelenerek konunun tüm network pratiklerinde ele alınması sağlanmaktadır. Örneklem alanı olarak bahsedilen pratikler içerisinde sırasıyla seçilen Kadıköy, Fatih ve Sultanbeyli (İstanbul) ilçeleri bağlamında yakınlık ilişkilerinin farklı toplumsal yapılarda ve kent odaklarında çalışılması sağlanmıştır. Bu yapılırken teorik irdelemenin yanı sıra alan araştırmasının önemli bir aracı olan derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır.

Teorik irdeleme ve alan araştırmasından hareketle çalışmanın ana bulgusu, kentleşme eyleminin network süreci ile birlikte zaman, mekan, toplumsal ilişkiler ve kentsel örgütlenmeler bağlamında farklılaştığı odağında toparlanmaktadır. Bu durum alan araştırmasında networke üç farklı yakınlık ilişkisi içerisinde irdelendiğinde, yakınlık ilişkilerinin network pratikleri içerisinde yapılandırıldığını ve bununla ilişkili olarak da networkün üretici bir kültür ve yaşam süreci olduğunun ortaya konulmasının mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda network kapsayıcı bir bütünlük içerisinde bazı yerleri odak ve merkezler halinde içerisine almakta ve bunun yanında da ötekileri dışarıda bırakmaktadır. Kentsel ilişki ve bağlantılar da networkün belirlediği akışlar içerisinde özel bir yakınlıkla şekillenmektedir. Sonuç olarak çalışmada, teorik ve deneysel irdelemelerle ortaya konulan network pratikleri içerisinde yakınlığın networkün kavramsal düzleminde mesafe ilişkileriyle sınırlandırılmayan, herhangi bir coğrafi temele oturtulamayan, güç ilişkilerinin de bu bağlamda uzamsal ilişkiler içerisinde belirlendiği bir durum olduğu gerçeği ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda irdelenen düzlemle ilişkili olarak, yakınlık ilişkilerinin ortak pratikler ve çıkarlar içerisinde kurulabildikleri ve bireysel ve kolektif kimlik

örgütlenmeleri içerisinde yeni anlam ve aidiyet ağlarını marjinal şekilde oluşturabildikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Network, Network Toplumu, Network Kenti, Yakınlık İlişkileri, Kadıköy, Fatih, Sultanbeyli

SUMMARY

In this study, network provides a novel perspective to urbanization practices and social structures. In this case, approaching social and urban structure from the perspective of network requires thinking in a plane where relation networks instantiated by developing information technologies are present. Within this platform, which is called as network flow space, information is reproduced, restructured and outputted in the network with the help of information technologies. Therefore, management of information becomes the most crucial part of network systems and plays a decisive role in urban functions and processes. In conclusion network affects the urbanization processes with its own time and space relations encompassing the already existing urban organization.

Within the framework of the network relationships mentioned above, this study will discuss the existence and transformation of urban and social organizations in the context of network city as a new form of urbanization from proximity relations. The question of work is which concepts and contexts are established in the new relationships in the sense of proximity in network urbanization. From this point of view, in this study, the transformation process of social and urban structure is examined under the topics of network society and network city. In this context, effects of creation of individual and collective identities in social organizations, transfer of cultural codes, acceptance or denial of these codes on network society are examined. Within cities network practice, the process of information reproduction together with network's center and nodal points with respect to main interest and practices. At the same time, it is suggested that the network creates global yet unjust distribution in urban reconstruction process. This unjust distribution is discussed with the concept of proximity. Proximity concept constitutes the mainframe of this study and provides examination of the physical, social, cultural, economic and political interactions based on a relational platform instead of its physical associations in network urbanization. In other words, by observing the concept of proximity from the perspective of network, it is aimed that all interactions of network's main flows are understood accordingly.

Therefore proximity relations in network practice are studied both theoretically and experimentally within the scope of network society and network city. In field research, besides classical city exploration, it is aimed to obtain dynamic relation networks. In this study, which supports the notion of network within urban plane, the concept of proximity is examined according to its position with network; inside, outside or neutral. The proximity relations for various social structures and city orientations are studied for sample fields of Kadıköy, Fatih and Sultanbeyli (İstanbul) districts respectively. In depth interview technique is utilized during the field study.

Based on the theoretical examination and fieldwork, main findings of this study focuses on that urbanization activity together with the process of network differs due to the space, time, social relations and urban organization. When it is examined in the fieldwork with regard to three different relations of proximity it is understood that the relations of proximity are structured due to the network practices. In this contexts it is possible to assert that network is a process of producing culture and a process of life. From this point of view network in inclusionary unity involves some places as focuses and centers while excluding others. In this sense urban relations and connections are shaped according to proximity, which is unique for network flows. As a result, it is argued that proximity is a circumstance that is not limited to relations of distance in contextual perspective of network and is not based upon any geographical basis, and that relations of power, in this contexts, is a circumstance determined by spatial relations. It is also argued that the relations of proximity are established due to the common practices and interests, and constitute new network of relation and sense within individual and collective organization of identity.

Key Words: Network, Network Society, Network City, Proximity Relations, Kadıköy, Fatih, Sultanbeyli

GİRİŞ

21. yüzyıl enformasyon teknolojilerinin gelişimi ile birlikte toplumsal yapının ve kentsel örgütlenmelerin değişiminin söz konusu olduğu bir süreci işaret etmektedir. Karşımızda kapitalist üretim ilişkilerinin dönüştüğü, iktidar ve birey ilişkilerinin hiç olmadığı kadar etkileşim içerisinde olduğu ve bunların içerisinde toplumsal yapının da hareketler bağlamında kentte etkinliklerini gösterdiği durumlar yer almaktadır. İlişki sistemlerinin üzerinde yeni bir enformasyonel iletişim dili, kenti sararak, tüm bağlantıları zaman ve mekan ilişkisinden uzak küresel bir bağlantı düzlemine taşımaktadır. Tüm bu gelişmeler bağlamında kentler daha önce tanımlandıkları, tarım kenti, sanayi kenti, post endüstriyel kent gibi kavramlar içerisinde açıklanamayan, çok sayıda kentsel dinamiğe ve örgütlenme biçimine sahip olmaktadır. Bireysel kimliklerimiz bu ilişki sisteminin ortaya koyduğu kültürel ortam içerisinde şekillenmekte ve yeni değerler elde etmektedir.

Bu çalışma bu bağlamda geçmiş tüm kentsel pratiklerin üzerinde yeni bir pratik olarak network kavramını, kenti, kentsel örgütlenmeleri ve toplumsal yapıyı derinden etkileyen bir düşünme biçimi olarak ele almaktadır. Enformasyon teknolojilerinin kentsel örgütlenmeleri somutlaştırmaya imkan veren yapısı içerisinde, kenti sürekli yeni kodlara dönüştüren, sınırı olmayan zaman ve mekan diliminde tekrarlanan üretim süreçlerini ifade eden bir yapılanma olarak network, çalışmanın arka planını oluşturmaktadır. Hareketin fiziksel bağamlarından farklılaşarak her yeri saran karmaşık ilişkiler ağı, kentin fiziksel gerçekliğinin üzerinde yeni bir uzam ve bu uzamın içerisinde devamlı akış halinde olan bilginin etkileşimiyle dönüşen bir kenti ve toplumu mümkün kıldığı bu bağlamda düşünülmemekte ve çalışmaya ilham vermektedir.

Toplumsal yapıyı ve kenti network pratiği ile ele almak, networkün hakim çıkarları etrafında örüntülenen tüm bağlantı ve ilişki ağlarının kentsel düzlemin şekilleniş ve örgütlenme süreçlerine etki eden bir çeşit bağlantılılık durumunu üretmiş olduğunu görmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda network, içine aldığı tüm bilgileri verilere dönüştürerek, kendi uzamsal mantığı içerisinde yeniden bir tarihe, yere ve

hatta kimliğe çevirebilen kodlarla her türlü olasılığı hesap edilebilir ve yeniden tasarlanabilir olarak inşa etmektedir. Bir anlamda networkte sözünü ettiğimiz kent ve toplumsallık kavramları da bu yapılandırma içerisinde okunaklı birer bilgiye dönüştürülmektedir. Neticede tüm bu bilgi kümelerinden oluşan odakların birbirleriyle olan yakınlıkları, bağları ve ilişki kurma şekilleri toplumsal yapının tüm birleşenlerini network işleyişi altında yıkılabilir ve yeniden üretilebilir bir mantık içerisinde inşa etmektedir. İnşa etme süreci networkte kentsel örgütlenmelerde çok sayıda göstergesi, uzamı belirleyen zaman ve mekan ilişkisinin ürünü olan mesafe, eylemlerin gerçekleştiği yer, birey olarak bedenlerimizin kentte bulunduğu konum içerisinden dönüştürücü bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla networkten gündelik hayatı, ilişki ağlarını ve etkileşimleri belirleyen yani tüm gündelik hayat süreçlerimizi yöneten bir yönlendirme ve kontrol mekanizması olarak bahsedebilmemiz bu bağlamda mümkün olmaktadır (Castells, 2013a, 89). Bunun en görünür örneği network uzamında her türlü hiyerarşik yapılanmada (iktidar ağları, sermaye odakları, piyasa süreçleri gibi) ortaya konulabilir verilerin varlığı olmaktadır. Yani kentsel örgütlenmelerinde üzerinde bir somut ağ mantığının varlığı bu bağlamda dikkati çekmektedir. Diğer tarafta ise, değişen gündelik hayat ilişkilerinde yeni bir çalışma şeklinin, eğlence anlayışının ve seyahat imkanının kültürel kodları bireylere aktarılmaktadır. Dolayısı ile ortada hem ölçülebilir kentsel mekanın artık bambaşka bir anlam dünyası, hem de networkün imaj ve sembol dünyası içerisinde yeniden tanımlanan sembolik bir ilişkiler ağı mevcut olmaktadır. Bu bağlamda bilginin birleştirici bir güç ile kentsel morfolojiyi sosyal olarak işleyebildiği bir zamandan söz edebilmemiz mümkündür. Buradan hareketle kentsel örgütlenmelerin networkün özgül bir üretim süreci olduğunu düşünebilmek olası hale gelmektedir. Network kentinden yeni bir üretim süreci olarak bir diğer ifadeyle kodların farklı kombinasyonları ile sürekli olarak üretimi gelişkin kılacak bir süreç olarak bahsedebilmek bu bağlamda olası olmaktadır.

Network bir anlamda kentsel bilginin işlenerek bir üretim sürecine dönüştürülmesi sürecinde ortaya koyduğu kültürel, siyasal ve yönetsel argümanlarla önemli bir bağlantı aracı ve bağlayıcı olarak rol oynamaktadır. Networkte akışların hakim yönü son derece girift ilişkiler ağı içerisinde hareketlerin birbirine çarpması, yön değiştirmesi, itelenmeleri ya da çatışmaları ile oluşmaktadır. Bu durumda

toplumsal ilişkilerin enformasyon teknolojilerinin imkan verdiği ağ örgütlenmesi ile kullanılan dil ve bu bağlamda paylaşılan eğilimler ekseninde ortaklıklar oluşturduğu açıktır. Toplumsal örgütlenme süreci zamanın her anına ve mekanın her noktasına erişebilen ağlar ekseninde oluşturulan metalar ve değerlerle kaplanmakta, bu yönlendirme içerisinden toplumsal birikimimizle etkileşime girmekte ve süzülerek ağın iktidarını yansıtacak söylemler ve davranışlar olarak toplumumuza yansımaktadır. Bir anlamda bireysel ve kolektif bağlantılarımızın da networkün kentsel örgütlenme ağı içerisindeki konumumuza göre algı ve anlam farklılıkları yaşandığı bir zamandan bu bağlamda bahsedebilmemiz mümkün olmaktadır. Bir diğer ifadeyle birey ve toplum bilgisinin network tarafından bu şekilde kodlanabilir veriler halindeki sentezi, mevcut olan kültürel bağların da benzer bir anlamlandırma ilişkisi içerisinden daimi olarak üretmektedir. Bunu gerçekleştirirken de mevcut kentsel miras ve toplumsal aidiyetler üzerinden bu verileri tekrar üretmek, yeniden anlamlandırarak yaratıcı bir yıkım sürecini kullanmaktadır.

Günümüzde enformasyon teknolojisine dayalı her türlü iletişim ağının yanı sıra büyük işbirliği bağlantıları içerisinde olan sermaye ve piyasa ortaklıkları gibi çok sayıda ağdan söz edebilmek mümkün olmaktadır (Castells, 2013a, 266-7). Tüm bu ağ yapıları, networkün kentsel pratiklerinde üzerinde yer alan hakim akışlarının etrafında odaklar oluşturulması ve bu odakların ilişki ağlarına bağlı olarak yeniden bağlantılar kurarak örgütlenmesiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla networkte uzamsal bağlamın akışlar üzerinden kurulduğu ve bu bağlamda odakların değer kazandığı bir üretim düzleminde söz edebilmek mümkün olmaktadır. Bu şekilde bir üretim ilişkisi içerisinden günümüzde örneklerini sıklıkla gördüğümüz, megakentler, banliyöler, ekonomik odaklı ortaklıklar veya daha küçük ölçekli birliktelikler kurulabilmektedir. Kentler bu üretim süreci içerisinde bazı potansiyelleri öne çıkarılarak yeniden anlamlandırılmakta ve küresel düzlemin içerisinde yine küresel ilişkiler bağlamında üretilmiş yerellikleri ile katılmaktadırlar. Benzer şekilde bireysel ilişkilerde networkün küresel değerleri altında akışlardan gelen kültürel kodları benimseyerek bir etkileşim içerisine girmekte ve uzam değerlerini yansıtan ya da tam tersi marjinalleşebilen yeni davranışlar geliştirmektedirler.

Tüm bu örneklerde görüldüğü üzere networkte geleneksel ilişki kalıplarını aşan bir etkileşim düzleminde ve etkileşimin gerçekleştiği yakınlık durumundan söz

ettiğimiz ortaya çıkmaktadır. Network geleneksel anlamda fiziksel gerçekliğini kuramayacağımız bir uzam içerisinde, zaman, mekan ve birey bağlarını dönüştürmesiyle sorgulanması gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Akışların hakimiyetindeki ağlarla örülmüş olan ilişkilerimiz içerisinde, kahve içerken, çalışırken, alışveriş yaparken ve hatta uyurken olduğu gibi gündelik hayata dair rutinlerimizde, networkle nasıl bir etkileşim içerisinde olduğumuz sorusunu cevaplamak zorunluluğumuz bu bağlamda kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla networkü içselleştirdiğimiz süreç içerisinde kentsel düzlem ile olan temasın hangi yakınlık ilişkileri içerisinde gerçekleşebileceği, kolaylıkla fiziksel mesafeye, geleneksel bağlara ve kent içerisindeki konum ilişkilerine göre belirlenemeyen bu network düzleminde önemli bir soru olmaktadır.

PROBLEM, AMAÇ VE KAPSAM

Bahsedilen network ilişkileri bağlamında bu çalışma, 21. yüzyılda yeni bir kentleşme biçimi olarak görülen network kenti çerçevesinde kentsel ve toplumsal örgütlenmelerin varlığını ve dönüşümünü yakınlık ilişkileri içerisinde tartışmayı hedeflemektedir. Çalışmanın sorusu, network kentleşmesinde yakınlığın dönüşen anlamı içerisinde yeni ilişkilerin hangi kavramlar ve bağlamlar üzerine kurulduğudur. Bu bağlamda çalışma kentsel örneklerle yapılan deneysel bir yaklaşım içerisinde bu yakınlık ilişkilerini network perspektifinde sınıflamayı, kavramsal olarak irdelemeyi ve bulguları görselleştirmeyi amaçlamaktadır. Networkün ilişki ağı içerisinde zaman ve mekan açısından çok daha sıkışmış ve bağlantılılığının da aynı oranda artmış olduğu günümüz dünyasında, network kentinin veri akışına dayalı yapısında, yakınlık kavramının da geleneksel tanımlarından farklılaştığı bu bağlamda kabul edilmektedir. Bu nedenle çalışmada yakınlık kavramı, geleneksel kavramsal anlamını yitirerek artık salt coğrafi temeller içerisinde değerlendirilebilen bir kavram olamamak koşulu ile ele alınmaktadır. Ancak metaforik olarak gönderme yaptığı, benzeşme, ilgi kurma, az mesafelenme ve sıkı ilişkilene durumları göz önüne alınarak bu ifadelerin network düzlemindeki yeni var oluş şekilleri araştırılmaktadır.

Network toplumunda yakınlık ilişkileri daha önceden oturduğu anlamsal bağlarından son derece farklılaşmaktadır. Bu durum yakınlığın networkleşme

sürecinde bir ilişki kurma biçiminin ötesinde networkün akışlar uzamı içerisinde bir işlem olarak yer alması ile ortaya konulabilmektedir. Bu bağlamda yakınlık, bağlantıların tümünün networkün iletişim sistemi içerisinde son derece farklı kurulduğu bir kod dili içerisinde gerek fiziksel gerekse de sosyal erişim açısından farklılıklar taşımaktadır. Günümüzde piyasa ve sermaye akışlarının gerçekleşme düzlemi, üretimin nakledilme şekli, çalışma ve yaşama ortamlarındaki ilişki kurma biçimleri göz önüne alındığında böylesine bir farklılık bu bağlamda normal görülebilmektedir. Nitekim içinde yaşadığımız dünya, ulusal sınırların yeterli olmadığı ilişki ve işlev ağlarını barındıran, bazı yerlerin yer küre üzerinde özerk olarak karar ve yönetim süreçlerine katılabildiği, kendi bağları içerisinde değerlendirme sisteminin söz konusu olduğu bir üretim ve tüketim sisteminin söz konusu olduğu dolaylı ve dolaysız bağlantıların tümünü kapsamaktadır. Bu bağlamda yakınlık ilişkilerinin kurulabilmesi için gereken etkileşim düzlemi networkün tek bir yer ile sınırlandırılmayan çıkar bağlamları içerisinde şekillenmektedir. Yani bahsi geçen çıkarlar, içerisinde hem ağı bağımsız yönetim ve idari kadrosunu barındırırken, öte taraftan da bunların dışında kalan öteki ilişkilerini ve ağı içerisinde anlam bulamayan dışarıdakileri de kapsamaktadır. İşte bu ağ içerisinde yakınlık ilişkileri networkün yaratıcı yıkım kültüründe, mevcut akışlardan beslenen bir yapı olarak tüm bağlantı şekillerini ifade etmektedir.

Dolayısıyla yakınlık ilişkilerinin network pratiği içerisinde tartışılması networkün ağ örgütlenmesi içerisinde yakınlık kavramını fiziksel ve sosyal olarak yeniden ele almayı gerektirmektedir. Bu bağlamda yakınlık networkün akışlar uzamı içerisinde somut bir zaman ve mekan bağlantısı içerisinde değil de, networkün yerel coğrafyaları ve tarihsel yapıyı aşan kendi akışı içerisindeki bir bağlantılılıkla okunmaktadır. Yani mekansal etkileşimler, sınırlar, bölgeler ve diğer kent birleşenleri sadece nesnel bir yapı olarak bu yakınlık ilişkisi içerisinde var olmamakta aynı zamanda kendi özgül etkileşim alanlarını network içerisinde inşa edebilmektedirler. Örneğin networkün hakim akışlarındaki her hangi bir görüntü bireylere daha önce hiç olmadığı kadar yakın olabilmekte, kişi kendini bu etkileşim ağı içerisinde onun gibi bu bilgiden beslenen diğerleri ile derin bir duygusal bağ içerisinde bulabilmekte ve böylece aslında gerçekte hiç var olmayan gruplar arası bir yakınlık oluşturabilmektedir. Ya da bireysel kimliklerin oluşumunda networkleşme sürecinde

akışlar uzamının hakim pratiklerince aktarılan bilgi içerisinde geçici ilişki şekilleriyle göçebe kimlikler olarak tanımlanabilmektedir. Bir diğer ifadeyle, networkün toplumsal ve kentsel tüm örgütlenme süreçlerini veriye dönüştürdüğü akış pratiği içerisinde, yakınlık ilişkileri de yeniden tanımlanan anlam ilişkilerine, daha güçlü bağlara ve hatta gerisinde aşkın bir yaşanmışlığın hissedilebildiği anlara indirgenebilmektedir. Öte taraftan networkün bizzat yönetici sınıfı için aynı görüntüler birer düzen aracı olarak kendilerinin ürettiği ancak bu ağın içerisinde yer almadıkları bir öteki ile yakınlığı ortaya koymaktadırlar. Herhangi bir network dalgalanmasında imaj akışının yıkıcı etkisi onlara ulaşmamaktadır. Bunlar dışında bir başka şekilde de, var olan tüm ilişki bağlarını kopartarak kendi içerisinde kapalı, diğerleri tarafından dışlanan ve kendi içinde örgütlenen marjinal birliktelikler üretebildiği gibi, bazı yerlerde de bilinçli olarak dışarıda kalmayı kolaylaştıran bireysel tutumların da nedeni networkteki aynı yakınlık ilişkileri olabilmektedir. Günümüzde bazı yerlerin networkün hakim akışlar pratiğinin uzağında olması ve bu ağ örgütlenmelerinin içerisinde yönetici olarak yer almaması zorunlu bir dışlanmayı üretirken, bazı durumlarda enformasyon teknolojilerinin ulaşılabilirliğine rağmen erişilebilir olmamak bilinçli bir uzakta kalma durumunu ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle çalışmada, ilişki ağlarının ve etkileşim ortamlarının fiziksel bir teması ve bedenen var olmayı gerektirmediği networkte, yakınlık gerçekte yakın olmayan yakınlıkların kurulduğu düzlemsel varlığıyla önemli bir araştırma konusu olmaktadır. Bu nedenle çalışmada da, yakınlığın inşa şekillerinin networkün kentsel pratiği içerisinde birey ve toplum ilişkilerinde, kültürel kodların inşasında, kent mekansal örgütlenmesinde veya sosyal kabul ve dışlanma durumunda nasıl bir mesafelenme ürettiği durumu sorulmaktadır. Bu bağlamda çalışma yakınlık ilişkilerini networkün düşünce ortamı içerisinde ve network uzamının mümkün kıldığı zaman ve mekan ilişkileri içerisinde irdelemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla çalışmada networkün uzam ilişkileri içerisinde farklı yakınlık ilişkilerinin var olduğunu öne sürülmekte ve bu ilişkileri teorik ve deneysel olarak ortaya konulması hedeflenmektedir.

Bu kapsamda çalışma, networkün kavramsal gelişiminin network toplumu üzerinden anlaşılmaya çalışıldığı bir bölüm ile başlamaktadır. Network'ün bilgiyi kullanmaya dayalı olan yapısının ağ kuramı çerçevesinde incelenmesi ile birlikte

beden, zaman ve mekan gibi ‘geleneksel’ kent toplumunu oluşturan ana kavramların network kentindeki dönüşümlerine burada değinilmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikli olarak enformasyon teknolojilerinin gelişimi ile birlikte toplumsal ilişkilerin görünür bağlantı ilişkileri tartışılmaktadır. Networkun toplumsal yapısı, ‘toplumun network ile olan ilişkisi nasıl gerçekleşmektedir’ ve ‘bu ilişkinin kentsel düzlemdeki yansımaları nelerdir’ problemleri ile irdelenmektedir. Konun ele alınmasında iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan ilki Castells’in ağ örgütlenmesi olarak tanımladığı network düzlemi ve toplumsal yapı arasındaki işlevsel dağılımların ortaya konulmasıdır. İkinci olarak ise Latour’a yer verilerek networkün fiziksel inşa süreçleri haricinde bağlantıların sosyal olarak değerlendirilmesinin doğuracağı yeni toplumsal kavramlar tartışılmaktadır. İki farklı şekilde de toplumsal yapının ortaya konulabilirliğinin ifade edilmesi çalışmanın network uzamının potansiyellerinin fazlalığı hakkındaki kabulünü de bu şekilde doğrulanmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda network ve ağ ifadeleri çalışma boyunca iki temel kavram olarak kullanılmaktadır. Bu iki kavram birbirleri ile ilişkili olarak yer yer birbirlerinin yerine kullanılmakta ve bazı durumlarda ise fiziksel ve sosyal ayrışmaların ortaya çıkarılmasında bir somut metafor olarak ifade edilmektedirler. Tüm bunlarla birlikte düşünüldüğünde network ve ağ kavramlarının birbirlerini direk olarak çağrıştıran yapısı içerisinde, ağ kavramı çalışmada daha çok network kentleşmesinin somut düzlemsel zeminini her türlü fiziksel ve sosyal bağlantılar eşliğinde ifade edebilmenin bir aracı olarak ortaya konulmaktadır. Bir bakıma ağ enformasyon teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ölçülebilir hale gelen tüm bağlantı şekilleri olarak ele alınmaktadır. Bunun yanında çalışmada network ve ağ karşılıklı olarak bağlantı şekillerini ifade ederken öte taraftan tüm ağların bir araya gelerek birlikte çalışabildiği bir mekanizma olarak bir anlamda makro ve mikro tüm bağlantı birlikteliklerini işaret etmektedir.

Bu ilk kavramsal temellendirmeden sonra network toplumunda üretim ilişkileri bağlamında irdeleme sürdürülmektedir. Üretim ilişkilerinin irdelenmesi bir bakıma kentsel üretim süreçlerinin değiştiği ve kapitalizmde bu bağlamda farklılaştığı günümüz kent süreçlerinde bu değişimini ortaya koymakta ve yeni gelişen ilişkisel yapıları ön plana çıkarmaktadır. Hız, hareket ve akışlar kavramlarının buradan hareketle hem kentsel hem de toplumsal yapıda yeni örgütlenmeleri tetiklediği bu

bağlamda kabul edilmiştir. Bu bölümde aynı zamanda network uzamının değişimi irdelenerek, zaman ve mekanın geçirmekte olduğu dönüşümler yine Castells ve Latour'un açıklamaları karşılaştırılarak aktarılmaktadır. Bu bağlamda Castells'in daha çok teknolojinin gelişimi ile birlikte bağlantı kurduğu uzam ve mekan ilişkileri ve Latour tarafından ortaya konan zamanın yapısal anlamının networkte tartışılması ile konu sürdürülmektedir. Kültür ve iktidar ilişkileri de uzam ile birlikte yine network içerisinde bu bölümde tartışılmaktadır. Böylece networkün toplumsal yapısı ortaya konularak değişen güç ilişkileri ve uzam algısı içerisinde toplumun dönüşüm süreci masaya yatırılmaktadır.

İkinci bölümde networkün kentsel mekan örgütlenmeleri üzerinde yoğunlaşarak network kentinin tanımı yapılmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda network kentinin fiziksel biçimlenişini ortaya çıkarabilecek yaklaşımlar networkün kavramsal yapısını tartışan alt başlıklarla ele alınmıştır. Bu bölümde network kentinin ağ içerisinde kentsel bir süreç olduğu kabul edilerek tartışmalar yürütülmektedir. Konu Chicago ekolünden beri kentin geçirmiş olduğu kavramsal dönüşüm süreçleri ortaya konularak irdelenmeye başlanmaktadır. Networkün işlevsel temelleri ve kentsel örnekler Castells ile irdelenerek kentin geçirmiş olduğu dönüşüm süreci arasında ilişki kurulmaktadır. Network uzamı fizikselliğinde kentin biçimlenişi bu bağlamda detaylı olarak irdelendikten sonra, kentsel mekanın niteliği ölçüm, harita ve mesafe ilişkileri bağlamında yeniden irdelenmektedir. Bununla birlikte network kentinde yer ile kurulan ilişki de bu bağlantılar içerisinde değerlendirilerek yer ve mekan arasındaki etkileşim ortamı ele alınmaktadır. Tüm bu tartışmalar bir anlamda network kentinde kenti tanımlayan yeni etkileşimlerinin ortaya konulmasını sağlamaktadır. Buradan hareketle mimari ortak bir dilin varlığının da tartışılabilirdiği bir ortam elde edilmektedir. Nitekim çalışmada mimari ortak dil, küresel network uzamının devamlı hareket halindeki yapısı içerisinde kendi coğrafi ve tarihi değerleri ile ortaya çıkan bir mekan çözümlemesi olarak kabul edilmektedir. Bir diğer hususta network kentinde toplumsal yapıda giriş yapılan network uzamı aktörlerinin ve gündelik hayatın araştırılması olmaktadır. Burada iki farklı kutup yani ağın yönetici sınıfı ve ağdan dışlanan sınıflar birlikte ele alınmakta ve network kentinde farklı ağ odaklarının bağlanma şekilleri tartışılmaktadır. Son olarak ise bölüm birinci bölümdeki üretim ve

kent ilişkisi sürdürülerek üretimin hiyerarşik yapılanmasının ağ üzerindeki fiziksel durumu konu edilerek irdelenmektedir.

Üçüncü bölüm networkte yakınlık ilişkilerinin tartışıldığı bölümdür. Çalışmanın problem kısmında da belirtildiği gibi, yakınlık kavramının tüm metaforik göndermeleriyle birlikte networkün kentsel örgütlenmesi içerisinde kavramın dönüşen anlam süreçlerinin irdelenmesi bu bağlamda hedeflenmektedir. Ortaya konulmak istenen yeni kavramsal düzlemde, yakınlık ilişkilerini fiziksel ve sosyal olarak örgütlenme düzeylerinde ele alınmasıyla konuya yaklaşılmaktadır. Bu bağlamda networkün ağ örgütlenmesi içerisinde yakınlığın hem bir arada olma durumunu hem de diğer sosyal bağları etkilediği düşünülmektedir. Fiziksel yakınlık ilişkileri başlığı altında networkün akışlar uzamındaki hakim örgütlenmelerle (iktidar, sermaye, piyasa vb.) kurulan mekansal yakınlık durumlarını tartışarak konuya giriş yapılmaktadır. Buradan hareketle daha önceki bölümlerde değinilen zamansal ve mekansal farklılaşma durumları üzerine örneklerle açıklamalar yapılmaktadır. Yakınlık ilişkilerinde kavramsal dönüşümleri göstermek açısından çalışmada coğrafi mesafeyi içermeyen yeni yakınlık durumları ve geleneksel kent örgütlenmesindeki mahal, mahalle, komşuluk sistemleri, yerel ve küresel bağlantılarıyla ve bu bağlamdaki dönüşüm süreçleri ile de irdelenmektedir. Bu şekilde fiziksel yakınlık ilişkilerinde networkte ölçek, mesafe, yer ve tahakküm ilişkileri bağlamındaki yeni kavramsal yaklaşımın ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Diğer bir husus olarak ise yakınlık ilişkilerinin irdelenmesine sosyal yakınlık ilişkileri içerisinde, networkte imaj üretimi ve aktarımı, networkün anlam ve algı üretimindeki kültürel kodların kullanımı ve network ilişkileri içerisinde toplumsal konular tartışılmaktadır. Bu bağlamda bazı kimlik oluşumlarına da yer verilerek, marjinal yapılanmalar, direniş, proje kimlikleriyle meşru kimlik ve seçkin ağların varlığı da bu irdelenmektedir. Bölüm yeni bir yakınlık ilişkisinin network uzamından yeniden tanımlandığı ve bu şekilde network düzleminde yakınlığın kurum şekillerinin de ortaya konulduğu bir mekansal tartışma ile bitirilmektedir.

Buraya kadar olan bölümlerde konunun teorik kısmı tartışıldıktan sonra, dördüncü bölümde networkte yakınlık ilişkilerinin üç farklı deneysel alan araştırması ile irdelenmektedir. Network toplumu, kenti ve yakınlık ilişkileri özelinde yapılan teorik araştırmalar sonucu çalışmada oluşturulan varsayımların alan araştırması ile

deneysel olarak ele alınması bu bölümde düşünülmüştür. Network ilişkileri bağlamında bu yerler geçirmiş oldukları dönüşümler ve sosyal, fiziksel ilişkilerinin yanında etkileşim ortamları ile de ele alınmışlardır. Bahsedilen üç farklı deneysel araştırma durumu: ‘networkün içinde olmak’, ‘networkte arada kalma’ ve ‘networkün dışında’ olma şeklinde belirlenmiştir. Bu durumlara ilişkin örnekler sırasıyla, ‘Kadıköy, Fatih ve Sultanbeyli’ ilçeleri olarak İstanbul içerisinden seçilmiştir. Bu örnekler araştırılırken elde edilen veriler, çalışmanın teorik kısmında öne sürülen varsayımların tartışılabilceği bir zemin elde edilecek şekilde kavramsal olarak da irdelenmiştir.

Networkün içinde olma durumu çalışmada network uzamındaki kültürel kodları kullanma becerisiyle uzmanlaşmış olan aktörler ve bunların etrafında gelişen her türlü yönetici ağın (sermaye, iktidar, teknoloji vb.) varlığını tartışmaktadır. Kadıköy bu kapsamda networkün içinde olan bir yer olarak çalışmada kabul edilmektedir. Bu bağlamda belirlenen çalışma alanlarında sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam profili, ilçenin tarihi gelişimi ve fiziksel olarak yapılanma süreçleriyle İstanbul genelinden farklılaşan bir konumda bulunduğu öne sürülmektedir. Buradan hareketle ilçenin network düzleminde referans oluşturan kültürel kodları ve gelişmişlik ilkeleri kullanılarak ilçe seçkinlik, meşrulaştırıcı kimlik ve tüketim ilişkileri bağlamında sosyal yapı ve mekansal örgütlenmeler bağlamında irdelenmektedir.

Networkte arada kalma durumu çalışmada, network düzleminde arada kalmış network bağlantıları anlamak için kullanılmaktadır. Yani bir taraftan güçlü yönetim ilişkileri olan ve bu sayede küresel bir düzlemi temsil eden bir yapıdan bahsedebilirken, aynı zamanda bu yönetim ilişkilerinin marjinal şekilde kurulabildiği bir düzlemin de mümkün olabileceği ifade edilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda içeride olan ve dışlanan ağların bağlantılarından oluşan bir etkileşim ağı söz konusu olmaktadır. Bir diğer açıdan ise, networkte arada kalma durumundan bahsetmek bir anlamda çalışmanın genelinde kabul edilen networkün kapsayıcı ağ ilişkilerinin bir diğer şeklini de ortaya koymaktadır. Bu durum networkün içinde ve dışında olma halinin keskin bir şekilde ayrılmadığı aradalık düzleminde kendini daha çok belli etmektedir. Özellikle enformasyon teknolojilerinin bu kadar içindeyken, sermaye akışında önemli bir üretim merkezindeki çalışanlar gibi örnek olabilecek bazı yerlerin

ve bireylerin ellerindeki teknolojiye veya aracı oldukları kültürel akışların bağlamına rağmen, güçlü bir ağ katılımcısı olmaktan uzak kalmakta oldukları görülebilmektedir. Bu durumda arada kalma durumu bir form değişimi gibi görünse de networkün içinde ve dışında yer almanın arasında net bir ayrımı olmayan birbiri ile çoğunlukla ilişkisiz çok sayıda katılımcıyı barındırmaktadır. Çalışmada da değinildiği üzere, enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte somut bir şekilde ortaya konulabilen bağlantı ve ilişki ağlarının diğer sosyal ve fiziksel bağlantılar, odaklar ve ilişkiler ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda networkü bağların üzerindeki bir araçsal yapı olarak düşünmek yerinde, bağların kendilerinin her bir karşılaşmada, rastlantıda ya da birleşim de çok daha fazla üretim yapabilme potansiyelinde olan yapılar olabildiğini görmekte fayda vardır. Nitekim çalışma da bu durum gerek network aktörlerinin farklılaşması ve gerekse de bu aktörler arasındaki ilişki şemalarının ortaya konulması ile çeşitli şekillerde aktarılmaktadır.

Bu bağlamda konunun örneklem alanı olarak Fatih ilçesi, gerek tarihsel bağlamları, gerekse de küresel yönetim ağlarının odağında olması nedeniyle önemli bir etkileşim alanı olarak ele alınmıştır. İlçeyi farklı kılan durum bu yönetici ağ işlevlerinin yanında marjinal grupları da bünyesinde barınmasıdır. Yakınlık ilişkileri bu bakış açısı içerisinde, seçkinler ve meşrulaştırıcı kimlik tartışması ile ilçenin yönetim ağındaki pozisyonu tartışıldıktan sonra, tam tersi şekilde dışlanma durumu ve marjinal ilişki ağları da ele alınarak, ilçenin ikilikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda networke marjinal ilişkiler üzerinden eklenme ve önemli yönetim ağlarında vazgeçilemez bir sızıntı olarak var olma durumu da bu kapsamda tartışılmaktadır. Benzer şekilde tüketim odakları bağlamında örgütlenme düzeyleri ele alınarak, bireysel kimliğin ve gündelik hayatın bu bağlamda nasıl bir dönüşüm içerisinde olduğunun irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Son olarak ise networkün dışında kalma durumu, akışlar uzamının dışında kalmayı, kültürel kodlara uzak olmayı ve bunun sonunda da networkte üretilen dışlanma ilişkilerini tartışmak üzere çalışmada ele alınmaktadır. Sultanbeyli ilçesi bu konu kapsamında dışlanan bir örnek olarak çalışmada kabul edilmektedir. Bunun düşünülmesinde ilçenin daha çok geleneksel bağlar ve komşuluk ilişkileri ile kurulu olan iletişim yapısının yanı sıra kültürel kodların dışlanmışlığı üretmesi ile birlikte daha da yerleşen kentsel örgütlenmeleri etkili olmaktadır. Aynı zamanda marjinal

örgütlenme biçimlerinin de söz konusu olduğu bu ilçede networke katılmanın bir yolu olarak tüketim ilişkileri üzerinden kurulmaya çalışılan paralel yaşamlarında ilçede söz konusu olduğu görülebilmektedir. Dolayısıyla çalışmada Sultanbeyli ilçesi yakınlık ve dışlanma kavramlarının sosyal ve fiziksel yansımalarının tartışıldığı bir bölümle başlayarak, bu ilişkilerin alternatif kimlik oluşum süreçlerinin irdelemesi ile sürdürülmektedir. Teknoloji kullanımı bu bağlamda önemli bir veri olarak ele alınarak özellikler tüketim ilişkilerinde ve kentsel mekan örgütlenmesindeki rolü tartışılmaktadır. Bu sayede dışarıda ve dışında kalma durumlarının teknik ve sosyal yönlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Alan araştırmasından sonra sonuç bölümünde buraya kadar ortaya konulmuş olan tüm teorik ve deneysel tartışmaların karşılaştırılması ve ortaya bir şimdiki zaman sentezinin konulması hedeflenmektedir. Bunun yanında networkün yeni bir kentleşme biçimi olarak ele alınması durumu konu edilerek, yakınlık ilişkilerinin bu kentleşme biçiminde varlığı ve bu süreçte geçirmiş olduğu olası evrimler tekrar edilmekte ve yakınlık ilişkilerinin olası geleceği tartışılarak çalışma bitirilmektedir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu kapsam içerisinde çalışmanın metodolojisi olarak hem teorik olarak hem de deneysel yaklaşımlar (case studies) kullanılmaktadır. Başka bir deyişle konu ile ilgili sosyal ve kent teorileri deneysel merkezli olarak ele alınmaktadır. Çalışma teorik olarak network toplumuna ilişkin sosyolojik teorileri kullanmakla birlikte sosyal teori ve kent teorisinden de konu ile ilgili kısımlarda faydalanılmaktadır. Bu açıdan çalışma, sosyoloji ve şehir planlama çalışmalarının birlikte kullanıldığı disiplinler arası bir ara yüz çalışması olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda çalışmada Catells'in '*Ağ Toplumunun Yükselişi*', '*Kimliğin Gücü*' ve '*Binyılın Sonu*' isimli '*Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*' üçlemesinden networkün kavramsal alt yapısının tanımlanmasında ve işlevsel olarak bağlantılarının işaretlenmesinde son derece yararlanılmıştır. Ayrıca Latour'un '*Eine Neue Soziologie für Eine Neue Gesellschaft*' çalışması enformasyon teknolojisine ve toplumsal yapıya tamamıyla farklı bir bakış açısı sunması açısından çalışmada kullanılan diğer bir önemli kaynaktır. Bahsedilen

eserlerin dışında, Bauman, Lefebvre, Sennett, Urry ve Tomlinson'un fikirlerinden de yararlanılmaktadır.

Çalışmayı orijinal kılan durum networkün kavramsal olarak irdelenmesi ile birlikte, kentsel düzlemde kurulan yakınlık ilişkileri bağlamında network irdemesini derinleştirmesi ve bunu yaparken de deneysel bağlamda ele alarak konuyu somut örnekler içerisinden tartışması olmaktadır. Nitekim network kentleşmesinin kentsel örgütlenmelerin üzerinde dinamik bir süreç olduğu düşünüldüğünde böylesine bir deneysel çalışmanın yapılması önemli olmaktadır. Kadıköy, Fatih ve Sultanbeyli'de bu kapsamda networkte yakınlık ilişkileri temelli deneysel bir çalışmanın da daha önceden yapılmamış olması çalışmayı hem network düzleminden hem de bu düzlem içerisinden kurulan yakınlık ilişkileri içerisinden ele almasıyla önemli kılmaktadır.

Deneysel olarak üç farklı durum karşılaştırmalı olarak çalışmada ele alınmaktadır. Bu durumlar arasındaki ilişki, networkün kavramsal düzlemi içerisinde var olan kentsel ve toplumsal yapıları üzerinden kurulmaktadır. Bu farklılıkları ve benzerlikleri bir arada barındıran durumlar hem sosyal teorik malzemenin hem de kent teorisinin perspektifinden, üç alan çalışmasının karşılaştırmalı olarak okunmasına fırsat vermektedir. Bunun yanı sıra durumların değerlendirilmesinde yapılan alan araştırmasının spesifik içeriği niteliksel ve niceliksel araştırmayı bünyesinde barındırması çalışmaya önemli bir katkı sunmaktadır.

Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma verileri birlikte kullanılmıştır. Nitel veriler çalışma alanına dair hem gündelik hayatın hem de genel yaşam konjonktürlerinin ortaya çıkarılmasında derinlemesine inceleme avantajı sunmaktadır. Diğer taraftan çalışmada kullanılan istatistikî dökümler gibi nicel veriler de mevcut kent dinamiklerini ortaya koyması ve alan hakkında nitel veriler ile birlikte karşılaştırma yapma imkanı sağlayarak konunun ele alınışını zenginleştirmektedir. Bu veriler aynı zamanda kavramsal olarak konunun irdelenmesinde önemli bir bakış açısı zenginliği sunmaktadırlar. Çalışmada 'doküman inceleme' tekniği kullanılarak, dokümanlar, literatür taramasının yanı sıra gazete haberleri, belediye bültenleri, alandan çekilen fotoğraflar ve resmi dokümanlar irdelenmiştir. Bunun yanı sıra belediye arşivi, gazete yazısı ve mekanlar hakkında yazılmış yazılar derlenip

çalışmada tartışılmaktadır. Aynı zamanda niceliksel yerel planlar ve istatistiki materyaller kullanılmaktadır.

Çalışmanın bir diğer önemli metodu, alan araştırmasında genel gözlem ile birlikte ‘derinlemesine mülakat’ tekniğinin kullanılmasıdır. Derinlemesine mülakatlar yüz yüze görüşme tekniği ile 90 dakikalık görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda görüşme yapılacak kişiler iki şekilde belirlenmiştir. Bunlardan birincisi çalışma alanlarında yapılan kentsel gözlemler sonucu araştırmacı tarafından belirlenen kişilerden ve ikinci olarak da mülakatlar esnasında görüşmeciler tarafından yönlendirilen kişilerden oluşmaktadır. Derinlemesine mülakatlar, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak, sorulması planlanan soru taslağı hazırlanmış ancak görüşme akışı içerisinde sorular farklı yönere götürülmüş ve konuların her görüşmeci bağlamında açılması sağlanmıştır. Bu sayede mülakatlar esnasında esnek bir soru formu elde edilmiştir.

Mülakatların yapılacağı alan sınırlandırılması çalışmada mahalleler bazında üç ana cadde ve bunların etrafındaki üç sokak olarak kabul edilmiştir. Çalışma alanlarının belirlenmesinde her ilçede diğer çalışma alanları ile farklılıklar taşıyan bu şekilde de mukayese edilebilmesi daha belirgin olan yerler tercih edilmiştir. Bunu gerçekleştirirken de çalışma alanları caddelerin yer aldığı mahalle sınırları ile ifade edilmiştir. Böylece alandan sınırlı ancak derinlikli bilginin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Kadıköy ilçesinde 8, Fatih ilçesinde 11 ve Sultanbeyli ilçesinde 12 olmak üzere toplamda 31 mülakat yapılmıştır. Yapılan mülakatlar ses kayıt sistemi ile kayıt altına alınmıştır. Mülakatçılar ile kendi istekleri doğrultusunda, iş yeri, ev ve kafe gibi yerlerde görüşülmüştür. Katılımcıların sosyal ve kültürel etkileşim ağlarını ve kentle alakalı olan bağlantılarını ortaya çıkarmaya yönelik sorular mülakat yapılan ilçenin genel sosyal, ekonomik, siyasal ve fiziksel konjonktürlerine bağlı kalarak ele alınmış ve bu bağlamda her ilçede network bakış açısından ancak farklılaşan sorular sorulmuştur. Sorularda yakınlık ilişkilerinin neler olduğunun ortaya konulması ve network içerisinde kentlerin durumuna göre değişimlerin ve açığa çıkan ağ örüntülerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Mülakatların dağılım yerleri, Kadıköy’de Caferağa ve Osmanağa Mahalleleri ile Moda Caddesi; Fatih’te Balat ve Aksaray Mahalleleri ile Fevzipaşa Caddesi; Sultanbeyli’de Ahmet Yesevi (Battalgazi Mahallesi’nin bir kısmı ile birlikte) ve Abdurrahmangazi-Mehmetakif Mahalleri ile

Fatih Bulvarı odağında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada bazı alanların isimlendirmesi okumayı mülakatların anlaşılabilirliği arttırabilmek açısından mülakatçılar tarafından aktarıldığı şekilde kullanılmıştır. Bu bağlamda Kadıköy’de Caferağa ve Osmanağa Mahalleri birlikte kullanılarak Moda Senti olarak ve Fatih’te Balat ve etrafındaki yerleşimler Çarşamba Senti olarak gayri resmi şekilde çalışmada yer yer ifade edilmektedir. Mülakat yapılacak kişiler, heterojen bir grup içerisinde belirlenen çalışma alanlarında ikamet eden kişilerden cinsiyet, yaş grubu, meslek dağılımına göre araştırmayı tek bir tarafa yönlendirmeyecek şekilde belirlenmiştir.

Yapılan mülakatlar tez içerisinde alan araştırmasına konu olan ilçe baş harfi ve görüşmeci simgesi ‘G’ ile birlikte görüşmeye numara verilerek ifade edilmiştir. Örneğin Kadıköy’de gerçekleştirilmiş bir görüşme ‘KG1’ şeklinde ifade edilmiştir. Hazırlanan çalışma alanı haritalarında, görüşmelerin yapıldığı yerler işaretlenmiş ve ayrıca hangi sokaklarda gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bundaki amaç, çalışma alanlarını belirlerken genel kabul olan, mahalle sınırlamasıyla üç ana cadde ve bunların etrafındaki üç sokakta mülakatların yapılmasının çalışmada istenmesidir.

Aynı zamanda çalışmada güncel internet siteleri ve uygulamalarından yararlanılmıştır. Çalışmanın yapısına uygun olarak network ağlarının görselleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan görseller, networkün mekansal örgütlenmelerini ve toplumsal yapısını gösterecek şekilde teknik veriler kullanılarak hazırlanmıştır. Bu açıdan görsellerin veri endeksli yapısının özellikle basit veriler bağlamında ele alınabilir olmasına dikkat edilmiştir. Örneğin Airbnb ve Foursquare sitelerindeki verilerin çalışma altlığı olarak kullanılması ve bunların ilçe haritaları üzerinde karşılaştırılması ile görseller elde edilmiştir. Dolayısıyla görsel üretim sürecinde enformasyon teknolojileri bazlı ve kullanıcı endeksli veri kullanılarak bu ortam içerisinde kentin uzam ilişkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışma yöntem kısmında ifade edildiği üzere geniş bir teorik irdeleme ile birlikte doküman inceleme ve derinlemesine mülakat tekniğini bir arada kullanmaktadır. Bu tekniklerin kullanılması bir yandan çalışma konusu üzerinde çokça derinleşme imkanı sağlarken öte taraftan kendi içerisinde bazı kısıtlamaların da bu tekniklerle birlikte ortaya çıkmasını söz konusu kılmaktadır. Bu kısıtlamaların ilki

çalışma alanlarının tayininde, network kentleşmesini derinleştirebilmek adına yapılan konu sınırlandırmasında görülebilmektedir. Buna göre belirlenen üç farklı network kentleşmesi şeklinin tartışıldığı üç ilçe, kültürel bir zemin içerisinde öne çıkan özellikleriyle ele alınarak özellikle birbirlerinden farklılaştıkları noktalara odaklanılmıştır. Bu durum çalışmada ilçelerin tamamıyla fiziksel ve sosyal özelliklerinin ön plana çıkartılmadığı ancak çalışma alanı olarak belirlenen sınırlar içerisinde ilçenin geneli ile örtüşme de kendi özel kültürel özelliklerine göre ayrışan mekanların burada ele alındığını göstermektedir. Dolayısıyla çalışmanın vardığı yargılar bir üst düzlem olarak ilçe geneli başlığı ile ifade edilse de araştırmanın yöntemi belirli çalışma alanları odaklarında sonuçlar üretmektedir. Bu durumla doğrudan ilişkili olarak networkün içinde olma, networkte arada kalma ve networkten dışlanma durumları çalışmada networkün genel kapsayıcılığı içerisinde birer araştırma konusu olarak çalışma alanlarının birbirlerinden olan kesin ayrımları göz önünde bulundurularak tartışılmaktadır. Şüphesiz benzerlikler üzerinde de böylesine bir karşılaştırmanın yapılabilmesi mümkündür ancak bu çalışmada araştırma konuları farklılıklar üzerinden inşa edilerek irdelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma alanların ölçeği de bu durumla ilişkili olarak birbirleri ile karşılaştırılabilir bir düzlem içerisinde tutulmuştur. Bir diğer kısıtlama ise derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilirken seçilmek zorunda kalınan mülakatın gündüz veya gece yapılma zamanlarında ve mülakat gerçekleştirilecek kişilerin profillerinin belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre zaman ve kişilerin belirlenmesi her ilçede ortak bir zemin içerisinde gündüz saatlerinde ve genellikle ilçe de uzun süre ikamet eden kişiler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda zaman ve kişiler konusundaki kısıtlamalar, birbirinden sosyal ve kültürel düzlemlerde farklılaşan ilçelerin bu farklılaşmaların göz ardı edilebilmesine yol açabilmektedir. Ancak çalışmanın süre kısıtlaması düşünüldüğünde, derinlemesine mülakatın yapılabileceği zaman ve kişi sayısının bu şekilde bir sınırlama içerisinde olması gerekli görülmektedir. Aynı zamanda teorik zemin ile karşılıklı olarak alan araştırması verilerinin sentezlenmesinde esnek sonuçların elde edilebilmesini sağlaması açısından çalışmayı daha da derinleştirme imkanını sunmaktadır.

1. BÖLÜM: NETWORK TOPLUMU

İçinde bulunduğumuz zamanda enformasyon teknolojilerindeki ilerlemelerin ve yaşanan yeni gelişmelerin, toplumsal yapı üzerinde sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişikliklere neden olduğu görülebilmektedir. Ancak bu değişikliklerin en önemlisi toplumsal yapının anlam düzleminde bağlantı kurma ve ilişki sistematığı içerisinde tetiklediği dönüşüm sürecidir. Nitekim gelinen nokta enformasyon teknolojisinin network mantığını inşa ettiği teknoloji odaklı hareket ve eyleme geçme içerisinde olan toplumun enformasyonel olarak ortaya çıktığı bir süreci işaret etmektedir. Castells'e göre enformasyon teknolojilerinden ayrı düşünülemez bir bağlantı içerisinde olan toplum için gündelik hayatı, ilişki ağlarını ve etkileşimleri belirleyen yani tüm süreçleri kapsayan bir yönlendirme ve kontrol mekanizması olarak enformasyon, teknoloji ile kurulan bağlantı var olmaktadır (Castells, 2013a, 89).

Enformasyon merkezli teknoloji sadece nihai bir ürün olarak teknolojiyi toplum hizmetine sunmamış, aynı zamanda network mantığının geliştirilmesinde etkili olarak yeni bir düşünme biçimini inşa etmiştir. Bu durumun en görünür örneği, artık gündelik hayat gibi oldukça sıradan bir sürecin dahi, zaman ve mekan bağlamlarından koparılabilen, istenildiğinde ölçülebilen ya da yeniden tasarlanabilen başka bir hale evrilebiliyor oluşudur. Yani ortada toplumsal yapının tüm birleşenlerinin birer veriye ya da Castells'in ifadesi ile bu verilerden oluşan bir '*girdi ve girdiler kümesine*¹' dönüştürülüp, bu girdilerden hareketle kurulan yeni bağlantıların olduğu anlamsal ilişkiler kümesi var olmaktadır. Daha önceden soyut halde olan bağlantıların bu şekilde somutlaştırılması neticede başka bir düzlem yapısının da düşünülmesini beraberinde getirmektedir. Castells'in '*ağ müessesesi*²' olarak ifade ettiği bu yapı, her türlü fiziksel ve sosyal bağlantının, enformasyon teknolojileri aracılığıyla 'bilgiye ya da aktarılabılır koda' dönüştüğü bir yer olarak, network toplumunda bu işleyiş sisteminin temel mekanizmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda ağ sistemi bilgiyi '*örgütlü bir ifadeler dizisine*³' dönüştürerek, içerisinde bir kere yer alınması durumunda durdurulması mümkün olmayan bir akışın içerisinde, sürekli olarak yeniden üretilen ve yönlendirilen

¹ Castells, 2013a, s.88

² Castells, 2013a, s.88-9

³ Daniel Bell 1976:75 akt. Castells, 2013a, s.20

ilişki ağlarını ve bütünde de gelişimi sınırlı olmayan, esnek ve yeniden üretime dayanlı ağ struktürünü ifade etmektedir. Bu açıdan ağlar, Castells'in de ifade ettiği gibi bilginin hiçbir müdahaleye maruz kalmadan aktarılabilirdiği otobanlar gibi kullanılabilirler (Castells, 2013a, 440). Günümüzde enformasyon teknolojisine dayalı her türlü iletişim ağının yanı sıra büyük iş birlikleri bağlantıları içerisinde olan sermaye ve piyasa ortaklıkları gibi çok sayıda ağdan söz edebilmek mümkün olmaktadır (Castells, 2013a, 266-7). Aynı zamanda kültürel anlam ve bağlamların aktarıldığı siyasi ilişki ağları ve onunla birlikte düşünülen medyanın da önemli birer yönetim ağı olduğundan söz edebilmek bu bağlamda mümkün olmaktadır. Toplumda herkesin ne yapması ve nerede durması gerektiğini belirlemede bu sayede herkesi bir yere konumlamakta ya da Foucault'un (2011) ifadesi ile mevkilendirilmektedir. Network toplumu herhangi bir ağ biriminin içerisinde kendiliğinden yer edinebilmektedir (Foucault, 2011, 291). Sonsuz ve son derece açık bir mekan içerisinde mesafeler hareket edebilirlikleri ile ifade edilmektedir. Mesafe kavramının yerini hareket zamanlarına bırakması tam olarak bu nedenle gerçekleşmektedir. Bu durumda bir boş alandan söz etmek imkansızdır. Network mekanı son derece girift ilişkiler ağı içerisinde hareketlerin birbirine çarpması, yön değiştirmesi, itelenmeleri ya da çatışmaları ile oluşmaktadır. Bu durumda toplumsal ilişkilerin enformasyon teknolojilerinin imkan verdiği ağ örgütlenmesi ile kullanılan dil ve bu bağlamda paylaşılan eğilimler ekseninde ortaklıklar oluşturduğu açıktır. Toplumsal örgütlenme süreci bu durumda zamanın her anına ve mekanın her noktasına erişebilen ağlar ekseninde oluşturulan metalar ve değerlerle kaplanmakta, bu yönlendirme içerisinde toplumsal birikimimizle etkileşime girmekte ve süzülerek ağın iktidarını yansıtacak söylemler ve davranışlar olarak toplumumuza yansımaktadır.

Enformasyon teknolojilerinin Castells'in belirttiği toplumsal yapı içerisindeki somut aracılıklarının yanı sıra, Latour'un teknolojiye eylem ve etkileşim alanı tanıdığı bir düzlem içerisinde konuya yaklaşmak bu bağlamda toplumsal yapının enformasyon odaklı ele alınmasına farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu konuda Latour'un verdiği '*Arşimet makarası*⁴' örneği, teknik ağlar ve toplum arasında kurulan ilişkinin en küçük parçalarının kentsel düzleme etkisini göstermektedir. Örnekte

⁴ Latour, 2008, s.129

görülebileceği üzere makaranın işi başarabilmesinden daha çok, artık güç ilişkilerini etkileyebilmekte, siyasi ortamı dönüştürebilmekte ya da insandan daha çok eyleme gücü olacak nesnelere varlığı daha görünür hale getirebilmektedir (Latour, 2008, 129-131). Nitekim Latour'a göre enformasyon teknolojileri ile kurulan teknik bağların en önemli avantajı network uzamında somut bağlantı ilişkileri kurmaları olmaktadır (Latour, 2014, 312). Yani toplumu betimlemenin ve resmetmenin önemli bir aracı olarak teknoloji, somutlaştırıcı bir eylemin aktörlerindedir. Bu durumda teknolojinin de aktör olarak yer aldığı network, toplumsal yapı üzerinde çok daha derin dönüşümlerin olabilmesinin önünü açmaktadır.

Bu durum toplumu nesnel okumanın aracı ve aynı zamanda da teknik bir alana sıkışıp kalmayı engelleyecek şekilde yeni bir toplumsal örgütlenme alanını tanımlamaktadır. Castells'in de ifade ettiği gibi, Latour'da teknolojinin toplumu belirleyen veya toplumsal bağlamları önceden tanımlayabilen yapısının mümkün olmadığını öne sürmektedir. Teknolojinin rolü toplumsal değişim sürecini betimlenir hale getirme ve bu süreçteki aracı bağlantı olarak kendisinin de müdahil olduğu bir ağ ilişkisini ortaya koyabilmek olmaktadır. Bu bağlamda Latour ağ sistemini bağlantılar zinciri olarak tanımlamaktadır (Latour, 2014, 302). Bu bağlamda ağlar, yine Castells'in belirttiği bağlantı kurma mantığı içerisinde birbirine bağlanarak ancak bütünde bağlantılar zincirinden oluşan esnek bir ağ örgütlenmesini niteleyerek var olmaktadır. Yani network her türlü eylemin, akışın ağ da yer alan aktörler arasında kurulan ilişkisellekle ele alındığı bir durum haline gelmektedir (Latour, 2014, 310). Bir anlamda teknoloji ile kurulan ağın ötesinde tüm ilişki sistemleri ile çoğaltılabilecek bir ağın varlığını nitelenmekte ve bunun üzerinden ekonomik, politik, teknik ve toplumsal bir ilişkilendirme ve bağlanma mantığı inşa edilmektedir. Networkü bu noktada Castells'in kurduğu ağ sisteminden ayıran durum, ağın morfolojisinin enformasyon tabanlı bir veri sistemi ile anlatılmak zorunda olmamasıdır. Latour networkte bağlamların çokluğu içerisinde yerli hallerini değil de, ilişki ve etkileşim şeması içerisinde gelişen deformasyonları, yani yeni bağlantıların kurulmasını veya bilginin yönünün değişmesini sağlayan bağlamları işaret etmektedir (Latour, 2014, 310). Bunun gerçekleşebilmesi için ise network içerisinde olayların gerçekleşmesindeki sürecin, diğer bağlantılar ile ilişkisinde geçirmiş olduğu algısal ve anlamsal değişimler etkili olmaktadır. Latour'un çeviri olarak bahsettiği bu eylem, bir anlamda ağ

içerisinde aktörlerin ne olduklarından ve sonuçta neye dönüştüklerinden daha çok aralarında bağlantıların nasıl dönüştüğüne ve bu bağlantının önemine göre ortaya konulan hiyerarşik ilişkilenelemelere odaklanılması sağlamaktadır. Bu bağlamda çeviri, her hangi bir aktörden aldığı bilgiyi sadece anlam tercümesine bağlı kalmadan aynı zamanda da diğer aktöre yeni görevi de yükleyecek şekilde bir yetki aktarımını da ifade etmektedir. Çeviri eyleminin üretmiş olduğu bu ikincil durumlar tüm ağ hareketlerini ve bağlantılarını içermektedir. Bu açıdan network kendi içerisinde yer alan birleşenlerin (aktörlerin) uzun zincirler oluşturabildiği ve bu zincirlerin de birleşenlerin her birinin önemli olduğu, her birinin sadece aktarıcı olmaktan daha çok birer eylemi gerçekleştiren olarak ortaya çıktığı bir sürecin varlığından söz edebilmek mümkün hale gelmektedir. Toplumsal örgütlenmeler de bu bağlamda ağ içindeki performansa bağlı olarak ortaya konulmaktadır. Yani toplumun ne olduğuna dair yerel bir verinin yönetiminde olmayan bir anlamsal dünya, networkteki aktörlerin birbirleri ile olan etkileşimleri üzerinden oluşturulan algısal düzlemde gerçekleştirilmektedir.

Bu durumda Latour tarafından açıklanan network ilişkisinde, Castells'de olduğu gibi enformasyon teknolojileri ile kurulan ağların sistemsel bir bütünlük sağladığı ve networkü somutlaştırması açısından önemli olduğu söylenebilmektedir. Aynı şekilde Castells'in ağ örgütlenmesinde bilginin mevcut toplumsal örgütlenmelerle sentezlenmesi ve teknolojinin bu bağlamda tek başına bir edilgenlik üretmemesi durumu da söz konusu olmaktadır. Ancak Latour'da teknoloji, Castells'de olduğu gibi '*toplumsal yönelimlerin ve çıkarların cisimleşmesi*'⁵ için networkteki tek aracı durumda olmamaktadır. Latour networkte aktörler arasında kurulan ilişkinin aracılık durumunun sadece araç olma durumunu kastetmediğini, aksine sosyal ve fiziksel bağlantıları, odakları ve diğer ilişkileri görebilmenin bir yolu olarak networkün bir biraraya getirme sistemi olduğunu ifade etmektedir. Bu sistem içerisinde toplumsal örgütlenmelerde, network ilişkisinde toplumsal ilişki ağlarının derinlemesine parçalanarak, parçaların tek tek ele alınması durumunda network bağlamında üretilebilen ikinci bir toplumsallık anlayışından söz edebilmek mümkün hale gelebilmektedir. Latour networkü '*aktör dizimi*' olarak ifade etmektedir. Yani bir bağlantı şeması içerisinde her ögenin farklı bağlamlar ve bağlantılar inşa edebilme

⁵ Woolgar, editöryel yayın Turner, 2013, s.288

potansiyelinin olduğu bir durumdan söz edilmektedir (Latour, 2014, 223). Örneğin global bir şirketin rakipleri, kendi başına diğer büyük şirketler olmayıp; şirket mekanizmasında bir arıza, veri depolamasında bir sıkıntı, piyasa değerlerindeki beklenmedik değişimler gibi basit bir ölçeğe sığdırılamayan olaylardan oluşmaktadır (Latour, 2014, 308-9). Bir bakıma network, her an birbirine sıkı sıkı bağlanan ve koştukça farklı zaman ve mekanlarda yeniden bağlamlar üreten ilişkisellikler için son derece elzem bir bileşen olmaktadır. Çünkü networkün hareketini anlayabilmek ve onu tasvir edebilmek için bu parçalar, bütünü gösteren bakış açısının ana aktörleridir. Latour'un tümünden parçaya giden tasvirlerle alternatif olarak parçadan bütüne giden bir güzergah önermesi, tam da networkün heterojen yapısındaki görülmeyen aktörlerin ortaya çıkarılması için yapılan dikkat çekici bir durumdur. Bu bağlamda Latour'un ortaya koyduğu kavramsal düzlem içerisinde toplumsal yapının network içerisinde '*yersiz ve delokalize*' olduğunu düşünmek olası hale gelmektedir (Latour, 2014, 310).

Castells ve Latour'da da görülebileceği üzere, günümüzde enformasyon teknolojilerinin başatlığında ağ mimarisi içerisinde örgütlenen toplumsal bağlam ve ilişki süreçlerinin varlığından ortak olarak söz edebilmek mümkündür. Enformasyon teknolojileri hem toplumsal örgütlenme düzlemini görünür kılmakta hem de bir bağlantı zemini hazırlayarak toplumsal yapıdaki değişimler için bir altlık olabilmektedir. Aynı zamanda ağ içerisindeki etkileşimlere de dahil olarak, teknoloji merkezli kültürel kodların üretilmesine ve ağ hiyerarşisinin bu bağlamda oluşturulmasında da etkili olmaktadır. Network toplumunun zaman, mekan bağlamlarında ve bireysel algı ve anlamlandırmalarında görülen bir değişim enformasyon teknolojileri aracılığıyla daha da açığa çıkmaktadır. Network temelini oluşturan ağ bağlantıları içerisinde teknolojinin kullanımı, uyarlanabilir olması ile toplumsal bir etkileşim düzlemini mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda Castells'e göre network uzamının yeni coğrafi, ekonomik ve siyasi değerleri, mevcut kentin sosyal ve fiziksel örgütlenmelerinden beslenerek her yerde farklılaşan toplumsal kültürleri var etmektedirler (Castells, 2013a, 17). Buna göre değerlerin aktarımı bu toplumsal farklılaşmalar içerisinde gerçekleştiğinden, ağdan gelen bilgi ile şekillenen toplumlarda çok çeşitli yeni anlamın üretilmesi durumu söz konusu olmaktadır. Bu konuda enformasyonun toplumsal yapıya en önemli etkisinin anlamı yeniden inşa etme, farklı değerler biçme ve davranışları düzenleme olduğu düşünüldüğünde bu

görüş önem kazanmaktadır. Network sistemi içerisinde anlamlı bir toplumsal yönetim biçimi ve sistematığının bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplum enformasyon teknolojileri ile bir taraftan teknik ağların izleri takip edilerek somut bir şekilde betimlenebilirken, öte yandan aynı izler anlaşılması çok güç olan etkileşimlerin üzerinden geçip onları derinleştirmeyerek bir başka durumu yani temassızlığı da üretmektedirler. Bu açıdan toplumun Castells'in ortaya koyduğu ağ örgütlenmesi ve network uzamı gibi yapısal bir yaklaşım içerisinde irdelenmesi kadar, aynı network uzamını bir bağlantılılık ilişkisi içerisinde eylem ve edilgenlik tartışması ile ele alan Latour'un yaklaşımları da son derece önemli olmaktadır. Toplum networkte her iki biçimde de bir birlikteliği ve nedensellik ilişkilerinden çok network uzamında sosyal ve kültürel etkileşim içerisinde oluşmuş akışların aktarımı içerisinde yer alan bireysel örgütlenmeleri ifade etmektedir. Network uzamında toplum bir araya gelmiş insan topluluklarıdır. Ancak bu toplulukların anlaşılması bu bağlamda ya toparlanma şekillerine odaklanmaya ya da bu toparlanmanın neden olduğu etkileşim dizgilerinin belirlenmesine dayanmaktadır. Bu dizgilerin bilginin çokça birbiri ile karşılaştığı, karıştığı ve yeniden üretildiği network kentindeki etkileşiminin bu bağlamda toplumsal ilişkiler içinde bir dönüşüm ortamı hazırladığı kabul edilebilir olmaktadır.

1.1.Networkte Teknoloji ve Üretim İlişkileri Bağlamında Toplum

Network toplumunda toplumsal yapı üzerindeki değişimleri irdelemek açısından bir değerlendirme aracı olarak üretim ilişkilerinde enformasyon teknolojilerinin etkisiyle yaşanan dönüşüm sürecinin incelenmesi önemli veriler sunmaktadır. Nitekim enformasyon teknolojilerindeki gelişmelerden doğal olarak etkilenen ilk mercilerden biri olarak üretim süreçleri karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda sadece üretim tekniklerinde yaşanan gelişmelerle sınırlı kalmayan bu tekniklerin imkan verdiği hız, hareket ve aktarım ilişkileri bağlamlarında yeni bir üretim sürecinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Castells'in ifade ettiği şekilde 'enformasyonizm' olarak üretimin anlamlandırmasında temel değişikliklere neden olan süreçte, sadece kar maksimizasyonuna odaklanan kapitalist üretim ilişkilerinin

yerine, bilgiyi işlemeye ve yönetmeye dayalı olan bir üretim mantığı yer almaktadır (Castells, 2013a, 20-1). Yani bilginin bu süreçte üretim ilişkilerini yönlendirmesi ve aynı zamanda da üretim ile ilgili sonuç ürünün kesinleştirilmesi gibi durumları belirleyerek yönetim gücünün de bulunması anlamına gelmektedir. Castells bilginin bu şekilde kullanımının, *'sermaye ve emek veriminin artırılması, ürün dolaşımı ve pazarının güçlendirilmesi, her yerde ve her an en avantajlı kar elde etme fırsatlarının oluşturulması, üretkenlik anlayışı ve ulusal ekonomilerin rekabet gücünün sağlanması'*⁶ durumlarında son derece etkili sonuçlar ürettiğini ifade etmektedir (Castells, 2013a, 23). Sözü edilen üretim, duruma göre yeniden uyarlanabilir kodlara sahip olan, esnek çalışma imkanını beraberinde getiren bir yapıya sahip olmaktadır.

Üretim süreçlerindeki bu değişime etki eden en önemli yapılanma Castells'in de belirttiği şekilde network toplumunun ağ sistemi içerisinden inşa edilmiş olan yeni uzamsal süreçlerdir (Castells, 2013a, 546). Ağ uzamı, mevcut mekan ilişkilerinden farklı olarak, hem fiziksel kent örgütlenmesini hem de zamanın bu örgütlenme içerisindeki yerini değiştirecek bazı etkileşim süreçlerinin var olmasını sağlamaktadır. Farklı uzamsal dinamiklerin bu anlamda varlığı ağ yapısının belirli bir ritim yerine çok daha hareketli ve takip edilmesi çoklu karşılaşmalar nedeniyle zor olan ağ örüntüsü içerisinde üretimi de bazı noktalarda yoğunlaştıran ve bazı yerlerde de çok sık ilişki bağlarının kurulmasına yönelten bazı uzamsal örgütlenme ilişkilerini var etmektedir. Bu açıdan özellikle üretim sürecinde ağın mekansal analizinin yapılmasında fayda görülmektedir.

Ağ biçimsel olarak bir örüntüler dizisini ve dolayısıyla da karmaşık bir bağlantı organizasyonunu ifade etse de içerisinde belirli yerlerin yoğunlaştığı, bazı yerlerin sadece bir aktarım üstü olarak kullanıldığı ve bazılarının da tüm bu sürecin dışında kaldığı bir yapıdan söz edebilmek mümkün olmaktadır. Castells'e göre *'elektronik bağlantılar (mikroelektronığe dayalı aygıtlar, tele iletişim, bilgi işlem, yayın sistemleri, hızlı ulaştırma vb.)'* networke özgün uzam yapılarının eş zamanlı olarak inşa edilmesinde kilit rol oynamaktadır (Castells, 2013a, 548). Bir bakıma enformasyon teknolojisi merkezli ağ örüntüsü, networkün mekan oluşumunda

⁶ Castells, 2013a, s.23

niteleyici, biçim verici ve işlev yükleyici görevindedir. Her türlü mekansal pratik bu ağ süzgecinden geçerek var olmakta veya dönüşüme uğramaktadır. Ağ uzamının diğer bir önemli noktası, belirli odaklar ve aktarım merkezleri ile tanımlanan ağ içi mekanlardır. Bunlar ağ üzerinde gerçek birer mekan değildirler sadece yapısal mantığında mekan olmayan ağ sisteminin durma, toplanma ve aktarma noktalarıdır. Castells ağın çalışma sistemini şu şekilde ifade etmektedir:

‘Akışlar uzamı elektronik bir ağa dayalıdır, ancak bu ağ, gayet iyi tanımlanmış sosyal, kültürel, fiziksel ve işlevsel özelliklere sahip belli mekanları bağlar. Bazı mekanlar değiş tokuş yapan, ağ dahilindeki bütün unsurların rahat iletişimi için bir tür iletişim limanı rolü üstlenen yerlerdir. Diğer yerler ağın merkezleridir; yani ağdaki belli bir kilit işlevin çevresinde yerelliğe dayalı bir dizi faaliyet ve örgütlenme kuran, stratejik açıdan önemli işlevlerin bulunduğu yerlerdir’⁷.

Castells’den hareketle ağın işleyiş biçiminin mekanlardan ziyade ağ içindeki konumlar üzerinden gerçekleştiği sonucuna varılabilmektedir. Çünkü ağda konumlar gerçek kent mekanına yansıyacak olan bilginin yönünü ve gelişim şeklini oluşturdukları hiyerarşiyi tayin etmektedir. Bu durum network kentinde mekanların, işlevlerine, hiyerarşilerine ve niteliklerine göre konumlanarak tanımlanmalarını işaret etmektedir (Castells, 2013a, s.550). Bir bakıma network kentin de ağ sistemindeki belli odaklar etrafında önemli merkezler ve bağlantıları kurulmaktadır. Castells’in ifadesiyle *‘gelişmiş hizmetler ve bilgi akışı, enformasyonel, küresel ekonomi, şirket ağlarının sarmal haline gelmiş faaliyetlerini koordine edebilecek, yenileyebilecek, yönetebilecek, komuta ve kontrol merkezleri etrafında örgütlenmiştir’⁸*. Dolayısıyla burada, ağda buldukları konumla her türlü bağlantıyı ve yeni odak noktalarını yönetebilecek bir idareden söz edilmektedir. Bu bağlamda Sassen’in tüm dünyayı kapsayacak bir saat dilimi ile gerçek hayatta birbirine bağlanan, böylece farklı konumlarını bir arada tutabilen merkezleri küresellik kazanmaktadır (Castells, 2013a, 509). *‘Küresel ekonomi gelişip ağa katıldıkça sisteme dahil olan yeni birimleri ve bu birimler arasında sürekli değişen bağlantıların koşullarını yönlendirmek için gerekli hizmetlerin üretimini de örgütlemektedir’⁹*. Yani kentsel mekan akışlar uzamının

⁷ Castells, 2013a, s.549

⁸ Castells, 2013a, s.508

⁹ Castells, 2013a, s.509

gerekli gördüğü bir yönde yeniden yapılandırılmaktadır. Bu bağlamda her yer ile ağ uzamları bağlantıya geçmekte mekanları ortadan kaldırmamakta sadece onları küresel ağlar ile etkileşim içerisine sokmaktadır. Network mimarisi kendini hem yerel hem de küresel düzlemde ayakta tutacak şekilde yeniden üretmektedir. Bu nedenle mimari her ne kadar ağ iktidarlarının genel kurallarını barındırıyor olsa da kendi yerelliğinden gelen kültürü ve tarihi küresellikle sentezleyerek yeni bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu yaklaşım esneklik ve zamansızlık ilişkisinde yeni bir mekan formunu inşa etmektedir. Ana odaklar etrafında gelişen ekonomik ve sosyal ilişkiler yine bu odakların imkanı dahilinde yayılma veya en azından dönüşme fırsatı bulabilmektedirler. Odaklar etrafında kalan diğer bölgeler zamanla küresel düzeyde birbirine bağımlı hale gelmekte ve işlevsel olarak merkezlere bağlanmaktadır. Bu sayede ağ mimarisi kendini farklı ölçeklerde defalarca üretebilmektedir. Yani aynı anda hem merkezlerde hem de merkez dışında üretimi gerçekleştirebilecek odaklar oluşturulmaktadır. Bu sayede daha fazla alana yayılabilen ağ mekanizması üretim potansiyelini dinamik tutan etkileşimler içerisinde bulunabilmektedir.

Farklı noktalardaki yerlerin birbirleri ile etkileşimi ağ üzerinden kurulan bağlantıların ağılaşımına bağlıdır. Konumlar arası etkileşim mesafe ile ölçülememekte, etkileşimin miktarı ve değeri ile doğru orantılı olarak kısalmış uzayabilmektedir. Bu durumda mesafeler matematiksel olarak bir ve sıfır rakamlarının, sıfır ve sonsuz kombinasyonları ile ölçülebilmektedir. Ağ üzerinde noktalar, bahsedilen somut ağlar çerçevesinde tekrar tekrar belirlenebilmektedir.

'Küresel finans akışında düğümler menkul kıymetler piyasası iken, Avrupa Birliği ağında bakanlar konseyi ve komisyon üyeleridir, ya da dünya çapındaki ekonomilerde, toplumlara nüfuz eden uyuşturucu kaçakçılığında düğüm noktaları, kokain ve haşhaş laboratuvarları, havaalanları, sokak çeteleri ve kara para aklayan finansal kurumlardır. Enformasyon çağında kültürel ifadenin kamuoyunun kökenlerinde yer alan yeni medyanın küresel ağında ise bu düğümler, TV sistemleri, eğlence stüdyoları, bilgisayar grafiği ortamları, haber ekipleri, sinyaller gönderen, alan seyyar aygıtlardır¹⁰.

¹⁰ Castells, 2013a, s.622

Örnek alınan ifade de görüldüğü üzere odak noktaları işlenen bilginin niteliğine göre değişmektedir. Bu bakımdan ağ içerisinde sınırsız nokta barındırabilecek bir potansiyeldedir. Üstelik noktalar arasında ortak değer ve performans paylaşımı olduğu takdirde yeni noktalar ile uzamsal olarak birliktelik kurularak bütünleşebilen bir yapı olarak ağ karşımızdadır (Castells, 2013a, 623).

Enformasyon teknolojinin toplumsal yapıyı son derece girift bir şekilde sarması, çalışma, alışveriş, eğlence, sağlık, eğitim, kamu hizmetleri, yönetim gibi gündelik işlevlerin dönüşmesine neden olmaktadır. Her şeyden önce zaman ve mekan sınırlılıkları, her hangi bir zamanda, her hangi bir yerden teknolojik her hangi bir aygıtla ağa katılabilmemin mümkün olması ile ortadan kalkmaktadır. Örneğin üretimin bu şekilde dönüşümü beraberinde ağ uzamı içerisinde şirketlerin esnek yapılanan yer seçim politikalarının yanı sıra, çalışanların çalışma şekillerini de değiştirmektedir. Sürekli olarak ağdan gelen bilgi ile genişleyen üretim alanı yapılacak olan işlerinde çoğu zaman çoğalmasına ve buna bağlı olarak da mesai saatleri ile sınırlandırılmayan bir çalışma gerekliliğinin olmasına neden olmaktadır. Benzer şekilde çalışma pozisyonları da çeşitlenmekte ve çoğu zaman birbirinden farklı pozisyonların birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Özellikle güçlü merkez noktaları ile kurulan mikro ağlar, bazen sadece bu ağların çıkar ve pratikleri ekseninde gelişen yeni üretim uzamlarını inşa etmektedir. Castells'in (2013a) bireysel ilişkilerin güdümünde hareketlenen kilit ağlardan (yönetici ağlardan) örnekle açıkladığı üzere, ağ mantığı kendi kültürel sistematığı içerisinde defalarca yeniden tanımlanabilen ve üretilebilen değerler içerisinde üretim ilişkilerini ortaya koymaktadır.

Castells'in teknoloji, toplum ve mekan odaklı olarak sistematize ettiği network, ağın çıkar ve yönelimleri ile beslenen, bu bağlamda odaklar ve hiyerarşi merkezleri inşa eden düzlem üstü bir yapıyı yansıtmaktadır. Bu yapı içerisinde vuku bulan her eylem, ağ yöneticilerinin ve iktidarlarının yönlendirmesi ile kendine bir güzergah, araç ve hedef tayin edilen tanımlı ve sonucu belli işlemler olmaktadır. Öyle ki ağda gerçekleşen her bir eylem, öznelliğimize bir şekilde çarpmakta onu etkilemekte ve değiştirmektedir. Benzer şekilde toplum, teknolojinin taşıyıcı olduğu bu ağdan gelen veriler ile kültürel kodlarını inşa etmekte ve kendini hem ağa hem de diğer toplumlara göre konumlandırabilmektedir.

1.2.Networkte Toplumsal Uzamın Dönüşümü

Castells network toplumunda uzam ile kurulan ilişkinin zaman ve mekan kavramlarının giderek birbirinden ayrılması ile bir dönüşüm içerisinde olduğunu ifade etmektedir (Castells, 2013a, 526). Bu ayrılma süreci enformasyon teknolojileri ile artık bir bilgi aktarımı haline gelen mekan ve zamanın bireyle kurduğu ilişkinin de bu bilgi aktarımı üzerinden gerçekleşen anlık ilişkiler olması ve bu bağlamda bireyin kendini network toplumunda belirli fiziksel ve sosyal bir sınır üreten uzamsal ilişkiler içerisinde bulmamasından kaynaklanmaktadır. Yani Castells'in de ifade ettiği şekilde mekanın hareket imkanının genişlemesi ile giderek 'tekilleştiği' ve zamanın da aynı şekilde esnediği bir durumdan söz edebilmek network uzamı için mümkün olmaktadır (Castells, 2013a, 526). Sonuç olarak network uzamı toplumsal ilişkileri kendi uzam mantığı ile sararak, belirli bir kentten ya da belirli bir toplumdaki bahsedilmek imkansız hale gelmekte olduğu bir durum üretmektedir. Bu durum network uzamının ağ sistemindeki yapısal ilişkileri içerisinde *'hiçbir yere benzemeyen bir coğrafya'*¹¹, ortaya çıkmaktadır.

Hiçbir yere benzememe durumu ağ sistemi içerisinde metaforik olarak düşünüldüğünde, kentin mevcut örgütlenmesi içerisinde, nesnelerin birbirine bağlanmalarını mümkün kılan her türlü enformasyon teknolojisinin, ağ sistemi içerisinde bir üst kentsel mekanı üretmekte olduğu ve dolaylı olarak onu var olan mekan ile örtüştürmekte oldukları söylenebilmektedir. Castells'in, networkte uzam ve toplum arasındaki etkileşimi göstermek üzere verdiği, kentte gelirin ve statü seviyesinin kolaylıkla anlaşılacağı konutların hiç istisna göstermeden birer uydu anten takarak küresel düzlemde bir ortak eylemle yer almaları¹² örneğinde olduğu gibi, devamlı olarak sınır ihlalleri yapılan ve birbirine karışan, iç içe geçen toplumsal örgütlenmelerden söz edebilmemiz mümkün hale gelmektedir. Bu örgütlenmeler aynı zamanda sembolik bir birliktelik içerisinde ağ bilgisinden gelen, piyasa ve sermaye

¹¹ Castells, 2013a, s.534

¹² Castells, 2013a, s.534

akışlarından, medya ağlarından ve siyasal ağlardan etkilenen bir uzamı nitelemektedirler (Castells, 2013a, 547).

Söz konusu olan durum networkte enformasyon teknolojinin gelişimi ile birlikte teknik ağlardan oluşan bir bağlantı kurma modelinin ortaya konmasıdır. Bu durum Latour'a göre, teknik ağların, yerelden küresele ve oradan da evrensele ulaşabilen düzey farklılıklarını teknolojinin imkan verdiği ölçüde yayabilmeleri ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda sembolik olarak birleşen ağlar bu işlemi, kablolar, transfer araçları, alıcılar, makineler ve hem aktarılan hem de aktaran pozisyonda bulunan bilimsel bilgi ile network topografyası üzerinde gerçekleşmektedir (Latour, 2014, 306). Görülebileceği üzere Latour network topografyasının oluşturulmasında teknik ağları birer aracı olarak değil de eylemi gerçekleştiren aktörler olarak ön plana çıkarmaktadır. Ağın daha çok yeni teknolojik cihaz ile bağlantı kurulabilmesi bu durumda çok daha küresel dağılımlara ya da Latour'un ifadesi ile '*uzun ağlara*¹³', ulaşabilmeyi sağlamaktadır. Bu noktada Latour'un dikkatimizi çektiği durum, teknik ağların çokluğu ile kurulan bu ilişkinin küresel olarak atfedilse de aslında gerçekte mekana sirayet etmeyen, bir bakıma '*yüzeyleri kaplamadan saran*¹⁴', ilişki mantığı içerisinde kültürel koda dair bir şey üretmedikleri durumudur (Latour, 2008, 144). Yani ağı mekansal olarak inşa etmek ve görünür kılmak ile bağlantı kurmak arasındaki farkı ön plana çıkarmaktadır. Bağlamından arındırılmış ağlar tüm dünyayı bu şekilde sarıp var olabilmektedirler. Bu durumda mekanı networkte küresel ve yerel bağlamları ile mümkün kılan olgunun ne olduğu bir tartışma konusu olmaktadır.

Yerel ve küresel kavramlarının mekansal olarak oluşumu, metaforik olarak bir çevreleme ve kapsama durumunu düşünmemizi gerektirse de aslında bu daha çok bir aktarım, anlaşılma ve uyarlanabilme problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağ içerisinde üretilen bilginin bu bağlamda Latour'un '*tercüme ağı*¹⁵' olarak isimlendirdiği sistem içerisinde teknik ağların içine girilerek bilginin mekan ile sentezinin sağlanması durumunda gerçekleştirebilmektedir. Örneğin bu konuda Latour'un düşünme şekli ve teknik ağ arasında kurduğu ilişkiyi irdeleyen mikroskop

¹³ Latour, 2008, s.138

¹⁴ Latour, 2008, s.139

¹⁵ Latour, 2008, s.143

örneği ilgi çekicidir. Bu bağlamda bir yerin kültürel kodlarının aktarılmasında teknik ağların tercüme edişinden yararlanılması oldukça faydalı sonuçlar üretmektedir (Latour, 2008, 117). Burada tercüme aracılığıyla sadece bir bağlantının kurulmasını değil aynı zamanda bir düşünce şeklinin de aktarılması görevini gerçekleştirmektedir. Bu sayede bütünleşmenin kurulması ve ağ içerisinde sisteminize edilmesi sağlanabilmektedir (Latour, 2008, 139).

Görülebileceği üzere networkte mekanın dönüşümü üzerine Castell ve Latour iki farklı ağ sistemini enformasyon teknolojileri bağlamında inşa ederek sunmaktadırlar. Her iki durum da birbirinden çok farklı bakış açıları içerse de ana olarak Castells'in network uzamı ve Latour'un teknik ağlar ile ifade ettiği ağ örgütlenmesi şekilleri mekanın toplumsal örgütlenmelerini ve ritmini değiştiren bazı verileri içerinde barındırmaktadırlar. Bu verilerden ilki networkte ağın kent mekanı üzerinde gerçekte var olmayan ancak tüm kentsel pratik ve süreçleri etkileyebilecek şekilde bir etkileşim içerisinde olduğu durumudur. Mekan yapılanmasının değişen formu, network toplumunda ağın sadece fiziksel bir konfigürasyon olmadığını aynı zamanda toplumun maddi niteliklerine etki edebilen yeni bir yapılanma olduğunu ortaya koymaktadır. Toplum ağ etrafında örgütlenmekte, ağdan gelen bilgi ile nitelik kazanmakta ve her noktada birbirine bağlanarak daha fazla ağ örgütlenmesini oluşturmaktadır. Bu durum enformasyon teknolojilerinin toplumun her yerine ulaşabilen yapısıyla birlikte toplum ve mekan ilişkisinin de benzer şekilde birbirine aktarılan kültürel kodların network uzamı içerisinde kurulmasını sağlamaktadır. Bu düzlemde zaman eğilip bükülmekte ve yan yana konulabilen, aynı anda yakın ve uzak olabilen, koparılıp durdurulabilen bir mekan haline getirilmektedir (Foucault, 2011, 291).

İkinci olarak ise mekan ile birlikte toplumsal uzamın önemli birleşenlerinden biri olan 'zaman' unsuru da enformasyon teknolojilerinin etkisi ile ağ mimarisinin içerisinde bir takım anlamsal ve simgesel değişimlere uğramaktadır. Zaman kronolojisinin enformasyon teknolojisi içerisinde bazı yapısal değişikliklere uğramakta olduğu ve network toplumunda zamanın sınırlayıcılığının aynı mekansal bağlamın bağlayıcılığını yıkan ilişki sürecinde olduğu gibi ortadan kalktığı öne sürebilmektedir. Castells'in de belirttiği gibi içinde bulunulan zaman, '*anlık, rastlantısal ve derinliği olamayan*' bir yapıda şekillenmektedirler (Castells, 2013a,

575). Dolayısıyla zamanın bir durumun nedeni haline geldiği temel nitelendirmelerin olmadığı bir düzenden söz edebilmek mümkün hale gelmektedir. Enformasyon teknoloji ile birlikte zaman sürekli olarak akmayı sürdürmeye devam etse de, gündelik hayattaki esneklik içerisinde o da esnemekte ve böylece toplumsal eylemler üzerindeki edilgenliğini kısmen yitirmektedir. Onun yerine network uzamı tarafından belirlenen bir zaman dilimi içerisinde işleyen şimdiki ve geleceği kapsayan bir zamanın varlığından konuşabilmek olası olmaktadır. Örneğin piyasa hareketleri bağlamında düşünüldüğünde bu hareketlerin şimdiki zamandan bağımsız ve belirsiz bir gelecek üzerine yapılıyor oluşunun bilinmesi bile oldukça ilginçtir. Zaman sermaye üzerindeki hakimiyetini gündüz gece gibi basit zamansal ayrımları olmayan, her işlemin evrensel ölçekte ve gündelik dilden farklı özel iletişim bir dilinin kullanıldığı ağ merkezlerinde yitirmektedir. Bu bağlamda ağın merkezi yönetim noktaları aynı zamanda zamanın da üretildiği yerler olmaktadır. Bir bakıma network uzamı kendi zaman bağlamlarını yeniden inşa ederek toplumsal örgütlenmelerle belirli ağ odaklarında etkileşim içerisinde bunu aktarmakta ve bu durumu kendi çıkar ve pratikleri içerisinde sürekli olarak tekrarlamaktadır.

Castells'e göre zaman network toplumunda alınıp satılabilir bir şey ve hatta rant meselesi haline gelebilmektedir. Bu konuda Castells'in verdiği örnek, pazarlama sürecindeki işlemlerin gelecek üzerinden kurgulanan bir değer ile çalışması durumunu göstermektedir (Castells, 2013a, 579). Dolayısıyla zamanın bir bilgi gibi istenilen şekilde yönlendirilebilir olduğunun ve aynı zamanda gerektiğinde yavaşlatılıp, durdurularak, gerektiğinde de hızlandırılarak tüketilebilmesinin mümkün olduğunu bir durum karşımıza çıkarmaktadır. Ya da esnekleşen çalışma saatlerine rağmen emek ve zaman arasındaki ilişki sabit kalabilmektedir (Castells, 2013a, 609). Bir bakıma zamanın network toplumunda ileri veya geri, çok veya az oluşu değil yönetim ağı tarafından belirlenen tam zamanında ve belirlenen projeksiyon içerisinde olması önemli olmaktadır.

Network toplumunda zamana dair bir diğer hususta, zamanın diğer yerler ile coğrafi mesafeleri aşarak eş zamanlı olarak çalışmaya imkan vermesi durumudur. Bu bağlamda farklı mesafeler ile kurulan bir yakınlık durumu söz konusu olabilmektedir (Castells, 2013a, 609). Bu yakınlığın kurulmasında enformasyon teknolojilerinin bilgiyi yayma hızı son derece etkili olmaktadır. Ancak bilginin yayılışında

günümüzdeki olaylar kadar geçmişte yaşananlar hatırlatılarak veya gelecekte olması istenenler öne sürülerek yeni algıların oluşması ya da toplumsal meselelerde bu bağlamda temasların kurulması da sağlanabilmektedir. Örneğin medya aracılığıyla bugünkü bir olayın kültürel arka planı çok hızlı bir şekilde bir zamana uyarlanabilmektedir. Castells zamanın bu şekilde işlenmesini, zamanın kendi kronolojisinde oynanarak networkün yönetim uzamı tarafından yeniden düzenlemesi ve ‘zaman dizileri’ olarak üretilmesi şeklinde açıklamaktadır (Castells, 2013a, 610). Yani zamanın ağ pratiklerine göre düzenlenebilir hale getirilmesi söz konusu olmaktadır.

Latour zaman ilişkileri ile network toplumunda zamansal bağlamları irdelemeye, network toplumunda zamanın, durma noktalarını, aksamalarını ve bıraktığı işaretleri araştırarak devam etmektedir. Latour zamanı bir ilerleme ya da mesafe kat etme aracı olarak değerlendiren modern anlayışa karşı çıkarak günümüz zamanın ileri ya da geri gidebilmesini tartışmak yerine, zamanın nesnelere olan temasını incelenin daha farklı sonuçlar üreteceği kanısındadır. Bu bağlamda ‘*zamanı genel bir çerçeveye almak yerine varlık bağlarının geçici bir sonucu olarak görmek*¹⁶’ perspektifini geliştirmektedir. Zamanı geçici bir sonuç olarak görebilmek, zamanın varlığını da farklı şekilde ele alabilmeyi mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda Latour, ilerlemeci zamanı pek çok yerinden deforme eden bir başka yaklaşım olan ‘çoklu zaman’ kavrayışını öne sürmektedir. Çoklu zaman teklesen zaman tekeli yok eden, her yeni eylem ve aktör ile tekrar tekrar üretilen ve değişime uğrayan birden çok zamanı ifade etmektedir (Latour, 2008, 88-9). Bu düşünce içerisinde zamanı, daha fazla harekete ve eylem çeşitliliğine imkan veren bir yapı olarak düşünmek mümkün olmaktadır. Yani network zamanı sonucu belirli olmayan olaylar üzerinden aktörler arasında durumsal bağlantıları bu sayede ortaya çıkarabilmektedir.

¹⁶ Latour, 2008, s.89

1.3.Network Toplumunda Kùltür

Ağ sisteminin toplumun uzam ve mekanı üzerinde yarattığı bozgunun bir yansıması, en temel toplumsal geçmiş birikimi olan kùltür metaforunun değişimi ile kendini göstermektedir. Ağ toplumunda kùltür karşılıklı bir etkileşim aracı olmasının yanı sıra enformasyon odaklarını hedeflenen sonuçlar doğrultusunda yönetebilmenin en uygun araçlarından biridir. Yani temel olarak ‘toplum ve kùltür arasındaki kadim ilişki biçimi’ yerini, kısa süreli kararlara ve eylemlere bırakmaktadır. Bir bakıma kùltür, sonradan kodlanabilen, şekillendirilebilen ve kendiliğinden gerçekleşmesi mümkün olmayan bir ilişkiler dizisini ağ toplumunda ifade etmektedir. şüphesiz enformasyon teknolojilerinin her türlü maddeyi bilgiye dönüştürebilme gücü bu durum üzerinde de etkilidir.

Ağ toplumunun en küçük ayrıntısına kadar gecebilen bilgi akışı, kùltüründe ağ mantığı içerisinde bir yapı bozumuna tabi tutularak, anlamsal ve biçimsel değişikliklerden geçip aktarılabilmesini mümkün kılmaktadır. Castells’e göre kùltür olarak sözü edilen artık tarih ve coğrafya mirasının uzağında şekillendirilmiş, ağın hedeflerine hizmet eden ve bu yönüyle her hangi bir güçlü nedensellik verisi bulunmayan, kodlar yani dijital bilgilerdir ve bu bağlamda etkileşim boyutu iktidar tarafından sağlanan imaj miktarı kadar olmakta ve sınırlı bir izleyici kitlesi ile çevrelenmektedir (Castells, 2013a, 630-1). Buradan hareketle Castells’in kùltürü enformasyon teknolojileri ile aktarılan imajlara indirgeyebilecek kadar basit bir veri haline getirdiği görülebilmektedir. Ancak diğer bir açıdan düşünöldüğünde, kùltürün network uzamı içerisinde yeni bir toplumsal örgütlenme düzeyini oluşturmadaki başarısı düşünöldüğünde, ağ örgütlenmesindeki bilginin basit bir toplumsal ilişkiyi tanımlamadığı onun yerine daha kompleks ilişki ağları ve bağlantılar içerisinde bunların çıkar ve pratiklerine göre geliştiği öne sürölebilmektedir.

Nitekim networkte gerçekleşen olaylar ve bu olayların toplum ile olan ilişkisine bakıldığında, artık toplumsal meselelerin bireyin ilgi sınırlarının ötesinde, network uzamı içerisindeki piyasa akışlarını, siyasi istikrarsız ağları veya üretim sektörünü ellerinde tutanları ilgilendirecek şekilde kalabalık bir kullanıcı kitlesini kapsadığı görülebilmektedir. Ancak Castells’in de belirtmiş olduğu gibi, network uzamının belirleyicisi öncelikli olarak bilgiyi ellerinde bulunduranlar ve yönetenler

olduğundan bundan ‘üst ağ’ olarak söz edebilmek mümkündür (Castells, 2013a, 631). Üst ağın toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisi kültürel kodlar ve yeni değerlerin ağ bağlantıları üzerindeki yakınlığı belirleme süreci ile ilişkili olmaktadır. Bu bağlamda bazı merkez noktaların hem kendi ilişki ağlarını sistematik hale getirecek hem de diğer yerlerle olan etkileşim alanlarını ve denetimini sağlayabilecek bir kültürel kodu ürettikleri düşünülebilmektedir. Kültürel kodların üretilmesi aynı networkte mekanın üretim ilişkileri üzerinden eşitsiz bir coğrafi dağılım ile yerleşmesi gibi, toplumsal örgütlenmeler arasında hiyerarşik durumların varlığına neden olmaktadır. Bu bağlamda bazı yerler kodu kullanma imkanına sahip olan ve onu aynı zamanda yönetebilen odaklar olurken, bazı yerler ise, bu imkanın uzağında kültürel kodlarca yönetilen ve hatta dışlanan yerler olabilmektedirler. Castells bazı ağ yöneticilerinin tekeline olan son derece otomatikleşmiş ve rastgele olaylar dizisi gibi görünen ağ mantığının, bireyler arasından sosyal düzensizlik veya diğer bir ifade ile adaletsizlik olarak görülmesini haklı karşılamaktadır (Castells, 2013a, 631). Çünkü ağın tanımladığı konum bu bağlamda toplumsal açıdan bireyin diğer ağ noktalarına göre dinamiklerini oluşturmakta ve aynı şekilde bireylerin network uzamının içerisinde ya da dışarıda kalma durumlarını yakından ilgilendirmektedir. Network toplumunun ağdan gelen kültürel kodlar uyarınca devamlı bir değişim içerisinde olduğu düşünüldüğünde, bu kültürel kodların uzağında konumlananların bu bağlamda dışlanma süreciyle birlikte gelişen bir sınırlılık içerisinde çok daha zor hareket edebilme koşullarına sahip olduklarını düşünmek kaçınılmaz olmaktadır.

Kültürel kodların üretiminde ortaya konulan yeni değerler ve toplumsal yapının bu değerlere uyarlanması arasındaki ilişki bir bilgi yönetimi sürecini de gerekli kılmaktadır. Castells’in ‘yıkım ve yeniden yapılanma’ olarak ifade ettiği bu kültürel süreç içerisinde bilginin yönetimi son derece esnek şekilde ve network uzamının kendi maddi temellerinde gerçekleştirilmektedir (Castells, 2013a, 623). Bu temeller kültürel aktarımın bir yandan toplumsal yapıları birbirine bağlayarak küresel bir kültürel tutumun oluşmasını tetiklerken, öteki taraftan daha çok yerellikleri örgütleyerek bu yerellikler içerisinde bireyin kendini tanımlamasını ve toplumsal yapının bu bağlamda daha çok bireyselleşmesini sağlamaktadır.

Kültür ve toplumsal yapı bağlamında Castells, network uzamının zaman ve mekan üzerindeki anlam değişimlerinin, ağ örgütlenmesi içerisindeki baskın bilgi

akışlarının ve akışlar dahilinde oluşan kültürel kod aktarımlarının nihayetinde network toplumunda bir *'kimlik arayışı'* sürecini tetiklediğini ifade etmektedir (Castells, 2013a, 3). Bu durum network mantığı içerisinde bireysel kimliğin en temel noktasını oluşturan kültürel mirasın kaybolması ve yerine yabancılık ve aşinalık duygularının aynı anda yaşandığı bir uzam mantığının geçtiği networkün yapısal özelliği düşünüldüğünde, toplumsal yapı içerisinde de bireylerin kendini tanımlayacak bir kimlik arayışı içerisinde bulunması olağan olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda kimlik sadece bir hüviyeti değil aynı zamanda içinde bulunulan akışkan düzlemde devamlı değişen kültürel kodlar içerisinde bireyin kendisini ait hissedebileceği ve hatta kolektif şekilde ortak görüşte birleşeceği birey toplulukları ile çok daha güvende olacağı bir mekan arayışı anlamına da gelmektedir. Castells'in de belirttiği gibi kimlik arayışı, çoğu zaman ilk akla gelebilecek *'etnik, ulusal ya da dini'*¹⁷ bağlayıcı temeller üzerinde kurulan birliktelikleri getirebilmektedir. Ya da çok daha marjinal örgütlenmeleri de tetikleyerek networkün akışlar uzamı içerisinde bir yerde ve zamanda olmayı isteyen diğer toplulukların gettolarını da oluşturabilmektedir. Tüm bu durumlar, networkün mevcut toplumsal örgütlenmesi içerisinde bir çözümleme arayışını ve bireyin kendi varlığını bir anlamda hissettirme çabasını yansıtmaktadır. Ancak burada atlanılmaması gereken nokta, networkün kültürel kodları içerisinde gelen kimlik bilgisi dışında bir kimliklenme arayışının kendisinin de yine aynı network ağının sınırları içerisinde gerçekleştiriliyor olması durumudur. Bu bağlamda bireyler tarafından üretilen bu yeni kültürel gruplar da yine bu ağın sınırları içerisinde ve enformasyon teknolojisinin birleştirici gücü ile var olmaktadır.

Networkün kültürel kodlarından kaçıştaki bu ironi, bir bakıma mevcut tüm kentsel örgütlenmeleri ve toplumsal yapılanmaları saran network toplumundan kaçışın mümkün olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Burada kimlik durumunda olduğu gibi anlık baş kaldırışlardan söz edebilmek her zaman için mümkün olmaktadır ancak bu durumun yine ağ kontrolörleri tarafından aktarılacak başka kültürel kodlar içerisinde yeni kavramsal birlikteliklere yol açmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle ortada geleneksel zamanda olduğu gibi bireyi varlık nedeni olarak bağlayan köklü bir kimlik ve kültür yaratma ortamı olmamaktadır. Onun yerine enformasyon teknolojileri

¹⁷ Castells, 2013a, s.3

ile gelir geçer bir meta haline gelen kültüre itiraz eden gruplar ve kendilerine yine aynı teknolojinin zaman ve uzamı içerisinde yeni kimlikler belirleyen kimlik grupları karşımıza çıkmaktadır. Network uzamı içerisinde birey bu bağlamda öznel kodlara dönüştürülmektedir.

Bu bağlamda sürekli olarak network toplumunda kimlikler üzerinden yaşanan '*işlev ve anlam bölünmeleri*'¹⁸, beraberinde bazı sosyal çatışma ortamlarını da getirmektedir. Bir bakıma birey hem kendini farklılaştıran hem de bir gruba tutunmasına vesile olan özneliği kabul ederken bir taraftan da karşısındaki gruplar ile bağını koparan, onu sınırlayan ve bir şekilde kendisine kabul ettiren bu bireyselleştirmeyi reddetme durumunda olabilmektedir. Castells'in '*yapısal şizofreni*' olarak adlandırdığı bu durum, network uzamında araçsal bir işleve göre kimlik ile bireyin köklü kültürü arasındaki bir çeşit bağlantısızlığı ifade etmektedir (Castells, 2013a, 4). Aslına bakılırsa ortada çok hızlı değişen ve bu hızlı değişim sonucu kopukluklarının da göz ardı edilemeyecek kadar çok olduğu kültürel bir ortamın varlığı söz konusu olmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan bu gibi bağlantısızlıklar ile mücadele etmek üzere örgütlenen bir diğer toplumsal tutum olarak başkaldırıları kendini kentsel uzamda göstermektedir. Günümüzde küresel dünyaya karşı başlayan ve giderek yaygınlaşan toplumsal hareketler bunun en görünür örnekleridir. Bu konuda Castells, toplumsal hareketlerin, bireysel kimlik arayışları temelinde toplumsal örgütlenmede yeni anlamların arandığı, değerlerin yeniden alındığı bir eylem olarak network toplumunda son derece güçlü etkilerinin olduğunu öne sürmektedir (Castells, 2013c, 23). Bu etkiler toplumsal yapının sosyal işleyişinde kültürel kodların yeniden sorgulanmasına imkan vermesi durumunu kentsel mekan örgütlenmelerini mevcut anlamlarını zorlayacak şekilde, sembolik olarak işgal edilmeleri ve yeniden buralarda bir kimlik bağlamı üretmeleri ile kendini göstermektedir (Castells, 2013c, 23-5). Sembolik olarak kentsel mekanın işgali aslında network kültürel kodlarının da yönetici uzamın elinden alınarak işgali anlamına gelmektedir. Bu bağlamda bireysel olarak var oluşun ispatı olarak bu kültürel kodlar harici bir düşünme şekli arayışı söz konusu olmaktadır.

¹⁸ Castells, 2013a, s.4

Toplumsal hareketlerin de gösterdiği üzere network, ağ yapısı gereği değerler sistemi ile ifade edilebilen bir birleştirici düzlemi oluşturması mümkün olmamaktadır, onun yerine ortak değerlerin ifade edildiği ancak bunların da sürekli bir akış içerisinde olduğu bir kültürden söz edebilmektedir. Bu nedenle Castells network toplumunu '*kültürel kurallar bütünü*' olarak tanımlamaktadır (Castells, 2013a, 270). Yani networkün değişen ağ konfigürasyonu ile birlikte çıkar ve süreçleri de değişen, tek bir mekana ve zamana sabitlenemeyen ancak network uzamı içerisinde çokça buna dair bağlamlar üreten, aynı zamanda da sürekli olarak kullanıcı kitlesinin de ağın merkez ve odaklarına yakınlıklarının, küresel ve yerel bağlantılarının değiştiği bir düzlem içerisinde üretilen gelip geçici bir kültür söz konusu olmaktadır. Ancak aynı zamanda bu kültür networkün kapsayıcılığı kadar kapsamaktadır. Dolayısıyla Castells'in de belirttiği gibi networkte kültürü sadece ağ sisteminin stratejisi olarak düşünmekte ve bu bağlamda bir veri olarak üretilen ve uyarlanan bir yapı içerisinde sürekli bir değişim içerisinde olduğunu görmekte fayda vardır.

Kültürün network düzlemindeki yerine dair Castells'in kurduğu ilişkide kurgusal bir yapının hakim olduğu görülebilmektedir (Castells, 2013a, 501). Bu kurgu içerisinde aslında kültürün neyi aktardığından çok, daha fazla yayılması ve daha çok toplumsal yapıyı etkilemesi esas haline gelmektedir. Network toplumu da kurgulanmış bir gerçeklikte rollerini oynayan bireyler topluluğudur. Ancak kültürün esasında networkte varlığının tartışılması bu bağlamda farklı bir bakış açısını sunabilmektedir. Aktarılmasının inceliklerinden çok kültürün kendisinin masaya yatırılması ve bu bağlamda nasıl inşa edildiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu konuda Latour (2008), kültür ögesinin network düzleminde enformasyon teknolojisi ile oluşan teknik ağların taşıdığı bilginin somut bir ifadesi olarak kültürün öne çıkarıldığını düşünmektedir. Bu bağlantı aynı teknik ağlarla kurulan uzun ilişki ağlarının anlamsal olarak birbirine eşit olması durumundaki gibi, kültürde uzun ilişki ağlarını betimlemeye yarayan hatta bunlar içerisinde düşünülmesini sağlayan bir '*bilim*' ya da teknik olarak bu ağ içerisinde kullanılmaktadır (Latour, 2008, 116).

Kültürel ilişkilerin bu bağlamda düşünülmesi kültürün direk olarak alınıp sahiplenilmesini ve birleştirici gücüne inanılmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak böylesi bir durumda kültür kavramı olmadan bağlantı kurabilmenin ve etkileşimleri inşa edebilmenin mümkün olmadığını düşünmek, kültürün kendinin de üretilmiş bir

bilgi olduğunu ve bu bağlamda kültürle düşünme yönteminin de bir bilim şekli olarak korunması gerektiğini ortaya koymak mümkün olabilmektedir. Latour'a göre kültür zaten bilimsel bilgi içerisinden ampirik oluşturulmuş bir '*artefakttır*' (Latour, 2008, 123). Bu bağlamda düşünüldüğünde kültür networkte iyi bir bütünleyici olan ancak aktörlere nüfuz edebilecek bir alanı da aynı şekilde olmayan, uyarlanamadığı durumlarda karşıtlığı yani kültürsüz kalma düzlemi de olmayan bir veriyi işaret etmektedir.

1.4.Network Toplumunda İktidar İlişkileri

Castells network toplumunda iktidar ve toplumsal yapı üzerinde kurduğu ilişkide iktidarı direk bir bağlayıcı olarak öne sürmemektedir ancak iktidarın da tamamen ortadan kaybolduğu bir ilişki sisteminden de söz etmemektedir. Bu bağlamda Castells'e göre ağın yönetimini ellerinde bulunduranlar kültürel kodlar dahilinde, bireylerin düşünme biçimlerini ve uzamın yeniden anlamını da belirleyen bir etkiye sahiptirler (Castells, 2013a, 553). Kentsel örgütlenmelerini etkileyen düzen ilişkileri, toplumsal birliktelikler ve bireysel kimlik bu bağlamda iktidar kurumları ile bir ilişki içerisinde olmaktadır. Bu kurumların varlığı enformasyon teknolojilerinin gelişmesi örneğindeki gibi, bilginin aktarımını kolaylaştıran imajlar üreterek onun daha çok yayılmasını sağlamak ve bu bağlamda bireyleri bu imajlar ile zorunlu bir etkileşim içerisine sokmaktadır. Günümüzde gözetlenmek alelade yapılan bir eylem olmak yerine sürekli takip edildiğimizin bilgisinin bizde olması nedeniyle herkes tarafından kabul edilir bir durum haline gelmiştir. Örneğin kimsenin olmadığı otoyolda kırmızı ışıkta beklemek gibi bir durum iktidar örgütlenmesinin beden olarak var olmadığı bir toplumda bireysel oto kontroller üzerinden kurulabilen ve kültürel kodların devamlılığını sağlayan davranış şekillerini üretmektedir. Bir anlamda bireysel olarak davranışların yönetildiği bir düzlemden konuşabilmek söz konusu olmaktadır.

Bu düzlem içerisinde iktidar ve network toplumu arasındaki ilişki temel bir güç ilişkisi çevresinde şekillenen bir yapılanmayı tek başına ifade etmemektedir. Yani iktidar güç ilişkisinden çok daha fazla olan bir başka tahakküm ilişkisini yani bireysel örgütlenmeleri kullanmaktadır. Network içerisinde yer almanın aynı zamanda network

uzamı akışlarının da kullanılması bağlamında düşünüldüğünde, bireyin konumu ağ ile karşılıklı etkileşim içerisinde hem ağın bilgisi dahilinde hareket eden hem de bir katılımcı olarak uzamı özümseyerek etkileşim içerisinde olmaktadır. Tüm bunları gerçekleştirebildiği zemin ise Foucault'un ifade ettiği gibi, görünmeyen iktidar düzlemi içerisinde inşa edilen, '*dispositiflerin*' aracılığıyla hatırlatılmaktadır. Yani bunlar iktidar ilişkilerinin aktarıldıkları birer araç olarak, çeşitli söylemleri, kavramsallaştırmaları ve diğer maddi örgütlenmeleri içermektedirler (Foucault, 2011, 18). İktidar ve toplumsal yapı arasındaki ilişki düzlemini belirleyen kavramların yine iktidar bağlamında üretilmiş olduklarını düşünmek, bu bağlamda iktidar ilişkilerinin dışında bir ilişki kurma biçiminin söz konusu olmadığı bir düzlem içerisinde toplumsal yapının belirlendiğinden söz edebilmeyi mümkün hale gelmektedir.

Castells'e göre iktidar ve toplumsal yapı arasında kurulan ilişki, kültürel kodlar içerisinde irdelenmeye devam edilirse, network uzamı bilginin bu ilişkiler içerisinde alışverişine imkan vermektedir. Yani bir çeşit iletişim mekanizmasını elinde tutarak yeni anlamların tam yerinde ve tam zamanında ağ içerisinde olmasını sağlamaktadır. Anlamlar, bu iletişim ortamının sağladığı çeşitliliği bünyesinde barındıracak şekilde zengin çeşitlilikte ancak aynı zamanda iktidarın istediği formatta sıkışmış bir şekilde üretilmektedirler (Castells, 2013c, 20). Bunu gerçekleştirirken ise enformasyonel teknolojinin imkan verdiği iletişim gücünü kullanmaktadır. Bu nedenle iletişim tekniklerinde ilk akla gelebilecek medya ya da telekomünikasyon bağlantılarındaki herhangi bir yapısal değişiklik iktidar ve toplumsal yapı arasındaki ilişkileri de yakın şekilde etkilemektedir.

Castells bu etkileşimin networkteki iletişimin yapısal özelliğinden kaynaklandığını düşünmektedir. Nitekim bu konuda Castells sadece iktidar bağlantılı olmadan toplumsal yapı içerisinde üretilen anlamların ve bu bağlamda oluşturulan toplumsal hareketleri tetikleyen yeni bir iletişim sisteminin varlığını örnek vermektedir. '*Öz iletişim*' olarak isimlendirdiği yeni iletişim biçimi, iktidarın kitlesel olarak yaydığı mesajların, bireyler tarafından bilinçli ve istençli olarak seçilebilmesini, yine aynı şekilde sadece istenen belirli kişilere iletilebilmesini ifade etmektedir. Yani bir anlamda iktidarın mesajlarını almak zorunda kalan bireylerin, bu mesajları kullanma ve yayma konusundaki karar verici mekanizma olma durumunu ifade etmektedir (Castells, 2013c, 21). Bu bağlamda toplumsal hareketler, iktidar

müdahalesinin içine giremeyeceği yerler olarak kendi öz iletişim teknikleriyle başkaldıran bireylerin 'ortak' ayaklanması ve enformasyon teknolojisinin içerisinde üretilmektedirler.

Dolayısı ile network toplumunda iktidar ilişkilerinin, bireysel edinimler içerisinde hem toplumsal yapıyı kontrol altında tutabildiği hem de eylem alanlarını tanımlayarak bireyi istenilen şekilde anlam ve değer üretiminin içerisine koyabildiği görülebilmektedir. Ancak esas olarak bütün bir toplumsal örgütlenmeden ziyade bireylerin tek tek katıldığı bir network uzamından söz edildiği görülebilmektedir. Bu bağlamda tek bir iktidardan bahsetmek yerine Castells'in ortaya koyduğu networkün akışlar uzamında çok sayıda iktidar odağının ve bağlantısının olduğunu görebilmek mümkündür (Castells, 2013a, 551). Bahsedildiği üzere siyasi iktidar en kolay görünen tahakküm biçimi gibi ortaya konulabilirken, sermaye ve piyasa ağları ve ortaklık ilişkileri ağları arka planda ancak aynı zamanda networkün tüm iktidar ilişkilerinin kararların alınma odağında, süreçlerin içerisinde yer almaktadırlar.

Networkte ağ örgütlenmesinde akışlar sürekli olarak iktidar imgelerini taşıyarak bireyin kendine ne kadar yakın olduğunu kestiremediği bir iktidar algısı üretmektedirler. Bu bağlamda kendini içinde bulunduğu iktidar ilişkileri ile tanımlayan ancak öte taraftan da bu ilişkilerin güvenilirliğinden kuşku duyan bireyler ortaya çıkmaktadır. Foucault'un ifade ettiği iktidar ve birey ilişkileri içerisinde düşünürsek, bu durum iktidarın bireyi net bir şekilde tanımladığı ve grupladığı bir eyleme dönüşmektedir (Foucault, 2011, 63). Böylece ortaya konan network uzamının akışkan ve bu nedenle de sürekli yıkılıp inşa edilen bağlantılı içerisinde, görece olarak sağlam alanların ve konumların varlığı bireyin algısına etki etmektedir. Bu belirli yerlerin varlığını bilen bireyler bir anlamda iktidarlardan tarafından konulan düzen ilişkilerine iyice bağlanmakta ve bu bağlamda oluşturulan tarihsel arka plana sürekli bir özlem içerisinde olmaktadır. Buradan hareketle iktidarın daha sıkı bireysel ilişkiler için negatif değerleri de kullanma becerisi bu yaklaşım içerisinde görülebilmektedir. Bir şekilde bireyler ile görünmeden bir temas oluşturan iktidar aynı zamanda toplumsal yapıyı da belirleyecek yeni kültürel kodları da oluşturmaya devam etmektedir. Toplumsal yapı da bu bağlamda networkün iktidar ilişkilerinin sonuç ürünleri ve network uzamı ile karşılıklı bir etkileşim içerisinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumsal yapıdan bireylerin bedenlen orada olmalarını gerektirmeyen

ancak ağ yöneticilerinin kapsama alanı dahilinde bulunan kültürel kodlara uyarlanabilme becerileri ile networkte konumlandırıldıkları bir sistem olarak bahsedebilmek mümkün olmaktadır.

2. BÖLÜM: NETWORK KENTİ

Kent kavramı Chicago ekolünün hakim olduğu 1930’lu yıllardan, temellerini ağ sisteminden ve akışlar uzamından alan network kentine giden süreçte çok çeşitli kavramsal farklılaşmalar geçirmektedir. Bu farklılaşmaların ortaya konulması ve kentin fiziksel ve toplumsal örgütlenme süreçlerindeki dönüşümlerin görülebilmesi ve network kentinin bu bağlamda ayrılıklarının ve benzerliklerinin açığa çıkarılması oldukça gereklidir. Bu kapsamda kentin kavramsal irdelemesi Chicago ekolünün ortaya koyduğu kentleşme süreçlerinden başlanarak irdelendiğinde genel olarak Chicago Okulu, kenti bir örgütlenme biçimi olarak kendi dinamikleri olan ve bu dinamikleri de diğer yerleşimlerden ayrılan bir sosyal ve fiziksel yapı olarak ele aldığı görülmektedir. Nitekim kent kendi iş bölümü ve kurumsal hiyerarşisi bulunan mekansal ve toplumsal örgütlenmeleri içerdiğinden, Chicago ekolüne göre hem ekolojik bağlamlarla nicel olarak hem de kentlilik verileri dahilinde nitel olarak ele alınması mümkün olabilmektedir. Bu iki farklı ele alma şekli, gelişen teknolojinin mekan ve zaman verilerini değiştiren bağlantı kurma mantığı altında kentin yapısal ve toplumsal işlevlerini de değiştiren bazı etkileşim süreçlerini meydana getirmektedir. Bu süreçte ortaya çıkarılan ‘ekolojik kent’ ve ‘bir yaşam biçimi olarak kentlilik’ yaklaşımları kenti veriler dahilinde irdeleyebilme imkanı veren bir konum üretmektedir.

Ekolojik görüş¹⁹ kenti, fiziksel yapısı içerisinde nesnel göstergelerle ele alan bir bakış açısını gerekli kılmıştır. Bir bakıma ‘nüfus, teknoloji ve ekolojik düzeni kapsayan fiziksel bir yapı’ içerisinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Chicago ekolünün araştırmalarında odak noktası olan *‘kentlerin mekansal düzenleme biçimlerinin toplumsal ilişkilere etkisi ve kentlilerin yaşam biçiminin, geleneklerinin oluşturduğu kültürel yaşam²⁰’* üzerindeki etkilerinin araştırılması konusunun bir yöntem biçimi olarak ortaya çıkarılmıştır. Bu bakış açısına göre ekolojik verilerin, belirli coğrafyalar ve insan grupları arasında sınırlandırılan bir alanda yapılması ile kültürel kodlara, coğrafi verilere ve diğer etkileşim ortamlarına ve ilişki ağlarına ulaşılması planlanmıştır. İki boyutlu bir nesne olarak kentin fiziksel ve sosyal

¹⁹ Park, Burgess ve McKenzie

²⁰ Wirth, der. Alkan ve Duru, 2002, s. 77-106

haritasının çıkartılması esası ana temel olmaktadır. Ortaya konulan haritada fiziksel coğrafyaya ve sosyal yapıya bağlı olarak çok sayıda zıtlığın, bölgelemenin ve değer ve kültürel farklılığın mekansal olarak işaretlemesi durumu söz konusu olmaktadır.

Bir diğer yaklaşım ise kenti, sadece mekansal verileriyle değil de aynı zamanda bir sosyolojik yapı olarak inceleyen Louis Wirth'in kentte yaşamak ve kentleşme arasındaki ayrıma odaklandığı irdelemelerinde görülebilmektedir²¹. Kentin bir kimlik olarak ele alınması bu bağlamda sosyal yapının da kentlilik içerisinde ayrı bir uzamsal bağlamı olabileceği durumunu akla getirmektedir. Özellikle kentin üretim ilişkileri kapsamında yeterli şekilde tanımlanamayacağı dönemde, kente etki eden diğer ilişkilerle birlikte üretim ilişkilerinin de ortaya koyduğu etkileşimlerin kentsel örgütlenme düzeylerinin farklılaştığı bu görüşe göre ortaya konulmaktadır. Kentin nüfus, yoğunluk ve iş bölümü ilişkilerinin irdelenmesinin mekanın sınırlamalarının ortadan kaldırılmasını sağladığı, kentin diğer dinamiklerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Wirth fiziksel olarak kentin mekansal örgütlenmesini ortaya koymak açısından, 'ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin' kenti coğrafi sınırlarının dışında değerlendirebilme imkanımızın geliştiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda Wirth kentsel düzlemin bazı yoğunlaşmaların odağında olduğunu kabul etmektedir. Yoğunlaşmalar, '*sanayi, ticaret, yönetimle ilgili olanakların ve etkinliklerin, ulaşım ve iletişim ağları, gazeteler, radyo istasyonları, tiyatrolar, kütüphaneler, müzeler, konser salonları, operalar, hastaneler, yüksek öğretim kurumları, araştırma ve yayın merkezleri, iş kurumları, din ve hayır işlerine yönelik kurumlar gibi kültürel ya da dinlenme ve eğlenceye ilişkin donanımların*' varlığı ile ilişkili olarak kentin baskın faktörünü belirlemektedir (Wirth, der. Alkan ve Duru, 2002, 77-106). Yani ortaya konulan süreçte Wirth'in de tam olarak ifade ettiği gibi kentleşme, teknolojiyi ve ekolojik düzeni kapsayan bir yapı olarak, kent içi kurumsallaşmayı ve toplumsal örgütlenme ilişkilerini kapsayan bir şekilde, kendi denetim mekanizması olan bir yapıyı ortaya koymaktadır. Günümüzde kentler, piyasa, sermaye ve üretim akışlarının odağında, küresel işbirliklerinin sıklıkla görülebildiği ve aynı zamanda kendi ekonomik, politik ve kültürel kodlarını üreten bir mekansallık içerisinde var olmaktadır. Bu açıdan kentliler, hız ve hareket ile bağlantılı ve adapte olacak şekilde

²¹ 'Bir yaşam biçimi olarak kentleşme' Louis Wirth (The American Journal of Sociology, 1938), Der. Alkan ve Duru, 2002, s. 7-25

var olmak durumunda kalmaktadırlar. Ancak aynı zamanda bu durum Wirth'in de ifade ettiği gibi, toplumsal ilişki bağlarının da değişmesine neden olmaktadır. Geleneksel yakınlıkların yerini daha çok üretilmiş ve öğrenilmiş olan kentli ilişkileri almaktadır (Wirth, der. Alkan ve Duru, 2002, 77-106).

1960'ların sonuna kadar Chicago ekolü ile yer ve mekan ile toplumsal bağlar arasındaki etkileşimi sorgularken bu sorgulamanın '*kente ilişkin olmasına karşın, kaynağının toplumun genel ekonomik sisteminde yattığı görüşü, kapitalist toplumun eleştirisini*', '*politik ekonomi*' kapsamında düşünmeyi gerekli kılmıştır (Uzun, 2012, der. Ersoy, 2012, 207). Politik ekonomi, '*kentin dinamiklerinin kendi başına kent içine kısıtlı kalarak incelenemeyeceğini, toplumsal olguların ancak toplumun bütünü ele alınarak, özellikle de devletin ve politikanın rolü ve sistemin tümü ile*' ilişkilendirilerek kurumsal çıkarımlar yapılabileceği savunulmaktadır (Uzun, 2012, der. Ersoy, 2012, 207). Küresel politikaların ve yerel etkileşimlerin varlığı bu bağlamda kentsel etkileşim sürecine etki eden kavramlar olmuşlardır. Marksist mekan anlayışı için Soja 1970'lerde, '*iktisadi, sosyolojik ve coğrafi*' ilişkilerin ötesinde bir kent anlayışının gelişmekte olduğunu ileri sürmektedir (Soja, 2017, 129). Dolayısıyla kentleşme sürecinin de bu bağlamda yeniden ele alınması söz konusu olmaktadır. Sonuçta kentler küresel süreçlerin etkisi ile aralarındaki rekabet ilişkisinden çok daha fazla şekilde bağlantılar kurmakta ve bu bağlantılar nezdince yeni kültürel kodlar içeriden oluşmaktadır. Kentsel gelişim bu süreçte, içinde yerleşen üretim yapılanmaların yer seçimi ile değil de, üretimin küresel uzamdaki yansıması yani kapitalizmin değişen anlamı ve üretim süreçlerinin esnekleşmesi ile çalışma ve tüketim alişkanlıklarının belirlendiği bir yer olarak kentlerin mekansal örgütlenmeleri içerisinde şekillenmektedir. Bu durum kentler için mevcut akışların çoğalmasını, bu akışlar etrafında yeni toplumsal yapıların belirlenmesini ve daha çok bağlantı kurulması sürecini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kentsel mekanın anlamı üretim, tüketim ve yeniden örgütlenme ilişkileri üzerinden belirlenen fiziksel ve sosyal bağlantıları içermektedir. Bu konuda Lefebvre mekansal örgütlenmenin, artık '*doğrudan doğruya üretimin toplumsal ilişkilerinin yeniden retimiyile*²²' ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bir bakıma Lefebvre'nin kapitalizmin sermaye ve piyasa

²² Soja, 2017, s.127

ağları etrafında şekillenen yeni mekansal ve kültürel kodlarını ortaya koyduğu bu yaklaşımda mevcut kentsel örgütlenmeler bu ağın içerisinde sıkıştığından kendilerini sürekli olarak yeniden örgütlemekte ve bağlantılarını belirlemektedirler. Öyle ki Lefebvre'in da ifadesi ile *'aile ve akrabalık ilişkileri içerisinde yer alan 'biyofizyolojik' bağlar'*, *'emek gücüne etki eden diğer bağlar'* ve *'üretimin toplumsal ilişkilerinin yeniden üretimine'* etki eden bağlar bu yeni ilişki biçiminin etkilerinin en kolay görülebildiği yapılar olmaktadır (Soja, 2017, 127).

Harvey, Lefebvre'in 'mekan örgütlenmesi' ve 'kentsellik' konusunda, 'toplumsal ilişkiler' bağlamında bir yaklaşım ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Toplumsal ilişkilerin ifadesi olması, kent örgütlenmelerinin toplumsal bir etkileşim ortamı içerisinde ortaya konulduğunu ifade etmektedir. Sermaye ilişkileri içerisinde Harvey'in yorumu ile bu durum, 'sanayi yapılanması veya büyüme gibi iktisadi sorunlar yerine artık günümüzde kentsel toplum olma sorunlarına inilen bir düzlemden' bahsedilmektedir (Harvey'den akt. Soja, 2017, 107). Yani bu durumda kent ile salt üretim ilişkileri arasında kurulan bağın geri planda kaldığı ve sonuçta bu ilişkilerin yanında ancak kentsel düzlemin kendisinin daha ön planda olduğu bir tartışma konusu ve sorun odağı olabildiği bir durum geçilmiştir. Kentlerin ortaya çıkışı bu noktada sadece sermaye ve piyasa ilişkileri ile açıklanamayan ancak bu ilişki ağlarının da etkili olduğu bir dizi toplumsal ilişki zeminini kapsamaktadır.

Tam da bu ilişki ağları içerisinde network kentinin akışlar uzamı olarak ifade edilen *'sosyal, ekonomik, siyasi ve sembolik hayatlarımıza hakim olan bütün süreçleri'*²³, belirleyen akış sistematiği kentsel örgütlenmenin de temelini oluşturmaktadır. Bu sistem eylemlerin düzenini, sıralamalarını, gerçekleşme şekillerini ve sonuçlarını yönetebilen bir uzamsal karakteri bünyesinde barındırmaktadır. Akış kavramının karşılıklı işlevsellik yükleyen, merkezi kastetmek yerine aynı anda pek çok yöne yönlendirilebilen ileri ve geri aktarımları işaret ediyor olması düşünüldüğünde, 'akışlar uzamı' ağ sistemine çok iyi adapte olabilen bir yapı olarak karşımızda durmaktadır. Akışların, ağın rastlantısal, büyüme eğilimli, esnek yapısına uyum sağlayabilecek hafiflikte olan *'katı ve sıvı arasındaki ara formu'*, onu

²³ Castells, 2013a, s. 548

hem tabiatında hareket etmek olan bir geçiş aşaması olmasına hem de farklı noktalarda birleşip yeni bağlantılar kurarak daha sonra tekrar ayrılabilmesine olanak sağlamaktadır (Bauman, 2017, 27). Bu sabitlenemeyen hareketli yapı ise akışların uzamsal yapılanmalarına işaret etmektedir. Akışlardan oluşan bir uzam, *'akış üzerinde işleyen ve gerçekleşen bütün toplumsal pratiklerin ve eylemlerin maddi bir ürünü'*²⁴, olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki enformasyon kentlerinde görülen toplumsal eylemler katı kentsel mekan ve zamanlara göre değil, networkün ön gördüğü geçeklikte bir zaman çizelgesi ile uyumlu, nirengi noktası olarak tanımladığı buluşma mekanlarında ve diğer sosyal, kültürel, finansal gibi arttırabileceğimiz farklı nitelikteki akışların yön verdiği kararlara göre belirlenmektedir. Bu bağlamda akışlar, ağın kentle etkileşimi sağlayan yeni bir uzamsal düzenleme aracı olmaktadırlar. Sadece mevcut kent ilişkilerini açıklamak ile kalmayan akışlar, aynı zamanda toplumsal pratiklere etkileri ve toplumsal aktörleri de etki etmektedir (Castells, 2013a, 548).

Bu bağlamda içinde bulunduğumuz dünya Urry'nin de ifade ettiği şekilde pek çok akışın etkisi altında, küresel bir ağ ve bunların etrafında şekillenen işlem akışlarının oluşturduğu uzam içerisinde şekillenen bir toplumsal durumu ifade etmektedir (Urry, 2001, 36). Dolayısıyla direk olarak kentsel örgütlenmelere ve bu kapsamda toplumsal yapıya etki eden kendi içerisinde çeşitli parçalanmalara ve birleşmelere neden olabilen akışların, toplumsal ve kentsel ilişkileri sürekli olarak yeniden yapılandırması söz konusu olmaktadır. Tüm bu yeniden yapılanma ve inşa sürecinde Urry, akışların hareketini enformasyon kodlarına dönüştürülen veriler arasında bir akım olarak ele almaktadır. Bir diğer ifade ile network akışlarının içine dahil olan insan ve nesne birlikteliklerinin kesişimlerini ağlar ve kitlesel hareketlilik bağlamında açıklamayı hedeflemektedir (Urry, 2001, 3). Hareketin network kentini tanımlamak açısından yer ile bağlantısını coğrafi veriler üzerinden sabitlemeyen bir sosyal fenomen olarak düşünülmesi durumunda, networkün kentsel düzlemi de ağ pratiklerinin karşılaşmalarından ve rastlantılarından beslenen, kendi yeni bağlantılarını sürekli olarak üreten ve bu bağlamda genel ilişki ağlarını da etkileyen bir yapı olarak ortaya konulabilmektedir.

²⁴ Castells, 2013a, s.548

Network, kendine has toplumsal pratikleri ve bu pratiklerin gerçekleşme imkanı bulduğu özel uzam mantığı ile yeni bir tür mekan düzenini işaret etmektedir. Ağ sistematğine bağılı olarak uzamlar, zaman ve mekan işleyişinden kopuk bir biçimde, çok boyutlu bir ilişkisellik ile kurumsallaşmaktadır. Bu kurumsallaşma sonucu, mevcut kent fizikselliğinin üzerinde ve onunla etkileşim içerisinde bir ‘üst mekan’ olarak, her şeyi içine alacak ve kapsayacak şekilde uzamlar genişlemektedirler. Sonuçta ise fiziksel ve sosyal sınırlarının çizilebilirliği güç olan, deneyim mekanlarının üzerinde ve aynı zamanda gerçekliği ağ iktidarı tarafından lanse edilen networkün mekansal bağlamı ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda yeni bir ‘gerçeklik mekanı’ olan networkü idrak edebilmek, perspektifimizi yeniden ağ sistematğine çevirerek, ağın kentsel uzam ve pratiklerimiz üzerindeki etkisini daha dikkatlice araştırmamızı gerektirmektedir. Castells’e göre, ağın bir işlev komuta merkezi olarak kentin fiziksel ve sosyal sınırlarından ayrıldığını ve kendi sistem mantığı içerisinde yeniden var edildiğini anlayabilmek üzere kentsel zaman, uzam ve mekan dönüşümleri bu bağlamda yeniden değerlendirilmek mecburiyetindedir (Castells, 2013a, 546). Bu değerlendirme gerçek kent mekanı olarak nitelendirebileceğimiz şu an sınırları dahilinde yaşadığımız alanları, network bilgisi ile örgütlenen sosyal ve fiziksel ağlar olabilme ihtimalini sorgulanır hale getirmektedir. Bu bağlamda networkün kontrolü ağdan sağlanan pek çok uzamın bir araya gelmesi ile oluşan yeni bir tür yer ve mekansallığı ifade etmekte olması durumu tartışılabilir bir platforma ulaşmaktadır.

Toplumsal süreçlerin kendisinden önce var olmuş olan her türlü uzamsal yapıdan bir şeyler aldığı düşünüldüğünde, bu süreçlerin kente etkisi bir ‘*miras ortamı*’ yaratılması durumu olağan olmaktadır (Castells, 2013a, 546). Benzer şekilde kent de aynı toplumsal yapıdaki miras süreci gibi, ağın yönlendirici uzamları ve yaşanan etkileşimlerin birikimini bir araya getirerek mekanı maddi bir pratiğe dönüştürmektedir. Bunu gerçekleştirirken akışlar, kentsel mekan üzerindeki ‘*sık dokulu, yoğun herhangi bir toplumsal ilişkiler ağını, özellikle de köklerini belli bir bölgeye sabit bir şekilde salmış ağları*²⁵’ çevirerek bunları networkün özü ile harmanlamaktadırlar. Açıklayıcı bir ifadeyle, akışlar akış haline gelmeye direnen ya

²⁵ Bauman, 2017, s.39

da daha zor akış olabilen her şeyi kendi içlerinde dönüştürerek onların bu dirençli yapılarını kırmaktadırlar. Bunu yaparken de ortaya çıkan yeni parçalanmış ve bölünmüş ağları akışlar içerisinde bir tarihsellik ve coğrafya ile özdeşleştirerek network içerisinde yeni bir örgütlenme şeklinde ağları eklemektedirler. Yeni durumda ağ örgütlenmeleri networkte ‘doğal’ olarak sonradan var edilmiş ve iyi düzenlenmiş bir kültürel kod içerisinde karşımıza çıkmaktadırlar. Bu süreç öylesine kendiliğinden gerçekleşiyor gibi görülmektedir ki, sonuçta mevcut kent örgütlenmesinin üzerinde akışlar uzamı tarafından üst bir kentsel düzlem üretilmesi şaşırılacak bir durum olamamaktadır. Kentsel düzlem artık akışlar uzamı pratikleri ve yönlendirmeleri ile oluşan bir süreç olarak networkte inşa edilmektedir.

Bu bağlamda Castells, networkte kentsel oluşumun temelini enformasyonel ağlar, iş merkezleri gibi çalışan teknolojinin toplandığı odaklar ve aynı şekilde teknolojinin üretildiği, hizmete sunulduğu ve tüketildiği alanlar üzerinde oluşturmaktadır. Bir bakıma yönetim, yenileme ve çalışma adımlarından oluşan üç ayaklı bir network sisteminden bahsedilmektedir (Castells, 2013a). Castells networkün varoluş mekanizmasının enformasyon olduğunu ifade ederek networkün kentsel oluşumlarını ‘enformasyonel kent’ olarak adlandırmaktadır. Enformasyonel networkün önemli bir taşıyıcı elemanı olduğu düşünüldüğünde, enformasyonel kentlerin akışlar uzamındaki bilginin şekline göre sosyal ve fiziksel olarak değişen, farklı ağ örgütlenmelerinin bir arada bulunduğu, parçalanıp yeniden birleştiği ve bu durumun sürekli olarak tekrarlandığı bir süreç olarak enformasyon kentini düşünmek mümkün olmaktadır. Bu konuda Castells, enformasyonel kentlerin kendinden önce var olan tarım, sanayi vb. tek bir işletim ve dolayısıyla tek bir iktidarın olduğu kentsel biçimlenişlerin aksine belirli bir işleyiş mekanizması olmaması nedeniyle kentin tek bir tanımı olamayacağını örnek göstermektedir (Castells, 2013a, 532). Çoklu mekansallıklar kentin akışlar uzamı ve bu uzamın gerçek kent mekanı ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan her türlü etkileşimin ayrı ayrı betimlenmesi ile oluşan bir anlama sürecini gerekli kılmaktadır.

Network kenti her ne kadar kendini baştan yaratan bir uzam ve zaman anlayışı olarak görülse de, ağ sistemi içerisinde dolaşan bilgi, geçmiş kent deneyimleri ile ilgili pek çok uygulamayı enformasyon teknolojileri ile entegre etmek amaçlı olarak dolaşmaktadır. Dolayısıyla networkün öteye geçmiş kültürel yapısı içerisinde mevcut

kentlerin makro ve mikro etkileri görülebilmektedir. Bu bağlamda Castells'in network kentini anlamak üzere, enformasyonunun henüz yaygın olmadığı endüstri sonrası dönemde kentlerin kültürel ve fiziksel bağlamlarını irdelemesi son derece anlamlıdır (Castells, 2013a, 532). Bu kapsamda 'mega kentler ve banliyöler' enformasyon öncesi dönemde gerek uzamsal yayılımları gerekse de zaman ve toplumla olan ilişkileri bakımından ontolojik olarak mevcut kentsel yapıdan farklılaşmaktadırlar. Bu kentsel sistemlerin ortak özellikleri henüz küreselleşmenin görülmediği kapitalist dünyada pek çok farklı noktadan birbirine bağlanan ve etkileşim içerisinde olan aynı zamanda birlikte çalışan kentleri ve daha küçük ölçekte kentsel merkezleri muhteva etmesi durumudur. Üstelik bu işbirliği aralarında son derece fazla mesafe olan noktalar arasında adeta toprağın uzamsal değerinin göz ardı edilmesiyle gerçekleşmektedir. Bir bakıma henüz teknolojinin yaygın olmadığı bu dönemde networkün izleri, *'dünyayı sonu gelmez çevre yolları ve fiber optik bağların basitleştirici merceklerinden gören iptidai teknolojik bakış açısına karşı'*²⁶ koyan bu yerleşim formlarında görülebilmektedir. Yoğun iletişim ağı teknolojinin dönemsel sınırlı imkanları dahilinde de olsa bir şekilde kurulmuş ve bu durum aynı networkün toplumsal ve mekansal yapısına etki ettiği gibi tarihi, kültürel ve sosyal değişim ve dönüşümlere neden olmuştur.

Bu bağlamda göze çarpan ilk kentsel oluşum büyük kent merkezlerinden toplu göçlerin başlaması ile birlikte kendini gösteren kaçış yerleşimleri yani banliyölerdir. Banliyöleri networkün geleceği için önemli kılan sadece merkezden uzak olsalar da merkezle devamlı iletişim halinde olmaları değil, aynı zamanda bu iletişimi kurma şekilleridir. Teknolojinin merkezde toplanan yoğun erişilebilirliğinden uzak banliyölerin küresel dünya ile bu kadar içli dışlı olması hatta kendi tarihsel ve kültürel oluşumlarını yansıtan bir kentsel mimari anlayışını gerçekleştirilmesi son derece etkileyicidir. Castells'e göre bu 'ulaşım sisteminin ötesinde' küresel olana katılmak için kullandıkları uydu antenleri gibi bir takım kısıtlı teknolojik uygulamaların ortak kültür sonucudur. Bir bakıma banliyöler küresel uzama açılmaya endekslenen ortak kültürleri ile yere bağımlı olmayan bir uzam anlayışını geliştirmişlerdir. Bu bağlamda kentsel mekan kullanımları bireysel yaşam alanlarında uydu teknolojisini kullanarak

²⁶ Castells, 2013a, s.532

küresel uzama bağlanmak iken, kent fizikselliği içerisinde ise küresel uzam merkezleri olan alışveriş merkezleri, merkezi iş alanları gibi sınırları tüm dünya markalarına ve piyasalarına ulaşabilen bir erişimin içinde bulunulması ise küresel uzam bağlantısı elde edilmektedir. Benzer şekilde banliyölerde üretilen yerelliklerde, küreselliğe katılımın bir aracı olarak tasarlanan kavramsallaştırmalardan ileri gelmektedirler. Öyle ki bu konuda en fazla örnek olarak gösterilen Amerikan banliyö evleri, yeni baştan inşa edilmiş bir tarih ve kültürün küresel uzama katılma arayışının bir göstergesi olarak karşımızda durmaktadırlar (Castells, 2013a, 534). Bu evlerle inşa edilen kültürel nesnenin enformasyonelliği, küresel kültürün kilidini açabilecek, ikonik bir formu ve aynı zamanda kullanıcılarına tarihin derinliklerinden geliyormuş hissini veren, sahiplenici, koruyucu tavrıyla, zihinlerde mutluluk ve huzuru çağrıştıran uydurulmuş bir zamansallığı barındırmaktadır. Halbuki gerçekte Amerikan evleri metropolün uzağında yatakhane görevi gören ve kendi aralarında etkileşimler neredeyse hiç olmayan ancak aynı zamanda da merkezle de iletişimleri kolay kurulmayan yerleşim merkezleridirler.

Bu biçimleniş networkün hakim akışları ile şekillenen kültürel pratikte, oluşan anlam kaymalarını ve yeniden anlamlandırma süreçlerini ortaya çıkarmaktadır. Böylesi bir süreçte Urry'nin Heidiger'den hareketle değindiği konut ve bina kavramlarının barınma ve sahiplenme konularında uğradıkları anlam farklılıkları örneğinde olduğu gibi²⁷, yaşam alanlarının inşa sürecinde yeni bir yerleşiklik ve miras algısı oluşabilmektedir. Yani akışlar uzamından gelen bilginin süzgecinden geçerek başka bir yerleşim eylemine dönüşme durumu bu bağlamda söz konusu olmaktadır. Bir diğer ifadeyle, bu eylem içerisinde inşa etmenin kültürel kodlarını zaten donatılmış olan mekana kendi yerelliği içerisinde ekleyen ve bir anlamda yaşam şeklini de aynı şekilde bu kültürel kodlar içerisinde gerçekleşen mahalleri var etmektedir. Bu durumda Amerikan evleri de küresel sistem içerisinde bu kodlar ile bireysel gerekliliklerin networkün çıkar ve pratiklerine göre şekillendikleri akışlar ile etkileşimlerini devam ettirmektedirler.

²⁷ Urry, 2001, s.131

Ortaya konulan bu etkileşimlerdeki tek farklılıkları kendi sınırlarında yok denecek seviyede olan iletişimlerinin yerine merkezle kurdukları zayıf etkileşimin sıklığı ve bu nedenle oluşan yoğunluğudur. İnşa ettikleri bu zayıf ve sık dokulu ağ, banliyöleri, küresel uzamın verdiklerini daha çabuk almaya ve uygulamaya yatkın kılmaktadır. Öyle ki herhangi bir değişimin duyulma hızı kent merkezindeki ile neredeyse aynı zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda banliyöler enformasyon teknolojilerinin imkanlarını seferber ederek, enformasyonu kendileri için genişleyebileceği son noktaya kadar genişleterek kullanmaktadırlar. Sonuçta ise geleneksel yapısını dahi küresel uzam içerisinde belirleyen yoğun etkileşim ağlarının merkez ile kurulduğu bir bağımlılıkla bu yerler varlıklarını göstermektedirler. Bu hususta banliyöler küresel seçkin grubun yaşadığı alanlar olarak, kentin marka vizyonunu üstlenebildikleri gibi, Amerika gibi yerlerde toplumsal çeşitlilik arz etmeyen ve belirli iş gruplarında yaşayan insanların zorunlu olarak tercih ettikleri alanlar olabilmektedirler. Bu nedenle bu yerler birer imalathane görevini merkeze bağlı olarak ya da kendi içlerinde kurdukları ağlar aracı ile sürdürmektedirler.

Kent merkezlerinde ise merkezi iş alanı (MİA) networkün kentsel uzamına genellikle tüm üretim, dağıtım, pazarlama ve tüketim süreçlerinin tasarlandığı geniş iş kollarının bir arada bulunduğu firmaların ve piyasaların fiziksel olarak toparlandığı bir yer olarak katılmaktadır. Castells bu konuda, Avrupa gibi genellikle tarihi kent merkezi etrafında yerleşen merkezi iş alanları çok sayıda küçük işletmenin kurduğu ağsal ittifakın görülebildiği alanlar olurken, bu durum Amerika'da özellikle ileri hizmet sektörlerinin etrafında yerleştiği, uluslararası şirket ağların kurulduğu geniş alanlardan bahsetmektedir. Bu bağlamda hizmet sektörü genel olarak merkezi iş alanlarının çevresine yerleşirken aynı zamanda bu sektörde çalışanlar, genellikle ülke dışından gelen yabancılar olarak kent merkezlerinde barınma gettoları oluşturmaktadırlar (Castells, 2013a, 533-7).

Network düzleminde diğer bir kentsel oluşum biçimi, kentsel mekanın ortak çıkarlar doğrultusunda devasa yayılım modeli olarak ortaya çıkan megakentlerdir. Megakent birden fazla kentin birbirleri ile işlevsel olarak ilişkili olması ve bunun sonucunda ortaya çıkan kentlerden oluşmuş bölgelemeleri ifade etmektedir. Bu bölgeler işlevsel olarak birbirine bağlı olsa da mesafe ve toprak bütünlüğü olarak son derece ayırık ancak sosyal ve toplumsal olarak karşılıklı bağımlılık içerisinde olan bir

alan formundadırlar (Castells, 2013a, 544). Dolayısıyla hareket metaforuyla birbirine bağlı olan ve ağ sistemi içerisinde sürekli bir akışkanlığı ifade eden mekanlardan bahsetmek bu bağlamda mümkün olabilmektedir (Urry, 2001, 131). Megakentler toprakla ilişkisizliği nedeniyle yersel uzamı çok defa parçalanmış ve fonksiyonunu kaybederek akışların sürekliliğine mekansal rolü yüklemişlerdir. Bir başka ifade ile, yere bağlı olmadan parçalanmış toprak, networkün akış uzamları doğrultusunda yeniden birleştirilerek ortak bir kentsel uzam elde edilmektedir. Bu bağlamda ‘uzamsal bölünmeler, işlevsel parçalar ve toplumsal kesimlerin oluşturduğu süreklilik taşımayan yapılar²⁸’ olmaktadır. Süreklilik kavramının hem mekanın uzam olarak devamlılığına hem de toplumsal yapının tek tip ilerlemeyeşine işaret ettiği göz önüne alındığında, megakentler küresel alana açılmanın adeta tampon bölgelerini oluşturduğu düşünülebilmektedir. Öyle ki ekonomik ve siyasi ağların gidişatlarını belirleyebilecek küresel role sahip olmaları ve kendi kültürel sosyal kodlamalarını dünya üzerine yayan birer merkez konumunda bir çeşit toplumsal dönüşüm merkezi gibi çalışmalarını bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir. Bu açıdan megakentlerin bir ağ odağı olarak yönetim ve aktarma üstü gibi çalıştıklarını kabul etmek gerekmektedir (Castells, 2013a, 545).

2.1. Networkte Kentsel Mekanın Niteliği ve Yer İlişkisi

Networkte kentsel oluşum ağın örgütlenme ve yayılmasına bağlı olarak fiziksel ve sosyal olarak kesin sınırlar ortaya koyulamayacak şekilde var olmaktadır. Mevcut kentsel mekanlar akışlar uzamındaki bilgi ile sentezlenerek mekanın nitelikleri üretilmektedir. Bu bağlamda uzam, ‘gittikçe artan akışkanlığı sürekli kılmayı’ amaçlayan bir düzen olarak var olmaktadır. Sürekliliğin kontrol altında tutulması ve kentsel mekanın nitelendirilmesi bir değerlendirme aracını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda ‘ölçülebilirlik’ söz konusu mekansal değişimi, basit bir şekilde insani eylem ve pratiklere indirgeyecek ve aynı zamanda niteliklerinin sınıflandırılmasını ve ağ içi konumlarının belirlenmesini sağlayacak bir değerlendirme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu ölçümler, klasik insani birimlerin (ölçütlerin) de dönüşümüne

²⁸ Castells, 2013a, s.538

neden olarak, nesnel mekan deneyimini hareket ve hız gibi başlangıcı ve sonu net olmayan ve insani pratikler ile kolayca gözlem altında tutulamayan belirleyicilerle hesap edilmektedirler. Bu bağlamda Bauman, nesnel mekan deneyimindeki en basit dönüşümün, ‘ilişki çözücü, itaat ettirici ve kural koyucu ’ bir biçim belirleyicinin elinde networkte ağ iktidarı tarafından şekillendirildiğini ifade etmektedir. Yani ölçmek karşılıklı yapılan bir eylem olarak hem ölçülen hem de ölçüm şekli olarak belirlenen bir dizi anlamlandırma çerçevesinde yeniden ele alınmakta ve bu sayede mekanı tanımlamaya yönelik yapılandırılan yeni bir network ‘ölçüm lügati’, networkün sonsuz ve sınırsız değişim ve dönüşüm yapısında, sonsuzluğun ve sınırsızlığın insan edim sınırları içerisinde kalan bir parça olarak mekanı betimlemeye çalışmaktadır. Bu nedenle mekanın ölçümü deneyimlerimizin belirleyiciliğini pekiştiren, ‘insan bedeninin bazı kısımlarının uzunluğu, bedeni marifetleri ya da insanların birbirlerine duyduğu sempati ya da antipati değil de, ekvatorun uzunluğuyla kıyaslanarak ölçmeye meyil ’ şeklinde gelişen yeni bir kavramsallaştırmaya evirilmektedir. Bir bakıma mekan bu yeni metaforlarla donatılarak ‘fiziksel anlamda var olanı uzayda yer kaplayan her şey olarak (Descartes)’ yeniden tanımlanmaktadır (Bauman, 2017, 171). Bu bağlamda varoluş ile özdeşleştirilen mekan bir biyolojik donanım olarak networkte gerçekten varmış gibi lanse edilmekte ve onu görebilmenin ve anlayabilmenin gözlüğü olarak ölçütler, sağlam birer inşa yapı taşı ve aynı zamanda herhangi bir beklenilmeyen durum karşısında arkasına sığınılabilen network ve gerçeklik arasındaki çeviriciler olmaktadır. Dolayısıyla ölçüm networkte mekan kadar anlamlı ve vazgeçilmez bir ilişkisellik ve etkileşim uzamlarını barındırmaktadır.

Mekanın hareket, hız ve mesafe kavramları ile ilişkilendirilmesi ölçme temelli bir mekan okuması pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlardan ilki insani ilişkilerin temelini oluşturan yakın ve uzak zıtlığının yere uyarlanması sonucu ortaya çıkan bir deneyimin ürünü olan mesafe kavramıdır. Bauman mesafe kavramının network öncesinde uzak kavramı ile yakın bir ilişki içerisinde olduğunu ifade ederek, iki noktanın birbirinden ne kadar ayrı olduklarının sayısal olarak ifadesi olan uzaklık ile zaman olarak ayrılığı belirten uzak kavramının henüz net şekilde ayrılmadığı modern öncesi dönemde zaman ve mekan birlikte hareket ederek, mesafeyi oluşturan zaman bir araç mekan ise bir amaç olarak ortaya çıktığını ve bu nedenle o zamanlar mekanın ‘belli bir süre içerisinde kat ettiğimiz şey’ olarak görülmesi gerektiğini ifade

etmektedir (Bauman, 2017, 167). Ancak mesafe kavramı teknolojik hızın ve network sürekliliğinin devreye girmesi ile daha uzun mesafelerin daha kısa sürede aşılabilirdiği bir tezatlığın içerisine girmektedir.

Yani bir bakıma biyolojik pratiklerimiz ile kısıtlanan mesafe, son derece esnek ve her hangi bir kısıtlaması olmayan hız teknolojilerinin ortaya koyduğu bir seyahat tekniğine dönüşmektedir. Bu durumda mesafe nesnel ve kişisel olan uzak kavramından farklılaşarak insan eli ile icat edilebilen bir hareket ve hız donanımı sorunu olmaktadır (Bauman, 2017, 169). Mekanın katı olmayan bu yüzden de sürekli bir biçimde genişleyerek kendini aşabilen yapısında hareket uzamların yayılımı tetiklerken, hız mesafeleri kat etmenin sınırsızlığını inşa etmektedir. Bu bağlamda kentsel mekanın dinamizmi mesafelerle değil, sadece zamanı kısaltmanın ya da onu mekanı zamandan bağımsızlaştırmanın aracı olarak değil, aynı zamanda mekanı genişletebilmenin bir eylem biçimi olan hareketin ve hızın yönetimine girmektedir.

Ancak networkte mekanın ölçülebilirliğinin en güzel ifadesi onu fiziki olarak mekanı ifade eden bir yer olmaktan öteye götürerek onun üzerinde hak iddia edebilmeyi mümkün kılan haritalama süreci olmaktadır. Mekanın fethi 'toplumsal mekanın resmi olarak onaylanmış, devlet destekli tek bir haritaya tabi kılınmasını' hedef haline getiren mekan politikalarının '*mülkiyet üzerine 'girilemez' yazan alanların çoğaldığı*²⁹' bir kent sisteminde kendini göstermektedir. Bu durumda haritalama sadece aidiyetin vurgulandığı bir yersel mesele olmaktan çıkarak, herkesten fazla mekan bilgisine sahip olmanın ve bu sayede ağ iktidarında bu bilgi ile üst bir konuma yerleşebilmenin aracı olmaktadır. Öyle ki tek bir harita altında birleştirilebilen mekanların, tarihi sıfırlanarak, bu zamana kadarki tüm kayıtlı fiziki ve beşeri verileri hükümsüz kabul edilip, mekanların hareketleri ve dönüşümleri tayin edilmiş bir resmiyet miladı ile başlatılmaktadır. Bu bağlamda haritadaki veriler de, iktidarın anlayabileceği şeffaflık ve sadelikte iken, ötekiler için gizli ve anlaşılabilir ifadelerle doldurularak yeni inşa edilen mekan ve zamanın tepeden inmeliği bu diğer kullanıcılara sezdirilmekte ve ağ iktidarının uzam üzerindeki gücü pekiştirilmektedir. Bauman'a göre haritaların sadece yöneticiler tarafından anlaşılabilir olması,

²⁹ Bauman, 2010

yöneticiler dışında kalanlar için onları doğal yöntemlerle okunamayacak ve dolayısıyla da anlayamayacakları bir sistem ile karşı karşıya bırakmak anlamına gelmektedir (Bauman, 2010, 43). Bu durum iktidarın networkte kurduğu tekelin resmileştirilmiş halidir ve eğer yeni baştan inşa söz konusu ise çok daha kolay şekilde uygulanması mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda harita kesin ve kararlı belirlilikleri olan bir araç olarak ağ yönetimine güç sağlarken aynı zamanda ötekilerine karşı belirsiz bir muğlaklık yakıştırması yaparak onların bu kodlara erişimini ve kendilerini anlaşılabilir kılmalarını engelleme girişiminde de bulunmaktadır. Bir bakıma harita mekanları kendi içerisinde sağlam, belirsizlikten uzak ve emniyetli mekanlar iken dışarıdan bakanlar için anlaşılması güç ve geçirimsiz alanlardır (Bauman, 2010, 42).

Aslında var olması mümkün olmayan tüm sınırlar ve alanlar, mekanın defalarca ve ciddiyetle anlamlandırılması, sınıflandırılması ve fonksiyonlarının belirlenmesi ile çizilen daha sonra da bu anlayışa uygun veri kodları ile içleri doldurulan işaretlerin birleşimi ile haritada yer almaktadır. Bu bağlamda harita kentsel mekanların yerleri belirtmekten de öte olarak onları konumlamaktadır. Bu haliyle harita daha önce toprağa bağlı olan yerin düzenini resmetme çabasıyken, networkte harita ağ kararları ile mekanı yeniden veya baştan çizmektedir. Bauman'a göre bu durum, kaydetme projesinden yönetim aşamasına terfi etmekte, 'mekanın haritalanmasından, haritanın mekansallaştırılmasına' evirilmektedir. Estetik bir sorun olarak kentsel mekanlar pek çok kentsel tasarım projesinde genellikle ütopya adı altında tasarlanan ideal kent projelerinde rahatlıkla görülebilen örnekler barındırmaktadır (Bauman, 2010, 44). Örneğin Palmonova veya Le Corbusier tarafından tasarlanan Plan de Voisen örneğindeki gibi, aynı network networkteki gibi evrensel normlar ve standartlar altında belirlenmiş tasarım ve kullanım koşullarına sahip olarak, yeni baştan inşa edildikleri için o zamana kadar yerin sahip olduğu tüm tarihi ve yeterli verileri yok sayarak yeni baştan yapılmış olan tasarımların ürünleri olmaktadır. Tarihsel tortudan arındırılan ve biyolojik bağı network ile sanki hep varmışçasına ortaya konan bu yerler, maneviyattan arındırılmış ve bu eksiği fazlaca kararlı ve kesin tanımlamaları olan bir mekan anlayışı çerçevesinde maddileştirilmiş mekan pratikleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Haritalamanın ortaya koyduğu yeni coğrafya her ne kadar mekanı ölçerek çizgilerle kontrolü altında alıyor gibi görünse de zamanın ve mekanın sınırlarının

devamlı değiştiği network kentlerinde bu durum yer ile bağları kopmuş yeni mekansallıkların ifade edilmesinde son derece zorlayıcı olmaktadır. Networkte ‘uluslararası iletişim ve görüntü ağlarının yarattığı yeni uzamsallığın doğası ’ mekanları her yönü ile sarmaktadır. Ağ iktidarının beğeni ve kararları ile şekillenen mekanlar küresel bir görüntünün ekranları haline gelmektedirler. Bu bağlamda yüzeysel bir anlamları, küreselliğe dayanan bir geğmişleri ve aynı küresellik bağlantısında bir boyut gerçeklikleri var olmaktadır. Adeta ilk ütopya mekanların örneklerindeki gibi, networkte ortaya konan bölgeler, kentler ve mahalleler networkün mekansal yerellikleri olarak bu yeni lügat ile var edilen yeni coğrafyalar olmaktadırlar.

Bu yeni coğrafyalar içerisinde networkte mekan ve yer arasındaki ilişkinin dönüşümü dikkat çekmektedir. Networkte mekanın yer ile olan ilgisi, öncelikle küreselleşme süreci ile birlikte zaman ve uzamın tanımlarının yeniden yapıldığı modernizm sürecinin etkilerini network kentinde kabul etmemizi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda yer ile ilgili olan tüm verilerin küreselleşme süzgecinden geçerek doğallaştırıldığını ve bu bağlamda katı homojenliklerini yitirdikleri kabulü ile yer ve mekan ilişkisi ele alındığında, ağ sisteminin yeri kendi mantığı ile özeyerek ortaya koyduğu mekansallaştırma sürecinin etkileri görünür hale gelebilmektedir.

Modernlik networkte eski ve yeninin bir aradalığını sunarken, içinde bulunduğumuz şimdiki zaman bireylere eski zamanın bir tasvirini ve şu anda geğekleşen olayların betimlemesini vermektedir. Yani eski şimdinin mekanı içerisinde bir tasvirle daha ilgi çekici ve talep edilir hale getirilmektedir (Augé, 1997, 119). Bu durumda içinde bulunduğumuz dönem modern olandan farklı olan, Augé’nin ‘üst modernlik’ olarak ifade ettiği tarihin, mekanın ve zamanın yeniden betimlemesi dönemidir. Üst modernlik, yerin tanımını ve nitelermelerini değiştirerek onu, eski ve yeni olarak ikiye ayıran ve ‘eski yerleri dizgelenmiş, sınıflandırılmış, anı yerleri katına yükselten’, yeni olarak ise, tarihsel ve ilişkisel olarak herhangi bir kimlik ve aidiyet barındırmayan mekanı eskilerle bütünleşemeyen yerleri üretmektedir. Uzam şimdiki zamanda bu kimlik ve aidiyetlik vasıflarında koparılarak o ana ait bir yer haline dönüştüğünde yerin zaman, mekan ve hatta antropolojik toprakla olan ilişkisi kayarak, ilişkisizlenmeye doğru onu değiştirmektedir. Ortaya çıkan yine Augé’nin (1997) ifadesi ile ‘yer olmayanlardır’. Yer olmayanlar, yerin Certau tarafından ifade edilen, ‘öğelerin ortak yaşam, ortak birliktelik ilişkilerine bağlı olarak dağılımının yapılmasını

sağlayan düzenler' (Certau, 2008, 216) olmaktan çıkarak, toplumsal ile organik bağı tanımlanamayan ve ancak ağ bilgisinden gelen çağrışımlar, kurallar, simgelerle tarihlenebilen mekanlar olarak yerden kopmaktadırlar. Bu bağlamda yer olmayanlar: *'klinikte dünyaya gelinen ve hastanede ölünen, geçiş noktaları ve geçici uğraşların (otel zincirleri ve eğlence mekanları, tatil köyleri, mülteci kampları, yıkımın ya da yozlaştırıcı sürekliliğin pençesindeki gecekondu mahalleleri) ya gösterişli ya da insani olmayan kipsellikler halinde çoğaldıkları aynı zamanda yaşanan mekanlar da olan ulaşım araçlarının girift bir şebeke halinde geliştikleri, geniş alanlara, bankamatiklere ve kredi kartlarına alışkın kişinin 'dilsiz' tecimin jestleri ile yeniden tanıştığı bir dünya...'*³⁰ olarak karşımızdadırlar. Yani yer olmayanlar yalnızca bireyselliğe, kendi halinde oluşa, geçip gitmeye, geçişe ve aynı zamanda yer olmayanın içindeki yere ait olmayan kimlikle harekete imkan veren yerler bir başka ifade ile hareket ettiğimiz alanlardır.

Yer olmayanların adı ile çağrışım yapan 'olmama halini' yeni yerin karşıtlığının bir tezahürü olarak düşünülmemek gerekmektedir. Yer olmayan, yer ile kurduğu uzam ilişkisinin yer değiştirme hızının çok daha hızlı olmasından kaynaklanan bir hareket problemidir. Uzamın yere kıyasla, 'sayısız uzlaşımlardan oluşan, şimdinin edimi olarak ortaya konduğu ve ardışık yakınlıkların yol açtığı dönüşümlerde değiştirildiği zaman hali olduğu ' düşünülduğünde yer olmayan onu şimdiki zaman ile ardışık kılacak olan tarihselliğini zamana göre değil de modernlik seyrine göre belirlenmiş olması yer olmayana uzam ve yer tabiatından ayırmaktadır. Bunun yanı sıra yer olmayanların hem mekansal kimlikleri hem de kullanıcılarının yabancılik durumu ve süresine göre değişen isimlendirmeleri imgeler ve yazılı olmayan kuralları üzerinden sosyal bir ortam oluşturmadan sadece bireysel olarak bulunacak şekilde gerçekleşiyor olması da yer olmayanın uzamsal farklılığını ortaya koymaktadır. Bir diğer ifade ile yer olmayan terimi, 'bir takım araçlarla (taşım, transit, tecim, dinlence) ilişkili olarak oluşturulmuş uzamlar ve bireylerin bu uzamlarla sürdürdükleri ilişkileri ' ifade etmektedir. Ancak yer olmayanların network kentinde mekanları maruz bıraktıkları zaman ve mekan kırılması kendini 'kimlik, tarih ve ilişkiler ile ifade edilen sembollerin olmadığı yerler ' olarak göstermektedir. Bu

³⁰ Auge, 1997, s.86

bağlamda yer olmayanlar, toplum olmaktan ziyade geçici bir sözleşme durumu yer ile oluşturarak mekansallaştırmaktadırlar. Havaalanları, otoyollar, otel zincirleri, toplu taşıma araçları gibi yer olmayanlar, bireyin sosyal bağlamlardan çok simgeler ve yer ile yalnız başına kurduğu sessiz ilişkinin mekanlarıdır. Buralarda simgeler bireye ne yapması gerektiğini söyleyecek anı çağrışımları yapmaktadır. Örneğin otoyollar üzerindeki yer bildiren tabelalar, yol üzerinde görülebilecek manzarayı anlatan ve onları servis eden araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktalar yer olmayanda dikkate değer olarak nitelik kazandırılmıştır, onun dışında otoyoldaki yolculuk esnasında yanınızdan geçip gidenler yolcu için yok mekanlar, görmesi ve idrak edilebilmesi önemli olmayan yerlerdir (Augé, 1997, 105). Bir bakıma yer olmayanlar yerin ağ yöneticileri tarafından yorumlanmış bilgisinin, nirengiler, cazibe merkezleri, durma noktaları ve daha da arttırabilecek mekansal fiziksellikler olarak çevrildikten sonra o yere aktarılmış halinden oluşmaktadırlar. Bu nedenle de yer olmayanlar bireylerde deneyim ilişkisi yerine bir aşına olma durumunu yaratmaktadır. Hiç gidilmeyen yerlerin bilgisine aşinalık vardır, yer olmayanlarda nasıl davranılması gerektiğine dair bir ön bilgi ya da yardımcı bir işaret muhakkak erişilebilir bir konumda olmaktadır.

Havaalanlarında, otoyollarda, hastahanelerde, vb. yer olmayan yerlerde bireyin kimliği bireyselliğinden arındırılarak o mekanda kullanılabilecek bir sifata; ‘yolcu, hasta ya da müşteriye’ dönüşmektedir (Augé, 1997, 111). Bir bakıma yer gibi yer olmayanda tarihin ve mekanın ona yüklediği tüm eskilerden (kimlik ve kültür gibi) kurtularak yeni bir hüviyete sahip olmaktadır. Bu durum onları sadece bireysel olarak davranış kalıplarına mahkum etmek anlamına gelmemekte aynı zamanda yer olmayanların içinde bir toplum olarak davranabilmelerini zora sokmaktadır. Çünkü bu bireyler ağin onlara verdikleri kimlikler usulünce isim, meslek, doğum yeri, adres gibi bazı sosyal ve fiziksel kategori araçları ile kategorilenmiş ve tanımlı olarak toplumsallaştırılmışlardır (Augé, 1997, 120). Bu nedenle mekanla ilişkileri üstlendikleri rollerin dışına çıkamamaktadır. Yer olmayanların iletişim dili küresel dünyanın yapay bir ürünü olan metinler ve yazılı olmayan kurallar olarak sadece küresel dünya ile ilişki içerisindedir.

Bu nedenle bu mekanların kullanıcıları yersiz yurtsuz, yani küreselleşme süreci ile bağlantılı olarak, yerellikten çıkarılmış ve yer değiştirmeleri tetiklenmiş olan

bireyler olarak bu yeni mekanı deneyimlemektedirler (Tomlinson, 2004, 148). Yersiz yurtsuzluk bir çeşit yeni yer olmayan pratiklerinin aktarıldığı kültürdür. Bu kültür, mekanın sabitliğini üst bir gerçeklik gibi sunarak, gerçekte asla yerleşik olamayacak olan mekanlar sunmaktadır. Bauman'a göre yer olmayanlarda yabancı olmak olası ve kabullenilir bir durumdur ancak orada buldukları süre içerisinde mekan ile temasları sadece yüzeysel kalacak şekilde tutulur ve böylece yabancılar sanki aynılarmış gibi kültürel kodlar içerisinde harekete zorlanırlar (Bauman, 2017, 157). Yer olmayanlara dair Bauman tüketim mekanlarını örnek olarak vermektedir. Bu bağlamda alışveriş merkezleri iki zıt sıfatı bünyelerinde barındırmaktadırlar; 'medeni ve tam zıttı' (Bauman, 2017, 149). Bu mekanlar networkün kamusal alanları olarak sadece tüketim diskuruna hizmet eden, bu fonksiyonun dışındaki tüm tesadüfleri engelleyen korunaklı yerlerdir. Bu nedenle 'buyurgan' bir halde bireyi bünyesine çekerek, onu her türlü tüketim fonksiyonunu etkileyecek karşılaşmalardan, bireysel çelişkilerinden ve dış dünya bağlamlarından uzakta tutmaktadır. Bu sayede birey, karşılıklı etkileşime girmeden, eylemini bireysel olarak ve çoğunluğu yani orada olan diğer tüketici bireylerin desteği ile gerçekleştirir (Bauman, 2017, 149-151). Ancak eylemin gerçekleştiği mekanlar, dış dünyada bulunamayacak sterillikte, terbiye edilmiş bir çeşitliliğe sahip ve aynı zamanda dış dünyanın arıtılmış halini andıran yerlerdir (Bauman, 2017, 153). Bu nedenle bu mekanlara dış dünyada ulaşmak mümkün olamazken aynı şekilde de onları tüketim dışında sahiplenmek ya da geçicilikleri çok olmayan sabit bir mekan olarak zihin haritamıza yerleştirmek mümkün olamamaktadır. İçerisindeki markaların bile sürekli vitrin yenilediği, kullanıcı durumuna göre kendilerini büyütüp küçülttükları alanlar, bireyler ile sadece tüketim üzerinden ilişki kurmaktadır. Tüketici profiline oluşması bu bağlamda her markanın arzu ettiği sadık tüketim sınıflarının olmasına imkan vermektedir. Dolayısıyla tüketicinin mekana ulaşabilmesi, mekanın tüketiciye ulaşabilmesinden çok daha zor ve sınırlı bir eylem olarak görülmektedir. Tüketim mekanları kendi ritminde zaman ve mekan özelliklerine sahiptir. 'Burada olmak 'başka bir yerde olmak gibidir''. Gerçekten de bu mekanlarda olmak kentin uzamlarına takılmadan, başka bir bağımsız zamanda, mekan içerisinde geniş bir yolculuk gibi olmaktadır (Bauman, 2017, 152). Kendi içinde kapalı olan bu mekanın tek açıldığı kapı küresel dünyadır. Bu nedenle gerçek kentin gelip geçici mekanlarının aksine bu mekanlar birer yer olmayan olarak daha uzun süre tüketicileri ya da diğer bir ifade ile yabancıları buyur

etmektedirler. Bunu yaparken de denetimli bir çeşitlilik ve yazılı olmayan kuralları olan bu liyakat kurallarını mekanın genelinde ilan etmektedirler. Bu sayede yer olmayan tüketim mekanları, tüm yerel bağlamlardan uzaklaşarak küresel olana daha çok yaklaşmaktadırlar.

2.2.Network Mimarisi

Networkün küresel uzamında mimari ortak bir dilden konuşabilmek üstelik kentsel mekanlar üst bir gerçeklik uzamına takılı iken zor bir tecrübe olmaktadır. Castells bu konuda daha önceden var olan hiçbir üsluba benzemeyen, belli bir tarihe ait olmayan ve herhangi bir yerde durmayan, mekan çözümlenmesiyle network kenti mimarisi karşımızda durduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle kesin bir mimari çizgiyi aramak yerine akışlar uzamı içerisinde bu yabancı mekan anlayışını görmeye çalışmak network kentsel mimarisinin anlaşılmasında daha etkili olabilmektedir. Castells'e göre, network kenti ağda dağınık duran pek çok pratik ve süreçlerin bir birlik üzerinde toplanması ve örgütlenmesi ile elde edilmeye çalışılan bir mimari dil birliği içerisinde (Castells, 2013a, 555). Bu sonradan geliştirilmiş mimari dil birliği ağ mantığından gelen bilgiye göre sayısız ihtimalin ve dolayısıyla belirsizliklerin hakim olduğu bunun yanı sıra zaman ve mekan kavrayışının bir metafora dönüştüğü bir dünyayı ifade etmektedir. Network mimarisi *'bütün biçimlerin tek bir mekanda keşfedilebilmesinin'* mümkün kılındığı bir mekanı yani bir çeşit mimari bir soyutlamayı barındırmaktadır (Castells, 2013a, 555). Bu soyutlama kentin tüm mimari mevcudiyetinden kaçarak, networkü kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamlardan ilişkisiz hale getirmekte, böylece kendi ideolojik geçmişini var ederken, geleceğine de kendisi yön vermektedir. Castells networkte mimarinin hiçbir mekana ve hiçbir kültüre ait olmadığından toplum ile bağını giderek kopardığına inanmakta ve bu nedenle de network mimarisini akışlar uzamının bir sonucu olarak düşünmektedir (Castells, 2013a, 557). Devamlı iç içe geçen ve sonra ayrılıp tekrar birleşen akışların bulanık mimarisi bir bakıma network kültürünün yeniden yıkım tarzının açığa vurulmuş hali olmaktadır. Bu haliyle bir tarihin sonunu vurgularken öte taraftan mimari bir başka tarihin devamı olarak var olmakta ve toplum geçmişte olduğu gibi yine bu mimari ile kendilerini zamana ve mekana aktarmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla network mimarisi üzerinde durduğu enformasyon ağının anıtsal bir ifadesi şeklinde karşımızda durmaktadır.

Networkün kentsel mekanda çizdiği şekiller bu bağlamda netlikten uzak ve geçici ifadeleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu ifadeler, dışarıdan bakıldığında mimarinin doygunluğunu yansıtacak kadar sade ve basit görünürken, anlamları hızla değişerek networkün kültür düzleminde ani çarpıtılmalara uğramaktadırlar. Networkün ortaya koyduğu sonuç ürün, network mimarisini belirgin bir genelleştirme ile var ederek, akışlar uzamını görünür kılmaya çalışmaktadır. Zamanın ve mekanın sınırsızlığında içine tüm mimari kuşakları sığdırabilen bu yeni mimari somut bir mekan olarak, kapsayıcılığının yalınlığı ve sessizliği ile enformasyon uzamının maddi temelleri ile network kültürünü harmanlayarak yorumlar yapmaktadır. Bu bağlamda Castells'in Barcelona havaalanı network mimari açısından irdelediği örnek dikkat çekicidir:

'Bu havaalanının soğuk güzelliği için de yolcuların gerçekte yüzleşmesi gerekiyordu: Yalnızlardı, akışlar uzamının ortasında; bağlantılarını yitirebilirlerdi; geçisin boşluğunda askıya alınmışlardı. Kelimenin tam anlamıyla Iberia Havayollarının elindeydiler. Ve kaçışları yoktu³¹'.

Burada söz konusu olan mimari dil, network uzamlarının çok boyutluluğunu ve kendine has zaman ve mekan iradesini yansıtan bir fizikselliği barındırmaktadır. Bu dil networkün ağ mantığı gereği mimari ürünün tüm yüzeylerini kapsarken, içinde bulunanları bilerek es geçmektedir. Dolayısıyla kullanıcıya nüfuz edemeyen ve kullanıcının da herhangi bir zaman ve mekanla tarihsel ve kültürel bir ilişkilendirme kurmadığı bu mekanlar Castells'e göre birer 'boşluğa' ve kullanıcıları da 'yalnızlık' içerisine düşmektedir. Bu bağlamda mimari geçişi açık ederek hem fiziksel ve hem de sosyal olarak bireyi bu mekana belirlediği sınırlar içerisinde hapsedmekte ve buradaki yolculuğunun adımlarını akışlar uzamının ön gördüğü güzergahta çizmektedir. Mimari ürünün tüm zaman ve mekanlara açılabilen yalınlığı yolcunun kaybolmaması için bağlantıları daha dikkatle tutmasına teşvik olmaktadır.

Castells bir diğer örneğinde, Madrid'de bir parkın içinden geçen hızlı treni içinde bulunduğu mekansallık ile karşılaştırarak bir yanda trenin hareketleri ile vurgulanan küresel akışı ve öteki tarafta parkın durgun ve adeta donmuş doğasını karşılaştırmaktadır. Ortada 'tuhaf' bir uzamlar çakışması vardır; bir tarafta sanki hiçbir yerle bağlantısı yokmuş gibi yerli yerinde duran ağaçları, kuşları ve dinginliğiyle park

³¹ Castells, 2013a, s.558

bir durma durumu oluşturarak tam olarak içinde durulmasını çağrıştırmakta, diğer taraftan tüm o dinginliğin zıttı olarak saniyeler içerisinde hareket eden hızlı tren zamanın ve mekanın içerisinde hızla geçerek akmaktadır (Castells, 2013a, 559). Ortaya konan bu park tasavvuru networkün akışlar uzamından kopmayı başarmış ve trenin yere bastığından daha ağır şekilde yere basan yeni park uzamını tanımlamaktadır. Bu haliyle park içinden akıp geçen tren için geçici bir yer iken, network düzleminde bir yanı sıra hala küresel ancak öteki taraftan akışlardan kopabilmeyi başarmış bir yer mimarisini işaret etmektedir.

2.3. Network Kenti Aktörleri

Bauman enformasyonel ağların kullanımında daha fazla söz sahibi olanları, 'seçkinler': *'jet sosyete üyeleri, faks ve eposta gönderenler, uluslararası konferans çağrılarını elinde bulunduranlar'*³², olarak ifade etmektedir. Yani ayrıcalıklı küresel oyuncular, bir yandan teknolojiyi en güçlü şekilde kullanabiliyorlar, öte taraftan küreselliğin sunduğu fiziksel ve mekansal üst sınıf ayrıcalıklarından da yararlanabilmektedirler. Bu bağlamda *'enformasyonel seçkinler'*³³ enformasyon tabanlı teknoloji örüntüsü üzerinde kurgulanan ağ yapının, en üst hiyerarşik konumuna sahiptirler ve yönetici bir ağ olarak kendilerini networkte göstermektedirler. Ağda kendi çıkarları doğrultusunda çok sayıda mikro bağlantı ile yeni makro mekanlar inşa ederken bir yandan da özelleşmiş olan kültürlerini bu mekanlara aktararak, çoğalan çok sayıda yeni uzam inşa etmektedirler. Oldukça geniş bir alana yayılan seçkin ağları, bir yandan networkün kozmopolit yapısını diğer ağ kullanıcıları için örneklik teşkil ederek teşhir ederken, ortaya koydukları kültürel kodlara erişmek mümkün olamamaktadır. Çünkü bu kodlar kendi yerel uzamlarını belirlemenin yanı sıra ağ yönetimini de ellerinde bulundurmalarının aracı olmaktadır. Bauman'ın da altını çizdiği şekilde, enformasyonel seçkinler, kendi kültürlerini kendileri dışındakilerle aynı sınır içinde yaşayan ama seçkin olmayanlara kıyasla daha çok şey paylaşmaktadırlar (Bauman, 2010, 20). Dolayısıyla burada mevcut tüm ağların

³² Tomlinson, 2004, s.180

³³ Castells, 2013a, s.553

üzerinde kendi akışında bir seçkin uzamından söz edebilmek mümkün olmaktadır. Bu uzam her türlü toplumsal ve kentsel bağlantının dışında kalmaktadır. Castells'in kayıt dışı olarak nitelendirdiği bu davranış şekli seçkinlerin diğer uzamların kontrolünden kaçabilmelerinin ifadesi olmaktadır (Castells, 2013a, 552).

Seçkinlerin akışlar uzamı yönetiminde her türlü yeni biçimlendirme süreci Bauman'a göre *'bedenen fiziksel yer değişimini'* zaman ve mekan mesafelerini sıfırlayan teknoloji vasıtasıyla ortadan kaldırmaktadırlar (Bauman, 2010, 26-7). Elleri bulundurdıkları fiziksel olmayan güç, *'ağırlıksızdır'*³⁴ ve bu haliyle onları, hareket ettikleri ağda bıraktıkları uzunluk ve sıklık izlerinin mahkumu yapmamaktadır. Bu açıdan seçkinler durdukları yerde bir çeşit yurtsuzlaşmayı da inşa ederken aynı zamanda ötekiler için de yeni sınırlar, kimlikler ve kültürler belirlemektedirler. Kendilerinin mekanı öylesine büyüktür ki neredeyse küresel olanı işgal etmekte ancak aynı zamanda asla networku niteleyen temel mekansal özellikleri taşımamaya çalışmamakta ve kendi yerelliğini bu büyük ağda ayrı ve özel tutmaktadır. Bu konuda Castells'in verdiği örnek dikkat çekicidir:

*'Odaların tasarımından, havluların rengine kadar, tüm dünyada dekorasyonları aynı olan, böylece iç dünyalar arasında bir aşinalık yaratırken, dış dünyaların soyutlanmasının beraberlerinde getiren lüks oteller; akışlar uzamının otobanlarında toplum karşısında mesafeyi korumak üzere tasarlanmış, havaalanlarının VIP salonları; telekomünikasyon ağlarına mobil, kişisel, online erişimin, böylece seyahat edenin hiç kaybolmamasının sağlanması; bütün ülkelerde tapınılan benzer usuller sayesinde, şirketlerin seçkin kesimlerinden yakın bir çevreyi bir arada tutan karşılıklı ev sahipliği, sekreterlik hizmetleri ve seyahat düzenlemeleri sistemi'*³⁵.

Castells'in seçkinlerin gündelik hayatından alıntıylaarak verdiği bu örnek, hem özel mekanların kültürünü hem de ortaya çıkan yeni uzamı karşılaştırabilmemizi sağlamaktadır. Bu bağlamda ortaya konulan yeni uzam, *'kimliği belli bir toplumla değil, küresel bir kültürel yelpazede enformasyonel ekonominin yönetsel çevrelerine üye olmakla bağlantılı uluslar arası bir kültürün sembollerini'*³⁶, barındırmaktadır. Bir başka ifade ile seçkinlerin mekanları, iktidarın kendine yakın bulduğu seçkinlerin iktidardan ayrı olarak inşa ettikleri karmaşık deneyimleri ile ikinci bir fenomen olarak başka bir uzam inşa etmektedir.

³⁴ Bauman, 2010, s.27

³⁵ Castells, 2013a, s.554

³⁶ Castells, 2013a, s.554

Enformasyonel bağlantılar içerisinde seçilmişlerin yönetiminde ve aynı zamanda faydasında olan sermaye yoğunlukları küresel mekanlarda özel bir yerellik bağlamında deneyimlenmektedir. Seçkinlerin gücü, *'kadiri mutlak, fiziksellikten arınmış ve gerçeklik oluşturma gücü ile dünya ötesini oluşun garip ve bir o kadar da korkunç dünyevi olmayışı deneyimi'*³⁷, olmaktadır. Bir üst gerçeklik olarak sunulan bu ağ mekanları Bauman'ın ifadesi ile siber mekanlardır ve bu mekanlar zamanın ve mekanın birbirinden bağımsız şekilde kuramsallaşmasını, network toplumunun kültürel yapısına da etki ederek, ebediyet odaklı ve bedensiz ilişkilerden oluşan bir sanallık kültürünü inşa etmektedirler. Bu kültür içerisinde network kentinde mekanlar, olaylar karşısında toplumsal ilişkilerin eş zamanlı tepkisi ile karşılaşmakta ve enformasyon teknolojilerinin sıralaması, yönlendirmesi ve değer vermesi ile elektronik bir zaman içerisinde inşa edilmektedirler (Castells, 2013b, 504). Bu bağlamda siber mekanlar üst gerçeklik alanları olarak, ağ dünyası dışındaki bir dünyanın hiçbir şekilde etkileyemediği bir erişilmez uzama sahip olmaktadır. Bu yerler, *'mekansal boyuttan yoksun olarak, anlık bir yayılmanın bireysel zamansallığı içerisinde kazanmışlardır'*³⁸, ve bu bağlamda fiziksel engeller ve zamansal uzaklıklar olmadan, her şeyin birbirine kısa ve net bir şekilde bağlanabildiği alanlar olmaktadır.

Enformasyon teknolojileri ile dünyanın bir araya getirilmesi ile küresel mekanda gerçekleşen eylemler toplumları nasıl etkilediğinden ziyade, daha önemli olan konu herkesi etkilediği gerçekliği olmaktadır. Bu gerçeklik bazılarını tamamen içine alırken bazılarını ötelemektedir. Küreselleşmenin bu bağlamda Massey'in de ifade ettiği şekilde *'ayrık bir güç geometrisi'* olarak görülebilmesi mümkündür (Tomlinson, 2004, 180). Burada ayrıksıdan kasıt, bir tarafta ağın yönetime yakın olan seçkinleri ve öteki tarafta da bu alandan dışlananları ifade etmektedir. Teknolojiye erişimleri kısıtlanmayan ancak onu yönetme hakkından ziyade yönetilme durumları olan diğerleri bu bağlamda Bauman'ın (2010) ifadesi ile enformasyonel seçkinlerin dışındaki 'ötekileri' oluşturmaktadırlar. Bu kesim teknolojiye bu kadar yakın olduğunu hissederken, küreselliğe fazla uzak olduğundan dışarıda kalmakta dolayısıyla da sınırlı harekete tabi olmaktadır. Bu mahrumiyet küreselleşmenin satın

³⁷ Bauman, 2010, s.27

³⁸ Bauman, 2010, s.22

alınabilir bir deneyim olmasından ziyade, temas şansı ile doğrudan ilişkili olan bir durum olmasından kaynaklanmaktadır. Yani hareketin sunduğu fırsat ve özgürlükler networkün tamamı için değil ancak hareket hakkına sahip kısıtlı bir topluluk için geçerli olmaktadır. Tahakküm hareket imkanı ile direk bir ilişki içerisinde, *'kişinin kaçıp gidebilmesi, bağlarını koparıp özgürleştirilmesi 'başka bir yerde olma' becerisi ile*³⁹, bağlantılı olarak, bunları hangi hızda ve zaman aralığında yapabildiği ile de kesin bir ilişki içerisinde. Hızlı hareket edemeyenler, hareketleri onlardan daha hızlı olanlar tarafından durdurulmaya, sınırlandırılmaya mahkum olmaktadır. Bu bağlamda hareket networkte mekan üzerinde bir tahakküm mücadelesi olarak, hızlandırılan ve yavaşlatan bir güç çatışması olarak belirmektedir.

Tahakkümün sonucu olarak seçkinler dışında kalan ötekilerin hayatları yine onlar tarafından hazırlanmış küresel bültenlerle ve iletişim ağları ile öğrenilebilmektedir. Öyle ki seçkinler tarafından gerileyişleri kayıt altına alınan, durumları listelenen ötekiler ile küresel uzamın simge ağırlıklı dilinden başka bir iletişim aracı tercih edilmemektedir. Bu bağlamda simge dili küreselleşmenin seçkinler ve ötekiler arasındaki keskin ayrımı ve temassızlığı uzun süreli muhafaza etmeye yönelik bir nevi koruyucu görevindedir. Bir yandan iletişime geçildiğini öne sürülen teknolojik belgeler ile kanıtlayan küresellik, öte taraftan seçkinler ve ötekiler arasındaki her türlü sızıntıyı önleyecek anlamlandırmaları inşa etmektedir. Örneğin aynı haber dili içerisinde küreselliğin neden olduğu sıkıntıları ötekiler için ustaca kategorize ederken, ötekilerin yoksulluk ve sefaletini arkasındaki küreselleşme süreçleri sonucu işsizliğin arttığı, iş gücünün zorunlu olarak göç ettiği, cehalet, hastalık vb. yoksun durumların çoğaldığı sosyal koşullar unutturularak sadece bir *'açlık'* durumuna indirgenmektedir (Bauman, 2010, 85). Bu durumda haberi izleyenlerin yapması gereken küreselliği eleştirmek yerine, kendi vicdanlarını rahatlatacak yardımları bu insanlar için seferber etmelerinden başka bir şey olamamaktadır. Başka bir örnek olarak, savaş mağdurlar (göçmenler) ve hareket özgürlükleri de aynı şekilde tartışılabilmektedir. Uluslararası İnsancıl Hukuk bağlamında küresel olarak belirlenen savaş mağdurluğu ve göçmenlik politikaları bu insanlara sınırsız hareket ve onların güzergahlarında olanlara da davetkarlık önermektedir. Ancak günümüzde

³⁹ Bauman, 2010, s.181

göçmenlerin hareketlerinin belirli sınırlar ile fiziksel olarak engellenmesi ya da hareket imkanlarının kişisel sermayelerine, eğitim durumlarına ya da kültürel entegrasyona gösterebilecekleri uyuma göre ülkeden ülkeye farklı değerlendirilmelere tutularak belirlenmesi, küresel dünyanın sunduğu hareket etme yetisinin savaştan kaçmak gibi insani olarak son derece zor olan bir durumda dahi küresel olamayanlar için kullanılmadığını bize göstermektedir. Küresel düzlemin kendi belirlediği kurallara dahi uyamaması sadece bir hız ve değişim problemi olarak görülmemelidir. Bu durum küreselliğin yere intikalinin yüzeysel oluşundan kaynaklanan bir intikal problemidir.

Enformasyonun bir şekilde tüm dünyayı sardığı bu zamanda bazı coğrafyalar bu etkileşimin dışında kalarak kendilerini küresel mekandan dışlanmış hissetmektedirler. Castells'e göre bu durum, enformasyon doğasının küresel süreçte seçilmiş ekonomileri ve toplumları belli iktidar ağları içine alması böylece bazıları değerli kılması ötede kalanları ise değersiz olarak nitelendirmesi nedeniyle gelişmektedir (Castells, 2013b, 214). Bir bakıma bu yerlerin ağa katılımı teknolojiyi bir şekilde kullanabilseler de sınırlandırılmış olmaktadır. Çünkü öncelikle bu yerler küresel olana uzak olan mekanlar olarak akışlar uzamı içerisinde merkez ve odaklarla kurulan çok sınırlı bağlantılarla tanımlanmaktadır. Bu sınırlı bağlantılar sadece ağın etkileşimi dışında yer almayı değil aynı zamanda ağdan '*dışlanma*' durumunu da tanımlamaktadır. Castells'in '*enformasyonel kapitalizmin kara delikleri*' olarak adlandırdığı bu mekanlar, gerçekten de işaret ettikleri kara delik metaforu gibi, içine girildiğinde çıkabilmesi mümkün olmayan ve kendi içindeki iletişimi dışarıdan net olarak anlaşılabilen ama kesin şekilde dışarı ile çok kısıtlı bir iletişim imkanı olan alanlardan oluşmaktadır (Castells, 2013b, 214). Kısıtlanma süreci bu yerlerde hem dış dünya tarafından hem de kendi içlerindeki siyasi işleyiş içerisinde gerçekleşmektedir. Bir diğer ifade ile buralar küresel dünyada uğruna zaman harcamaya değmeyecek değersiz bölgeleri ve niteliksiz nüfusu ifade ederken aynı zamanda kendi içlerinde de ulusal politikalar ya da illegal örgütlenmeler nedeniyle daha da sıkışan dışlanmış yer ve insanları ifade etmektedir. Öylesine sınırlandırılmış yerlerden söz edilmektedir ki, yerel kaynakları son derece fazla olan ancak bunları değerlendirmekten dahi aciz kalan bir halkın varlığından söz edebilmek mümkün olmaktadır. Bu acizlik hastalığı, imkansızlık ya da girişimcilik eksikliği gibi nedenlerden daha çok Castells'in de değindiği gibi küresel süreçlerin alanı

değerlendirmeye layık görmemesinden kaynaklanmaktadır (Castells, 2013b, 217). Bu durumda alan kendi kaderine terk edilmiş ve diğer tüm küresel bağlamlardan da dışlanmış ve hatta yok sayılmış olmaktadır.

Dışlanan coğrafyaları sadece gelişmişlik seviyesi içerisinde değerlendirmek Castells'in de belirttiği şekilde yetersiz olmaktadır (Castells, 2013b, 217). Ortada olan az gelişmişlik seviyesine rağmen küresel ağa bir şekilde katılım gösteren ve ağ örgütlenmelerini dışa açık şekilde kuran pek çok yerden bu bağlamda söz edebilmek mümkündür. Ancak öte taraftan bazı yerler marjinal bir kentsel örüntü içerisinde sadece kendi içlerinde sürdürdükleri bir ilişki ile dünya da var olmaktadır. Gettolar, gecekondu yerleşimleri, göçmen mahalleleri gibi bu konuda ilk örnek olarak verilebilecek yerler küresel sınırlar dahilinde dahi olsalar küreselleşme tarafından dışlanmaktadır. Bu yerlere dair genel tanımlamalar ağ yöneticileri tarafından belirlenmiş ve akışlar uzamına çoktan yüklenmiş olduğundan buralara dair görüşün diğer network kentlileri için çok keskin olması tahmin edilebilir bir durumdur. Dolayısıyla bu yerlerde yaşayan halkın da gündelik hayatlarına dair yapabilecekleri şeyler ağın genellikle nahoş karşıladığı işler olmaktadır.

Bu yerlerin bu kadar tanımlı ve sınırlandırılmış olmaları ve küresel dünya ile bağlantılarının ya da küresel dünyaya dahil olabilmeye imkanlarının neredeyse hiç olmaması, bu yerleri mecazi bir anlatım ile 'havasız' bırakmaktadır. Nasıl ki vücudun hava alması gereken bir dokusu uzun süre tıkalı bırakıldığında zamanla enfeksiyona dönüşürse bu yerler de aynı şekilde enfekte olmuş dokular olarak küresel vücutta hayatta kalma mücadelelerine devam etmektedirler. Bu bağlamda bir yerin yaşaması için öncelikle gerekli olan sermaye akışının bu yerlerde '*kirli ya da kara para*' üzerinden yapılıyor oluşu son derece olağan görülmektedir. Castells'in özgül piyasalar olarak adlandırdığı yapılar kendi işleyiş sistemlerine sahiptir. Bu 'kara para sermayeleri' mevcut ağa paralel olarak ve belki de ondan çok daha fazla grift şeklinde network kentini saran uzamlara sahiptir. İlegal sermaye küresel ağa takılmamak üzere çok sayıda hareket etmekte bu nedenle de arkasında bıraktığı iz takip edilemeyecek kadar karmaşık olmaktadır (Castells, 2013b, 216). Öylesine hızlı ağlardır ki, network ile olan bağlantılarının tespit edilmesi oldukça zor olmaktadır. Ancak Castells'in de belirttiği gibi, uluslararası düzeyde finansal krizler ve spekülasyonlar bağlamında düşünüldüğünde kara paranın networkteki tüm bağlantılara sızma kapasitesinin olduğu

ortaya çıkmaktadır (Castells, 2013b, 270). Öyle ki dünya çapında çok uluslu bir şirket gibi çalışarak, küresel medyaya çoğu zaman heyecanlı polisiye serüvenleri malzeme olarak vererek ya da kendi hareketli zamanın hızını küresel sermayenin hızından çok daha hızlı hale getirerek küresel dünya ile göz ardı edilemez bir işbirliği içerisinde olduklarıdır.

Network uzamı aktörlerinde görüldüğü üzere, akışlar uzamının çıkarlarına göre dünya yeniden bölgenirken, büyük paylar küresel olanlar tarafından alınmakta, küresellikten dışarıda kalanlar ise onlar adına verilen kararlar ile belirlenen miktara sahip olabilmektedir. Bu durumda network küreselliği mekanları ve coğrafyaları eşit olarak bölmekte ancak kaynakları da bu bağlamda eşit olarak dağıtmamaktadır. Akışlar uzamının hızında hareket edebilenler bu hıza erişemeyecek olanlar için ironik bir biçimde hızları konusunda kararlar alabilmektedirler. Buradaki ironi bir taraftan küresel uzamlar nedeniyle gerilemeye maruz kalan ötekilerin diğer taraftan aynı küresellik tarafından dışlanmaları ve gerilemelerinin kayıt altına alınması durumundan kaynaklanmaktadır. Bir başka ifade ile küresel süreçlerin dışında kalanlar, karantina altına alınarak, sefaletleri ve mutlak yoksulluklarının kaynağı küreselleşme değilmiş gibi ağ iktidarları tarafından davranılmaktadır. Bu ikili oyuna karşı ötekilerin kendi aralarındaki mikro uzamlardan oluşan ve yer yer bütün dünyayı sarabilecek düzeyde güçlenen illegal ağları bir anlamda küreselliğin legal uzamlarının dışlayıcılığına verilen bir cevap niteliğinde olmaktadır. Networkün ağ mantığının durdurulamayan çoğalışı küresel uzamların dış dünya ile bağlantılarını istememesine rağmen bu mekanlarda yeni uzamların filizlenmesine ve yayılmasına neden olmaktadır. Ayrıca yayılan illegal uzamlarla bağlı olarak aynı küresel uzamın kültür endüstrisi gibi standartlaşan bir illegal kültürün de bu çerçevede dünyaya sızdığı görülebilmektedir. Bugün dünya üzerindeki tüm kriminal alanlarda ortaya çıkan ve giderek yaygınlaşan muhalif kültür bu durumun önemli bir örneği olmaktadır.

2.4.Network Kentinde Gündelik Hayat

Networkte birey ve kent arasındaki ilişki küresel kültür eksenin gelişen hareketlilik durumuna işaret etmektedir. Bu küresel uzam içerisinde kentsel mekanın

deneyimlenmesi sadece içinde bulunan yer ile direk ilişkilendirilemeyecek kadar çok ağ referansı ve girdisi barındırmaktadır. Zaman ve mekan kavramlarından kopan akışlar kültürü hareketi sınırsızlaştırarak bireye sonsuz hareket imkanı sunmaktadır. Kent mekanları bu bağlamda deneyimden uzak düşen ancak sınırsız erişimi olan alanlar inşa etmektedirler. Küresel uzamların network mekanını yeniden inşa edebilmesi bu bağlamda ağın akış kültürünü yerelleştirerek ve networke özgün olarak yerin yeniden canlandırılması anlamlarına gelmektedir. Bugün alışveriş yaptığımız süpermarketler zinciri, kahve içtiğimiz küresel marka, havalimanları ve otoyollar gibi arttırabileceğimiz çok sayıda örnek küresel uzamın bir ürünü olarak network mekansallığı içerisinde ağdan gelen bilgiler ile sentezlenerek üretilen deneyim mekanları olmaktadır. Buralardaki yabancılıktan ziyade aşına davranışlarımız, küresel uzamın etkileşimlerini benimsediğimizi ve gelip geçen bu uzamsal akışın geçiciliğine iyi şekilde adapte olduğumuzu ortaya koymaktadır.

Aşına olma durumu, bireyin yorum yeteneğinin bulunmadığı networkte küresel olanlar tarafından dönüştürülen mekanları küresel olarak varlıklarını bildikleri halde, sanki tarihin başından beri oradaymış ve o yerin organik gelişiminin ve yerelliklerinin bir parçasıymış gibi davranmamızda açığa çıkmaktadır. Halbuki bu durum her hangi bir ülkede karşımıza çıkan ‘Deichman’ ayakkabılarının o ülkeye menşeli olmadığını bildiğimiz halde yerel özelliklerinden dolayı ayakkabı rahatlığımızı temin edebileceğimiz tek marka gibi onu değerlendirmemizden öte bir durum değildir. Bir yandan küresel olanın müdahalesini ayan beyan görebiliyorken öte taraftan küresel olanın yerel jestlerini kabul ederek sanki bu yerellik geçmişin tortusunda yoğrulmuş geleneklerimizi taşıyormuşçasına ona sarılmamız durumudur. Burada bahsi geçen durum Morley ve Robins’in ifadesi ile ‘*yeni kültür endüstrisi*’ adı verilen ve yaşam biçimlerinin, yerel kültürlerin ve tüketici davranışlarının dünyanın tamamında aynı olabileceği inancını taşıyan küreselliğin bir ortak kültür yaratma deneyimi, bir diğer ifade ile kültürel küreselleşme yaratma durumudur (Morley ve Robins, 2011, 155). Bir bakıma kültür burada yere bağlı kalmadan küresel piyasanın yön verdiği şekilde kapsam ve ölçek ekonomileri belirleme çabasında olmaktadır.

Kültür endüstrisi, networkte mekanın bağlamını hedefleyen görüntüleri kullanarak; ‘*bağlam, ulusal alan ve kültür*’ üzerine odaklanan görüntü mekanları üretmektedir (Mac Cabe’den 1988 akt. Morley ve Robins, 2011, 56). Bu mekanların

asıl amacı networkün sürekli hareket halinde olan ve bu nedenle hızla birbirinden uzaklaşan zaman ve mekan metaforları karşısında yerin başıboş genişlemesinin elde tutulması ve hala bir birlik kurma umudunun diri tutulmasıdır. Görüntü üreten ve pazarlayan tüm teknolojiler bu bağlamda küreselleşme ve yerelleşme arasındaki bireyi yönlendirme görevini üstlendirmektedir. Bir yandan küreselliğin faydalarını savunurken, öteki taraftan yerelliğin özgünlüğünü bireylere empoze etmekte ve bu ikili durum karşısında ağı ve yöneticilerini görünmez kılmaktadır. Bir anlamda görüntülerden oluşan bir başka kentsel uzam oluşturarak onu çıkış noktası küresellik olan ancak yerelliklerde biten ikinci bir duruma dönüştürmektedir. Görüntü bir sermaye aracı olarak ağda aktarılmaktadır ve diğer görüntü odakları ile ittifakı mümkün kılınmaktadır.

Kültür endüstrisi için bireylerin bedenleri önemsiz olsa da, bedenlerimiz için yaratılan akımın önemi vazgeçilmez seviyede olmaktadır. Elektronik bir kod olarak bize aktarılan zaman ve mekan değerleri, her eylemimizde ya da hayat pratiğimizde bizi de bir veri olarak kodlayarak içlerine dahil etmektedirler. Beden olarak kapladığımız her alan, küresel sektörün ortaya koyduğu cazip veri tabanlarında birbirine bağlanmakta, izlenmekte hatta yönetilmektedir. Konuya ilişkin olarak Bauman kredi kartı kullanımını örnek olarak göstermektedir. Kredi kartları hem bir özgür alan yaratmakta hem de bireyleri bu sistem içerisinde kıyaslanabilir şekilde eşitlemektedir (Bauman, 2010, 61). Buna göre *'değer, sabıka, sınıf'* gibi çokça arttırabilecek toplumsal normlar kredi kartları harcamalarından ve ödemelerinden çıkarılabilmektedir. Sanal bir mekan olan kredi kartı bağlantılarından oluşan mikro uzamlar, bir taraftan bireye güven ve ev sıcaklığı sağlarken, öteki taraftan onu evinde dahi izleyen bir göz olarak her hareketini not almakta ve ileride birey için fiziksel ve sosyal bir sicil oluşturmaktadır. Bu nedenledir ki, teknolojiye dayalı mekanların kullanımındaki davranışlarımız evdeymiş gibi davrandığımızdan son derece farklı ve hatta gerçek üstü olmaktadır. Bauman'ın yer olmayanlar örneğinde kullandığı şekliyle, ağ mekanlarında belirlenmiş bazı yazılı ve yazılı olmayan kurallar, kalabalık insan topluluklarını bu gibi yerlerde tek bir kişi tarafından yönetiliyormuşçasına uyumlu hareket etmeye ve birbirlerini anlamaya iteklemektedir. Bu bağlamda birey kendini *'kimlik kartı'* ve *'seyahat belgesi'* ile orada olma nedeninden yolculuk güzergahına ya da gerçekleştirmek istediği eyleme kadar konuşmadan anlatabilme imkanı

bulmaktadır. Bu imkan aynı zamanda bireye geçici olarak inşa edilen anlaşılabilirlik bağlantılarında kendiliğinden kurulan bir aidiyet imkanı da vermektedir (Bauman, 2017, 158).

Networkte gündelik hayatın diğer bir belirleyicisi de, teknolojinin imkan verdiği sosyal iletişim ağları olmaktadır. Networkte uzam hem kentsel mekanda hem de toplumsal yapı bu teknolojinin tetiklediği bir değişim ve dönüşüm süreci geçirmektedir (Castells, 2013a, 506). Castells'e göre bu süreç beraberinde kestirilmesi mümkün olmayan bazı olayları ve sonuçları getirmektedir. Bu süreçlerin en görünür örnekleri, toplumsal hareketler ve birleşmeyi sağlayan enformasyon ağının, bir soyutlama aracından ziyade toplumsal bir aktivist olarak rol almasında görülebilmektedir. Bu konuda Castells, enformasyon teknolojisinin network kentine etkisini ilk kitle iletişim aracı olan Fransız Minitel'in kullanılmaya başlandığı kalabalık kent ortamını ele alarak örneklemektedir (Castells, 2013a, 506). Teknoloji ve sosyal etkileşim arasındaki ilişkiyi irdeleyen bu örnekte görüldüğü üzere teknoloji yüz yüze kurulan ilişkileri sekteye uğratsa da, ağ mekânın da bireylere söz hakkı tanıyarak iletişimlerini bu ortamda kuvvetlendirmekte ve böylece toplumsal hareketlerin oluşum süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Öyle ki ağlar kurma artık bir yaşam biçimi haline gelmekte ve toplumsal bir yandan bireyleşirken öteki taraftan daha çok ağ kurarak kolektif hale gelişi sağlanmaktadır (Castells, 2016, 9). Benzer şekilde işin tanımlanması, organize edilmesi ve çalışma şekillerinin belirlenmesinde teknoloji kullanılması gündelik hayat ritmimizin değişimine sebep olmaktadır. Teknolojinin fonksiyonları tek bir mekanda toparlayabilmeye imkan vermesi ile, çalışma, barınma, eğlence, vb. rutinler neredeyse aynı uzam ve istenilen her hangi bir zaman diliminde gerçekleşir hale gelmektedir. Bu bağlamda aynı anda hem evde bulunmak hem de buradan çalışmak mümkün olabilmektedir. İş teknoloji ile, uzun süreler çalışılmayı gerektirmeyen sadece yeterince çalışmanın ve gerektiğinde ağlar üzerinden kısıtlı ancak belirlenmiş herhangi bir saat diliminde üretim ve yönetim ağlarına sunulabilmeye hazır olmayı gerektirecek şekilde esnekleşmektedir (Castells, 2013a, 515). Bu duruma bağlantılı olarak işin gerçekleştirildiği çalışma şekilleri, *'geleneksel iş ortamlarında yapılan işi, evde yapanlar, serbest çalışanlar (evlerinden*

teknoloji ile çalışanlar), *bürolarından eve ek iş getirenler*⁴⁰, olarak ayrılmaktadır. Çalışma şekillerindeki bu değişim enformasyon teknolojilerinin toplumsal eğilimlere göre networkte iş gücünün mekansal yer seçimini ve iş gerçekleştirme stratejilerindeki değiştirici etkisi nedeniyle gerçekleşmektedir. Networkün temel yapı malzemesi olan hareket edebilme imkanın bu bağlamda esnek çalışma saatleri ile kısmen özgürleşen bireyleri geniş uzam yelpazesinde en uygun mikro ağı bulmaları yönünde bir itici kuvvet olduğu görülmektedir. Yani network teknolojisi ondan beklendiği gibi evden iş yapanların sayısını arttırmak yerine daha fazla küresel uzama ulaşmak isteyen ve bu yönde saha araştırmaları yapanların sayısını arttırmaktadır. Üstelik bu işlem sadece üretim sürecinde değil aynı zamanda tüketim sürecinde de gerçekleşmektedir. En uygun tüketici bulmaktan ziyade tüketime uyarlanabilir çok sayıda tüketici bulmak üzere küresel uzam her yönüyle keşfedilmeye çalışılmakta hatta bu yolda bir takım yerellikler keşfedilerek üretim sürecine geri besleme yapılmaktadır. Örneğin e-ticaret ile değişen tüketim kültürümüzde beklenenin aksine alışveriş merkezlerine gitmek daha da bir ihtiyaç haline gelmektedir. Çünkü evinde oturup geniş ürün kataloğuna erişen tüketici için tüketim mekanına gitmek ve ürünleri bir de burada teftiş etmek gerekliliğin dışında bir sosyal kültüre dönüşmüştür. Benzer biçimde uzaktan eğitim yapan üniversitelerin sayısı ve öğrenci miktarı hızla artarken, örgün eğitime devam eden üniversitelerin ve öğrencilerinin sayısı da hızla artmaktadır. Yani enformasyon teknolojileri gündelik bir pratik olarak eğitimi mekandan ve zamandan rahatça ayırıp özgürleştirdikleri halde toplumsal eğilimimiz daha çok bu eğitimin eğitim mekanında gerçekleştirilmesi yönünde seyretmektedir. Şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır ki teknolojinin çalışma ve iş konularındaki esnek yer seçimi, toplumsal normlar tarafından benimsenerek tekrar bir özeme süreci içerisine girmektedir. Dolayısıyla toplum bu bağlamda teknoloji ile daima bir geri besleme süreci içerisinde mekan kullanımını belirlemektedir.

Anlaşılabileceği üzere network kentinde gündelik hayat, sosyal ilişki ağları, çalışma biçimleri, kültürel yapılanmaları ve tüketim ilişkileri gibi pek çok durumu kapsayacak şekilde olumlu bir bağlam üzerinde etkilerde bulunmaktadır. Ancak bu olumlamanın yanında networkleşme sürecinin aynı konular üzerinde toplumsal ve

⁴⁰ Quvortup 1992 aktaran: Castells, 2013a, s.527

kentsel yapılanma süreçlerinde bazı kısıtlamaların da yaşanmasına neden olmakta olduğunu ve hatta bazı durumlarda networkün akışlar uzamına ayak uyduramayan kitlelerinden dışarıda kalmalarının dahi bu bağlamda mümkün olduğu ikinci bir gündelik hayattan da bu kapsamda söz edilmesi gerekmektedir.

Bu durumun en görünür örneği, networkleşme sürecinin kendisinin de başlamasında önemli bir aktivatör olan enformasyonelleşme pratiklerinin, bir şekilde insan ilişkilerini de kapsayarak, bunları birer ilişkiden ziyade Sennett'in ifade ettiği şekilde 'işleme'⁴¹ dönüştürme süreci olmaktadır. Bu süreç networkün hakim çıkar ve pratikleri düşünüldüğünde, insan edimlerinin akışlar sistemi içerisinde işlemler halinde opresyonel bir görev üstlenmesinin ekonomide, piyasada ve iktidardaki akışların hızlı dönüşüm süreçlerinin bir sonuç ürünü olarak ortaya çıkması durumuyla direk ilişki içerisinde olmaktadır. Yani işlem süreci zaman kaybının yerine geçerek, akışlar pratiğine daha kolay adaptasyonun, esnek bağlanabilirliğin ve her an yapılandırılma ihtimalinin önemli bir taşıyıcısı olarak ilişkiden daha fazla anlam yükü taşımaktadır.

Nitekim Sennett enformasyonel süreçlerin beraberinde getirdiği büyük sıkıntıları: '*düşük kurumsal sadakat*', '*işçiler arasında enformel güvenin azalması*' ve '*kurumsal bilginin zayıflaması*' olarak ifade etmektedir (Sennett, 2015, 50). Bütün bu sıkıntılar bir açıdan bakıldığında olumlu görünen ağ ticaretinin hızlı ve esnek üretim ve merkezsiz denetim avantajı karşısında aslında bireysel olarak çalışanların içlerinde buldukları durumu sürekli bir risk, denetim ve rutin eksikliği olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Networkün akışlar uzamında ilerleyen bilginin yapılanma hızı göz önüne alındığında bu tarz bir çalışma eylemi içerisinde güven ilişkisinin karşılıklı fedakarlık gerektiren eski meslek çalışması kadar normal görülememesi olası olmaktadır. Üstelik bu güvensizlik durumu sadece herhangi bir kriz anında çalışılan yere duyulan sorumluluğun ölçülmesinde veya krizin atlatılmasında çalışanların üzerlerine alacakları tasarruf davranışlarında görülemeyeceği gibi aynı zamanda çalışanlar arasında enformel olarak kurulan güven bağının da zayıflamış olmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekten de günümüzde pek çok çalışma imkanın grup içerisinde yürütüldüğü ve bu grupların yapılacak işe göre sürekli olarak revize

⁴¹ Sennett, 2015, s.26

edildiği düşünülürken çalışanlar arası iletişimin aynı işveren ve işçi ilişkisinde olduğu gibi enformasyon teknolojileri aracılığıyla kurulmuş olduğunu düşünmek çok daha hızlı kararların alınabilmesi için gerekli olmaktadır. Yani grup içerisinde herkes ne yapması gerektiğini bilir şekilde sadece sonuca odaklanmakta ve sonuca götürmeyen bütün ilişkiler bahsedildiği üzere işlem bandından çıkarılmaktadır. Dolayısıyla bu şekilde bir düzende yakınlığın kurulması bir anlamda geçici ve sonuç odaklı olarak işe yararlık ve kolay adapte olabilirlilik üzerinden şekillenmekte olması kaçınılmaz olmaktadır.

Bir diğer açıdan, network kültürünün gündelik hayatlarımızdaki işleyişe mal olduğu durumlardan biri de tüketim ilişkilerimizdeki değişimlerde karşımıza çıkmaktadır. Tüketim kültürü bir anlamda bize networkün önemli araçlarından biri olan enformasyon teknolojileriyle aktarılan bir neden ve sonuç ilişkisi içerisinde arz ve talep ilişkileri bağlamında belirlenmektedir. Öyle ki günümüzde tüketimin gerçekleştirilmesi için ne ürünün üretim değerinin bilinmesine ne de ihtiyaç düzeyinin yoksunluk aşamasında olmasına gerek olmaktadır. Bu konuda Sennett küresel piyasanın pazarlama aşamasında en iyi işinin ürünün üretim sürecini saklaması ve bu bağlamda farklılıklara odaklanarak bu farklılıkları tüketicilere altın tepsi içerisinde sunması olarak ifade etmektedir (Sennett, 2015, 103). Farklılıklara odaklanması üretim için benzerliklerin kamufle edilerek daha az işleme daha çok kar elde edebilmeyi sağlayan markalaşma sürecini de bu kültür içerisinde yerleştirmektedir. Networkte hakim akışların aktarıldığı enformasyonel teknoloji ile bu durum daha da kuvvetlendirilmekte ve bir anlamda üretim sürecinin tüm arka planı, üretilen yerin ucuz iş gücünden, tüm firmaların ortak bantlarda üretim yapmasından ya da yerel ilişki ağlarından arındırılarak sonuç olarak tüketilecek nesnenin markasının farklılıklarına ve bu tüketimin hangi neden ve sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiğine bireyi odaklamaktadır. Bu durumda meydana gelen olay bir algı operasyonundan çok daha fazlası olmaktadır. Çünkü her ürün sadece tüketilmek amacı ile ortaya konan ve aslında ürünün sahip olmadığı ancak kısa süreli olarak vaat ettiği şeyleri satın almak istemektedir. Bu nedenle Sennett, tüketme duygusunun bu süreçteki biçimlenişini, *'imaj yaratımına etkin katılım'* ve *'güç vasıtasıyla tahrik'* olarak açıklamaktadır (Sennett, 2015, 110). Bir anlamda tüketimden beklenen şey bu kültür içerisinde nerede durulduğunun da sembolik olarak ifade edilmesi ihtiyacıdır. Nitekim bu ihtiyaç anlık

bir şekilde şekillenen birbirleri ile bu kültür üzerinden yakınlık kuran bir aidiyet ortamını çağrıştırmaktadır.

Bütün bu durumlar gündelik hayat üzerinde bir kısıtlama süreci olarak mal olsa da bir açıdan da networkleşme sürecinin kapsama alanına bir şekilde girebilmeyi de aynı anda ifade etmektedir. Ancak bazı yerler bu işlem sürecine dahil olabilmeyi başaramayan yerler olarak bu bağlamda network kentinin boşluklarını oluşturmaktadırlar. Örneğin networkte belirlenmiş kurallarla donatılan mekanların aksine kentin genellikle çeperlerinde veya gelişme bölgelerinde kalan alanlar da ayrı bir kentsel birim olarak yer almaktadır. Bu alanlar Bauman'ın boş alanlar olarak, *'fiziksel olarak tel örgülerle veya bariyerlerle çevrilip başka yerlerden ayrılmayı gerekmeyen, yasaklanmış yerlerden değildir, fakat görünmez olmalarından dolayı ulaşılamazlardır. Anlamlandırma şablon oluşturma anlama ve anlam yaratma eylemiyse, boş alan deneyimlerimiz anlamlandırma eylemini barındırmaz⁴²*, ifade ettiği alanlardır. Bir anlamda kent zihninde bulanık bırakılan ya da anlaşılamayan alanlar olarak, fiziki boşluğu ifade etmek yerine, ağ bilgisinde henüz kategorize edilememiş olan ileride doldurulmak üzere boş bırakılan kentsel boşlukları temsil etmektedirler.

Her türlü anlamlandırma denemesine karşı dirençli olduklarından, küresel güçler tarafından bu direncin kırılmaya çalışılması, mekanın Bauman'ın ifade ettiği şekilde *'her türlü yabancılığı uzaklaştırmaya ve asimile etmeye odaklanması'* ile sonuçlanmaktadır (Bauman, 2017, 159). Bir anlamda geçici bir tampon bölge olarak, zihinsel bir haritalama da enformasyonel seçkinler tarafından ihmal edilmektedirler. Bu bağlamda metropollerin çeperlerindeki kenar mahalleler küresel uzamın içinde bir boşluk iken, ötekiler için bir ulaşım güzergahı olabilmektedir. Benzer bir biçimde havaalanı gibi hızlı bir transitin söz konusu olduğu yerlerde transit alanları dışında kalan personele özel alanlar, yolcuların zihninde açık olmayan bir deneyimi çağrıştırmaktadır. Bu yerler oralarda çalışanlar için gerçek birer tanımlı mekan iken, gelip geçen yolcular için birer boş alanlar olmaktadır.

⁴² Kociatkiewicz ve Kostera'dan aktaran Bauman, 2017, s.158

2.5.Network Kentinde Üretimin Uzamsal Yapılanması Bağlamında Ağın Mekansal Analizi

Network kenti, temellerini ağ sistematığının oluşturduğu bir mekan mantığı ile çalışmaktadır. Bu bağlamda mekanı nesneleştiren, onun fiziksel ve sosyal sınırlılıkları değil, enformasyon teknolojilerinin gelişimi ve yayılımı ile ortaya çıkan güçlü iletişim ağlarıdır. Networkün ortaya konan esnek ve zamansız formu, ekonominin de yere bağlı kalan sınırlı kaynaklı yapısını kırarak, enformasyonel teknolojilerinin gelişimi ile birlikte küresel boyuta daha hızlı bir şekilde ulaşılma imkanını ekonomiye vermekte ve aynı zamanda ağ mantığını kendi içerisinde tekrar ederek hem küresel alanda hem de kendi yerel bağlantıları ile yeni ekonomik ağlar oluşturabilmektedir. Bu yeni durum üretim sürecini bilgi endeksli olarak networkten gelen veriler ile devamlı yenileyen ve böylece diğer ağ üreticileri karşısında rekabeti devamlı canlı ve net tutmaya çalışan bir üretim süreci planlamasını karşımıza çıkarmaktadır. Planlama sürecinin vuku bulduğu uzam ise sermaye ve kaynak akışından oluşan uluslararası ve ulusal ya da şirketler arası kurulabilen ağ sisteminin üzerinde durmaktadır. Çalışma mantığı olarak üretim, kar ve verimi öncelikli olarak arttırmayı hedeflediğinden bu ağ mekanın sabit kalması mümkün olmadığı gibi değişen şartlarla birlikte kendini revize etme yeteneği de bulunmaktadır. Bu revize süreci genellikle küresel piyasalar ile olan etkileşimin artırılması ve rekabetin canlı tutulması amacıyla şirketlerin iletişim teknolojilerini yakından takip etmeleri ile gerçekleşmektedir. İletişimin maksimum seviyede kurabileceği ortak yasal yükümlülüklerin kalktığı, ekonominin bir anlamda serbest ticarete eriştiği bölgeler tam olarak böyle bir durum içerisinde yeni yasal ekonomik ağ mekanları yaratmaktadır. Castells'e göre, *'dünya ekonomisi', 'enformasyon ve iletişim teknolojilerinin sağladığı yeni altyapıya bağlı olarak, hükümetlerin ve uluslararası kurumların oynadığı yasal düzenlemelerden muaf tutma ve liberalleşme politikaları sayesinde gerçekten küresel hale gelmektedir'* (Castells, 2013a, 128). Bunun sonucunda ortaya çıkan Avrupa Birliği gibi ticari bloklar ya da Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) gibi ekonomik bölgeler uluslar arası sermayenin kontrolünü sağlayan yeni ekonomik sermaye ortaklıkları ve birliktekileri dahilinde kurulmuş olan bağlantılardır. Bu gibi alanlar küreselleşmenin mantığı gereği sermaye akışını ve ticareti kendi aralarında sınırsız hale getirirken, öte taraftan dışarıda kalanlara ticaret için engellerini sürdürmektedirler. Ekonomik

yeniden yapılanma ile rekabeti diri tutacak merkez ve çevreler oluşturan bu bölgeler aynı zamanda yeni bölgeler ve hiyerarşilerinde oluşumunu tetikleyerek, network kentlerinde yeni ilişkisel bağlamlar ve biçimlendirmelere neden olmaktadır. Bu durum akla ulus düzeyindeki farklılaşmaların yerini alan bölgesel düzeydeki yapılandırmaları getirmektedir (Morley ve Robins, 2011, 151).

Bahsedilen yapılandırmalardan biri olan Avrupa Birliği, yerel olarak elde bulunan sermayenin ve enformasyonun küresel alana aktarımını kolaylaştırmak üzere, ekonomik işbirliği içerisinde oluşturulan uluslararası bir birleşim olarak karşımıza çıkmaktadır (Castells, 2013b, 459). Bu bağlamda Avrupa birliği kendi yerellik tarihini networke uyarlayarak yeni bir oluşum miladını başlatmıştır. Küresel finans piyasalarının para birimlerinin eşitlenmesi, serbest dolaşım hakkının tanınması ve Avrupa vatandaşlığının getirmesi gibi durumlar pek çok yerelliğin silindiğini ancak bir yandan da yeni yerelliklerin üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda Avrupa birliği Keohane ve Hoffman'ın ifade ettiği üzere bir üst egemenlik oluşumu değildir. Onun yerine burada paylaşılan bir düzlemin üretilmesi söz konusu olmaktadır (Keohane ve Hoffman 1991 akt. Castells, 2013b, 478). Bu ağ devleti, bir paylaşım mekanı olarak, kendi içinde farklı hiyerarşilerin ve odakların olduğu bir yapı olarak karşımıza çıkarmaktadır. Yapı içerisinde yerel olarak kurulan temaslar tek bir denetim mekanizmasında toplandığı ve ortak paydaşlıklar getirildiği için her türlü etkileşim çok daha hızlı gerçekleşebilmektedir. Sermaye aktarımı da bu etkileşimlerden biri olarak, birliğin yasaları ile denetlenen güvenilir bir akış düzlemini bu sayede edinmektedir ve bu sayede yeni bir coğrafya içerisinde daha da güçlenmektedir. Bir bakıma bu yeni güç politikası, coğrafyayı çıkarlar nezdinde bölerek kendi isteği doğrultusunda bütüne ulaşan birlikler var edilmektedir. Dolayısıyla Castells'in de belirttiği gibi artık sermaye akışının veya üretim ilişkilerinin muhatabı ülkeler yerine, birbirleri ile anlaşma içerisinde olan kurumlar ve şirketler olmaktadır (Castells, 2013a, 145). Bu bağlamda üretim ağlarının sayısız şekilde çoğalabileceği bir dünyadan söz edebilmek de mümkün olabilmektedir.

Dünya üzerinde ağ yapılanmasını hem şirketlerin küresel ekonomiye ayak uydurmak amacı ile kendi aralarında ve dışarı ile yaptıkları etkileşim ağlar hem de bu ağların üretim süreçlerinde gerekli gördükleri mekansal ihtiyaçlar bağlamında ele almak ağın yer seçimini etkileyen faktörlerin ortaya konulabilmesi açısından bir fırsat

sunmaktadır. Buna göre, Castells küresel şirketlerin inşa ettikleri ağ yapılarını ‘*tedarik, üretim, müşteri, koalisyon ve teknoloji iş birliği ağları*’ şeklinde sınıflamaktadır (Ernst, 1994 akt. Castells, 2013a, 261). Bütün bu ağlar kendi içlerinde farklı kombinasyonlarda bağlantılar kurarak değişik bölgeleri ve bireyleri muhatap alan bağlantılar ve etkileşimler ağlarını oluşturmakta ve buradan gelen bilgilerle akışlar uzamına katılmaktadırlar. Üretim sürecindeki dikkat çekici ağ yapılanmalarına Castells, belirli merkezlerde üretim süreçlerini geliştiren geri besleme çalışmalarının yapıldığı ve bağlantıların sürekli olarak gelişmiş ve güncel tutulmaya çalışıldığı, ‘yenilik ortamlarını⁴³’ örnek olarak göstermektedir (Castells, 2013a, 520-4). Bu yerlerde bir anlamda üretim süreçleri küresel bir ortaklık içerisinde ancak özgün olarak yapılması hedeflenerek gerçekleştirilmektedir. Özgünlük içerisinde kültürel farklılıkların korunması ve yeni düşünme şekillerinin geliştirilmesi sağlanmaktadır.

Giderek zamanın daha hızlı aktığı networkte piyasalar birbirleri ile olan rekabetlerini sürdürebilmek için bu hıza ayak uydurmak ve bu nedenle de daha hızlı işlem yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle üretim süreci zaman ve mekan sınırlarını aşarak kendine has bir geliştirme, dağıtım ve tüketim akışını benimser hale gelmektedir. Bu akış, merkezsiz ya da çok merkezli şirketlerin yönetiminde küresel olan ürünlerin küresel standartlarda üretilerek tüm networke dağıtılmasını ve tüketilmesini içermektedir. Bir anlamda Morley ve Robins’in belirttiği gibi, ‘*küresel şirketler bütün dünya tek bir pazarmış gibi*’ hareket etmektedirler (Morley ve Robins, 2011, 153). Bu bağlamda ürünlerini tek tek tüketici yerelliklerine uygun hale getirmektense, bir beğeni kültürünü küresel olarak yayıp ona uyarlanabilir genel bir standart anlayışını benimsemektedirler. Bu nedenle ürünler her yerde aynı olabilmektedir. Aynı şekilde üretim sürecini kolaylaştırmak, yeni ürün fikirlerinin araştırma ve geliştirmelerini yapmak, tüketim istatistiklerini kontrol etmek ve rakip şirketlerin büyümelerini takip etmek gibi bir küresel şirket için son derece hayati olan hususların takibi, tamamıyla elektronik olan bir uzam, diğer bir ifade ile teknoloji ağı üzerinde gerçekleştirilmektedir. Network üzerinden üretim sürecine dair gelen tüm verilerden oluşan güçlü bilgi akışı bu uzamın en önemli besleyicisidir. Networke eklenmek ağ üzerinden gelen sanal taleplere göre şekillendirilmekte ve şirketler

⁴³ Castells, 2013a, s.524

kendi konumlarını bu durumlar üzerinden yeniden tayin edebilmektedir. Örneğin internette yakın zamanda yaptığınız basit bir ürün aramasının kaydı, sizin bilginiz dışında ağ ile paylaşılmakta ve bu konuda size yardımcı olabilecek firmalar ve teklifleri bir sonraki bilgisayar işleminizde karşınıza gelebilmektedir. Yani pazarlama sürecini sırtlanan teknolojik ağ en ufak bilgiyi es geçmeyecek en fazla tüketimi sağlamak üzere fırsat arayışında olmaktadır. Bu bağlamda kendilerini mevcut yerellik arayışında olan küresel şirketler teknolojik ağ vasıtasıyla kendilerini piyasada görünür kılabilirler.

Sonuç olarak network kentinde üretim merkezleri, ağ sisteminin uzam ve zaman mantığına göre yeniden şekillenmektedir. Gerek kent içi yer seçim ve dağılımlarındaki tercihler gerekse de sonuç üründe elde edilen farklılaşmalar bu yeni şekillenmenin görünür işaretleri olmaktadır. Öncelikle üretim yerel ve küresel ölçekte iki farklı boyuta taşınmaktadır. Ağın imkan verdiği güçlü kişisel ağlar aynı zamanda küresel sürece eklenilebilmenin anahtarını oluşturmaktadır. Kişisel ağlardaki herhangi bir güç değişimi ya da farklı ağlardan gelebilecek bir girişim, ağın hiyerarşisini ve dolayısıyla etkileme alanı potansiyelini arttırmakta veya azaltmaktadır. Küresel ağa katılmadan önce üretimin net tanımının yapılması, mevcut şartlara göre güncellenmesi ve geliştirilmesi bu açıdan son derece gerekli olmaktadır.

Network dünya çapında sermayenin akış imkanını sağlayan ağ teknolojileri ile, sermaye akışını bir yandan serbest bırakarak öteki taraftan kendi finans mekanlarını inşa ederek iş, finans enformasyon akışını yer küresel boyutlardan belli odaklara indirgemektedir (Bauman, 2010, 8). Bu odaklar, yerel olarak değil küresel olarak referansları ve çalışma pratikleri olan yerlerdir. Her bir iş olanağı, mekana katkısından ziyade ona yatırım yapan ağ yöneticilerine fayda sağlamaktadır. Denis Duclos'dan hareketle *'bir şirket ne çalışanlarına, ne tedarikçilerine ne de kurulduğu yöreye aittir, ona yatırım yapan insanlara aittir⁴⁴*. Yani basit bir aidiyet nedenselliğinin dışında networkte istihdam, yatırımlar kapsamında gerçekleşen bir eylem olarak karşımızdadır. Dolayısıyla dünyanın her yerinden gelerek, networkte ağlar üzerinde birbirleri ile iletişime geçen hissedarlar ya da yatırımcılar mekana bağlı olmadan ticareti yönlendirmektedirler. Örneğin Hindistan'da kurulan kola üretim fabrikalarının

⁴⁴ Denis Duclos'dan (1997) aktaran Bauman, 2010, s.13

ham maddeleri farklı ülkelerden getirilirken, çalışanlar ucuz iş gücü nedeniyle istihdam imkanı bulmakta ancak üretilen ürün Hindistan'a değil Amerika'ya menşeli, küresel bir ürün olmaktadır. İleride doğacak en ufak bir sıkıntıda fabrikanın ve ham maddelerin temin yerlerinin değiştirilmesi pekala mümkündür ve bu durumda etkilenecek olan Amerika değil, yerel olarak oyuna katılan Hindistan olacaktır. Kola fabrikasındaki durum, enformasyon teknolojileri sayesinde parçaların üretiminde esnekliği sağlayan üretim sürecinin her yere dağılabilmesinin networkte mümkün hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Üretimin parçalı bir süreç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, iş gücünü tekil ve konusuna uygun bir istihdam içerisinde elde edilmesi, iletişim imkanları artan şirketlerin farklı coğrafyalarda merkezlerinden çok uzak şekilde hammadde üretmelerine, ya da birleştirmelerine olanak vermektedir. Aynı şekilde üretim sonucunda pazarlama da küresel ekonominin tüketici profiline göre üretim merkezinden son derece uzakta gerçekleşebilmektedir.

3. BÖLÜM: NETWORKTE YAKINLIK İLİŞKİLERİ

Network kentinde toplumsal ve kentsel örgütlenme süreçleri kendisine etki eden pek çok akış içerisinde şekillenmektedir. Urry'nin '*mobil melezlik*' olarak isimlendirdiği bu durum, networkte semboller, veriler ve kodlar arasında kurulan ilişkiye yeni bir bakış açısı ortaya koymaktadır (Urry, 2001, 14). Bu bakış açısına göre yakınlık ilişkileri, network pratikleri ve kentsel örgütlenme süreçleri bağlamında networkte ağ içerisinde dolaşan imajlar, semboller ve kodlarla, sosyal ve fiziksel etkileşim sınırları kesin olmayan bir düzlem içerisinde kurulabilmektedir. Bu durumda networkün hakim akışları ve kentsel örgütlenmeler arasındaki ilişki, ancak bahsi geçen networkteki bilginin hareketiyle anlamlandırılacak bir yakınlıkla anlaşılabilir. Bu bağlamda network düzleminde yakınlık, enformasyon temelli teknolojik gelişmeler ile birlikte ortaya çıkan bağlantılılık durumlarının yanı sıra, ağ konjonktüründe yapısal örgütlenmeleri, ağ uzamında ortaya çıkan yeni fiziksel mekan ve konumlarla birlikte kurulan meşru ve marjinal diğer sosyal birliktelik şekillerini de işaret etmektedir. Bir diğer ifade ile yakınlık, bir yandan küresellik süreci sonrası yaşanan her türlü yoğunlaşma ve yaklaşma durumu iken diğer taraftan networkte önüne geçilemeyen bilgi akışlarının, sermayenin, görüntülerin ve imgelerin, sembollerin ve aynı zamanda da sosyal ilişkilerin ve karşılıklı bağlılıkların da örgütlenmelerini ifade etmektedir. Bu durum yerelliklerin bu bağlam içerisinde coğrafi bir yakınlık gerektirmeyecek bir zeminde herhangi bir anlam düzlemine sıkışmadan ve yer ile temassız etkileşim içerisinde var edilmeleri anlamına geldiği gibi aynı şekilde bireysel ve kolektif ilişkilerde networkün akış bilgisiyle sadece geleneksel insani bağlantılarla kurulan ilişkilerle sınırlı kalamayacak bir yakınlık ilişkisini de networkün yapılandığı ortaya koymaktadır (Urry, 2001, 131). Bu özelliği ile yakınlık ilişkilerinden hem networkün hareketinde bir bağlantılılık durumu hem de bir toplumsal ve kentsel örgütlenme süreci olarak bahsedebilmemiz mümkün olmaktadır.

Bu bağlamda yakınlık ilişkilerinin kurulum şeklini ve networkteki sosyal ve fiziksel bağlamlarını somut olarak tartışma imkanı vermesi açısından bir turizm ajansı tarafından verilen örnek son derece ilgi çekicidir. Buna göre Japonya'da bir turizm

ajansı tarafından reklam amaçlı hazırlanan ‘Japonya’da ‘sanal gerçeklik turizmi’ başladı⁴⁵, isimli haber, Japon bir tur firmasının 2016 yılından beri faaliyette olan bir hizmetle, normalde seyahat etme imkanını vakit ve zaman açısından külfetli bulan müşterilerine ‘sanal gerçeklik gözlüğü’ ile, normal bir uçağa binme işlemi ile başlayan, kabin içi tüm uygulamaların (koltukların standartları, uçuş sınıfı, uçuş öncesi kural anonsları ve yemek servisi gibi) gerçek uçuş standartları ile aynı olduğu bir ortamda iki saat içerisinde cüzi bir ücrete (62 Dolar) Roma, Hawaii, New York ve Paris gibi yerleri turlama imkanı vermekte olduğunu aktarmaktadır. Şüphesiz ki bunun benzeri pek çok haberle günümüzde sıklıkla karşılaşmamız artık normal kabul edilmektedir. Bu haberi de ilgi çekici kılan durum, enformasyonel toplumda, sosyal ve fiziksel olarak kent ile girilen ilişkinin geleneksel zaman ve uzam yapısından sapma derecesinin büyüklüğünü göstermesidir. Bu ilişki biçimde networkte yer almanın fiziksel ve sosyal açıdan nasıl bir yakınlık durumu oluşturduğu birey ve etkileşim içerisinde olduğu toplumsal yapı ve dolayısıyla içinde bulunduğu fiziki çevre ile doğrudan ilişkili olarak ilgi çekici olmaktadır. Bu bağlamda toplumun coğrafi ve sosyal yakınlık içerisinde birlikte düşünülmesi durumu ile hem fiziksel olarak networkte yakın olma durumunun hem de sosyal olarak yakınlığın mümkün olabildiğinin tartışılması gerekmektedir.

Bu tarz haberlerde işleyen sürecin ürettiği yakınlık durumu, uzam ve zamanı ekonomik durumlarımızı çok da zorlamadan birbirinden nasıl koparabileceğimizi ve erişilebilirlik adı altında nasıl yeniden anlamlandırabileceğimizi göstermektedir. Böylesine kurulan yakınlıklar somut bağlar ile soyut insani ilişki ağları arasında networkte kurulan hız ve enformasyon temelli birleşimleri anlaşılır kılmaktadır. Bir bakıma dijital olarak kurulan yakınlıklar Urry’nin belirttiği gibi insan ve enformasyon teknolojileri arasındaki ilişki ile bir çeşit sosyal birliktelik durumunu üretmektedir. Bunlardan biri olarak mobilite, enformasyon toplumunda zaman ve mekan farkı olmaksızın birlikte yaşamının ve ortak değerleri paylaşmanın fiziksel hareketi gerektirmediği bir ilişki biçimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Urry, 2001, 70-1). Yani mobilite network pratiği içerisinde, imajların, sembollerin, kodların belirli bir aşinalık dili içerisinde aktarılmasının da aracı olmaktadır.

⁴⁵ <https://www.airlinehaber.com/japonyada-sanal-gerceklik-turizmi-basladi/>, erişim: 17 Şubat 2018

Benzer bir şekilde Tomlinson'un hızlı hareket imkanı sağlayan uçak yolculukları ile yer değiştirme arasında kurduğu ilişki, sanal turizm ile aynı benzeşim sũreçlerini içermektedir. Bu bağlamda mesafeleri kısaltan teknoloji, farklı kũltürlere hızlı adaptasyon ve küreselliğin getirdiği aşinalık sũreci yakınlığın anlamını ciddi derecede yeniden şekillendirmektedir. Bu şekilde yer değiştirmek bir rutine ve kısıtlı zamanda yapılabilecek bir eyleme dũnüşmektedir. Burada dikkat çekici olan Tomlinson bu durumu, sadece mesafe aşma başarisına değil aynı zamanda toplumsal ve kũltürel uzaklık içerisinde ortaya konan '*gerçek somut uzaklık tarafından korunan toplumsal ve kũltürel uzaklık*' olduğunu belirtmektedir (Tomlinson, 2013, 17). Dolayısıyla Tomlinson'un örneğinde yer, mekan, uzam ve toplumsal yapı ve kũltürler üzerindeki anlamlandırmaların akışlar uzamının ortaya koyduğu bağlantılar ve örgütlenme imkanları içerisinde yeniden şekillendiği açıkça görũlebilmektedir. Bu yeni durum ağ sisteminin yakınlık üreten sũreçlerini maddi ve sosyal temelleri içerisinde tekrar dũşünmeyi gerektirmektedir.

Yolculuk örneğinde olduğu gibi, network toplumunda bağlantının ağ örgütlenmesinin en önemli yapılarından biri olması, yer bilgisini tamamıyla değiştirmektedir. Bu konuda Bauman, gelişen enformasyon teknolojisi ile birlikte daha az riskli ve bıktırıcı kılınan yolculuklardan bahsetmektedir. Bir anlamda bu kendi ifadesi ile '*maddi ve sembolik açıdan serbestleşmeyi*' ifade etmektedir. Ortaya çıkan yakınlık durumlarını Bauman bu nedenle bağlantılılık ile sık olarak kurulan ancak kolaylıkla kaybedilebilen yapılar olarak açıklamaktadır (Bauman, 2017b, 87-8). Bu kapsamda ağ örgütlenmesini önemli bir yakınlık oluşturma biçimi olarak Castells ağ örgütlenmesinin sadece teknik bir eylem olmadığını aynı zamanda içerisinde iktidar yapılarını, toplumsal ilişkileri ve mekan ile olan etkileşimleri belirleyen bazı ilişki ağlarını oluşturma yeteneği içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Castells'in enformasyonel toplumun temel çalışma sistemi olarak nitelendirdiği ağ yapısı, sosyal ve maddi temeller üzerinde bağlantılar kurmaktadır. Bu konuda Castells öncelikli olarak girişim ağlarının, biçimsel ve kũltürel farklılıklarını örnek vererek, ağın toplumsal yapıya da etki eden durumlarını açıklamaktadır. Örneğin aileye dayalı ağlar, bazı teknolojik merkezlerden çıkan ağlar, hiyerarşik veya cemaatçi ağlar, kendi örgütlenmelerini yeniden kuran veya sadece müşteri ve tedarikçilerden oluşan ağlar, şirketler arasında kurulan ağlar, ileri hizmet ağları gibi çok sayıda ağ hem maddi hem

de ilişkisel düzlemde bünyesinde çok sayıda birleştirici unsur bulundurmaktadır (Castells, 2013a, 266).

Bahsedilen ağların en görünür şekli teknolojik aygıtlarla kurulan ağ ittifaklarıdır. Castells'in ifadesi ile *'telekomünikasyon ağları, yeni ve güçlü masaüstü bilgisayarlar, güçlü server'lara bağlanmış olan her yerde hazır ve nazır bilgisayar cihazları; yeni, uyarlanabilir, kendi kendini geliştiren yazılımlar; herhangi bir zamanda herhangi bir mekanla on-line bağlantı kurabilen, yeni mobil iletişim aygıtları, görevler ve performans etrafında birbirine bağlanmış, aynı dili, dijital dili konuşabilen yeni çalışanlar ve yöneticilerden'* oluşmaktadır. (Castells, 2013a, 266-7).

Bu ağ sistemi, her türlü süreci, piyasayı, sermaye ve bilgiyi etkileyen ekonomik koşulları da kapsayarak, küresel rekabete varıncaya kadar bir dönüşüm yaşatmaktadır. Devletler ile direk bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Hem kalkınmacı hem de yıkıcı bir konumda uzama etki etmektedir. Yeni birliktelikler inşa ederek bir araya gelmenin yollarını arttırmaktadır. Yerel ya da bölgesel yapılandırmaları içermektedir. Kendi coğrafyasını ve tarihini, topluma yeni misyonları yükleyebilecek potansiyeldedir (Castells, 2013a, 267).

Bu bağlamda ağ sisteminin kapsayıcılığı ile ortaya konulan sistem hem sadece sayısal dizinler bütününden oluşan bir sistemi hem de insani tüm anlam ve işlevlendirmeler ile yer ile kurulan bağlantılar arasındaki ilişkinin boyutlarını etkileyebilecek bir yapının varlığını barındırmaktadır. Böylesine kapsayıcı bir yapının yakınlık ilişkilerini derin bir şekilde etkilemesi olağan bir durum olmaktadır. Bu konuda Mitchell'in ağ örgütlenmesi için *'sızıntı yapan korunaklar'* olarak engellemez bir ilişki bütününe dönüşen bağlantı kurma durumunu ifade ettiği açıklamasını daha da anlaşılır kılmaktadır:

'Etrafımı çevreleyen çeşitli sınırlarla kesişen yollar, borular, kablolar ve diğer kanallar ve bunlar insanların, diğer canlıların, çeşitli şeylerin, gazların ve sıvıların, enerjinin, bilginin ve paranın içeri ve dışarı akışını mekansal olarak bir araya topluyor. İçinden çıkılamaz bir biçimde hava, su, atık tahliyesi, enerji, ulaşım ve internet hizmeti sağlayıcılarına dolanmış durumdayım (Mitchell⁴⁶, 2017, 215).

⁴⁶ Skyes, A. Krista, editöryel yayın, 2014, s.215

Mitchell'in ifade ettiği kadarıyla ağın tanımı, bu her türlü yakınlığın kurulmasını sağlayan hem teknolojik, hem bilgi hem de maddi ve sosyal bağlantıları içinde barındıran bir sistemi ifade etmektedir. Bu yapı içerisinde sınırın nerede başlayıp bittiği belirsiz kalmaktadır. Belirsizlik içerisinde de yakınlığın nerelerde kurulabileceği ancak teknik, sosyal veya fiziksel ne kadar bağlantı varsa bunların ağığa çıkarılıp akışlar uzamı içerisindeki yer ve mekan ile olan ilişkisi ortaya konularak gerçekleştirilebilecektir. Ağ örgütlenmesinde yakınlık ilişkileri, tüm toplumsal yapıların içerisinde geöerek, ağın odaklarındaki piyasa, sermaye ve yönetim ilişkilerini ve bunun akışlar uzamından gelen yeni süreçlerin etrafında gelişen anlık durumların birleştiriciliğinde toparlanan ve akışlar uzamı üzerinden tüm fiziksel sınırları aşarak bir araya gelen bir birbiri içine geöme, karışma ve karşılaşma içerisinde kurulmaktadır. Bu nedenle yakınlık ilişkileri için fiziksel konum ile direk olarak ilişkilendirilemeyen ancak teknoloji aracılığıyla da tamamen soyut olarak atfedilemeyen hareket etme hali öne sürülebilmektedir.

Castells ağ örgütlenmesinde oldukça önemli olan teknoloji ağ tabanının, üstün bir güç ya da tam anlamıyla değiştirici bir motor olarak görölmesi yerine, teknolojinin de toplumsal yapıya etki eden sürekliliklerinin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda network toplumunda enformasyonel terimi 'enformasyon üretimi, işlenmesi ve aktarımının' bir toplumsal örgütlenme biçimi olarak değerlendirilmesi gerektiği ve bu nedenle de teknoloji ve toplumsal yapı arasında ilişkinin, sosyal yakınlık ilişkilerinde değerikliğe yol açacak şekilde dönüşbildiğini ortaya koymaktadır (Castells, 2013a, 25). Dolayısıyla Castells'in enformasyon teknolojileri aracılığı ile ortaya koyduğu yakınlık, toplumsal süreçleri direk olarak etkileme yetisine sahip olan, dönüşüm ve değerim dinamiklerini sürdürölür halde tutan bir ilişki biçimi olmaktadır. Castells'in ifadesi ile '*toplumsal ve teknik üretim ilişkileri alanın ötesine geöen, költürü ve iktidarı da derinden etkileyen*' bir yapıdan bahsedilmektedir. Zaten bu bağlamda ağ örgütlenmesi içerisinde meydana gelen akışlar uzamının kendi coğrafyası ve tarihi olduğu düşünölüdüğünde kendi költürel kodlarını üreten ve kullanıcı ile karşılıklı etkileşim içerisinde olan bir yapı olarak teknoloji ve ağ örgütlenmesi ilişkisi ortaya çıkmaktadır (Castells, 2013a, 630).

Castells'in öne sürdüğu 'üretim, deneyim ve iktidar' ilişkilerinin network içerisinde enformasyonel süreçlerin akması ile birlikte ortaya çıkan dönüştürücü

etkisinin yakınlık ilişkilerini ne yönde etkilediği konusunda bu bağlamda tekrar düşünülürse, toplumsal yapıda oluşan kimlik ve kültürel biraradalık oluşturma süreçlerinin etkilenişine dair bir fikir edinilebilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Castells'in ağ örgütlenmesinin, uzam ve zamanı yeni baskın bir toplumsal yapılandırma içerisinde dönüştürdüğü görülebilmektedir. Bu yapı içerisinde mesafeler sosyal yapı açısından son derece fazla olan ancak bir yandan da küresel ve yerel bağlamlar içerisinde daha fazla sıkı ilişki ve bağlantı kurulmasını sağlayan bir haldedir. Yeni bir düzenin kurulması ve bu düzenin belirsiz eylemler ve ulaşılamaz bir üst kültürel kod içinden yürütülmesi aynı zamanda kendi uzamını üretmesi ve eylemleri de bu uzam içerisinde sürdürmesi durumu olarak *'insani deyimlerde niteliksel değişimlere'* söz konusu olmaktadır (Castells, 2013a, 631). Bir 'olaylar dizisi' olarak ağa yaklaşıldığında 'otomatikleşmiş ve rastgele' gerçekleşen akışlar uzamındaki bilgi aktarımının bir ürünü olarak öznenin niteliğinin insandan, etkileşim şekillerine kaydırmaktadır. Bu kayma piyasa, teknoloji, sermaye ya da kent mekanlarının devamlı değişen bilgi akışı içerisinde özneyi etkisiz hale getirmekte ancak bir yandan da oyuna dahil ederek etkileşim dizisinin sabit kalmasını sağlamaktadır (Castells, 2013a, 269, 631).

Bağlantının kurulmasında hem küreselleşme sürecinin getirdiği veri alış verişi sonucu artan ilişki şemaları, teknoloji aracılığı ile artan hız ile çok saha farklı şekil ve potansiyellerle aktarılabilen akışlar uzamı pratiklerinin varlığı ile yine teknoloji ile kurulan somut bağlar bunların en görünür yanlarını oluşturmaktadırlar. Yani ortada hem somut hem de soyut yollar ile birbiri ile bağlantı halinde olan bir akış şeması mevcuttur. Bu açıdan Tomlinson'un Giddens'dan hareketle belirttiği gibi, *'bağlantılılık kavramı ile mekansal yakınlık kavramlarının iç içe geçmesi'* durumlarını değiştirerek küresel mekanda yakınlık anlamında ele alınabileceği durumunun yanı sıra, yakınlık eylemi insani tüm pratiklerimizi, deneyimlerimizi, siyasi ve ekonomik kaderlerimizi belirleyen önemli araçlar olmaktadır (Tomlinson, 2013, 13-15). Bu durumda yakınlığın hem fiziksel bir küçülme ve yaklaşma durumunu hem de ilişki kurma sürecinin artan dolaysızlığına ve etkileşimin sürekliliğine işaret ettiği öne sürülebilmektedir (Tomlinson, 2013, 14-5). Bauman'a göre ağ sisteminde sürekli kurulan ilişkiler, 'bağlantıda kalma ihtiyacının' bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bağlantıda kalmak bu anlamda sadece 'gezveleşmeyi sürdürmek' yani bir şekilde varlık

durumunu ağ içerisinde ifade etmeye devam etmek anlamına gelmektedir (Bauman, 2017b, 55).

Ancak yakınlık kavramının sadece bağlantı kurulması olarak düşünülmesi hem fiziksel hem de sosyal anlamda anlam kayıplarına neden olacağından yakınlığı yerel ve küresel ilişkiler bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda yakınlık kavramı için Bauman, Sennett'in kardeşlik ifadesi ile birleştirerek, *'paylaşılan çıkarların yerine paylaşılan kimliğin'* geçtiğini ifade etmektedir (Bauman, 2017b, 52). Bauman'ın sosyal bir zemin üzerinden kurduğu ilişkide, yakınlık ilişkilerinin *'gündelik yaşamın arka planına geçerek'* hem küresel dünyada yer ile temas halinde hem de yaşam politikası içerisinde sürekli yeni birliklerin (koalisyonların) kurulduğu ve yeniden yıkıldığı, değişen tüm süreçlerin yenileri ile değiştirildiği bir ilişki sisteminden bahsetmektedir (Bauman, 2017b, 54-5). Bu ilişki içerisinde her türlü yoğunlaşma Bauman'ın benzerlik cemaatleri olarak isimlendirdiği ancak öte taraftan *'olaylara, idollere, paniklere veya moda'* uyan birliktelikler sunan durum cemaatlerini var etmektedirler. Bir şekilde kurulan ortaklık kısa vadeli ancak maddi temellerini akışlar uzamının içinden alan güçlü bir birliktelik durumunu zayıf ancak sık dokunmuş bilgi ağları içerisinde sunan bir yapı içerisinde anlamlandırmaktadır (Bauman, 2017b, 55). Bu bağlamda yakınlık illaki de uzun uzaya birbirini sıkıca saran ağları kapsamamaktadır. Bu şekilde Bauman son derece kısa yaşama umudu olan bu ağlarla da bir birliktelik kurulabildiğini göstermektedir. Yani etrafında toplanılan, bazen kaçamak duyguların da yaşandığı ancak her halükarda yoğun duyguların üretimine neden olan birliktelikler bu açıdan kısa olsa da bir yakınlığı tanımlamaktadırlar (Bauman, 2017b, 55).

Teknoloji temelli yakınlıklar konusunda Bauman, yakınlığın *'sanal'* bir ortamda kurulabilmesi durumunu ve bu bağlamda ortaya çıkan *'sanal yakınlıkları'* irdelemektedir. Bu tarz yakınlıklar daimi olarak gözetim altında tutulan ve üçüncü bir şahıs ile temas edebilme imkanının her zaman olduğu bir ortam üretmektedirler. Bu nedenle kurulan yakınlıkların, gerçek anlamda bir *'uzak olma'* durumuna göre mesafelendirilebilecek anlamları ortadan kalkmaktadır. Yakınlık böylesine el altında, esnek, süprizlerle dolu ve değişken hale sahip olarak var olmaktadır (Bauman, 2017b, 87). Bu bağlamda daha önce de belirtildiği gibi, burada sanal yollarla, *'topografik komşulukların'* ortadan kalktığı bir süreç yaşanmaktadır. Fiziksel yakınlık ve

komşuluk arasında kurulan ilişki bu noktada, yakınlığın artık fiziksel bir birliktelik gerektirmeyecek bir halde kurulması ile sağlanmaktadır aynı şekilde mevcut fiziksel yakınlıklarda komşuluğu belirlememektedirler (Bauman, 2017b, 88). Tıpkı başlarken verilen ‘sanal turizm’ örneğinde olduğu gibi, yakınlık bu kapsamda temas ile ölçülemeyen bir mesafelenme içerisinden kurulmaktadır. Ağ örgütlenmesinin gereği olarak daimi bir yakınlığı değil, her an yıkılabilecek bir birliktelik durumunu işaret etmektedir. Ancak bağlantıların sıklığı nedeniyle ne kadar koparsa kopsun yeniden kendini üretebilme yeteneğine aynı zamanda sahip olmaktadırlar. Yani söz konusu olan devamlı iletişimde olan ancak yerleşik olmayan bir ilişki biçimidir. Bauman’ın iletişim ve ilişki arasındaki farkı süreklilik ve sağlamlık üzerinden tanımlaması gibi (Bauman, 2017b, 89), networkte yakınlık ilişkilerinin de yerleşik olmayan bir ilişki içerisinde kendini sürekli olarak yeniden üretebildiği bağlılıklar kurarak var olmaktadırlar. Bu bağlantılar bir ilişkiden öte iletişimi öncelikleri için sağlamlıkları uzun vadeli olmamakta ancak bahsedildiği üzere süreklilik arz eden bir yapıda sürekli olarak üretilmekte, etkileşim içerisine girmekte ve farklı şekillerde fiziksel ve sosyal olarak örgütlenmektedirler. Dolayısıyla enformasyon temelli hareket özgürlüğünün networkün belirlediği akışlar sistemi içerisinde sınırlaması yakınlık ilişkilerinin de networkün verili bilgi ve kişileri arasında kurulan bir örgütlenme biçimi olduğunu düşünmeyi bu bağlamda mümkün kılmaktadır.

Bir diğer taraftan ise, Urry’nin de belirttiği şekilde enformasyon teknolojileriyle bireylerin belli ortak pratiklerde buluşması durumu medya üzerinden sağlanan bir yakınlık ilişkisi içerisinde ve ‘yoğun, kişisel, derin ve duygusal’ bağlar olarak networkte tanımlanmaktadır (Urry, 2001, 76⁴⁷). Böylesine bir ortaklığın ortaya koyduğu sanal topluluk ilişkisinde bu bağlar aslında gerçekte hiç var olmayan bir birliktelik için son derece pekişmiş olarak görülebilmektedir. Ancak aynı şekilde bu bağlılıklarının tüketim hızı da networkün akışlar dinamiği ile orantılı olarak son derece hızlı olmaktadır. Nitekim bu konu da Urry’nin Makimoto ve Manners’den (1997) alıntılanarak kullandığı ‘dijital göçebe’ kavramı bu bağlamda son derece ilgi çekicidir. Dijital göçebelik seyahat kavramının bir akış olarak kullanıldığı network içerisinde bir kanal olarak, kişiye sosyalleşme imkanını her an tanıyan mecralar üretmektedir (Urry,

⁴⁷ Rheingold 1994:237’den aktaran Urry, 2001

2001, 74). Bir bakıma seyahat kanalları, kişiye hem sanal olarak akışlara eklenme imkanı sunarken bir yandan da farklı ağ dizilerinde hareket imkanını da networkün imkan verdiği ölçüde mümkün kılmaktadır. Bu durumda seyahat metaforundan da hareketle, bahsi geçen hareket eylemi, belirlenen akış anlam ve değerlerine kısmi zamanlı olarak girmeyi ve buralardan aynı anda pek çok defa çıkabilmeyi olası kılmaktadır. Nitekim göçebelik kavramının da yer ile direk ilişkisini kalıcılık üzerinden kurulamayan devamlı seyahat etmeye yönelik bir eylemi barındırdığı düşünüldüğünde, networkte bireylerin alternatiflerini her zaman kolayca erişebildikleri çok sayıda ortamın varlığından bu bağlamda söz edebilmek de mümkün olmaktadır.

3.1.Networkte Fiziksel Yakınlık İlişkileri

Yakınlık ilişkileri bugün daha önce kurduğumuz anlamsal bağlarından tamamıyla kurtulmuş gibidir. Sennett'in küresel ekonomi ile birbirlerine bağlanan yerler için ifade ettiği şekilde daha öncekinden çok daha farklı bir iletişim kurma şekli, malların nakledilme biçimi ya da yaşanan ve çalışılan yer arasındaki erişim farklılıkları bu bağlamda normal görülmektedir⁴⁸. Bu durumda içinde yaşadığımız kentler birer ulusal yapı değil de birbirleri ile çeşitli bağlantılar içerisinde olan ulusal siyasi sınırlamalardan çoğu zaman özerk kurallar ile ayrılmış, kendi bağları içerisinde değer kazanan ya da kaybeden yerler olmaktadır. Çalışma şekilleri bu bağlamda tek bir yer ile sınırlandırılmayan bir çıkar arayışı içerisinde şekillenmektedir. Öyle ki yerellikler de bu düzlem içerisinde coğrafi yakınlığa gerek duyulmadan üretilebilmektedir⁴⁹. Bu bağlamda bahsi edilen çıkar içerisinde enformasyon teknolojilerinin yönetiminden, diğer akışların bağlantılı olduğu yönetici seçkinleri, siyasi organları ve hatta bunların dışında kalan ötekileri ve dışarıdakileri de kapsayacak şekilde genişleyen bir mülkiyet dağılımı söz konusu olmaktadır. İşte bu mülkiyet yapılanması içerisindeki yakınlık kavramının, ekonomi, üretim, piyasa –

⁴⁸ Sennett, 2015, s.21

⁴⁹ Bell ve Newby'den (1976) akt. Urry, 2001, s.133

finansın küresel dağılımı ve teknolojilerinin kullanımı gibi networkün yaratıcı yıkım kültürünün temel aktive edicileri ile ilişkili olması kaçınılmaz olmaktadır.

Bu bağlamda Castells akışlar uzamında, fiziksel kent mekanı ve ağ sistemi arasında kurulan örgütlenmeleri toplum ile direk ilişki içerisinde olan somut ve soyut temelleri bulunan bir bağlantı kurma durumu olarak açıklamaktadır. Akışlar bir anlamda networkün ekonomik, siyasi ve sembolik tüm alanlarında ağ örgütlenmelerine hakim yönetici kesimin etrafında şekillenen pratikler ve çıkar ilişkileri etrafında kurulan tüm sosyal ve fiziksel etkileşim süreçlerini belirlemektedirler (Castells, 2013a, 548). Tüm süreçlerin yanında toplumsal mantığı da bilinçli şekilde yönlendiren imge akışını sağlayan örgütlenmeleri de içerisinde barındırmaktadırlar. Bu sayede akışlar uzamının meydan verdiği dinamik gelişim süreci, kentsel mekanı ve toplumsal ilişkileri network düzleminde sıkı bir şekilde birbirine bağlayarak ya da birbirinden metaforik olarak uzaklaştırarak yeni yakınlık düzlemlerinin inşa edilmesini tetiklemektedir. Örneğin Castells'in küreselleşme süreci ile birlikte Avrupa'da orta ölçekli işletmeler arasında kurulan ittifakları Cappelin'in⁵⁰ (1991) çalışmasında kullandığı örneklerle açıklaması bahsedilen yakınlık durumu için güzel bir örnek olmaktadır. Buna göre Avrupa'da özellikle orta ölçekli kent merkezleri arasında hizmet ağları üzerinden giderek artan bir karşılıklı bağımlılık sürecinin varlığından söz edebilmek mümkün hale geldiği bir örgütlenme biçiminde söz edilmektedir(Castells, 2013a, 510). Nitekim bu sürecin ortaya çıkışı ve beraberinde getirdikleri, klasik merkez çevre ilişkileri ya da sadece sermaye akışı ile açıklamayan çok daha karmaşık süreçleri bünyesinde barındırdığını Castells bu bağlamda ortaya koymaktadır. Bir açıdan birbirinden çok farklı olan yerleşimlerde görülen bu bölgesel, uluslararası veya kentler arası oluşumlar, piyasa süreçleri üzerinden geniş bir üretim, tüketim ve ileri hizmetleri içine alan, buna göre çok farklı noktalarda yoğunlaşabilen ve bu sayede yeni ölçek ekonomilerinin oluşmasına izin veren bir sistemin networkte geliştiği böylece görülebilmektedir (Castells, 2013a, 510). Dolayısıyla yakınlık ilişkilerinin, mekansal mesafelerin kısıtlamalarından uzak şekilde, belirli etkileşim alanların yoğunlaşması odağında kurulan bir bağlantılılık sürecinden geçtiğini ifade etmek doğru olabilmektedir. Bu bağlamda Cappelin'in

⁵⁰ Cappelin, 1991'den aktaran Castells, 2013a, s.510

ortaya koyduğu ilişki şeması fiziksel yakınlığın anlamını yitirerek yerine çıkar ve pratikler üzerinde uzmanlaşılacak bir başka yakınlığın gelişmiş olduğunu bize göstermektedir. Mekan ile kurulan ilişki, direkt olarak fiziksel çevre ile temas etmeyen daha çok çevrenin ağ örgütlenmesindeki konumu ve etkileşim alanındaki diğer ağlar ile ilişki kurarak yoğunlaşan konumsal bir ilişki olmaktadır. Yani bazı yerler yönetici hakim uzamların çıkarları doğrultusunda diğer yerlerle karşılıklı bir kazanç için özel bir işleyiş içerisinde etkileşimde bulunabilmektedir. Bu mekanizma akışlar uzamı içerisinde üretilen yeni mekan ve zaman kavramlarını içermektedir.

Castells bu işleyiş mekanizmasının kentsel mekan ile ilişkisini bir şekilde sürdürerek (yerellikler üzerinden dahi), her toplum için yeniden üretildiği ve özel olarak şekillendirildiğini ileri sürmektedir. Yani meydana gelen her örgütlenme küresel ilişkiler ve akışlar uzamının belirlediği süreçler çerçevesinde bir geri beslenme içerisinde üretilmektedir. Bu duruma networkün yönetici seçkin grubu ve bunun yanında networkte dışarıda kalan marjinal gruplar arasında kurabilecek olan ittifaklar örnek olarak verilebilmektedir. Toplumsal yapı içerisinde iki farklı ucu temsil eden bu grupların fiziksel ve sosyal bağlamda ortak noktada buluşabilmelerini düşünmek bu anlamda şaşırtıcı olabilmektedir. Ancak networkte akışlar uzamına hakim olanların arasındaki yakınlık ilişkisinin hem direkt olarak networkün üst ağ hiyerarşisi ile kurabilecek bir temas ile, öte taraftan bu temasın mümkün olmadığı akışlar uzamı ile uyumsuz, kendi içine kapalı ve marjinal bölgelerde, bu örgütlenmelerin dışında ancak kendi ağ işlevleri ile katılımları sağlayan ikincil yakınlık ilişkileri inşa edecektir. Bu konudaki en önemli bulgu, günümüzde küresel ekonominin illegal tüm piyasa akışları (kara para akışı) bu şekilde kurulan devlet, marjinal toplumlar ve network arasında kurulan ittifaklar sayesinde kurulması örneğidir. Bu durumda networkte dışlanma durumunun klasik olarak yakınlık ilişkileri içerisinde bazı yerlerde tam anlamıyla bir dışarıda bırakma ya da ağa uzak kalma durumu üretmediği ortaya çıkmaktadır. Bu yerlerde yakınlık kendi içerisinde mevcut diğer sosyal bağlantılar ve fiziksel veriler kullanılarak farklı şekillerde ancak diğer yerlerde olduğu gibi mesafelere ve zamana bağlı kalamadan network süreci içerisinde tekrar üretilmektedir.

Networkte akışlar uzamında Castells, fiziksel kent mekanına etki eden unsurları maddi birer temellendirme içerisinde ele almaktadır. Bu bağlamda uzamın birleşenleri olan zaman ve mekanın network kentinde değişimine dikkat çekmekte

fayda vardır. Uzam Castells'in açıklamalarında (2013a) akışlar uzamının tarihsel ve coğrafi tüm soyutlamaları ve toplumu yeniden anlamlandırma süreci içerisinde ancak aynı zamanda maddi olarak kent içerisinde de soyut bir ortamın varlığından söz edilmesi anlamına gelememektedir. Uzam bir bakıma kentsel mekanın ve zamanın yeniden üretimi ve ilişkilerinin belirlenmesi olarak anlam bulmaktadır. Networkte uzamı etkileyen en önemli unsur 'eş zamanlı' ve dolayısıyla da toplumsal yapı ile de 'eş güdümlü' olarak dönüşen süreçler olmaktadır. Castells'in 'toplumsal pratikler ve zaman ve mekan ilişkisi içerisinde, *'zamanı paylaşan sosyal pratiklerin maddi desteği'* olarak tanımladığı uzam kavramı, bir bakıma bu eş zamanlı gerçekleşen pratiklerin de etkileşim alanlarını kuvvetlendirmektedir. (Castells, 2013a, 547). Nitekim piyasa ve sermaye süreçleri gibi maddi temellendirmelerin yapılabildiği süreçlerde eş zamanlı hareketler, mesafeye bağlı kalınmadan tüm kentsel yapıyı değiştirebilecek, çalışma biçimlerini, gündelik yaşamı ve kentin kendi iç dinamiklerini değiştirecek şekilde yeni ağ örgütlenmelerinin kurulmasına ve yeni çıkar ve pratikler üzerinde uzlaşılan bilgi akışının bu ağlarda servis edilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle yakınlık ilişkilerinin kurulumunda bahsedildiği üzere networkün temel belirleyicisi olan teknoloji gibi ilk bağlantı kurulan araçların diğer akışlarla olan etkileşimlerinin kentin politik zeminini, sosyal yapısını ve iktidar ilişkilerini dönüştürecek potansiyeli olduğu söylenebilmektedir. Mevcut maddi tüm sistemler mekana ve zamana direk olarak etki edecek sosyal örgütlenmeleri de bünyelerinde barındırmaktadırlar.

Bu örgütlenmelerin temel oluşumlarını bilebilmek ve networkteki dönüşümlerini görebilmek açısından tekrar Castells'in ağ sistemi içerisinde belirlediği fiziksel mekan mantığına bakmak gerekmektedir. Buna göre Castells, akışlar uzamının ilk katmanını oluşturan ve onu dinamik şekilde besleyen uzamın, elektronik bağlantılar yani enformasyon teknolojisine dayalı her türlü aktarım unsuru olduğunu belirtmektedir (Castells, 2013a, 548). İlk etapta kendi kendilerine somut ve mevcut kent fizikseliği üzerinde bağlantısız gibi görülen bu teknoloji alt yapısının, kent üzerinde iletişimi ve aktarımı sürekli tutan somut noktalarının birleşimi düşünüldüğünde ikincil bir yer tanımı yapılabilecek kadar fiziksel veriye sahip olduğu görülebilmektedir. Ancak bu somut durumu daha da önemli kılan, akışlar uzamının temel mekanizması olma durumudur. Nitekim Castells networkte ikincil katman olarak akışlar uzamını göstermektedir. Akışlar uzamı *'iyi tanımlanmış, sosyal,*

kültürel, fiziksel ve işlevsel özelliklere sahip mekanları birbirine bağlamaktadır' (Castells, 2013a, 549). Castells'in tanımlı mekanlar olarak ifade ettiği alanlar bir bakıma günümüzde ekonomik, sosyal ve fiziki kent yapısı üzerinde etkili olan merkezleri, bilginin yoğunlaşma noktalarını ve hatta buralardan zaman zaman dışlanan ve dışlandığı için ağda etkili olan diğer yerleri kapsamaktadır.

Networkte fiziksel mekan ile kurulan yakınlık ilişkilerinde görüldüğü üzere teknoloji ve akışlar uzamı son derece önemli bir rol oynamaktadır. Lefebvre Castells'in belirttiği gibi enformasyonel ağlara örnek olarak, 'havayollarının, demiryollarının, tramvayların, metroların ve otobüslerin' yani hızlı ulaşım araçlarının teknolojik bir ürün olarak piyasa ekonomisi ile kurdukları 'ulusal ve uluslararası mekan örgütlenmelerini' örnek vermektedir. Üretim ilişkilerinin mesafeler ve hız bağlamında değişmesi merkez ve çevre açılımını da değiştirmiş ve yeni kentsel örgütlenmeleri bu yakınlık içerisinde inşa etmiştir (Lefebvre, 2014, 28). Castells'in ağın odak noktaları örneğinde olduğu gibi, Lefebvre için de yoğunlaşan noktalarda mekanın örgütlenmesi '*hem siyasal iktidara hem de maddi üretime*⁵¹' yaramaktadır. Bu noktalar aynı zamanda mekanı '*ulusal ve yerel olarak bütünleştirip, parçalayan*⁵²' yeni bir mekan ölçeği inşa etmektedirler. Dolayısıyla dünya genelinde genel bir işbölümünden bahsedebilmektedir.

Castells'in enformasyon teknolojisi dinamiğinde kurduğu uzam ilişkisinin fiziksel mekanda oluşturduğu etkileşimi, yakınlık kavramının bu bağlamda mesafe ölçek, yer ve tahakküm ilişkileri gibi diğer kentsel birleşenler içerisinde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu konuda Moore'un, Agnew'den hareketle teknoloji temelli ağ örgütlenmesi içerisinde yer hissi kavramını ('*bir yerde olmanın içine işleyen yerel bir duygusal yapı*') oturtmaya çalışmasında olduğu gibi, sayısal verilerden oluşan enformasyonel teknik ağın pek çok defa, bir yer bağlamında okunabilmesi mümkün olabilmektedir. Bu bakış açısına göre, mekansal bir kavram olarak teknoloji, hem bazı akışlar gibi aşırı belirlenmiş yerlere sahipken, bir yandan da daha zayıf olan kavrayış alanını kapsamaktadır (Moore⁵³, 2017, 342-4). Dolayısıyla bu iki durum için teknoloji bilgi ve pratik arasında bağı kuran güçlü bir aracı zemin olmaktadır. Yakınlık ilişkileri

⁵¹ Lefebvre, 2014, s.29

⁵² Lefebvre, 2014, s.29

⁵³ Skyes, A. Krista, editöryel yayın, 2014, s.344

bu bağlamda teknoloji ve yer arasında kurulacak dinamik bir ilişki içerisinde incelenme imkanı da bulabilmektedir.

Bir bakıma Castells'in enformasyon teknolojisi ve akışlar uzamı ile ortaya koyduğu yeni mekansal durumlar, mevcut kent mekanının üzerinde onu saran ve kapsayan aynı zamanda da anlamını ve etkileşimlerini belirleyen yeni bir sistemi işaret etmektedir. Bu sistem içerisinde yakınlık ilişkilerinin fiziksel olarak kurulabilmesi yine kent mekanı üzerindeki akışlar uzamı ile direk bir etkileşim içerisinde kentsel süreçleri yönlendirecek hakim tüm pratik ve süreçler içerisinde, aktarılan bilgi ile etkileşime girilerek gerçekleşmektedir. Bu durumda mekanın Castells tarafından tamamıyla ortadan kaldırıldığını söylemek mümkün değildir. Sadece mekan üzerinden kurulan her türlü ilişki akışlar uzamı içerisinde ağ örgütlenmelerinin imkan verdiği yeni üst mekanlarda gerçekleştirilmektedir. Castells'in öne sürdüğü network ilişkileri toplumsal yapıda ve kentsel düzlemde bitmeyen bir yapbozun parçaları gibi birbirine sürekli eklenen ve büyüdükçe daha geniş bir resmin görülebilmesini sağlayan bir fiziksel yakınlığı üretmektedir.

Fiziksel olarak yakınlığın mekansal çağrışımlar barındırması ve bu bağlamda üzerinde konumlandığı coğrafi mekana ve ilişkili olduğu zaman ile ilgi kurulmasının olağan olması network kentinde de fiziksel yakınlık ilişkilerinin akışlar uzamı içerisinde irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu uzam kapsamında mekansal etkileşimler, sınırlar, bölgeler ve diğer kent birleşenleri sadece nesnel bir yapı olarak bu yakınlık ilişkisi içerisinde var olmamakta aynı zamanda kendi özgül etkileşim alanlarını network içerisinde inşa edebilmektedirler. Etkileşimleri ortaya çıkarmak ve networkte fiziksel yakınlık uzamını irdelemek üzere, mevcut bazı geleneksel kent kavramları üzerinden yapılacak değerlendirmeler, mekan ve zamanın dönüşümü ve ağ sistemi kurulan bağlılıklar konularında tartışabilmeyi sağlayabilmektedirler.

Akışlar uzamının imkan verdiği fiziksel yakınlığın kentsel düzlemde kurulumu açısından Birleşmiş Milletler, Küresel Yönetişim Komisyonu tarafından 1995 yılında hazırlanan raporda yer alan 'küresel komşuluk' başlığı önemli bir örnek olmaktadır (BM Raporu, 1996, 53-6)⁵⁴. Küresel yönetişim süreçlerini açıklamak üzere hazırlanan

⁵⁴ Bknz. Tomlinson, 'Kozmopolitanizm Olasılığı', 2013, s.261-297

raporda, dünya üzerindeki yerleşimlerin bir araya geldiği zorunlu bir birliktelik durumu, kentsel mekanlar arasında kurulan etkileşim ve bunların fiziksel yakınlık durumları tartışılmakta ve komşuluktan hareketle dünyadan *'küresel köy'*⁵⁵, bahsedilmektedir. Nitekim bu kullanım yeni bir ifade değildir. BM kuruluş gerekçelerinde benzer şekilde *'insanlık ailesinden'* ve *'iyi komşulardan'* söz edilmektedir. Ancak raporu networkte fiziksel yakınlık ilişkileri bakımından ilgi çekici kılan, 'güvenlik, ekonomik bağıllık ve küresel çevrenin korunması' konularında toparlanan ortaklık arayışının değişen zaman ve mekan durumlarına göre fark edilerek yeniden bir denetim kurulması için uğraşılması durumunun ortada olmasıdır. Bu konuda en dikkat çekici gelişme, raporun komşuluk gerçekleri olarak, gelişen enformasyon teknolojisi ile eş zamanlı olarak yaşanan olayların bir yandan iyi bir 'ortaklık' sağladığı iddia edilirken diğer taraftan bunun son derece bölücü bir güç olduğu öne sürülmüş olmasıdır.

Bu bağlamda *'küresel köy'* terimi, *'uzakta yaşayan insanları birbirine komşu'* ilan eden bir kavram olarak bahsedilmektedir. Raporda da belirtildiği üzere, komşuluk mesafe yakınlığı ile tanımlanan ve *'mekanı paylaşma durumundan kaçılmayan etkilerinden'* kurtulmanın mümkün olmadığı bir yakınlık çeşidi olmaktadır. Buradaki nitelimeye göre eğer dünya tüm bir komşuluk mekanı olarak düşünüldüğünde buradan çıkabilmenin başka bir yolu veya gidebilecek bir başka yer bulunamamaktadır. Tomlinson'a göre rapor, komşuluk ve küresel köy kavramı ile fiziksel mekanı, *'yerel yaşamlarımı ve kültürel deneyimimizle, bunları süratli bir biçimde dönüştüren küreselleştirici yapılar ve güçler arasındaki diyalektik ilişkiyi'*⁵⁶ kuran önemli bir yapıya işaret etmektedir. Tomlinson bu yapıyı, kurulan komşuluk ilişkilerinin, raporda yer alan fiziksel yakınlık şeklinde kurulabilmesi için, birleştirici diğer bir güç olarak coğrafyanın önemli olarak ortaya sürülmesiyle açıklamaktadır (Tomlinson, 2013, 262-3). Ancak bu birleştirici zeminin kurulması günümüzde kısalan mesafeler ve değişen zaman karşısında coğrafyanın rolü tartışılır hale gelmektedir. Küresel dünyada yakınlık kurma bu bağlamda *'karşılıklı bağımlılıklar ve uzaklığın azalması sonunu zorunlu yakınlılık dediğimiz şeye dönüşmektedir'*. Diğer güç birliktelikleri bu

⁵⁵ Raporda yer alan 'küresel köy' ifadesinin orijinali 'Global Neighbourhood' şeklindedir. Bu açıdan çalışmada köy yerine fiziki betimleme olarak mahal ve mahalle kavramı da kullanılmaktadır.

⁵⁶ Tomlinson, 2013, s.262

beraberliğin altında yatan ilişkiler olarak kültür ve evrensellik başlığında toplanmaktadırlar (Tomlinson, 2013, 262).

Görüldüğü kadarıyla komşuluk ilişkilerinin fiziksel yakınlıkla kurulduğu geleneksel toplum yapısından çok daha farklı bir yakınlık ilişkisinin küresel komşuluk bağlamında kurulduğu ortadadır. Buna göre raporda mahrem ve aynı zamanda kaçınılmaz olarak birarada yaşamlar için kullanılan bir komşuluk kavramı mevcuttur. Bu yapılar mahremdir, çünkü Mayol'un da ifade ettiği gibi komşuluk ilişkilerinin kentsel düzlem içerisinde oturduğu mahalleler, '*mahrem olan (konutun kişisel uzamı) ile en bilinmeyen (kentin bütünü ya da dünyanın geri kalanı) arasındaki süreklilikte kopmayı sağlamak olan pratik bir düzen olmaktadır*⁵⁷'. Yani kamusal ve özel arasındaki bir ara durum olarak tüm özel birleşimleri bünyesinde barındırmaktadırlar. Ancak aynı zamanda salt fiziksel yakınlıkla sınırlandırılmamaktadırlar, çünkü küresel bir düzlemin içerisinde bu etkileşimin kurulması istenmektedir. Komşuluk alanı eskiden olduğu gibi birkaç blok ötesini değil tüm dünya genişliğini kapsamaktadır. Bu açıdan bir yönü ile korkutucu bir kalabalık olarak görülse de tüm kentlerin ve tüm insanların mahrem temaslarından oluşan büyük bir yakınlığı işaret etmektedir.

Bu bağlamda raporun başlığı olan 'küresel komşuluk' farklı bir uzam ve ölçek ilişkisini ve coğrafyayı üretmektedir. Nitekim raporda komşuluk ilişkilerinin sosyal düzlemini belirtmek için kullanılan '*komşumuz dünya olunca*' ibaresi, bu geniş ve kapsamını idrak edebilmenin zor olduğu alanda kurulmaya çalışılan mahalle yakınlığı ilişkilerini de sorgulatılmaktadır. Mahalleyi inşa edebilmek, Mayol'un da öne sürdüğü gibi, istatistiki bir birliktelik ile nicel bir sınırın ortaya konulamadığı ya da haritaya aktarımının da çok da anlamlı olmadığı çok sayıda soyut veriyi barındırması nedeniyle kolaylıkla sınırların çekilemediği bir eylem olmaktadır (De Certau, Giard, ve Mayol 2015, 35). Bu duruma bir de alanın dünya ölçeğine büyümesinin sebep verdiği çokça tanımsız birey ve mekan arasında kurulan etkileşim durumu eklendiğinde, yeni sınırların nereler olacağı ve hangi tahakküm ilişkileri içerisinde kurulabileceği yeni bir tahakküm ilişkisini beraberinde getirmektedir. Bahsedilen mekanın genişliği üzerinden konuyu ele alırsak, tıpkı Virilio'nun özgür denizler üzerindeki hak sahipliğini tartışmaya açtığı ve denizin geleneksel dünyada kara kadar kolay ölçüp

⁵⁷ De Certau, Giard, ve Mayol, 2015, s.34

biçilemeyen ve dolayısıyla da sınır ilişkileri (havada da olduğu gibi) kolaylıkla konulamayan muamma alanında mülkiyet hakkında, bazı gelişmiş teknolojilerin (radar sistemleri, deniz ölçüm araçları ve askeri haritalar gibi) mekan ve tahakküm ilişkilerini değiştirmesi (Virilio, 1998, 46-9) örneğinde olduğu gibi yeni bir ilişkinin var olduğu ortaya konulabilmektedir. Dolayısıyla Virilio'nun deniz örneğinde hak sahipliği durumu mekana dair ilişkilerin yeniden üretilmesi gereken bir değerlendirme zeminini beraberinde getirecektir. Bu yeni durum Virilio'nun ifadesi ile '*denizi toprak gibi işlemek istemekle*', '*tüm toplumsal, dini, ahlaki zorlamaları, siyasi ve ekonomik tüm baskıları ve yerçekimine, kıtasal alan darlığına bağlı olan fizik yasalarının getirdiği sınırlamaları*' dönüştüren, onlara yeni anlamlar yükleyen bir yapıyı içermektedir (Virilio, 1998, 47). Bu bağlamda mekan, zamansal mesafe kayıplarının aşıldığı, sürekli bir geri besleme durumunun yaşandığı ve pek çok ilişki ağının kurulduğu bir yer haline gelmektedir.

Virilio'nun ortaya koyduğu süreç, fiziksel mekan anlayışındaki kırılmaları, mesafe, zaman sıkışması ve mekan üzerindeki askeri müdahale teknolojileri ile genelleşen tahakküm ilişkilerinin imgelere dönüştürülmesi bağlamında ortaya koymaktadır. Bu bağlamda teknolojinin imkan verdiği hız yeni bir politika olarak fiziksel mekanlar arasındaki bağlantılı olma durumunu istenildiğinde sürekli hale getirmektedir. Bu bağlamda Virilio, askeri müdahalelerde kullanılan teknolojiye gelişim ile mekan arasındaki etkileşimi hız metaforu üzerinden kurarak kentsel mekanı da hızın sağladığı yeni kavramsallaştırmalar üzerinden anlamlandırmaya çalışmaktadır. Virilio Castells'in seçkinlerin düzen sağlama araçlarından biri olarak kültürel kodları kullanmaları örneği gibi, burjuvanın düzen sağlamak için hareketi bir araç olarak kullanmasını önemli bir tahakküm aracı olarak öne sürmektedir. Bu bağlamda hız Virilio'ya göre kentsel mekanda her şeyden önce fiziksel olarak '*mesafelerin kısalmasını*' sağlayan, bu nedenle de kentsel ekonominin ve siyasetin içerisinde stratejik olarak değişiklikler yapabilen önemli bir bağlantıda olma durumu olmaktadır. Hıza dayalı olarak '*manevralar da*' değişen mekansal düzlem içerisinde hareket yetisini kaybetmekte ve yeni anlamlandırılmaları içerisinde oldukları stratejik durumlarla alakalı hale gelmektedir. Virilio'nun ilişki kurduğu hız ve mekan arasındaki etkileşim, bir metafor olarak mekansız olan hız kavramı ile mekanın niteliğini değiştirmektedir. Bu durumda Virilio geleneksel mekan tahakkümleri ve

coğrafya arasındaki ilişkinin giderek bozularak, kendine has bir hız formu etrafında yeniden şekillendiğini öne sürmektedir. Hatta bu durum hem tahrip edici hem de ele geçirici yani sızıcı bir konuma yükselbilir bir haldedir. Öyle ki mesafe anında gerçekleşebilen her eylem karşısında zaman ve mekan daha çok değersizleşmektedir (Virilio, 1998, 127). Bu durumda Virilio'nun mekan üzerinde fiziksel mesafelere dayalı olan yakınlık kurma ilişkilerinin bu fiziksel mesafeyi yaklaştırmakta etkisiz kalan hareket metaforu üzerinden tamamen bir değişime uğradığını söylediği anlaşılmaktadır. Virilio'nun ortaya koyduğu askeri konum üstünlüğünü sağlayan güç noktalarının belirlenmesinde konum tek dayanak değildir. Mekan hareket arasındaki ilişki bu bağlamda stratejik bir veriye ve yer ile kurulan ilişki arasındaki farklılaşmaya işaret etmektedir.

Birbirine çok daha yakın ve askeri müdahalenin gereği olarak daha sıkı denetim altında olan mekanlar arasındaki yeni boşluksuz yapı, hareketi de ağdan gelen bilgiler ışığında şekillendiren bir akış haline dönüştürmektedir. Bir durum hareket olarak bilgiyi kullanmada mesafe aşmayı değil, ağ örgütlenmesindeki konumu belirlemeyi sağlamaktadır. Virilio askeri bölgelerin dönüşümünü kontrol noktalarının anlamsızlaşan yer seçimlerini örnek vererek açıklamaktadır. Buna göre herhangi bir yerde olma halinin yeterli olduğu günümüzde, 'güç merkezlerinin 'jeostratejik' dayanak noktaları olması çok da önemli olmamaktadır. Konum artık önemsizleşmiştir önemli olan teknolojinin aşabileceği ölçüde menzilin genişliği ve kontrolün yayılabildiği alanlar olmaktadır. Bu bağlamda Virilio'ya göre kabul edilmesi gereken, '*coğrafi yerleşim stratejik değerini kendi olarak kaybetmiştir*'. Ortada olan belirsiz bir yeri olan hareketli bir güçtür. Önemli olan yeterince hızlı ve hıza adapte olması durumudur (Virilio, 1998, 128). Mekan için Virilio'nun kurduğu ilişkide hareket mekan etkileşimlerinde belirleyici bir ivme olmaktadır. Hareketsizlikten harekete geçerek bir bakıma ilişkinin kuvvetini arttırmışlardır. Hareketi temel alan bir toplum modeli hız kaynaklı olarak bu bağlamda sınırları, ekonomik ilişkileri, zamanı ve coğrafi temelleri değiştirmektedir. Hızın iktidar ilişkilerini de şekillendiren ve onu elinde tutmanın ve yönetebilmenin genişletip daraltabilmenin tahakküm ilişkilerini direk belirleyici bir yapıda olduğu söyleyebilmektedir.

Mekan üzerindeki değişimi tahakküm ilişkileri içerisinde inceledikten sonra, tekrar komşuluk ilişkilerinin mekansal boyutları hakkındaki irdelemeye devam

edersek, raporda kurulan yakınlık ilişkilerinin ortak çıkar ve tehditlere yerel düzlemde birlikte odaklanılmasını öneren, sorumluluk ve çıkarları kapsayan bir toplumsal yapının oluşturulmasını istediği görülebilmektedir. Bu kapsamda kurulan yakınlık ilişkisinin sanki gerçek bir mekan üzerinde kuruluyormuşçasına, belirsizlik ve karmaşayla karşı karşıya kalan insanların neler yapabileceklerine ilişkin olarak bir denetleme ve kontrol sistemi getirdiği görülebilmektedir. Bu nedenle kültürel çatışmaların önüne geçilmesi ve çok kültürlü yaşam ile yaşamaya alışılması gibi tavsiye niteliğinde çok sayıda madde bulunmaktadır (BM, 1996, 55). Genel olarak çatışmalar örneğindeki gibi, yıkıcı durumlardan kaçınmak açısından raporda, 'karşılıklı bağlılığın' güçlendirilmesi, bağlantıda olmaya angaje olunması ve daha fazla ortalık bulunarak, bunlar üzerinden beraber hareket edilmesi için daha fazla katılımın sağlanması öne sürülmektedir. Bu nedenle diğer tüm bağlantıları, 'vatandaşlık, egemenlik, self detarminasyon' gibi kavramların aşındığı ve sonuçta toplumları, kültürleri ve devletleri birbirinden ayıran fiziksel veya diğer anlamlardaki sınırlar, entelektüel ve teknolojik değişim tarafından bozuldukça, bu yakınlığa daha da ihtiyaç duyulmaktadır (BM, 1996, 56).

Bu nedenle yerellikleri de düzen altında tutabilecek küresel bir etkileşim sürecinin zincirlerini elinde bulunduran dünya düzeninin komşuluk ilişkileri üzerinde kurulması istenmektedir. Zaten komşuluk ilişkilerinin geleneksel düzeyde bireyi ilgilendiren direk etkileşimi düşünüldüğünde komşuluk ilişkileri ile ortaya konulmak istenen düzenin bir bakıma devlet ölçeği bireyler aracılığıyla yakalama girişimi olduğu ortaya çıkmaktadır. Raporda ısrarla vurgulanan kişilerden dönüşmeye başlanması durumu bu bağlamda bireyi anlam olarak bu büyük düzlemin içerisinde önemli rollerde var etmektedir. Bu noktada Mayol'un mahalle ve birey arasındaki ilişkiel düzlemine geri dönmekte fayda vardır. Bu bağlamda Mayol bireyin mahalle içerisinde sürekli olarak kentsel uzamında içinde yer alacak olan kişisel ve özel güzergahları ürettiğini ve bunu bir şekilde yer ile etkileşime geçerek mahalle ve kent düzlemine taşıyabildiğini öne sürmektedir (De Certau, Giard, ve Mayol 2015, 34). Buradan hareketle bireysel etkileşimlerden, çıkarlardan ve pratiklerden etkilenen bir süreç içerisinde kendiliğinden gerçekleşen mekansal komşuluk ilişkilerinin de dünyayı kapsayan bir komşuluk ilişkisinde bireysel edinimler doğrultusunda ilişkinin kurulmasında tüme varım yöntemiyle bireyden komşuya, mahalleye ve dünyaya varan

etkileşim ortamını sağlayabileceği bu bağlamda raporda masaya yatırılmaktadır. Bir başka ifade ile raporda oluşması istenen ‘toplumsal düşümselliğin artması’ duyarlılığı içerisinden, bireysel yaşam tarzlarının ve küresel diğer sonuçlar arasındaki etkileşimin bu sayede güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu açıdan yerellik vurgusu ile başlamak raporda geniş komşuluk düzleminin sebep olabileceği belirsizlikleri saklamanın ve yerel birlikteliklerin daha güçlü aidiyet bağları oluşturabileceğinin altını çizmenin bir yolu olmaktadır.

Mayol, Lefebvre’nin ‘nitelikli uzamlar ile nicelikli uzamlar arasında bir giriş ve çıkış kapısı⁵⁸’ mahalle için kullandığını ve bu bağlamda ‘mahalle sosyolojisinin ‘uzama ve mimariye ilişkin nicel verilere ayrıcalık tanıdığını ve ölçüler (alan, topografya, yer değiştirme akımları vb.) meydana getirdiğini ifade etmektedir. Bu durumda mahalle kendi içerisinde maddi ve yönetsel örgütlenmeleri olan bir birim olarak çalışmaktadır (De Certau, Giard, ve Mayol 2015, 29). Dolayısıyla mahalleden pek çok açıdan insani ölçeklerde ilişki kurmanın ve özel ve kamusal bağlantısını sağlamanın fiziksel ilk aracı gibi bahsedebilmenin mümkün olduğu görülmektedir. Nitekim raporda özellikle bireylere ve küresel ölçek yerine daha küçük topluluklara ve gruplara yakınlık kurulması konusunda önerilerde bulunulması bu bağlamda, komşuluk ilişkilerinin ön plana çıkarılması, komşuluğun el erimindeki ve herkesin ilk etapta ulaşabileceği şey olduğu düşünüldüğünde mantıklı olmaktadır. Bu bağlamda Tomlinson’un da ifade ettiği gibi, küresel komşuluk (mahalle), *‘sıklıkla kendi yaşamlarının kontrolünü eline almak isteyen insanların kapasite ve iradelerinde büyük bir artışı yansıtan küresel bir sivil toplumun çıkmasını’* akışlar uzamında hedeflenmektedir (BM raporu 1995, akt. Tomlinson, 2013, 263). Bu noktada Giddens’in mekansal yakınlık ilişkilerini, yoğunlaşma ve etkileşim ortamlarına sahip olan fiziksel bir bölge içerisinden açıkladığı ‘mahal’ kavramını da hatırlamakta fayda vardır (Giddens’dan akt. Soja, 2017, s.197). Giddens’in mahal kavramı, *‘belirli bir coğrafyada yer alan toplumsal eylemi çevreleyen fiziksel koşullar’* anlamına gelmektedir (Giddens, 1998, akt. Tomlinson, 2013, 82). Ancak bu kavramı yakınlık ilişkileri açısından önemli kılan, mahalın fiziksel bir durumdan öte olarak etkileşim içerisinde bulunan çok sayıda fiziksel ve sosyal yapıyı bir arada bulunduran

⁵⁸ De Certau, Giard, ve Mayol 2015, s.34

örgütlenmesi olmaktadır. Bu nedenle Giddens'in yerel yani yere bağlı olarak gerçekleştiğini ifade ettiği pek çok örgütlenme için mahaller önemli ağ bağlantılarını içermektedirler. Bir örnek üzerinden açıklamak istersek, her türlü yüz yüze iletişimin kurulduğu ve bu şekilde *'mevcudiyet ilişkilerinin'* kurulduğu yerler somut bir fiziksel coğrafya üzerinde yer alan ve etkileşim alanları sınırlandırılabilen bir yerellik içerisinde bağlamlar kurmaktadır. Kent örgütlenmesi içerisindeki tüm donatı alanları (pazarlar, konutlar, yeşil alanlar vb.) bu sistemin içerisinde yer almaktadır (Tomlinson, 2013, 83). Bu bağlamda mahal Soja'nın da ifade ettiği gibi, *'belirli düğümler etrafında toplanmış toplumsal yapıların, mekansal olarak kümelenmesi ve yığılması durumu'*⁵⁹ olmaktadır. Böylelikle küresel süreçlerin denetimini içeriden yoğunlaşmalarla yerel olarak disiplin altında tutacak gönüllü katılımcıların ve fiziksel mekanların oluşması durumunun mahal örneğinde olduğu gibi daha küçük yer ölçümüne sahip ancak etkileşim alanı küresel mekansal bağlantılarla sağlanması durumu söz konusu olmaktadır.

Raporda kullanılan komşuluk ilişkisinin de bu bağlamda ifade ettiği yakınlık ilişkisinin küresel süreçlere adaptasyon için alanın yeniden okunması sürecinde sağladığı dinamizm düşünüldüğünde, mekan ile kurulan yakınlığın aynı zamanda bağlantıların da sürekli olarak yeniden üretilmesi ilişkisini canlı tutmaktadır. Bir diğer ifade ile Mayol'un ortaya koyduğu mahalle *'kamusal uzamın özelleştirilmesi biçimi altında'* bir *'tüketim nesnesi'* olmaktadır. Örneğin mahalledeki tüm fiziksel birleşenler toplumsal ve kültürel düzeni farklı biçimlerde yeniden üretmekte ve düzenlemektedirler. Bu bağlamda oluşturulan komşuluk bağları, esnaf ilişkileri ve toprağın olduğundan fazla sahiplenilmesi bu düzeni kendi içerisinde farklı bağlantılarca sıklıkla üretmekte ve düzenlemektedir (De Certau, Giard, ve Mayol 2015, 37). Küresel komşuluk terimi bu nedenle sadece komşuluk ilişkilerinin yaşandığı geleneksel dönemdeki yakınlık ve sosyal yapı üzerinden düşünülmemelidir. Komşuluk akışlar uzamı içerisinde üretilen bir bilgi olarak, tüm dünya coğrafyasını kapsayan ve yakınlık ilişkileri de bu uzamın imkan verdiği erişim onayları ile denetlenen, küresel piyasa düzeni, uluslar arası politika ilişkileri ve yerel mekansal verileri de içinde alan geniş bir mekan ve zaman ilişkisini bünyesinde

⁵⁹ Soja, 2017, s.200

barındırmaktadır. Komşuluk Giddens'in mahal ile kurduğu, Mayol'un mahalle ile açıklamaya çalıştığı tanımların da ötesinde ağ örgütlenmesinde kurulmak istenen etkileşim düzleminin, yeni makro ve mikro ağların ifade edilme şekli olmaktadır. Dolayısıyla mekan ve yakınlık ilişkileri, toplumsal bir üretim ve yeniden üretimin ürünü olan mekansallıklar içerisinde oluşturulmaktadır (Soja, 2017, 174).

Lefebvre'e göre mekan, toplumsal ilişkilerin yeniden üretildiği bir mekansallığı barındırmaktadır. Yani mekan üretim ilişkilerini yeniden üretmek için bir yer olarak var olmaktadır. Bir bakıma Lefebvre kapitalizmin mekanı işgal ederek ve mekanı üreterek ortaya koyduğu durumun bugün mekanda gerçekleştiğini ifade etmektedir (Smith, 2017, 141). Bu durumda Lefebvre mekanın toplumsal bir ürün olarak kabul edilmesini öne sürmektedir. Buradaki amaç, kapitalist sistemin 'üretim, ürün ve bunlar arasındaki ilişkiden' hareketle ortaya koyduğu eylemsel düzlemin, mekanı da etkileyerek onu 'pasif ve boş' olmaktan çıkarıp, bir örgütlenme ve etkileşim düzlemi içerisine yerleştirmektedir. Bu düzlem Lefebvre'in ifadesi ile '*karşılıklı mübadelede bulunmaktan, tükenmekten ve yok olmaktan başka anlamı olmayan bir şey olarak düşünülemez. Bir ürün olarak mekan, etki ya da tepki yolu ile bizzat üretime müdahale eder: Üretken emeğin örgütlenmesi, ulaşım, hammadde ve enerji akışı, ürün paylaşım ağları...*⁶⁰', üzerinde inşa edilmektedir. Bu yaklaşımdaki ana tutum Harvey'in zaman ve mekan sıkışması örneğinde olduğu gibi dönüşüm süreci içerisinde bulunan uzamın yeni anlamının bir üretim ilişkisi üzerinden belirlenebilen bir durum olmaktadır. Dolayısıyla mekandan hem bir ürün hem de bir üretici olarak tüm ağ örgütlenmelerinin kaynağında bahsedebilmemiz mümkün olmaktadır (Lefebvre, 2014, 24). Günümüzde mekanı mülkiyet ilişkileri üzerinden düşündüğümüzde, yakınlık ilişkilerinin '*mübadele, kurumlar, kültür ve bilgi ile ilişkili*⁶¹', olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum mekanın jeofizik bir özellik olmaktan daha çok, düzey ilişkilerinin dışında bir yapı olarak tayin edilmesini sağlamaktadır.

Dolayısı ile fiziksel yakınlık ilişkilerinin kurulumunda komşuluk örneğinde olduğu gibi birbirinin içerisine geçen zaman ve mekan içerisinde gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Küresel komşuluk, mikro ve makro ölçeklerin birarada yeniden

⁶⁰ Lefebvre, 2014, s.24

⁶¹ Lefebvre, 2014, s.25

üretilmesini ve böylece Giddens'in mahal konusunda belirttiği şekilde 'uzaklaşmış ilişkiler' önemli bir rol oynayarak mekansal boyutlardaki etkileşimleri belirlemektedirler (Giddens, 1998, akt. Tomlinson, 2013, 83). Bu bağlamda yerellikler de küresel süreçler tarafından belirlenen ve buldukları coğrafyaya sabitlendikleri için değil, o yer ile yakınlık kurabildikleri için ağ tarafından tekrar mekansal anlam kazandırılan yapılar olmaktadır. Her şekilde en yakın oldukları durumlar, yerellikleri herkes tarafından anlaşılır ve erişilir hale getiren akışlar uzamı ile kurulmaktadır. Teknolojik ağ yapısında ele alındığı üzere, enformasyonel mekanlarla birlikte her türlü mekansal ölçek, Giddens'in ifadesi ile 'uzmanlık sistemlerine'⁶² yani kolaylıkla etkileşim kurabilecekleri tanımlı bir iletişim diline bağımlı hale gelmektedir. Teknoloji ile birlikte öne sürülen bu bağımlı sürecin yansıması olan akışlar uzamı kaçınılmaz bir şekilde zaman ve mekan ilişkileri üzerinde de bir esnekliğin oluşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Harvey, zaman ve mekanın artan teknolojik gelişim ve mesafelerin anlamsızlaşması ile daha yoğun kurulan üretim ve tüketim ilişkileri sürecinde yaşanan bir belirsizlik durumu olarak nitelendirdiği zaman mekan sıkışmasından söz etmektedir. Harvey'e göre, enformasyonel gelişim süreçlerinin toplumsal yapıdaki ve kentsel işbirlikleri açısından önemi, tüm piyasa ekonomilerinin ve daha alt ölçekte tüketim pozisyonlarının bir arada girdikleri güçlü ilişkileri kapsamamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum kentsel mekanları öyle sarmalayıcı ve yer yer görünür şekilde yoğunlaşmacıdır ki, mesafenin aradan kalkması ağ içerisinde sürekli dolaşan bir '*dünya pazarı*' ile mümkün hale gelmiştir. Bu sistem içerisinde bireyler ağ örgütlenmelerinden gelen bilginin algılarında yarattığı yeni mekansal algı ortamını, kendi içinde işleyen çoklu ve aynı zamanda eş zamanlı zaman ve mekan koordinasyonu içerisinde bir belirsiz durum olarak tahayyül etmektedirler. Harvey'in bu noktada algının değişen bu durumu için kullandığı zaman ve mekan sıkışması kavramı, mekanın zaman aracılığıyla yok edilmesine götüren sürecin bir yandan da zamanı da mekansallaştırdığını ve böylece hızlı, hareketli ve devamlı akış halinde kavramlar olarak zamanı ve mekanı birbirinden bağımsızlaşmıştır (Harvey, 2010, 270-4). Lefebvre'in da (2014) değindiği şekilde giderek daha çok sıkışan ve bu nedenle kendilerine yer bulamayan, varlık tehlikesi yaşayan her kavram gibi zaman ve

⁶² Giddens, 1991, akt. Tomlinson, 2013, s.86

mekan da dönüşerek iç içe geçmişler ve fiziksel ve sosyal yeni bir tanım içerisinde farklılaşmışlardır.

Zaman ve mekanın networkte belirtildiği üzere fazlaca sıkışması, etkileşim içerisinde oldukları yakınlık ilişkilerinin ölçeklerini de etkilemiştir. Küreselleşmenin getirdiği eşitsiz gelişim içerisinde, etkileşimlerin kurulabildiği ölçekler, hem avantajlı coğrafyalar, ağır yönetimdekiler ve her türlü koda erişimi ve kullanım hakkı olan hareket özgürlüğü olanların ellerinde olan küresel boyuttaki ilişkileri hem de bu ilişkiler içerisinde sınırlanan veya dışlanan kesimlerin, ters bağlantılarını ya da etnik ya da geleneksel bağ ilişkilerini kapsayan yerelliklerini kapsamaktadır. Eş zamanlı hareket eden akışlar fiziksel kent mekanın üzerinde bir uzam olarak kendi ölçek ekonomilerini ve iktidar ilişkilerini üretmektedirler. Öyle ki akışlar uzamının etki ettiği mekanlar arasındaki etkileşim, kentsel mekanda farklı şekillerde de deneyimlenebilmektedir. Bu konuda Sassen'in 'küresel mesafeye sahip mikro çevreler'⁶³ örneği ilgi çekicidir. Buna göre Sassen, yerel olarak deneyimlenen ve kendi sınırlı mekanları içerisinde görünmesine rağmen çok fazla küresel bağlantısı olduğunu ifade etmektedir (Sassen, 2014, 170). Yani bu duruma göre yerel ve küresel arasındaki mesafe sanıldığından çok daha iç içe ve yakınlık ilişkilerin küresel bir mesafe içerisinde kurulabilmesini mümkün olmasını sağlayacak şekilde var olmaktadır. Sassen'e göre bu durum artan hareket imkanı sonucu nesnesi maddesizleşen ve akışkanlaşan etkileşimin boyutlarını ortaya koymaktadır (Sassen⁶⁴, 2014, 172). Nitekim sürekli olarak hareket eden ve bu hareket içerisinde sürekli karşılaşmalar, birleşmeler ve bölünmelerle karşılaşan akışlar uzamının anlık ve derinliği çok olmasa da çok geniş alanlara yayılıp kapsayabilmesi pek ala mümkün olmaktadır.

Bu durum bir bakıma ölçekte mekan gibi tamamen ortadan kaybolmadığını ve network içerisinde yeni yakınlıklar için kurucu bir araç olarak hala kullanıldığını bize göstermektedir. Smith'in de belirttiği üzere, ölçekler her şekilde küresel ve yerel olarak, piyasa akışları içerisinde büyük şirketlerin odağında veya en küçük kapsama alanı olan evlerin içerisindeki mahremiyet ilişkilerinde görüldüğü gibi tekrar tekrar üretilmektedirler (Smith, 2017, 244-5). Bir bakıma ölçeklendirme mekan ile kurulan

⁶³ Skyes, A. Krista, editöryel yayın, 2014, s.170

⁶⁴ Skyes, A. Krista, editöryel yayın, 2014, s.172

yakınlık ilişkisinin birleşme şekillerini, kentsel mekanı ve toplumsal örgütlenmeleri, hatta kontrol ve denetim açısını düzenleme rolünü networkte de akışlar uzamı içerisinde sürdürmektedir. Bu açıdan sadece coğrafi bir kapsayıcılığı değil, aynı zamanda mevcut ağ örgütlenmeleri ve yoğunluklarını belirleyen bir etkileşim boyutu olmaktadır.

3.2. Networkte Sosyal Yakınlık İlişkileri

Sosyal yakınlık kavramı ile networkte kurulan aidiyet ilişkilerinin içine oturduğu etkileşim süreçlerinin irdelenmesi istenmektedir. Bu bağlamda Castells, sosyal olarak networkün akışlar uzamındaki ağ örgütlenmeleri ve bu ağ içerisinde merkez ve odak noktalarına yakınlıklara göre kültürel kodların değiştiğini öne sürmektedir. Kültürel kodları kullanma becerisi, ağ hiyerarşisi içerisinde de yakınlık derecesinin belirlenmesine, koda hakim olma süreci ile birlikte akışlar uzamını da elde tutmaya ya da buradan dışlanmaya varan nitelikler üretmektedir. Daha da önemli olarak akışlar uzamı kimlik üretiminde ve bu kimlikler aracılığıyla kurulan ilişkilerde de son derece önemli bir rol oynamaktadır. Castells (2008) anlam ve işlev arasındaki bölünmelerden ortaya çıkan belirsizlik ortamında direniş ve proje kimliklerinin yanı sıra meşrulaştırıcı kimliğin de varlığından bu şekilde söz etmektedir. Aynı zamanda sosyal yakınlık içerisinde marjinal cemaatler kendi gettolarını kurarak bir alanda akışlar uzamına karşı kendilerini savunmakta ve başka türlü olarak bu uzama katılabilecek yeni bağlantıları bu yolla üretmektedirler. Castells'in enformasyonel toplumun benlik süreci ile teknoloji arasındaki etkileşimden doğan bağları ortaya koyması ile Moore'un teknolojiyi sosyal bir inşa süreci olarak değerlendirmesi aynı güzergahta yer almaktadır. Bu bağlamda Moore, sosyolog Donald Mackenzie ve Judith Wajcman'ın teknolojinin üç niteliğini, '*insan bilgisi, insan etkinliklerinin örüntüleri ve fiziksel nesne dizileri*' olarak savunduğu savı irdelemektedir⁶⁵. Sosyal bir inşa süreci içerisinde teknolojiyi düşünmek onu sadece bir üretim ve ürün olma durumunun dışında sosyal yapı ile kurduğu etkileşim ve ona olan etkilerini de görmemizi gerektirmektedir. Bu durumda bir yandan kendi kurumsal yapısını ortaya

⁶⁵ Skyes, A. Krista, editöryel yayın, 2014, s.344

koyan bir araya gelme sürecinden bahsedebilirken, öte yandan diğer yerlerle olan ilişkiselliği de tartışmaya açılacaktır (Moore⁶⁶, 2017, 344).

Ağ sisteminde sosyal yakınlık ilişkilerini belirleyen en önemli katman Castells tarafından elektronik uzam, merkez ve odak noktalarından sonra gelen akışlar uzamının ‘bilgiyi işleme ve güç yaratmada’ belirleyici olarak hakim yönetici ağlarını kapsamaktadır. Bu ağlar Castells’in ‘seçkinler’ olarak tanımladığı ağa yön verme, akışlar uzamındaki bilgiyi kontrol etme ve düzen kurma beceresine sahip olan bu kültürel kodları ellerinde bulunduran ağ örgütlenmelerini kapsamaktadır. Kendi çıkarları ve pratiklerinin uzamsal desteği konusunda etkili bir ağ nüfusuna sahiptirler (Castells, 2013a, 551-2). Castells’in genel olarak kültürel kodları kullanma ve elinde bulundurma yeteneği ile açıkladığı ağ yönetimi hakimiyeti kurarken, diğer yerleri de tahakkümleri altına alacak alt düzenleri ve hatta gerekirse kaos ortamını yaratmakta kendini göstermektedir. Bu bağlamda seçkinlerin uzamı için öne sürülen düşünce, kendilerinin iktidar ve zenginlik ilişkilerinin dünya çapına yayılmış olduğu gerçeğidir. İçinde buldukları hayat ve deneyimler bu ağ üzerinde kendi kültürel ve tarihsel yapısını inşa etmektedir. Dolayısıyla seçkin uzamdan söz etmek, akışlar uzamı içinde üretilmiş mekanın ve zamanın da mantığını aşan bir kültür ve tarihten söz etmek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda seçkinler networkte akışlar uzamına yön veren ve kendileri de akış olan önemli bir ağı oluşturmaktadırlar (Castells, 2013a, 552).

Bu kültürel kodlar Castells’e göre seçkinler için ayrıcalık yaratacak bir sınırlama rolü görmektedirler. Nitekim Castells, seçkin ağ ve siyasi yapı ile kurulan ilişkinin de iktidarı seçkinlerde tutan kültürel kodlara erişime izin verilmeden sınırlı bir ilişki içerisinden kurulan ittifaklarla düzenin sağlandığını belirtmektedir. Bir bakıma iktidar ve denetim ilişkileri ile kentsel mekan arasındaki etkileşimde önemli olan bu kültürel kodların akışlar uzamında istenilen şekilde kullanılması olmaktadır (Castells, 2013a, 552). Bu bağlamda seçkinlerin içinde buldukları uzam, networkte kendi iç sınırları içerisinde sosyal bir yakınlık üretirken aynı zamanda dışarı ile sadece kendisinin verici olduğu tek yönlü bir ilişki kurulduğu söylenebilmektedir.

⁶⁶ Skyes, A. Krista, editöryel yayın, 2014, s.344

Bunun güzel bir örneğini Bauman, çağdaş şehirleşmeyi, ‘modern akışkan toplumun kötü imal edilmiş ya da deforme olmuş bir çöplük’ olarak açıklamasında kullanmaktadır (Bauman, 2017b, 156). Bu örnek bir yandan düzen kurulmasında yönetici seçkinlerin belirleyici ve mekanı paylaşımcı rolünü yansıtırken, diğer yandan düzene uyum sağlayamayanların ya da networkün bilgi akışı içerisinde akışlar uzamına yeterince adapte olamayan bir kesimin de dışarıda kalması durumunu belirtmektedir. Bauman’ın ifadesi ile ‘*insan artıkları*’ düzenin inşa sürecinde dışarıda bırakılması gerekenleri işaret etmekteydi. Atık olabilmeyen ancak bir işleme sürecinden geçerek mümkün olduğu düşünüldüğünde, dünya zeminin tüm toplumları ve kentsel mekanları ile birlikte akışlar uzamı içerisinde geçtiğini ve bunun sonucunda bazı yerlerin işlenmeye değersiz olarak görüldüklerini söylemek mümkün olmaktadır. Dolayısıyla yakınlığın mecburen akışlar uzamı zemininden geçen bir uzaklık da kurabildiği bu durumda ortaya çıkmaktadır.

Bauman’ın ifade ettiği şekilde ağ örgütlenmesinin üst mekansallığı içerisinde ‘*seçkinler hiçbir zaman yer için savaş vermemektedirler*⁶⁷’. Ancak enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte etkileşim biçimlerinin sadece ekran üzerinden gerçekleştirildiğini öne sürmek doğru olmayacaktır. Bu bağlamda mekanın da hala geçerli bir belirleyici etkisi olduğunu Castells, seçkinlerin mikro ağ örgütlenmelerinde verdiği örneklerle açıklamaktadır. Bu bağlamda seçkinlerin sınırsız hareket özgürlükleri ve sembolik olarak kendilerini diğerlerinden ayıran kültürel kodların sağladığı yönetim pozisyonunda olma durumlarına rağmen ‘bir araya gelmek’ ve ‘birlikte görülmek’ önemli bir ihtiyaç haline gelmektedir. İmge olarak mikro ağların daha görünür şekilde gerçek mekanlarda kurulması bu bağlamda şaşırtılmayacak bir durum olmaktadır. Castells’in de belirttiği gibi seçkinlerin kişiler arası ilişkisel ağları bu tarz ufak jestler ile daha da belirlenimli hale gelmektedir (Castells, 2013a, 553).

Tahakküm ilişkilerinin kurulması konusunda Bauman iktidar ilişkilerini belirleyen ana durumun seçkinlerin elinde geliştiğini belirterek, akışlar uzamı içerisinde iktidarın yere bağlı kalmadan kurulduğunu ancak bunun yanında siyasal kurumların daha yerel etkinlikler içerisinde olduklarını ifade etmektedir (Bauman, 2015, 76). Castells’in meşrulaştırıcı kimlik olarak ortaya koyduğu durum tahakküm

⁶⁷ Bauman, 2017b, s.133

ilişkilerinin networkteki belirleyiciliği üzerine daha fazla fikir verebilmektedir (Castells, 2008, 14). Bu bağlamda meşrulaştırma eyleminin, açık bir onaylama sağlayarak yasal bir zeminde eylemleri belirleme ve bu zeminde içerisinde denetlemeyi sağladığı düşünüldüğünde, tahakküm ilişkilerini kabul edilebilir kılmanın yolu olarak meşrulaştırıcı kimliğin toplumsal yapıyı değiştirdiği öne sürülebilir bir durum olmaktadır. Castells'in öne sürdüğü gibi meşrulaştırıcı kimlik ile burada öne sürülen durum, hem tahakkümü iktidar seçkinlerinin elinde tutmasını sağlayan kurumsallaşmayı sağlarken, hem de kendi düzenini akılcı şekilde kabul edecek olan 'sivil toplumu' durağan değil akışlar içindeki yapısı ile var etmektedir (Castells, 2008, 15).

Virilio bir başka açıdan enformasyonel kentte kurulan yakınlık ilişkilerinin, hızın artması ile birlikte anlamsızlaşan mekan ve zaman birlikteliğinde savaş gibi son derece yıkıcı etkilere sahip olan eylemlerin birer 'görüntüye' dönüşme imkanından oluştuğunu söylemektedir (Virilio, 2003, 12-7). Ses ve resme indirgenebilen eylemler, her yerden ulaşılabilirlik sunmasıyla mekanı daha da anlaşılmaz hale getirmekte ve aktarım görevini görüntülere yükleyerek sosyal yakınlıkların kurulmasındaki rolünü zayıflatmaktadır. Castells'in ortaya koyduğu gibi akışlar uzamı içerisinde mekan ile kurulan tüm kültürel ilişkiler, akışlar uzamının kendi tarih ve coğrafyasından beslenen ve ağın teknik alt yapısı ile sürekli bir aktarım halinde olan imajları aktarmaktadır. İmajların aktarımında kullanıcı ile kullanılan ilişki veri kaynağının bilinmemesi ve önemsiz olmasına rağmen, karşılıklı bir etkileşim kurma görülmektedir. Örneğin bu bağlamda medyanın rolü, siyaset ilişkilerini direk etkileyebilecek hatta bazı zamanlarda medya üzerinden siyasetin yapılabileceği çok sayıda bilgiyi örgütlemek ve ağda aktarım halinde tutmak olmaktadır. Castells'in öne sürdüğü gibi bu bağlamda daha da 'kişiselleşmiş' ve 'imaj yapımı' bir siyasetle iktidar üretimi olarak karşılaşmamız olağan olmaktadır (Castells, 2013a, 630). Bir bakıma Castells'in enformasyon dili ile kurduğu imaj ve akışlar uzamı ilişkisinin Virilio'da ekran görüntüsüne indirgenebilmesi bu anlamda uyumlu görünmektedir. Savaşın bir ekran görüntüsünden ibaret olması⁶⁸ ya da TV programlarının geçici akıl tutulmalarına yol

⁶⁸ Virilio, 2003, s.17-8

açması gibi durumlar bu bağlamda sosyal yakınlık ilişkilerinde günümüzde sıradan olarak kurulabilen etkileşim çeşitleri olabilmektedir.

Bu kapsamda Morley ve Robins'in 'görüntü dağıtım merkezleri' olarak işaret ettiği akışlar uzamının merkez ve kontrol noktaları '*mekan ve toplum arasında yeni bir tarihsel ilişkiyi inşa etmektedirler*' (Morley ve Robins, 2011, 53). Eylemlerimizin kaydedildiği ve tanımadığımız sayısız insana aktarıldığı görüntü akışı düzleminde hareketlerimizin de bu bağlamda şekillenmesini düşünmek kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu durum seçkinlerin uzamsal örgütlenmesinde yaşandığı gibi, ötekiler içinde akışlar uzamı içerisinde bir kültür politikasının oluşturulmasına yerini bırakmaktadır. Bunun anlamı mekan ile kurulan ilişkilerin belirli yönelimler sağlayan bilgiler ışığında bireylerin tercihi ile gerçekleşiyor oluşudur. Yani mekan sosyal yakınlık açısından küresel ve yerel tüm verilerin üzerinde yerleşebildiği somut gerçeklik üzerinde bir mekansal süreci ilgilendirmektedir. Bu bağlamda hakim ağ örgütlenmeleri tarafından üretilen küresel görüntüler ile kurulan aşinalık ve yakınlık durumu, aynı zamanda network ile de kurulan '*imaj aracılığıyla*⁶⁹' sağlanan yakınlıklara işaret etmektedir. Bireyler arası ilişkiler 'mutlak bir yakınlık üzerine, her şeyin anında olup bittiği, savunma hissini olmadığı, geriye dönüşün olmadığı' bir dünya içerisinde kurulmaktadır (Morley ve Robins, 2011, 65). Dolayısıyla bu sistem içerisinde ağ örgütlenmeleri sadece görüntüleri değil, ekranları ve tüm bedenleri yönetme hakkına sahip olmaktadırlar. Görüntüler gerçek sınırları aşarak, seçkin piyasasını ve çıkarlara göre gelişen yeni yerel reklamları içermektedirler. Bir bakıma küresel ölçekte bir beğeni ve dolaylı şekilde bürokrat ve teknokratlar aracılığıyla sağlanan bu özel alan içerisinde gerçekleştirilmektedir. Geriye kalanlar akışlar uzamı içerisinde yerel olarak var olmaktadırlar.

Bir diğer açıdan ise networkte imajları bir gözetim ve denetleme aracı olarak düşünebilmemiz mümkün olmaktadır. İmajlar networkün akışkan dinamiği içerisinde kendi konumumuzu ve kimliğimizi belirlememiz hususunda bazı verileri barındırırken, aynı zamanda bir izleme ve denetim durumunu da üretmektedirler (Urry, 2001, 76). Network toplumunda ağ yönetimini ellerinde tutanlar için bu durum iyi bir düzen sağlama aracı olurken, ötekiler için bu tarz izlenme eylemleri, bilgilerinin

⁶⁹ Morley ve Robins, 2011, s.64

kaydedildiği, davranışlarının belirlendiği, geleceğe yönelik kararlarının dahi şekillenip, sorgulanabildiği ve bu bağlamda hareket özgürlüklerinin sınırlandırılabilceği araçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum Virilio tarafından bir vizyon oyunu olarak görülerek, *'vizyon algının otomasyonu, vizyonun sanayileşmesi ve olgusal ve sanal kaynaşmayı içeren 'vizyon makinelerinin' gelişimi'* olarak ifade edilmektedir (Urry, 2001, 59-61⁷⁰). Bir başka ifadeyle, izleme ve denetleme sadece bugünkü zamanın kontroölünü değil aynı zamanda kişisel algı ve anlayışları da tahakkümü altına alacak bir yakınlık çerçevesi oluşturmaktadır. Bu çerçeve içerisinde yaşayanlar için aktivitelerinin kontrol altında tutulduğu bir ortamda bir arada kalmanın ve ortak değerleri paylaşmanın ortaya koyduğu yakınlık ilişkisinin farklı olduğu düşünülebilir olmaktadır.

Bu bağlamda Urry, imaj aktarımının ve denetim mekanizmasının gücünü gösterebilmek adına, televizyon örneğini kullanarak enformasyon teknolojisindeki gelişmenin bireysel yakınlık ilişkilerimizde ve gündelik hayatlarımızdaki ne türlü değişimlere neden olduğunu irdelemektedir. Urry'e göre televizyon enformasyon teknolojilerinin satın alınmasının kolaylığını her evde olması ile gösteren güzel bir örnektir. Satın alınmasından sonra ev içerisinde yerleşiminde de diğer eşyalardan farklı olarak merkezi bir konumda bulunması ve bu bağlamda ev içi diğer ilişkileri de şekillendirmesi (odanın televizyona göre dizayn edilmesi, açık olan televizyonun kişisel iletişimi anlık olarak durdurması gibi) olası olmaktadır (Urry, 2001, 67).

Bu kadar merkezde ve iletişimin odağında olan bu aracın bu bağlamda artık sadece bir teknoloji ürünü olarak düşünülmesi mümkün olamamaktadır. Televizyon küresel dünyanın tüm süreçlerini ve pratiklerini aktaran bir kültürel arabulucu görevinde yer almaktadır. Bunu yaparken de gerek mekanı gerekse de zamanı bölerek (haftaiçi, haftasonu, özel günler ve mevsimler gibi) ikincil bir ilişki ağını inşa etmektedir (Urry, 2001, 68). Tüm bu zaman mekan atmosferi içerisinde izleyici ise interaktif bir kullanıcı olarak, ağ ile kendi seçme hakkı ile direk iletişime geçen ve fiziksel olarak bulunduğu mekandaki yakınlıkların ötesinde network akışlarına sosyal olarak bağlanmayı sağlayan bir paydaşlık ortamı üretmektedir. Nitekim televizyondan

⁷⁰ Virilio, *The Vision Machine*, 1994, aktaran Urry, 2001

aktarılan bilginin sentezinin küresel süreçlerin yerel olarak sınırlandırılması durumu olduğunu düşünmek bu bağlamda olasıdır. Yani bir bakıma ortaya konulan yakınlık ilişkisi derin bir kişiselleştirmenin ve akışlar uzamındaki tüm eylem ve süreçlerin yerel standartlar içerisinde yeniden üretilmesinin bir sonucu olmaktadır. Bir diğer ifadeyle bu şekilde oluşan yakınlık ilişkilerinde tüm nedensel ilişkiler akışlar düzleminden gelen veriler ile şekillendirilerek aktarılmakta ve nasıl yaşanması, nasıl davranılması gibi konularda tepki şekillerini belirlemekte ve yerellikler bireysel zaman mekan bağlamında yeni baştan inşa edilmektedir.

Networkte mekanlar bahsedildiği üzere küresel ve yerel bir ayrımın içerisinde girmektedirler. Yereller hareket imkanı daha kısıtlı olan ve bir mekan ile küreselleşme süreci içerisinde zorunlu ilişkisi kurulmuş toplumsal yapıdaki anlamlandırmaları içermektedir. Öte taraftan hareket imkanı fazla olanlar ise, serbest bir dünyanın ve mekan-zaman ilişkisinden farklı bir uzamın varlığının geçerli olduğunu söyleyebilmek mümkün olmaktadır. Bauman yerelliklerin akışlar uzamı içerisinde oldukça sınırlanan tahakküm alanlarının onları, kendilerini bir şekilde dışlayan bu alan içerisinde *'ellerinin altındakiler ile meşgul olmaya'* ve *'kendi gündemlerini erişebildikleri ile sınırlamaya'* ittiğini söylemektedir (Bauman, 2017b, 136). Ancak yerelliklerin küresel süreçlerin dolayımında ortaya çıktıkları düşünüldüğünde, sürekli olarak akışlar uzamından gelen pratiklerle beslenmeleri ve zaman zaman küresel süreçlerin gündemi ile kendilerini meşgul edebilmeleri olası hale gelmektedir. Örneğin herhangi bir yerde yaşanan haksızlığa karşı herkes tarafından ortaya konulan tepki Bauman'a göre kişilerin *'can sıkıntılarından kurtulmalarını sağlayan'* durumluk ortaklıklar olmaktadır. Nitekim görüntülerin networkte bireylerle karşılıklı etkileşimi tekrar hatırlandığında bilgi akışının imgeler ile somutlaştığı bir düzlemde, birey için ekrandaki *'güçlü görüntü'* çoğu zaman *'gerçeğinden daha gerçek imgelere'* ve *'yaşanmışlığa'* dönüşmektedir. Bu açıdan başka meseleler hiç olmadığı kadar, *'neyin gerçek ve neyin de gerçek dışı olabileceğinin standartlarını'* belirlemektedir (Bauman, 2017, 132-3). Bu bağlamda sıkıntıdan kurtulmak aynı zamanda akışlar uzamında yer almayı ve mümkün olduğunda bu uzam imajlarını arzularak yaşamayı hem yerel düzlemde daha somut bir ihtiyaç olarak küresel süreçlerce var etmektedir.

Networkte sosyal yakınlık ilişkilerini etkileyen belki de en önemli süreç kapitalizmin değişmesinde ve yeniden inşa edilmesinde görülmektedir. Sanıldığı üzere

bu değişim sadece belirli yerleri kapsamayan aynı zamanda tüm diğer insanı ilişkileri ve kentsel etkileri de üreten bir yapıyı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda küresel sermaye, yönetim ve bilgi ağları etrafında örgütlenen ağ sisteminin, en önemli etkisi ekonomik süreçte şirketler arasındaki örgütlenmeleri de etkilemesinde görülebilmektedir. Bu bağlamda *'geleneksel ayrımı aşan, farklı sektörleri kesen, başka başka coğrafyalarda kümelenmiş ekonomik birimlere yayılan ağlar halde örgütlenmelerden'⁷¹*, Castells söz etmektedir. Bu örgütlenme biçiminin network toplumunun gündelik hayatına yansımaları ise, çalışma saatlerindeki farklılaşmalarda, iş üretim sürecinin esnekleşmesinde ve mesafelerin önemsiz olduğu güçlü bağlantı odaklarında işin gerçekleştirilmesinde kendini göstermektedir (Castells, 2013a, 624). İş ve emek gücü üzerindeki bu değişim ile birlikte akışlar uzamının öne sürdüğü yeni üretim ve tüketim yönelimleri göz önüne alındığında bu durumun gerek çalışan sınıf gerekse de onlar dışında kalanlar için etkisinin giderek bireyselleşmeye doğru ilerleyen sosyal yakınlık ilişkilerini etkileri öne sürülebilmektedir. Nitekim emek performansının bu süreçler bağlamında akışlar uzamının etkisi ile sürekli olarak bölünen yapısı düşünüldüğünde sınıf ilişkilerinin de bu bağlamda dönüştüğünü görebilmek mümkün olabilmektedir. Castells'e göre bu ilişkilerin dönüşümünün en belirgin yansıması, *'en tepedeki ile en altta kalan'* arasındaki ayrımın kapanmak yerine eş zamanlı olarak büyümesinde görülmektedir (Castells, 2013b, 496).

Yaşanan ayrım süreci ve ortaya çıkan eşitsizlikler bir yandan küreselleşme sürecinin en belirgin etkisi olurken diğer taraftan hem akışlar uzamı içerisindeki görüntüler bağlamında hem de diğer çalışma saatleri gibi süreçlerin değişimi çerçevesinde ortaya konulan süreçte bireylerin anlam ve kimlik durumları üzerinde Castells'in de bahsettiği bazı ayrılma durumları yaşanmaktadır. Bu durumun en marjinal örneği olarak networkte akışlar uzamının içine giremediği ya da bir şekilde anlamlandırmasının sekteye uğradığı, değişime dirençli *'yerselliklerden'* söz edebilmek mümkün olmaktadır (Bauman, 2017b, 138). Bu tarz durumlar Castells'in belirttiği gibi, belirsiz küresel süreçler karşısında kendi içerisinde aidiyet arayan ve yere daha yakın durmak isteyen bazı oluşumları tetiklemektedir. Savunmacı bir duruşla bilinmeyen karşısında bir yer öneren bu kimlikler aynı zamanda *'bilineni*

⁷¹ Castells, 2013a, s.624

kendilerine siper almaktadırlar' (Castells, 2008, 86). Örneğin cemaat örgütlenmeleri bireyselleşme ve parçalanma durumlarına karşı önemli birer sığınak olarak ortaya çıkmaktadır (Castells, 2008, 85). Bir başka durum olarak da yine aynı belirsizlik içerisinde yakınlıklar genellikle dışlanan ya da network ile yeteri kadar temas kurabilme şansı bulamayan ötekilerin biraradalıklarında görülen akrabalık, hemşerilik ya da etnisite gibi birleştirici bağlantıları içermektedir. Bu tarz ortaklıklar için Bauman, güvenlik yitimi durumundan hareketle networkün ortaya koyduğu tekinsizlik atmosferinde, en fazla aşına olunanla yapılacak çok belirgin konuşmaları ve ilişki ağlarını kurmaktan geçen bir yakınlığın ortaya çıkacağını ifade etmektedir (Bauman, 2017, 164).

Yerellikler Soja'nın mahal için açıklamalarında kullandığı üzere, *'insan failliği ve önceden var olan mekansal ve zamansal koşulların birleşiminin yarattığı şartlandırıcı etkiden ileri gelen mekansal ve zamansal yapılaşmalar'*⁷² olmaktadır. Bunun ana tetikleyicisi 'yere duyulan kolektif bağlılık' sonucu bireylerin daha sıkı ilişkiler içerisinde yoğunlaştıkları yapıları bir çevre ve ölçek elde etmelerinden geçmektedir (Soja, 2017, 203-4). Yerellik durumunu bu bağlamda kapsayıcı bir toplumsal sistem olarak küresel ağ içerisinde üretilen birliktelikler ve yakınlıklar anlamına gelebilmektedir.

Bu tarz örgütlenmeler networkün belirsiz ortamına karşı hem bir savunma hem de direniş durumlarını birlikte göstermektedirler. Hatta Castells'in belirttiği gibi birbirleri içerisinde de dönüşebilmektedirler. Ancak bir şekilde 'iktidar ve zenginlik ağlarının' dışında kalan toplumsal aktörler için, 'dinsel, ulusal ya da bölgesel temele dayalı' 'kültürel cemaatler' anlam inşasının temelini oluşturmaktadırlar (Castells, 2008, 91). Kültürel cemaatler olarak adlandırılmaları bir bakıma kendilerini birer sığınak olarak network karşısında konumlandırmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kendi mensuplarınca paylaşılan ve dışa da aynı şekilde açılan bir anlam ve öz tanımları olmakta ve network tarafından *'yerelliğin coğrafyasıyla damgalanmış bir değerler kümesi etrafında örgütlenmektedirler'* (Castells, 2008, 91). Kendilerini savunmanın yanında birer direniş olarak var olmaları da mümkündür. Bunlar genellikle Castells'in de ifade ettiği üzere, genel toplumsal kabullerin reddine ve

⁷² Soja, 2017, s.203

alternatif durumların ilanına varan açıklamaları içermektedirler (Castells, 2008,92). Zaten yersel olmaları da bilinmez karşısında kendilerini belirli bir zaman ve mekanın içerisinde denetimli tutmalarından kaynaklanmaktadır.

3.3.Networkte Yeni Uzam ilişkileri

Günümüzde hem çokça sınırlandırılmış hem de çok açık bırakılmış bir düzen içerisinde hareket ilişkilerimizi kurmaktayız. Bu ilişkiler genel olarak bağ ve örgütlenmeler üzerinden geniş bir kültürel düzene erişirken, diğer taraftan yerel kültürel düzenleri aşan bazı bağlantılar aynı küresel süreçler ile iç içe geçmiş durumlar olmaktadır. Tüm bu gelişmeler network kentinde yakınlık ilişkilerini inşa etmenin zaman ve mekanın geleneksel durumlarından farklılaşan ve sonuç olarak akışlar uzamı içerisinde yeniden inşa edilen bir coğrafyanın varlığını işaret etmektedir. Virilio'nun '*coğrafyanın sonu*' olarak ifade ettiği durum, teknolojik gelişmelerin, askeri müdahaleleri genişleten ve iletişimi sınırsız hale getiren, küresel süreçler karşısında 'fiziksel konumu' fazla önemsenmeyen bir hale getirmesidir (Virilio, 2003, 14). Sonuçta bu bağlamda mekanın anlamını yitirdiğini gerçek olmaktan öte, küresel medya ağları, finans ağları, olağan üstü çevre hareketleri gibi durumlarda örgütlenme yeteneğine gerçek mekana bağlı kalmadan sahip olabilen bir üst mekanın varlığından söz edebilmek mümkün hale gelmektedir. Bu durum sadece küreselleşme ve bağlantılılık süreci ile açıklanamayan aynı zamanda mevcut sınırların yıkıldığı ve farklı şekilde inşa edildiği, bir fiziksel mekan ve bu fiziksel mekanda kurulan yakınlık ilişkileri söz konusu olmaktadır. Virilio bu durumu '*modern çağın telekomünikasyon araçlarının elektronik atmosferi içine sıkışmış küçük bir gezegenin*' ortaya çıkması olarak ifade ederek bunun aynı zamanda 'mekanın sonunda' anlam kazanması olduğunu öne sürmektedir (Virilio, 2003, 12).

Mekanın sonu bir bakıma akışlar uzamında bilgi akışı dinamizmi ile sürekli olarak güncellenen ve her noktayı istenen her nokta ile bağlayan ağ örgütlenmesinin yanında fiziksel sınırların ortadan kalkması ile sonsuz şekilde algılanabilen mekan için önemli bir imge olmaktadır. Ortaya konulan durum mesafelerin ortadan kalkması ile birlikte zaman ve mekanın sıkışması ve yerin onu sınırlandıran tüm mekan

ilişkilerinden ayrılarak kendini ağ örgütlenmesi içerisinde bulma durumu olmaktadır. Morley ve Robins'e göre bu durum, 'sermayenin ve kapitalizmin yeni ekseninde' görülen gelişmelerin coğrafi dinamikler üzerine yansımış şeklidir. Sonuçta ortaya üretim ilişkilerine dayalı olarak, üretim, tüketim ve rekabet ortaklıklarının kurulduğu toplumsal ilişki örgütlenmelerinin olduğu bir yakınlık çıkmaktadır. Yani her eylemi birbirine bağlayabilir potansiyelde bir coğrafyanın varlığı söz konusu olmaktadır. Coğrafyanın yeniden yapılandırılmasında bu bağlamda yerin anlamı ekonomik, siyasi ve kendi içinde fiziki alt birimlere (kent, bölge ve ulus gibi) ayrılırken aynı zamanda yeni olarak güçlü bağlantılarda kurabilen bir yapıyı inşa etmektedir (Morley ve Robins, 2011, 108). Morley ve Robins sonuç olarak bir coğrafyanın oluşturulduğunu ifade etmektedirler. Buna göre coğrafya baştan oluşmamakta ancak mevcut olanın akıntı mekanları içerisinde güncellenmesi ile oluşmaktadır. Bir bakıma bu coğrafyalar artan belirsizlik ortamı ve ayaklarımızın altından kayan mekan ve uzamın ayrılması sonucu daha fazla yer hissine sahip olunması açısından kurulan yeni coğrafi birlikleri ve bütünleşmeleri barındırmaktadır. Bu bağlamda genel küresel bir bağlam içerisinde, bölgesel farklılaşma ulusal değil, bölgesel düzeyde örgütlenmeleri sağlamaktadır. Yerellikleri de bu bağlamda inşa etmektedir. Gittikçe artan ve sıkılaştıran ilişki ağları bu bağlamda yakınlığı oluşturmada önemli olmaktadır. Hem küresel hem de yerel süreçler içerisinde daha fazla bağlantı kurulabilmesi için sürekli bir talep olmaktadır. (Morley ve Robins, 2011, 150-1, 165). Yakınlık ilişkilerinin nihayetinde somut bir mekan ve zaman ilişkisinin hakim olduğu bir süreçten üretilmediği görülebilmektedir. Akışlar uzamında Castells'in (2013a) belirttiği gibi tamamıyla kendi etkileşim dinamiklerini ağdaki örgütlenmelerden alan ve toplumsal yapının üzerine kendi anlamlandırmaları ile tarihsel ve coğrafi bir ağ konumu belirleyebilen bir ilişki biçiminden söz edilmektedir. Bu bağlamda tüm yersel coğrafyaları aşan ve sürekli aktarım halinde olan bir mekanın varlığından söz edebilmek mümkün hale gelmektedir. Söz konusu olan mekan ve toplumsal yapı arasındaki ilişki farklılıkların yakınlığın sosyal ve fiziksel temelli etkileşim şekillerini de değiştirebileceği durumu olmaktadır. Bahsedildiği üzere mekanın 'toplumsal bir ürün' olarak değerlendirilmesi, mekan ile etkileşim içerisinde olan diğer kentsel örgütlenmeleri de değiştirmektedir. Lefebvre'nin farklılaşan üretim ilişkileri ve kentsel mekan üzerindeki etkileriyle belirttiği gibi son dönem kapitalist (yeni kapitalist) ilişkiler içerisinde mekansal örgütlenme biçiminde ve bununla birlikte toplumsal yapıda değişiklikler

yaşanmaktadır. Nitekim bu durum *'biyo-fizyolojik bağları (aile ve akrabalık ilişkilerini de kapsayan), emek gücüne etki eden bağları ve toplumsal ilişkilerin yeniden üretimini'*⁷³, kapsayan ve böylece geniş üretim coğrafyasını her düzeyde kent ile etkileşim içerisine sokan bir yapının varlığını ortaya koymaktadır.

Lefebvre'in Soja'ya göre yeni kapitalizmden bahsetmesi bu bağlamda, *'kentleşmiş mekanın toplumsal üretimi'* üzerinde şekillenen, coğrafi mesafelere ve sınırlara takılı kalmadan çok daha geniş alanların yönetilmelerinin söz konusu olduğu bir durumla karşı karşıya kalındığı ortaya çıkmaktadır. Bu konuda toplumsal kent hareketlerinden örnek veren Soja, kent hareketlerinin, dışlanma içerisinde olan küresel ölçekteki yayılmacı ekonomik politika içerisinde kendilerine yer bulamayanlar, devlet politikaları altında ezilenler ve merkeze yaklaşamayan ve devamlı itilip sömürülenlerin politik tepkilerinin ortaya konulmasını sağlayan mekansal yapısının da aynı bağlamda okunabileceğini ifade etmektedir (Soja, 2017, 132). Yani bu öngörüden hareketle mekanın artık hem toplumsal hareketler gibi birleştirici ve ortak hareket eylemlerinin zemini olarak hem de üretim ilişkileri dahilinde kendi uzam yapılanması olan bir sosyal ve fiziksel yakınlık zemini olarak okunması mümkün olabilmektedir.

Uzamsal yapının algılanmasındaki değişimler Giddens'in yüz yüze etkileşim konumundan uzak, yerden bağımsız ve eş zamanlı olarak etkileşimlerin gerçekleştirildiği bir ortam olarak ortaya koyduğu mekan ve zaman arasındaki ayrılma sürecini işaret etmektedir (Giddens, 2010, 24). Giddens'in ortaya koyduğu zaman ve mekan uzaklaşmasını, network açısından önemli kılan bunun açıkça akışlar uzamına dönen temel anlam kaymalarına ve yeniden tanımlanan zaman ve mekan kavramına izin vermesi durumudur. Buna göre Giddens'in 'yerden çıkarmalar' ve sonrasında soyut sistemler olarak isimlendirdiği, ayrılma süreci ile birlikte değişen anlamların, 'ortaya konulan standartlaşma süreci ile birlikte, 'toplumsal etkinlik' ve bu etkinliğin 'mevcudiyet bağlarının' koparılıp atıldığı bir mekan düzeni kurulmaktadır. Zaman ve uzam birbirinden ayrılarak standart boyutlar haline gelmekte dolayısıyla da herkes tarafından anlaşılabilir bir dilin içerisine yerleştirilmektedirler. Bu nedenle her hangi bir yerde bulunmalarının ya da içlerinde buldukları toplumsal yapılara göre

⁷³ Soja, 2017, s.127

yeniden üretilmelerinin kolaylığı buradan kaynaklanmaktadır. Giddens'in yerinden çıkarma olarak tanımladığı bu durum gerçek anlamda da tüm yerleşmiş bağlantıları koparmanın ve kendi yeni konumlarını belirlemenin aracı olmaktadır. Benzer şekilde Castells'in akışlar uzamı olarak ifade ettiği uzamlar bu bağlamda, yerinden çıkarılmış tüm zaman ve mekan bilgisinin bir araya toparlandığı ve bilgi olarak başka şekillere dönüşebildiği alanlar olmaktadır. Akışlar uzamında olduğu gibi Giddens da zaman ve uzam ayrılmasının verdiği özgürlük alanının bir çeşit yerellikten kurtulma deneyimi olarak aktarmaktadır (Giddens, 2010, 25). Dolayısıyla meydana gelen bu örgütlenme süreci yerel ve küresel arasındaki ilişkiyi bu uzamsal düzlem içerisinde örgütlenmektedir. Bu durumun kendi tarih ve coğrafi gelişimini yere bağlı kalmadan yazabilme imkanı vermesidir. Giddens'in bu konuda 'takvim ve harita sistemlerini' örnek verdiği gibi, çoğu zaman tek bir temelde toparlanabilen bir uzam dili geliştirilebilmektedir (Giddens, 2010, 26). Bu durumda ayrılma sürecinin birleştirici bir güç olarak uzamı tekrar inşa edebildiği ortaya konulabilmektedir.

Sonuç olarak yakınlık ilişkilerinin, network toplumunda Castells'in ortaya koyduğu ağ örgütlenmesinin yönetsel hiyerarşisinin tepesinde olanlar ve diğerlerine göre farklılaştığı öne sürülebilmektedir. Bir taraftan ağın akışlar uzamı içerisinde yere bağlı olmadan ve diğer tahakküm ilişkileri altında kalmadan kendi düzen bağlamlarını yaratan ve karar alma süreçlerini ağ içerisindeki sermaye veya iktidar seçkinliği içerisinde ellerinin altında bulunan teknolojiyi kullanma özgürlüğüne göre gerçekleştirebilen bir grubun sosyal yakınlık ilişkilerinin kurulması da aynı şekilde kendi aralarındaki kültürel kodların paylaşımı ve aktarımı ile gerçekleştirilmektedir. Öte taraftan seçkinlik dışında kalan ve yer ile bağlantıları onlara göre daha fazla olanlar, yakınlık ilişkilerinde akışlar uzamının onlar için ürettiği düzen içerisinde kurulan birliktelikler ile öne çıkmaktadırlar. Bu birliktelikler bir yandan belirsiz süreçlere karşı kendi aidiyet ve var olma zeminini inşa eden sığınacak limanlar olabilirken, diğer yandan meşru kimliğin ortaya koyduğu bir sivil toplum olarak da meydana gelebilmektedir. Ancak asıl olarak etki eden yerelliğe küresel süreçlerden daha yakın olan bu grubun, yakınlık ilişkilerini networkten dışlanma ya da yeterince ayak uyduramama durumunda geleneksel bağlar ya da etnik köken yakınlıkları gibi el altındaki tüm belirli bağlantıları kullanmaya çalışarak yakalamasında görülebilmektedir. Kimliklerdeki değişim kadar, çalışma hayatının da değişen

enformasyonel süreç ile birlikte esnekleşmesi ve yeni bir kapitalist mantığın içerisinde yeniden üretilmesi sonucu, bireysellikler konusundaki etkileşim düzlemleri de değişmiştir. Bu bağlamda akışlar uzamından gelen çok sayıda bilgi ile karşılaşan bireyin bir ekran yüzü olarak davranması ya da gündemini bu maddelere göre belirlemesi kaçınılmaz olmaktadır. Görüntüler üzerinden kurulan yakınlık ilişkileri çoğu zaman gerçekten daha güçlü olan birliktelikleri üretebilmektedir.

4. BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASI: NETWORK ve YAKINLIK İLİŞKİLERİ

Yöntem kısmında detaylı olarak irdelendiği üzere, alan araştırmasında kullanılan konu başlıkları belirli bir kavramsal çerçeve içerisinde oluşturulmuştur. Çalışmada alan araştırmasına yön veren üç ana kabul bulunmaktadır. Bunlar yerleşimlerin, ‘networkün içinde olduğu’, ‘networkte arada kaldığı’ ve ‘networkten dışlandıkları’ durumlarıdır. Network kentinin üç ayrı açıdan ele alındığı kabullerde, ortaya çıkan bakış açısıyla kentlerde yakınlık ilişkileri irdelenmektedir.

Kabullerde sırasıyla, networkün içinde olma durumu, üst ağ ve bu üst ağa ait kültürel kodların kullanımı bağlamında fiziksel mekan ve var olan sosyo-kültürel çevre arasında kurulan, teknoloji, sermaye, piyasa ve kültürel ağların varlığı ve bu bağlamda gelişen toplumsal yapı ve kent etkileşimi tartışılmaktadır. İkinci olarak networkte arada kalma durumu, hem küresel dünyadan bir yönüyle dışlanan ancak öteki taraftan küresel dünya için olmazsa olmaz bir belirleyiciliği olan sermaye, piyasa ve kültürel ağların ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda çalışmada her türlü ağın üst üste binmesi, çakışması veya ters bağlantı ile ağa eklemlenmesi tartışılmaktadır. Üçüncü olarak networkün dışında kalma durumu, ağ örgütlenmelerinden dışlanma ve dışarıda kalma durumlarının yarattığı yakınlık ilişkilerini ve bunun yanında tetiklediği alternatif networklerin varlığını ele almaktadır.

Alan araştırması bu bağlamda üç farklı örnek ve networkte yakınlık durumunu kapsamaktadır. Örneklerin özerkliklerine göre konu dağılımı kendi içerisinde belirlenmiştir. Bu bağlamda: Networkün içinde olmak, networkte arada kalmak ve networkten dışlanmak durumları sırasıyla, Kadıköy, Fatih ve Sultanbeyli ilçelerinde gerçekleştirilen alan çalışması ile irdelenmiştir. Bu bağlamda alanda kavramsal çalışmanın yol gösterdiği üzere kavramsal durumlar network çerçevesinden yapılan mülakatlarla analiz edilmeye çalışılmıştır.

4.1.NETWORKÜN İÇİNDE OLMAK: KADIKÖY ÖRNEĞİ

Networkün içinde olma durumu, Castells'in belirttiği gibi, üst ağ içerisinde tanımlanan yeni bir ilişki sisteminde ve buna bağlı olarak da ağ hiyerarşisinin tepesinde toplumsal bir gruba üye olunması anlamına gelmektedir (Castells, 2013a, 551-5, 631). Üst ağ tanımı tüm işlevleri dünya çapında birbirine bağlayarak network uzamında yeniden bir kentsel örgütlenmenin ifade edilmesi için kullanılmaktadır. Öyle ki içinde bulunduğu zaman ve mekan verilerinden soyutlanan ve bu sayede akışların baskın uzam ve zaman örgütlenmesi içerisinde yeniden üretilen ağ uzamında, kendi çıkar ve pratikleri dışındaki tüm alanları gündem dışı bırakarak onların hareket imkanını kısıtlamakta ve kendi evrenselliği karşısında onları yerel olarak bırakmaktadır. Bahsedilen yeni durumda toplumsal ilişkiler, sermaye akışının, piyasa durumlarının, kriminal ağlar gibi arttırılabilecek çok sayıda örneğin etkisi altında gelişen yeni bir düzenleme olmaktadır.

İlişki biçimlerinin enformasyonel olması üst ağın neden olduğu bir mesafelenmeyi geleneksel dünyanın imkan verdiği fiziksel veriler ile gerçekleşmese de, bireyler, etkinlikler ve yerelliklerle hakim akışlar arasında önüne geçilemez bir mesafelenme durumu oluşabilmektedir. Nitekim Castells, networkün içinde olduğunu öne sürdüğü enformasyonel seçkinleri de bu bağlamlar içerisinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda onlar etrafında oluşan mikro çevrelerin çok geniş makro düzlemlere etki edebilecek potansiyeli barındırdıklarını ifade etmektedir (Castells, 2013a, 551-5). Bu çevreler küresel dünyanın toplumsal statü bağlamındaki eşitsiz dağılımı kapsamında ağın merkez ve odak noktalarının en tepesindeki grubun varlığına dikkat çekmektedir. Bu grup networkün içinde olduğu gibi, onun komuta merkezi ve odağıdır. Bu bağlamda seçkinler, teknolojiyi ellerinde bulunduran ve aynı zamanda bu teknoloji ile yönetme ve yönetim gücüne de hakim olan, akışlar uzamında kendi toplumsal pratiklerini yansıtan, iktidar ağlarının, sermaye ağlarının üzerinde yönetici olarak yer alan ve kültürel akışlar uzamında bilgiyi yöneterek toplumları gerek fiziksel gerekse de sosyal olarak yönlendirme yetisine sahip olan ağ üzerinde bir grup olarak networkün içinde olma durumunun irdelenebileceği iyi bir düzlemi işaret etmektedirler.

Networkün içinde olarak çalışmada ele alınan Kadıköy, gerek sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel profili ile gerekse de ilçenin fiziksel yapılanması ve bu yapılanma sürecine etki eden siyasi ve tarihi ilişkileri ile İstanbul genelinden ayrılan bir konumda bulunmaktadır. Bu bağlamda bir örnek olarak Kadıköy Belediyesinin ilçe tanımında kullandığı, *'Kadıköy geçmişi, bugünü ve geleceği ile, özlem, beklenti ve umutlarıyla, tüm maddi ve manevi varlığı ile 'Küçük bir Paris' değil mi?... Kadıköy devingen bir şenliktir, çünkü Paris Devingen bir şenliktir'⁷⁴* ifadesi dikkat çekicidir. Çünkü ilçeden, var olan bir tarihsel mirasın tekrar edilmesine gerek kalmadan, farklı bir zaman ve mekan anlatımının içerisinde betimlenme yapılmaktadır. Bir bakıma ilçe ağ düzleminde sadece bir mekanı değil, gelişmişlik, zenginlik ve kültürel ayrıcalığı ile yereli aşan bir statüye sahip olarak gerek tarihsel gelişiminde yer alan kozmopolit ve çok kültürlü yapısı gerekse de modern yaşamın fiziksel sembolü olarak ağ tarafından ön görülen ve kodlanan kimliği ile network içerisinde ayrıcalıklı bir konum olarak mevcut diğer İstanbul içi kentsel düzlemlerden ayrılmaktadır.

Kadıköy'ün sahip olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel özellikler bu bağlamda fiziksel kent düzleminin de içinde olduğu şekilde ilçeyi network ilişkileri bağlamında irdelemeyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Kadıköy'ün ve çalışma alanı olarak Moda Senti'nin networkün içerisinde olduğu kabul edilerek, bahsi geçen sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel özellikler bu bakış açısı içerisinde kavramlarla irdelenmektedir. Dolayısıyla çalışmanın kabulü olarak, Kadıköy'ün geneline dair veriler toplanıp, ortaya konularak genel bir sosyal kültürel profil çizilmiş olmakla birlikte, networkün içinde yer alma durumu Moda semtinin gerek sosyo-kültürel birikimi, yerleşimcilerin ekonomik, siyasi ve sosyal konumlanışları bakımından sermaye sahipliği, yönetimdeki idare gücü, fiziksel olarak homojen yaşam alanlarının inşa edilmesi, üst standartlarda kentsel ihtiyaçlar ile diğer yerlerden belirgin olarak farklılaştığı düşünülmektedir.

Bu bağlamda networkün içinde olma durumlarının kentsel mekandan alınan fiziki örnekler, sermaye sahipliği ve bu bağlamda iktidar ve sermaye ilişkisinin irdelenmesi ve ortaya çıkan genel perspektifin yakınlık ilişkileri bağlamında irdelenmesi çalışma alanı olan Caferağa ve Osmağa mahalleleri ile Moda Caddesinde

⁷⁴ Ernest Hemingway'den uyarılma, Kadıköy Belediyesi tanıtım bülteninden (2018).

mülakatlar yapılarak sağlanmıştır. Mülakatlarda ilçenin kimliğinin dönüşen anlamı, sermaye sahipliği ve enformasyon teknolojilerine bağlı olan kaymalar anlam değişiklikleri, iktidar ilişkileri ve bağlamındaki kimlik tartışmaları ile mekanın fiziksel ve sosyal tüketimi üzerine gerçekleştirilmiştir. Çalışma alanları bu kapsamda Caferağa ve Osmanağa Mahallelerinde ve Moda Caddesinde gerçekleştirilmiştir⁷⁵. Mülakat yapılan kişiler de bir genellemeye gitmek yerine daha çok oturdukları bölgeler ile yakından alakalı olacak şekilde heterojen bir dağılım yapılmıştır. Mülakatçıların profili şu şekildedir:

- KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni
- KG2, 70 yaş, erkek, emekli
- KG3, 55 yaş, erkek, esnaf
- KG4, 22 yaş, erkek, öğrenci
- KG5, 35 yaş, erkek, esnaf
- KG6, 70 yaş, erkek, emlakçı
- KG7, 30 yaş, erkek, partime çalışan
- KG8, 42 yaş, kadın, çalışan

4.1.1. Kadıköy İlçesi Genel Verileri ve Çalışma Alanı Tanımı

Kadıköy İlçesi İstanbul'un Anadolu yakasında, Boğaz'ın Marmara ağzının doğusunda yer almaktadır ve Maltepe ilçesi, batıda İstanbul Boğazı, kuzeyde Üsküdar ve Ataşehir ilçeleri ve güneyde Marmara Denizi ile çevrilidir⁷⁶. İstanbul içerisindeki konumu itibarıyla Kadıköy'ün ulaşım imkanları çeşitli ve erişilebilirliği yüksektir. Bu bağlamda ilçede, metro ulaşımı (Kartal-Kadıköy Metrosu), D-100 karayolu ve O-1 çevre yolu bağlantısı ile Birinci köprü bağlantısı mevcut olmaktadır. Ayrıca vapur seferleri, Karaköy, Eminönü, Kabataş, Beşiktaş ve Adalar ulaşımını sağlayarak ilçeyi hem transferin hızlı olabilmesi açısından geliştirmekte hem de hızlı bir ulaşım olarak ilçenin diğer ilçelerle olan ilişkisini kuvvetlendirmektedir (Şekil 1). Bunlar dışında kalan Haydarpaşa İzmit arasında faaliyet gösteren demiryolunun işlevi de aynı şekilde

⁷⁵ Çalışmanın yöntem kısmında da belirtildiği üzere, mülakatların yapıldığı Caferağa ve Osmanağa Mahallelerinin Kadıköy'de yaşayanlar tarafından Moda Sementi olarak ifade edilme durumundan dolayı çalışmada bu iki mahallenin adının geçtiği alanlar genel olarak Moda Sementi olarak aktarılmaktadır.

⁷⁶ <http://www.kadikoy.bel.tr/Kadikoy/Cografik-Konum>, erişim: 06 Ocak 2018

İstanbul dışından erişimi kolaylaştırarak ilçenin yapılaşmasında önemli bir etken olarak var olmuştur.

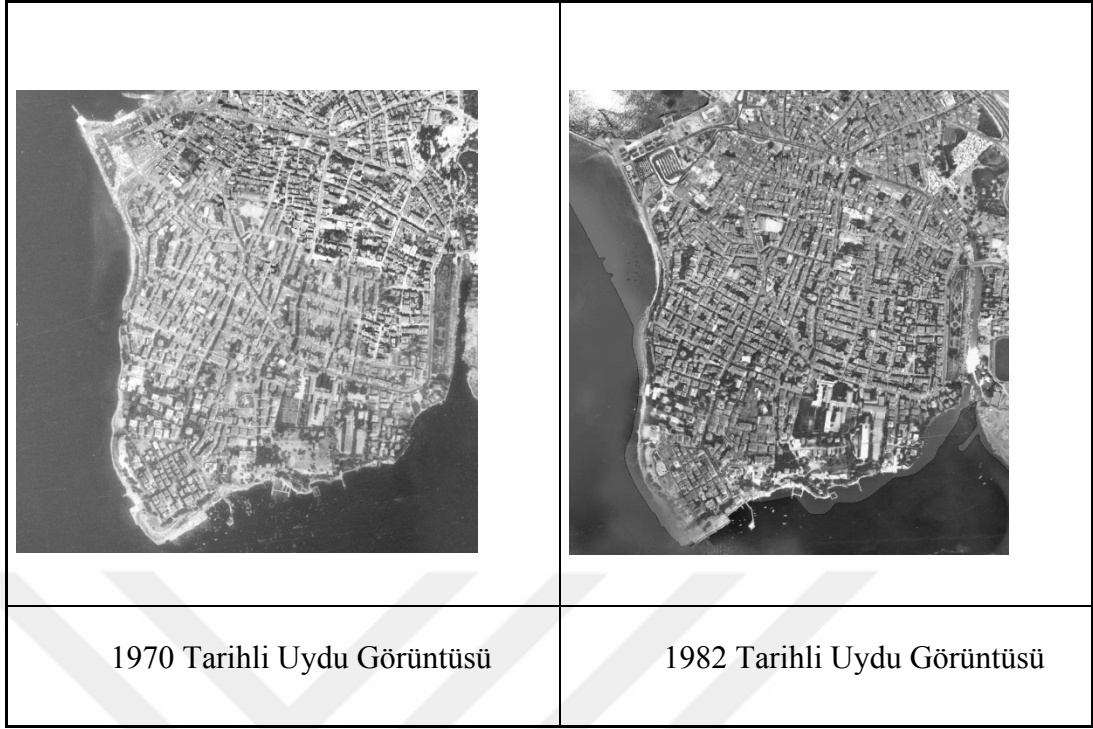
Şekil 1 Kadıköy İlçesi Konum ve Ulaşım Haritası⁷⁷

Kadıköy ilçesi toplam 41 kilometrekarelik alan içerisinde 452302 kişinin yaşadığı bir yerleşimdir (2016, TÜİK). Yerleşimcilerden kadın nüfusu, erkek nüfusuna oranla daha fazladır⁷⁸. Nüfusun yaş oranı dağılımına bakıldığında en fazla 65 yaş üzeri kadın yerleşimcilerin sayısının erkek yerleşimcilerden yüzde 4 oranında fazla olduğu görülmektedir. Daha genç yaş aralıklarında ise kadın nüfusu 25 yaşından 45 yaşına kadar erkek nüfusundan fazladır. Hane halkı büyüklüğü 2,60'dır⁷⁹. Okuma yazma oranı İstanbul'un en yüksek değerine sahip olup (%99), toplam nüfusun üniversite ya da yüksek okul mezunu oranı yüzde 40'dır (TÜİK, 2016). Dolayısıyla ilçede iyi eğitilmiş bir nüfusun çokluğundan söz edebilmemiz mümkün olmaktadır. Meslek gruplarının dağılımı incelendiğinde üniversite mezunlarının çok yüksek olduğu Kadıköy'de öğretmenler, doktorlar ve akademisyenlerin yerleştikleri görülmektedir. Bu da alana entellektüel bir kimlik kazandırmaktadır.

⁷⁷ Kadıköy Belediyesi Kent Rehberi kullanılarak hazırlanmıştır, ölçek 1:75000 (2017).

⁷⁸ Kadıköy Belediyesi, erkek yerleşimci nüfusu: 204.382; kadın yerleşimci nüfusu: 247.920 kişi, TÜİK, 2016

⁷⁹ 2013 İstanbul Sayısal Verilerle İstanbul Araştırması, TÜİK, 2015

Şekil 2 Kadıköy Caferağa ve Osmanağa Mahallelerinin Yıllara Göre Yerleşimin Gelişimi⁸⁰

20. yy. sonlarına gelindiğinde Kadıköy, sosyo ekonomik olarak üst refah gelir grubunun yaşadığı bir yerleşim haline gelmiştir. Ulaşım konusundaki gelişmeler ile birlikte Caferağa ve Osmanağa mahallelerinde konut ihtiyacı artmakta ve beraberinde apartmanlaşmaların yaşandığı bir süreç geçirilmektedir (Şekil 2). İstanbul'un en geç gecekondulaşan bölgesi olmasına rağmen, hızlı bir sosyal nüfus el değişiminden söz edebilmek mümkündür. 1980'li yıllarda göçün hızlanması ile birlikte, Büyükşehir Belediyesinin ihdas edilmesi, yeni imar planlarıyla Kadıköy'ü yine gözde yerleşim yeri olarak öne çıkartmıştır. Bu dönemde yaşanan yeni imar planları, peş peşe çıkartılan imar afları, tapu tahsis belgeleri kentimizde yapı yoğunluğuna yol açmış ve sosyal donatı alanlarının azalmasına yol açmıştır. 1999 yılındaki depremden sonra yapılardaki yenilenme ihtiyacı ve buna çözümmüş gibi ortaya atılan kentsel dönüşüm kavramı belirli bir kesime rantal bölüşüm olarak, bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmıştır⁸¹. Ancak sonuç itibariyle Kadıköy, bir yandan Haydarpaşa iskelesi ve tren

⁸⁰ İstanbul Büyükşehir Belediyesi haritaları kullanılarak hazırlanmıştır (2018).

⁸¹ <http://www.kadikoy.bel.tr/Kadikoy/Gecmiste-Kadikoy>, erişim 06 Kasım 2017

garı etrafında ulaşım odaklı olarak yerleşim gelişimini konumlandırırken, öte taraftan Caferağa ve Osmanağa Mahalleleri üst seviyede bir yaşam standartı sunan bir biçim şeklinde yerleşmektedir. Yerleşimin yapılaşma süreci düşünüldüğünde hem eklektik yapıların görüldüğü Levanten ailelerin yerleşiminde, hem de göç sonrası gelişen hızlı yapılaşma ve dolayısıyla apartmanlaşma sürecinde, fiziksel olarak alanın yoğunlaştığı ancak genel olarak fiziksel çevrenin kullanım şekillerinin değişmediği görülmektedir. Genel olarak bu alanda dört veya beş katlı, avlulu ve bitişik nizamlı yerleşme örüntüsünün olduğu söylenebilir. Bu bağlamda yerleşim tipolojisinin bahçe ve açık alanlarının kullanımını direk olarak cadde ve sokakla ilişki kurabilecek şekilde örgütlemektedir. Bir diğer açıdan ise yerleşimde daha geniş açıklıklar kamusal açık alanlar olarak park vb. kullanımlar donatı alanları ve konut alanlarından kalan yeşil alan ihtiyacını karşılamak üzere yerleştirilmektedir.

Arazi kullanımını incelendiğinde sosyal ve kültürel faaliyetlerin çokluğu dikkati çekmektedir. Kadıköy'ün sanatsal faaliyetlere ve sergilere verdiği önem Caferağa ve Osmanağa Mahallelerinde olduğu üzere çok sayıda müze, sergi, tiyatro ve sinema alanının yerleşimde yer alması ile görülebilmektedir. İlçe İstanbul geneline göre İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde ayrılan en fazla özel ve genel müze harcamaları payına sahiptir⁸². Bu bağlamda günümüzde sanatsal faaliyet eğitimleri veren, sergiler, müzeler ve kültürel aktiviteler ile tiyatro ve sinema konusunda yerel ve küresel çapta belirleyici bir etkisi olan, butik sanat kütüphanesi gibi özelleşmiş alanlarda deneysel projeler üreten ve opera binası olan belediyesi⁸³ ile İstanbul'un genelinden farklılaşmaktadır. Günümüzde eskiden Caferağa Mahallesinde yer alan ancak zamanla Kadıköy'ün diğer yerlerine dağılan çok sayıda kulüp bulunmaktadır. Bunlardan Moda Spor Kulübü, Yelken Kulübü ve şuanda Çifte Havuzlarda yer alan Büyük Kulüp isimleri en fazla duyulanlardır. Bunun dışında idari yönetim tarafından desteklenen ve gönüllü birleşimler ile yürütülen organizasyon birlikleri, gönüllü projeler ve destek gruplarından da yerleşimde söz etmek mümkün olmaktadır.

İlçede faaliyet gösteren mikro ekonomik çevreler, kafeler, barlar ve lokantalar gibi tüketim mekanları kendi özel konseptleri ile aynı belirleyici konsepti gerek müzik

⁸² İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sektörel Değerlendirme Harcama Payları, Fatih, Kadıköy ve Sultanbeyli İlçelerinin müze harcama payları karşılaştırılarak değerlendirilmiştir, 2017

⁸³ Bknz. <http://www.kadikoy.bel.tr/Kadikoy/kadikoy-de-ilklerimiz>, erişim 06 Ocak 2018

gerekse de mimari alanda taşımaktadırlar. İstanbul'da yatırım ortamı araştırmalarına göre (2014), Kadıköy gıda ağırlıklı harcama yapma sıklığının hipermarket ve mini marketlerde en fazla yapıldığı ilçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal refah seviyesini ifade etmek bağlamında, haftada en az üç gün et, tavuk ya da balık yiyebilenlerin oranının İstanbul içerisinde en fazla tespit edildiği ilçeler arasında Kadıköy'ün bulunmakta olduğu belirtilmiştir⁸⁴. Çalışmaya göre gıda dışında, ev eşyası, dekorasyon, ev tekstili, mobilya birimlerinde Kadıköy mevcut işletmeleri yeterli bulmaktadır. Gençlerin yoğunlukta olduğu Moda Caddesinde de fastfood, market, GSM, Telekom ve iletişim sektöründe işletmelerin yeterli olduğu belirtilmektedir⁸⁵.

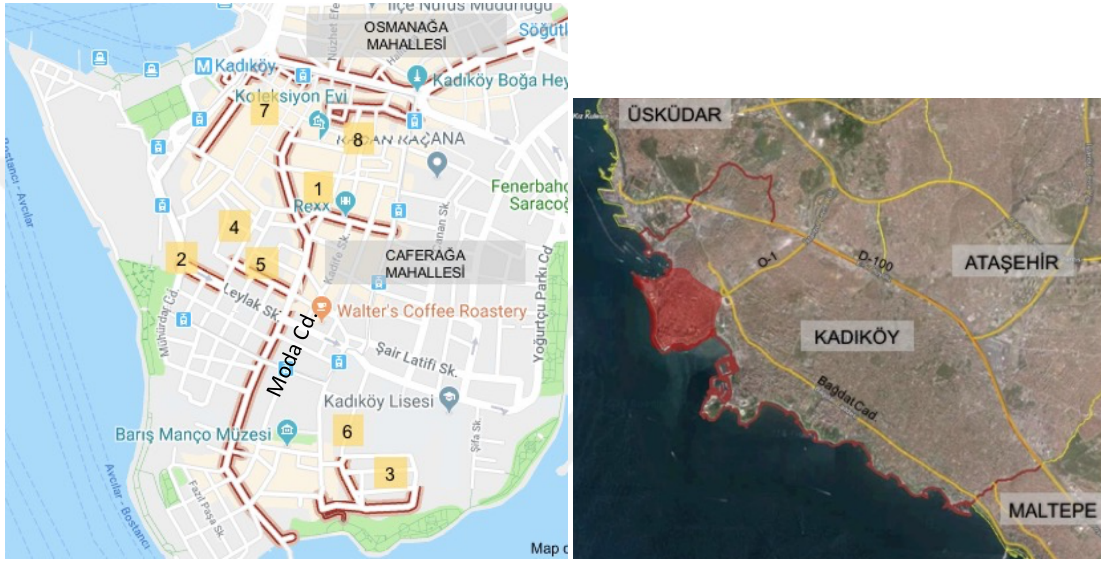
Siyasi ve politik duruş açısından insanların bürokrasi yanlısı ve devletten yana oldukları Akerman tarafından ileri sürülmüştür (Akerman, 2009, 100). Bu durum için yerleşimcilerin büyük kısmının devlet memuru oldukları görüşü ileri sürülmektedir. Ancak kendisinin de belirttiği gibi 2000'den itibaren bu tablo değişmektedir. Genel olarak sol görüşün ağır bastığı siyasi düzlemde, seçim sonuçlarında en fazla sol parti desteklenmektedir. Bunun yanında Türkiye Komünist partisi gibi partiler, ilçe içerisinde sempati oluşturuyormuş gibi görünseler de, seçim sonuçlarında aldıkları oy oranları düşüktür. Bir bakıma Kadıköy bir görüş birlikteliği içerisinde, siyasi görüşlerinde birleştirici bir tavır içerisinde toparlanmaktadır. Bu birleştirici tavır sadece seçimlerde değil, Kadıköy Belediyesi'nin ifadesi ile *'29 Ekim Cumhuriyet Bayramlarında resmi törenler dışında Fener Alayı ve halkın katıldığı Cumhuriyet Yürüyüşlerinin ilk kez 1994 yılında Kadıköy de başladığını ve diğer ilçelere de yayıldığı'* gibi eylemlerde de görülebilmektedir.

İlçede dikkat çeken bir başka özellik enformasyon teknolojilerinin kullanımında görülmektedir. Bu bağlamda, Kadıköy belediyeçilik hizmetini internet üzerinden kullanıma açmış ilk belediye olarak İstanbul'dan farklılaşmaktadır. Küresel dönüşüm bağlamında bir yönetim projesinin gerçekleştirilmesi için, belediyeçilik hizmetini mobil ve stabil teknoloji vericileri arasına aktaran ilk belediye olduğu söylenebilir. Bu bağlamda *'her Kadıköylü ve her "Kadıköy Dostu" artık, dünyanın*

⁸⁴ Bknz. İstanbul'da Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu, 2014

⁸⁵ Bknz. İstanbul'da Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu, 2014

neresine giderse gitsin; dünyanın neresinde olursa olsun, Kadıköy'ü hep diz üstü bilgisayarında, cep telefonunda, ama hepsinden daha çok yanında, kalbinde taşıyacaktır⁸⁶ ifadesi belediyenin kent bilgi sistemi ve rehber kullanımı ile bir konutun kime ait olduğu, kaç kişinin oturduğu, oturanların meslekleri, konutta doğalgaz, su, elektrik olup olmadığı gibi bilgilere ulaşılabileceğini⁸⁷ ifade etmektedir. Aynı zamanda yerel gazetecilik bu alanda çok gelişmiş olup, Ekspres ya da Kadıköy Life gibi çok sayıda gazete gönüllü olarak çıkarılmaktadır.

1 Sakızgülü Sk.	2 Tuğlacı Eminbey Sk.	3 Küçük Modaburnu Sk.	4 Muratbey Sk.
5 Leylak Sk.	6 Şair Nefi Cd.	7 Neşet Ömer Sk.	8 Kırtasiyeci Sk.

Şekil 3 Kadıköy İlçesi Çalışma Alanları⁸⁸

Çalışma alanı olarak belirlenen yer, Kadıköy ilçesinde Caferaga Mahallesi'nin tamamı ve Osmanağa Mahallelerinin bir kısmını kapsayan, Yoğurtçu Parkı ve Söğütlüçeşme ve Kuşdili caddeleri arasında yer alan deniz ile çevrili yarımada'yı tanımlamaktadır. Mülakatların yapıldığı noktalar, Moda caddesi ve ona bağlı olan Sakızgülü, Murat Bey Sokak ile Leylak Sokak; Tuğlacı Eminbey Sokak, Küçük Modaburnu Sokak, Şair Nefi Sokak ve Söğütlüçeşme Caddesine bağlı olarak; Kırtasiyeci Sokak ve Neşet Ömer Sokak'ta ele alınmıştır (Şekil 3). Bu alan çalışmanın

⁸⁶ <http://www.kadikoy.bel.tr/Kadikoy/Gunumuzde-Kadikoy>, erişim: 06 Ocak 2018

⁸⁷ <http://arsiv.ntv.com.tr/news/36174.asp>, erişim: 06 Ocak 2018

⁸⁸ Kadıköy Belediyesi Kent Rehberi ve <https://maps.google.com/> haritaları kullanılarak hazırlanmıştır (2018). haritaları kullanılarak hazırlanmıştır, ölçek sırasıyla 1:20000 ve 1:75000 (2018).

yöntemi kısmında da belirtildiği üzere, mülakatçılar tarafından Moda Senti olarak isimlendirildiğinden çalışmanın bundan sonraki kısmında çalışma alanından Moda Senti olarak bahsedilmektedir.

Moda Senti hem Kadıköy'e bahsedilen Levanten ailelerin ilk yerleşim yeri olarak gelmesi hem de yerleşik halkın kendine has kimliği ve gece ve gündüz nüfusu arasında değişen sosyo-kültürel ve çok kültürlü durumların farkları tarih boyunca ayrıcalıklı bir toplumsal konumda bulunmaktadır. Bu durumda Moda Kadıköy'ün merkezi ve belirleyicisi olarak, kendi içerisinde özel ve kapalı bir alan olan ancak gerek ulaşım imkanlarının fazlalığı gerekse de yaşam standartlarının yüksekliği ile dikkat çekmektedir. Mahallem İstanbul verilerine göre (2017) sosyo-gelişmişlik seviyesi ortanın üzerinde yer almaktadır. Caferağa'da orta ve orta üstü sınıf yaşadığı genel olarak söylenebilmektedir. Ekonomik refah seviyesinin orta ve üstü olması ilçe genelinin en az bir araç sahibi⁸⁹ olması durumunu oluşturmaktadır. Ancak aynı zamanda parklanma ihtiyacının çok olduğu ve buna rağmen caddeye park etme oranının beklenildiği kadar yüksek olmadığı da aynı verilerde görülebilmektedir. Aynı verilere göre, mahalle yaşam endeksi, eğitime erişim ve kültür sanata erişim endeksi çok yüksektir. Ulaşım endeksi de beklenin aksine çok yüksektir. Ancak Kadıköy'ün mevcut olan geçiş güzergahı özelliği içerisinde Moda erişimin yüksek olmasına rağmen, kasti olarak gelinmemesi durumunda geçilip gidilemeyecek bir yerdir. Bu bağlamda ulaşım özelinde kendi içinde korunaklı bir yaşam alanı olabilme potansiyelinden söz etmekte fayda vardır.

Kadıköy nüfusunun yüzde 5'i bu alanda ikamet etmektedir. Kadınların oranı erkeklerden fazladır. 65 yaş üzeri kadın nüfusunun yoğun şekilde görülebileceği bu alandır. Bunun dışında 30 ve 40 yaş arasında nüfus piramidinde yoğunlaşma görülmektedir. Ortalama yaş 43'dür. İş gücü nüfusunun toplam nüfusa oranı yüzde 41.5'dir. Özellikle emekli kesimin fazlalığı bu sonuca etki etmektedir. Okur yazarlık oranı yüzde yüze yakın olup, mahallede her bin kişinin içerisinde 448 kişi üniversite mezunudur. Kültür sanat merkezlerinin, sinema ve tiyatroların erişim noktasında yer almaktadır. Mahallem İstanbul'a göre market yoğunluk endeksi orta seviyededir⁹⁰.

⁸⁹ İsyaka.org, erişim 06. 01. 2018

⁹⁰ <http://www.mahalleistanbul.com/>, erişim: 06 Ocak 2018

Ancak daha önce de belirtildiği gibi İstanbul'da yatırım araştırmalarına göre Kadıköy'ün üst seviyede market yatırım endekslerine yakınlığı bulunmaktadır. Kiralık konut miktarı satılık konut oranından fazla olup alanda kiralık konut neredeyse bulunamayacak seviyededir. Satılık konut miktarında ise artış İstanbul'un tamamında olduğu gibi Caferağa mahallesinde de yüzde iki ile gerekleşmiştir⁹¹.

Kentsel yapılanma bakımından Moda semtinin de içinde bulunduğu Caferağa Mahallesi'nde kişi başına düşen yeşil alan miktarı 3 metrekaredir⁹². Bu oran İstanbul için belirlenen 10 metrekarenin oldukça altında olmasına rağmen kent içi standartlarına göre yüksektir.

Mevcut istatistiki verilerin çalışma alanı olan Moda Semtindeki etkileşimlerini ortaya çıkarmak üzere, alanda yerleşimcilerin sosyal ve fiziksel davranışlarını belirleyen hareketleri ortaya çıkarmak üzere mülakatlar yapılmıştır. Mülakatların okunurluğunu kolaylaştırabilmek için, çalışmada iki farklı kısım yapılmıştır. İlk kısımda alanın fiziksel ve sosyal yaşamı alanın içinde doğan ve burada yaşayanlarca nasıl algılanıyor bu ortaya çıkarılmaya çalışılırken, ikinci kısımda alana sonradan gelenlerin bir tercih nedeni olarak Moda'da yerleşme nedenleri irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda Moda Semti içinde doğanlar ve burada hayatlarının büyük kısmını sürdürenler tarafından sosyal ve kültürel yapının algılanışı şu şekilde gerçekleşmektedir:

'Moda'da semt ile ilişkiler kendiliğinden kurulan bir akış içerisinde gerçekleşir. Yani sonradan öğrenilen şeyler aslında burada bulunduğunuz süre içerisinde Moda'da yaşamının size verdiği değerlerdir. Farklı diller ve kültürler bu açıdan çok merkezli bir hayat vardır (KG3, 55 yaş, esnaf)'

'Grupların birbiri ile ilişkisi iç içeydi gayrimüslim, müslüman ayrımı yoktu. Kurban ile paskalya bir kere birleşti. Koçi usta İki oğlu var ikisi de arkadaşım, bunlar Rumdular, Yorgi'yi sordum 'gavuru bırak kurban bayramı bitti gavur bayramını kutluyor' dedi. Bu grup nasıl ayrılır, bu Musevi ya da diğerleri olarak ayrılmazdı. Sıradan bir olaydı birarada yaşamak. Kimse kimsenin lafına hiçbir zaman alınmazdı.'

⁹¹ <https://www.zingat.com/>, erişim: 06 Ocak 2018

⁹² İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Otopark Ana Planı, 2016

Kasabımız Ermeniydi, yakın zamanda bıraktı gitti. Çok yeni Moda'yı terk edenlerden biridir kendisi. Şoförler eskiden Rumlardan olurdu (KG2, erkek, 70 yaş, emekli)'.

'Moda'da yaş ortalaması yüksektir. Genellikle eskiler sessiz ve sakin bir yer olarak Moda'da yaşarlardı. Tek neden bu değildi tabii. Moda farklı bir kültürel havzaya sahiptir. Burada İngilizler, Ermeniler, Rumlar birlikte bir arada yaşamak normaldi. Ayırıştırma ya da gruplaşma yoktur ya da eskiden olmazdı. Uzun yıllar yurt dışında çalışmış, emekli olmuş çok insan görürsünüz. Sanatçılar, eski askerler, eğitimciler gibi orta ve üst gelir grubu burada toparlanırdı genellikle. Şimdilerde Moda sakinliği için tercih edilmiyor (öyle de değil zaten), o zamanlar geride kaldı (KG3, erkek, 55 yaş, esnaf)'.

'Moda geç apartmanlaştı ancak bırakın apartmanı aynı anda sahiline de dolduran bir kentsel dönüşüm yaşadı. Bir dönem hızla göç aldı ancak göçler Hasanpaşa ve Fikirtepe üvey evlatlardır, diğerleri genellikle gelir seviyesi yüksek olanlarca dışarı kaçarak gerçekleştirildi. Sonuçta eski İngiliz ailesinin oturduğu Whitall çıkmazında 8 tane apartman yapılması gibi, yüksek katlı binalar yapıldı. Buranın yerleşikleri çok eski yerleşimcilerdir. Moda'da satın almak için ev bulmak zordur. Onun yerine burada yirmi yıl aynı evde oturan kiracı olsa dahi çıkmayan insanlar görürsünüz. Fazla yerleşik yaşarız... (KG2, erkek, 70 yaş, emekli)'.

'Moda'da bulunmak eskilerde bir ayrıcalıktı, iki şeyi orada gördüm: bir İstiklal Caddesinde üstünüz başınız derli toplu değilse kötü kişi olarak bilinirdiniz. İki Moda'da akşam tura çıktığınızda kötü bir kılıkla çıkamazdınız çünkü hemen ayırıştırılırdınız (KG2, erkek, 70 yaş, emekli)'.

'Yüz yüze iletişim kurmak Kadıköy'de hala elzemdir. Emekliler genellikle bunu yaparlar, gençler ise genellikle yurtdışında eğitim aldıklarından ya da Kadıköy dışında oturduklarından dolayı sosyal medya üzerinden iletişime geçmekte. Eskiden yazlık mekan, bir sayfiye yeri olan Kadıköy şimdilerde gece gündüz yaşanan bir yer. Ama buranın yerleşikleri artık yazları daha az kalabalık olan yazlıklarına tatile gitmeyi tercih ediyorlar (KG3, erkek, 55 yaş, esnaf)'.

'Moda demek, vapur yolcuğu demektir eskiden beri. Önceleri vapurda hangi kamerada oturduğumu herkes bilirdi. İsmimi verdiğiniz andan itibaren lüks kamerada bulabilsin derdi insanlar. Grubumuz vardı her gün birlikte seyahat ettiğimiz, Kadıköy'e iş çıkışı gelmek sanki başka bir diyara gelmişsiniz gibi hissettirirdi (KG2, 70yaş, erkek, emekli)'.

'Çocukluğumuzda okul dönemini Avrupa yakasında geçirirdik. Okulların kapandığı gün Mühürdar Caddesindeki evimize döner burada yazlardık. Kış aylarında arkadaşlarımızın doğum günlerini, evlilik kutlamalarını ya da sporla ilgili faaliyetlerimizi yine Kadıköy Moda'da gerçekleştirirdik (KG2, erkek, 70 yaş, emekli)'.

Mülakatların Moda'da hayatının büyük bölümünü geçirenler ve doğal olarak burada olanlarla yapılmasındaki amaç onlar tarafından yer ile kurulan doğal sosyal ve fiziksel ilişki ağının ortaya çıkarılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Moda Senti olarak, mülakatlarda da görüldüğü üzere toplumsal ilişkilerin orta ve orta üstü gelir grubuna

mensup insanlarla, çok kültürlü yapıya yani Rumlar, Ermeniler vd. gibi alanda yaşayan diğer gruplarla ortak yaşam değerlerini benimseyerek geliştirildiği bir yerleşim olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda mekan ile kurulan ilişki, insan ilişkilerini, ticaret bağlarını, erişim mesafelerini kapsayan doğal bir ağ oluşturmaktadır. Bu ağın içerisinde sosyal ve kültürel atmosferin sınırlarını Moda, kendi kozmopolit yapısı ve yerel nüfusu ile belirlemektedir. Mesleki dağılımdan mülakatlarda söz edildiği şekilde, kalifiye çalışanların ve yine bu mesleklerde emekli olanların varlığından söz edilmektedir. Bu açıdan mesleki dağılım değerlendirildiğinde Moda'da yaşamak, aktif olarak mesleki yaşamda bulunmuş olan, memur olarak sınıflandırılacak bir kesimde içinde bulunduğu⁹³ ancak aynı zamanda yurt dışında eğitim alan genç bir neslinde söz konusu olduğu profesyonel bir çalışan grubunu da işaret etmektedir.

Bunlar dışında Moda'da bulunanlar için, yerleşim alanı sınırları aynı zamanda bir özerk alan gibi algılanan bir ayrıcalık durumunu ürettiği yönündeki ifadeler dikkat çekmektedir. Özellikle bu ayrıcalığın eskilerde kaldığının belirtilmesi, bir anlamda 90'lı yıllarda başlayan göç ve akabinde gerçekleşen apartmanlaşma döneminde alanın değişen yerleşimci profilinden dolayı yaşanan dönüşüm sürecini hedef almaktadır. Moda'da oturma'nın kültürel bir ayrıcalık olarak görüldüğü dönemde Moda kültürel sermayesi ve yaşam standartları ile bir farklılık ortaya koymaktadır. Bu bağlamda basit bir örnek olarak Vapur seferlerinin belirli bir grupta yapılması örnektir. Bu örneğin sürdürülmesi sonradan Moda'ya yerleşen kişilerin davranışlarında da görülebilmektedir.

Moda Senti'ne sonradan gelen ve burada yaşamaya kendi tercihleri ile kabul edenlerin Kadıköy ve Moda'nın sosyal ve kültürel düzlemine yönelik olarak mülakatlardaki ifadeleri şu şekildedir:

'Kadıköy sınırı şuradan başlar: Beşiktaş Kadıköy vapurundan başlıyor, şimdi o iskelenin önünde bulunan tipler kendini belli eder bunlar dışarıda sigara içer, son anda koşarak vapura yetişir, ya da bir arkadaşı gelir birlikte Kadıköy'e geçilir, daha Beşiktaş iskelesinden başlar, Beşiktaş Kadıköy vapuru gerek içince çalınan müzikler, caz ya da Sertap Erener'in şarkı söylemesi gibi sosyal medyaya da yansıdığı üzere, Beşiktaş Kadıköy vapurunun çevresi bile çok farklı o diyardan o diyara geçiyormuşuz gibi kurtarılmış bir bölge gibi adeta... Beşiktaş Kadıköy vapurunda hiç bir yabancılık

⁹³ Bknz. Akerman, 2009, s.100

çekmeden bu süreci yaşayabilmekteyim. İskeleye gelmek Kadıköy'e gelmek demek ve o yolculukta bu duruma dahil olmakta zaten (KG1, 26 yaş, erkek, eğitimci) '.

'Nerede biter peki Kadıköy dersiniz, Bağdat caddesine çıkarken bitmekte. Çünkü Bağdat caddesi de şehrin yenileşmesi ile birlikte şu an yeniden dönüşüm kentsel dönüşüm ile birlikte eski havasını kaybetti... Nereye kadar, Fenerbahçe stadına kadar, boğayı da geç stat benim için Kadıköy'ün sınırındır. Fiziksel olarak bir sınır ancak orada oturan kızıl topraklılar Kadıköylü değil demiyorum ancak ben oraya bir yere gitmem kendimi davet edildiğimde Kadıköy sınırlarının dışında hissederim. Aslında burada bir Kadıköy uzaklık birimi jargonu söz konusu; çünkü 15 dakikadır, Kadıköy'de yaşaya yaşaya şunu yaparsınız, mesela sizle buluşalım muhtemelen siz 15 dakika uzaklıktasınız, 15 dakikada buluşma lafı vardır, her yer 15 dakika uzaklıktadır, Kadıköy'de. Oturanların evleri de öyledir. Biraz ötesi aslında Kadıköy'de değildir aslında (KG1, 26 yaş, erkek, eğitimci) '.

'Kadıköy'de yaşama diye bir şey var buradakilerin çoğunun arabası yoktur, araba park edecek yer yoktur. Ya motoru vardır ya da yürüyerek gider, taksiiyi taksim dolmuşunu ya da motoru bilir. Son vapur saatlerini ve son dolmuş saatlerini bu nedenle bilirsiniz. Sizin yuvanıza dönüşünüzün belli bir saati vardır. Taksinin ne kadar yazdığını bilirsiniz. Hacı Osman'dan buraya taksi ne kadar yazar biliriz Moda kafası denilen şeyi o zaman anlarsınız. Sokak sokak ayıramayız ancak Rexx'i bilmek İstiklal'de Fransız kültür merkezini bilmek gibi bir şeydir. Bir daha görüşmek için Rexx'i kullanırız. Yel değirmeni tarafı öğrenci kesimidir, ancak politik olarak bir ayırım yapmak pek fazla mümkün değildir. Sola yatkındırlar ancak buradan birinin ben gidip saadet partisine oy verebileceğini kesinlikle düşünmemekteyim. Ben gidip sormadım kimseye ancak ihtimali azdır (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni) '.

'Moda kendi kabuğunda bir yer gibidir. Davetkardır ancak korunaklıdır da. Burası (Bomanti Çay Bahçesi) özellikle hafta sonu Kadıköy'ün diğer semtlerinden çok sayıda insanı görebileceğiniz bir yerdir. Eskiden beri çay bahçeleri ve parklar İstanbul'dan uzaklaşmadan dinlenme imkanı sunan yerler olmaktadır (KG8, kadın, 42 yaş, şirket çalışanı) '.

'Moda'da yapılaşma kendi içerisinde bazı farklılıklar göstermektedir. Eskiden Anadolu mimarisinden farklı olarak Moda Avrupa tarzı evlerin sıklıkla görülebileceği, eklektik ama kendi aralarında uyumlu bir fiziksel düzen barındırmaktaydı. Yangından sonra yapılan planlama hareketleri ile açılan o döneme göre sekiz ve on metrelik caddeler ile bahçeli evler bir bakıma Avrupa kentlerinin bir benzerinin orada inşa edilmesi durumunu yansıtıyordu (KG4, erkek, 22, öğrenci) '.

'Sosyal ve kültürel hayat açısından Moda, Anadolu yakasının kalbi gibidir. Bir eser İstanbul'a açılmadan önce burada gösterime girer, buradan İstanbul içerisine kendi lansmanını yapar. Piyanistler, sanat eleştirmenleri, yazarlar bu çevrede toplanmışlardır. Sahafklar, sinema, özel müzeler vb. (KG1, erkek, 26 yaş, satranç ve spor öğretmeni) '.

'...farklı bir albenisi var; nasıl, her adımda bir sürü kitapçı var, sahile iniyorsun, kafe, bar ve çeşit çeşit insan var, ilginç turistik bir yer İstanbul içinde kendine has bir dokusu var. Bir yandan hem evli barklı yaşını almış insanların

yaşadığı bir yer, aile evi, örnek olarak Etiler gibi ama diğer yanıyla inanılmaz bir genç nüfus var yani curcuna... Sadece cumartesi pazar yeme içmeye vs. buraya gelen bir milyon insan vardır benim tahminim. Burada bir elit havza ve inanılmaz bir büyü var (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'.

'Genel olarak bir vasıta ile ya da en fazla iki vasıta ile hareket etmekteyim. Hayatımı bu nedenle bu vasıtalara göre kurmaktayım. Dolayısı ile bir kıyı güzergahınız var sizde dersiniz: Evet ben vapura binmeyi çok sevmekteyim. Bunun içinde moda elverişli bir mekan haline geliyor, Zincirlikuyu'ya giderken bile vapura binmekteyim bu sayede kıyıda rahat bir şekilde hareketlerimi vapur aracılığı ile gerçekleştirebilmekteyim (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'.

'İster istemez Moda'da olmayan bir yere gitmem çok zor iki üç saat yolda geçecek metrobüse bineceğim ki bunu hiç sevmem bundan çok uzaklık duyuyorum. Metrobüse binerken insanlığımdan oluyorum. Ona binebilmek için 'İstanbul'un Bedeli' filmindeki gibi insanlığımdan vaz geçiyorum, düşünün operadan dönüyordum burada oturan arkadaşım, 'bir daha metrobüse binmeyeceğim' dedi, düşünsenize operadan çıkmışız Zorlu'da ve itiş kakış o hengamede biniyorsunuz metrobüse. Metrobüs' 'dehşeti' yaşıyor bana. Sanki Kadıköy'ün her yanı sularla cam bir fanusa konulmuş gibi, kendimi başka bir ülke de gibi hissediyorum, suya ne kadar yakınsam o kadar rahat ediyorum (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'.

Mülakatlardan anlaşılacağı üzere, Moda Senti'nde yaşamayı tercih edenler için Moda, Kadıköy'ün merkezi ve odağı konumunda fizikselliğini ulaşım ilişkileri bağlamında kuran, kolay erişilemeyen ancak erişildiğinde de bir ayrıcalık sağlayacağı varsayılan bir yer konumundadır. Vadettiği bir kültürel ortaklık düzlemi bulunmaktadır ve bunun farkında olan katılımcılarına evlerinde bulabileceklerinden daha fazla olarak bir merak ve daha eğlenceli bir gündelik yaşam vaat etmektedir. Kültürel havuz içerisinde kurulan bütün yakınlıklar ulaşım akslarından tutun da ev yaşamı pratiklerine kadar, sınırları net olarak çizilebilen bir kültürel eylemler dizgesini içermektedir. Örneğin ilçenin popüler olarak tercih edilen deniz yolu ulaşımı, sadece bir rahatlığı nedeniyle seçilen bir ulaşım şekli değil, aynı zamanda bir grup Kadıköylünün birarada kendilerinden olanlarla yolculuk edebilecekleri ve kendi özgül davranışlarını sürdürebilecekleri bir alan olmaktadır. Deniz ulaşımının alanla kurduğu bağlantıda, denizin Kadıköy'ü İstanbul'dan ayıran bir ayıraç olarak, onu çevreleyen ve mülakatlarda görüldüğü üzere, kale gibi oluşu metaforunu da içine katarak, burada yaşama tercihinin bir erişim problemi olmadığı, davranış kalıplarının siyasi ve kültürel ortam ile ilgi kurarak, bir özgürlük ve rahat hareket etme imkanı vermesi ile diğer baskı ve çekingen kalınan ortamlardan kaçış yeri olarak görülmektedir.

Diğer bir açıdan ise mülakatçılar için alanın kültürel havzası, '15 dakikalık buluşma' sınırları içerisinde çizilmektedir. Bu sınır aynı zamanda mekanla kurulan yakınlığı ve aidiyet duygusunu da ifade etmektedir. Aidiyet öncelikle deniz ile kurulan yakınlık ve bağlantı ile başlatılmaktadır. Bu bağlantının yerleşimciler için hareket güzergahlarını belirlemesi ve aynı zamanda da hareketlerini etkilemesi ayrıca bir durumdur. Mülakatçılar tarafından Kadıköy'de yaşama mantığı olarak adlandırılan bu durum, yerin sınırlarını çizerek iç ve dış arasındaki kültürel ayrımı da aynı zamanda nitelemektedir.

Sıklıkla ifadelerde yer alan 'korunaklı mekan', 'başka bir ülke' ya da 'kale' ifadeleri bu bağlamda Kadıköy'ün içinde bulunduğu sosyal ve kültürel durumun İstanbul'un geri kalanı ile olan farklılaşmasını ortaya koymaktadır. Bu farklılaşma kendini gerek toplumsal yapının kültürel kodlarında gerekse de ilçenin fiziki şekillenişindeki yeşil alan kullanımı, kültür sanat birimlerinin fazlalığı, eğitim endeksinin yüksekliği gibi durumlarda da kendini göstermektedir. Mülakatlarda da ifade edildiği üzere alan İstanbul'a ve buradan da tüm dünyaya açılan kültürel sermayenin merkezi konumundadır. Bu açıdan ilçenin içinde bulunduğu ağ uzamı, kent dinamiğini harekete geçiren kültürel süreç ve pratikleri, piyasa sermayesinden ve iktidar garantörlüğünden farklı olarak akışlar uzamında bağımsız bir yer edinmektedir.

4.1.2. Network Kentinde Yakınlık İlişkileri: Seçkin Kimlik Bağlamında Kadıköy

Network toplumunda ağ sistemini çok sayıda mikro ağ ve onların birbirine bağlanması ile birlikte oluşan makro bir sistem olarak ele aldığımızda, bazı mikro ağların belirli odaklar etrafında toparlanarak yeni toplumsal aktörleri ve statüleri belirlemede önemli bir rol oynadığı düşünülebilmektedir. Bu bağlamda ekonomik, siyasi veya kültürel bazı maddi verilerin etrafında kurulan ağ odaklarının mevcut toplumsal yapıyı yöneten, kendisini ondan sosyal olarak farklılaştıran ve ağda bilginin üretiminde, yönetiminde ve dolaşımında etkili olan bir üst grubun varlığı mümkün olabilmektedir. Castells'in akışlar uzamının elektronik bağlantılar ve odak noktalarından sonra üçüncü önemli katmanı olarak tanımladığı bir katman olarak 'seçkinler', etrafında örgütlendikleri ağ uzamının yönetici işlevlerini yerine getirmektedirler (Castells, 2013a, 551). *'Teknokrat-finansal-idareci seçkinler'* olarak

Castells'in maddi temellendirmelerle ifade ettiği bu grup, yine bu grubun kendi çıkar ve pratiklerinin uzamsal koşullarını sağlamak üzere ağda örgütlenmektedir (Castells, 2013a, 552). Ancak bu örgütlenmenin diğer ağ bağlantıları üzerindeki etkisi daha belirleyici olmaktadır. Seçkinler, ağın yönetici konumundaki aktörleri olarak, ağdaki bilgiye diğerlerinden daha fazla ulaşabilme ve hatta diğerlerini bu konu da kısıtlama ihtiyacı duymadan onları dezenforme edebilme yetisine sahiptirler. Aynı zamanda ağ çıkarları ve işlevlerini, kendi çıkarları bağlamında revize etme ve yönlendirme ve bu bilgi etrafında yeni mikro ağlar kurabilme imkanını da diğerlerinin erişmesi mümkün değilken, bu durum onların elinde şekillenmektedir. Böylesi bir durumda seçkin grupların, sermaye, piyasa, değerler akışlarını ve iktidarı kullanarak belirleyici bir rol benimsediklerini iddia etmek mümkün olabilmektedir.

Bahsedilen network toplumunda seçkinlik durumunun Kadıköy ilçesinde aranması, bu ilişkiyi ortaya çıkaracak, yerleşimcilerin sermaye sahipliği ve finansal ağlarda oynadıkları roller, fiziksel mekanda yüksek yaşam standartları arayışları, kültür havzası olarak yerleşimin belirleyiciliği ve yalıtılmış bir sınır tayin eden yerleşimde, enformasyon ağının üst hiyerarşisine işaret ettiği düşünülerek konunun irdelenmesi gerekli görülmüştür. Bu bağlamda Moda Senti'nde yapılan mülakatlarda servet sahipliği, yönetimdeki belirleyicilik ve alanın sosyal ve kültürel yaşamının ortaya koyduğu fiziksel etkinlikler bağlamında değerlendirilerek enformasyonel seçkinlik durumu irdelenmiştir:

'Burası mahalle adı olarak Caferağa, ancak çoğu kişi bilmez ben adres yazdığımda yemek sepetine abi Caferağa neresi diyorlar. Burada Moda bir bakıma semtin adı, mahallenin adını almış. Moda'da olmak yani adalı olmak, hafta sonu Moda'ya gitmek ya da Modalı bir kız/erkek arkadaşı olmak kültürel sermayede artı bir nokta. Çünkü Moda bir şeyleri temsil etmekte; Adamlar konseri demek, Gaye Su Akyol demek... Siz bir yere oturduğunuzda ister istemez onu taşırsınız, Kadıköy Belediyesi bir sembol, bunu yadırgasam ya da yadırgamasam da lafın içinde konuştuğunuzda bundan kaçınmak bence imkansız. Kültürel ve coğrafi bir temsil var. Kadıköy belediyesi gezi direnişine en çok sahip çıkan belediye idi. Bunu belki buradaki kitleye oynamak için de yapıyor olabilir niyetini bilemeyiz ancak bu tür eylemleri örneğin Haydarpaşa eylemlerini de düzenleyen bir kimliği var. Bu durum ister istemez size politik olarak ters ise sizi rahatsız eder. Ama ben içindeyim (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Moda kültürün ve kültürel sermayenin şu an başkenti. Cihangir'den buraya doğru bir taşınma var, eskiden Cihangir ile özdeşleştirdiğimiz bütün sermaye buraya doğru akmakta. Artık burada Moda Sahnesi var mesela, insanlar Moda Sahnesi ne izletiyorsa onu izlemeye başladılar. REXX çok popüler bir hale geldi film festivalleri

buralarda gösterilmeye başlandı Moda Sahnesi film gösterimi oldu. Eskiden Taksim'di bu Emek sineması vardı Emek sineması gitti... Beyoğlu sineması vardı Beyoğlu sineması kapanmamın eşiğinden döndü, hala kapanıp kapanmayacağı belli değil (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Burada insanlar neyden para kazandığının haricinde izlediği filimler, okuduğu kitabı dinlediği grubu muhabbet konusu ederler. Arkadaş arkadaş bu şekilde tanır. Entelektüel paydaşlık ya da siyasi yakınlık üzerinden bu muhabbetler kurulur. Benim arkadaş çevrem ya siyasi konjonktürden bana yakındır ya da eğitimcidir (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Biz Moda'da kişilerin nerden ne kazandığı ile pek ilgilenmezdik. Balıkçılıkla uğraşan da vardı, kendi fabrikası olanda. Sadece üst gelir grubu yoktu yani ama sayıca çok olduğunu söyleyebilirim. Bizim için önemli olan Modalı gibi davranıp davranmadığıydı. Temiz giyiniyorsa, medeni davranıyorsa, adap ve edep biliyorsa o zaman rahat arkadaş olurduk... Bu yüzden İngilizler burada uzun yıllar yaşadılar. Moda Spor Kulübü'nde beraber top oynayabildik (KG2, 70yaş, erkek, emekli)'

'İnsanın gittiği her yere kendini götürdüğünü düşünmekteyim... Turistik olarak Avrupa'da bir çok yer dolaştım ben Danimarka'da kendimi çok yakın hissettim çünkü insanlar rahatlıkla alkol alabilir, ot içerebilir ve yanınızda bir Japon turist o esnada fotoğrafınızı çekmenizi isteyebilir. Ben genellikle açık toplum yani kafa olarak aynı düşünen örneğin yaşlıya yer veren de aynı otobüste, alkol alıp kafayı çeken de aynı yerde ve bu hoşgörülüdür. Bu hoşgörü içinde ben gece üçte eve geldiğimde 'lan ne yapıyon delikanlı!' denmesini istemem ama bu durum Etiler'de bile var. Kadıköy bu açıdan essiz bir hoşgörü mekanı. Her şeyden önce onu böyle davranmaya itecek bir çatışma mekanı yok yani ötekisi. Modanın bir ötekisi yok, sosyo-kültürel olarak Fikirtepe oraya oturuyor ancak Fikirtepe maddi imkanından dolayı orada, burada ötekisi ya da düşmanı denilebilecek bir yer yok. Yakınında onu sınırlayan bir şey yok. Burada kız arkadaşımınla bira içerken rahatlıkla dolaşabilirim, kendimi yakın ve Danimarka'daki gibi rahat hissedirim. Ama başka yerde içim içimi yer gerginlik ve yanlış anlama imkanı çok fazla. Moda'da en klasik esnaf bile bir hoşgörü içerisinde neden çünkü müşteri profili bu şekilde (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

Mülakatlarda seçkin bir grup için Castells'in belirtmiş olduğu yönetici teknokrat, finansal ve idari seçkinlerin kendi çıkar ve pratiklerinin maddi uzamlarını yansıtan ağların aksine bir yapı ile karşılaşmıştır. Bu yapı daha önce Kadıköy genelinden de bahsederken kullanılan, iş gücü dağılımının bürokrasiden beslenen bir garantör bulmasının dışında genellikle kalifiye elemanlardan ve eski kuşağın memur olarak çalıştığı yeni kuşağın ise kalifiye eğitim görerek genellikle profesyonel şekilde (özel eğitimci, tercüman, büyük firma çalışanları gibi) iş gücüne katıldıkları bir ortamın varlığı ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle yapılan iş ve kazanılan paranın haricinde, Moda'da daha çok içinde bulunulan ve herkesin de burada buluşabilme

imkanı bulduğu bir yönü ile kültürel, diğer yönü ile de fiziksel verileri barındıran coğrafi bir havzadan bahsetmek daha mümkün olmaktadır.

Moda'nın içinde bulunduğu kültürel düzlem bu bağlamda sermaye sahipliğinin de etkisi olduğu ancak direkt olarak bu sermaye sahipliği durumu ile de açıklanamamaktadır. Bunun yerine sosyal verileri etkileyen, politik zemin, yaşam standartlarının ve kalitesindeki tercihin yüksek birleştirici gücü ve Moda'nın yalıtılmış bir hareket alanı gibi görülmesi mekanın network ağına katılımında daha belirleyici rol oynamaktadır. Bu ağa bir bakıma tüm sosyal ve kültürel etkinliklerin ilk basamak durağı olarak görülmesi dolayısıyla kültürel sermayenin başkenti olarak nitelendirildiği bir başka enformasyon ağından katılmaktadır. Diğer taraftan ise Moda'da olmak bir çeşit sınırları yerde olan ancak hareket imkanı yere bağlanamayan bir sembol ve kültürel kod dizisini üretmektedir. Örneğin Moda'da yaşayan çok sayıda çalışanın profesyonel şekilde yurt dışı bağlantıları ile ya da sürekli hareket imkanı gerektiren koşullarda çalışması ancak aynı zamanda Moda'nın yalıtılmış bir mekan olarak görülmesi önemli bir ilişki biçimine işaret etmektedir. Bu ilişki biçiminde Moda gerçekte yerleşik olmayan pek çok kişi tarafından yerleşik bir noktada tayin edilen bir odak olarak görülebilmektedir. Bu odağın içerisinde olmak bu nedenle kültürel sermayede inşa edilen artı noktalarla ağa bağlanmak anlamına gelmektedir.

Öte yandan sermaye sahipliği ve network toplumu arasındaki seçkinlik durumunun Moda'da iktidar garantörlüğünde bir sermayenin varlığı söz konusu olmadığından daha farklı bir şekilde ağa katılmaktadır. Bu ağ sermayenin kullanımını kültürel bir zemin içerisinde kentin içine sızan diğer ağlar ve bunlar etrafında şekillenen toplumsal örgütlenme ile sembolleşmiş hale getirmektedir.

Tekrar Castells ile düşünmeye devam edecek olursak, Castells seçkinler ve sermaye sahipliği arasındaki ilişkinin oldukça sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Onun yerine seçkinler ve ağ sisteminde onların, bilgi işleme ve güç yaratmadaki önemli rol ve ağırlıklarına bağlı olarak değişen bir eklemlenme süreci söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda ağın toplumlarımızdaki hakim süreçleri belirleyen kendi mikro bağlantılarında oluşan yoğun ağ örgütlenmelerinin bir temeli olduğu düşünüldüğünde, seçkinlerin durumu bu ağ içerisinde ağır bir yol ve ağırlığı atfeden bir ağın içerisinde birbirlerine bağlanmaları durumu olmaktadır (Castells, 2013a, 551).

Geçmişte olduğu gibi sermaye tek başına bir güç ifade edememektedir. Enformasyon toplumunda sermayenin birikimi ancak ağ sisteminin içerisinde akışlar uzamına katılabilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu durumda artık kapitalizm denen şeyin, şirketlerin ve bireylerin kendi aralarında ve ekonomik ortam üzerinde örgütlenmeleri ile ortaya konan bir yapı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Sermaye akışı denilen şey üretim sürecinin başlamasından itibaren yönetim ve dağıtım etkinliklerinde birbirine bağlı ağlar üzerinden ancak gerçekleşmektedir.

Dolayısıyla Castells'in ifade ettiği gibi tek başına yönetimin başında olmak, belki kendi küçük ağ sistemini kontrol etmede yeterli olsa da, ağın tamamındaki finansal akışları, bilginin devamlı değişen anatomisini kontrol altına alabilmek mümkün olamamaktadır (Castells, 2013a, 626). Bu durumda ağın sistemli hareketinin kontrolü bir sınıf aracılığıyla değil, bir sürecin varlığı ile sağlanabilmektedir. Bu aktörler yönetici olarak siyasi ve kültürel bağlantıları ellerinde tutan kişiler olmaktadır.

Bu bağlamda seçkinliğin Castells'in belirttiği şekilde, teknokrat, finansal ve idari seçkinlerin maddi varlıklarından oluşan bir sınıf olma durumu kendisinin de özellikle sınıf şeklinde ifade edilmeyeceğini düşündüğü bir örgütlenme biçimini işaret etmektedir. Bu noktada Castells'in bu katmanı özellikle sınıf dışı olarak nitelendirmesi ağ yapısının kendisinden kaynaklanmaktadır (Castells, 2013a, 551). Bu bağlamda ağda hiyerarşi sistemi daha önce de belirtmiş olduğu gibi sadece maddi akışlar etrafında şekillenen bir durum olmadığından daha kompleks ilişkiler ve ağ örüntülerinin bir araya gelmesi ile direk sınıf olarak isimlendirilemeyen ancak bir katman olan yapıyı oluşturmaktadır. Bu katman kendi aralarında ve diğer noktalarla kurdukları bağlantılarla hayatlarımıza etki eden eylemleri üreten, anlamları belirleyen ve değerlendiren bir etkinliğe sahiptir. Dolayısıyla seçkinlerin en önemli belirleyicileri servetleri, iktidar üzerindeki hakları ya da güvenli yaşam alanları gibi maddi verilerle açıklanamayan bir sınıfsal ayırım olarak seçkinler, ağ hiyerarşisinin en tepesinde mevcut akışlara yön veren, onlara yenilerini ekleyen ve hareket edebilme potansiyeli oldukça fazla olan ve akışlar uzamını iyi kullanan bir grup olarak tanımlamak daha uygun olmaktadır.

Castells'in kod üretimi ve ağ toplumu arasında kurduğu ilişki kültürel konjonktürünü belirlemesi ve ağların oluşturulması açısından önemli olmaktadır. Castells 'sadece kodlara erişimin', bu kodları doğru kullanma becerisi ile birlikte ağ yönetimini de erişim anlamına geldiği ortaya koymaktadır (Castells, 2013a, 553). Hakimiyet kurmak bu bağlamda ellerinde sadece kodları olan seçkinler için yeni bir temsil aracı oluşturmaktadır. Çalışmada daha sonra da irdeleneceği üzere hiyerarşik üstünlük sadece sermaye sahipliği ya da yönetici konumda olunması ile açıklanamayan bir durum olarak, 'kodları kullanabilme becerisinin' bu duruma imkan verdiği bir gelişmişlik düzeyi inşa etmektedir.

Moda'da akışlar uzamından gelen kodları kullanabilme becerisi bu bağlamda, bir iktidar ya da servet sahipliğini değil, sadece bu kodlara erişim imkanını ve onları yönetebilme gücünü gerektirmektedir. Modalı olma ayrıcalığının sağladığı şey, orada bulunmamanın haricinde bir vizyon geliştirme sürecine hakim olma durumunun ortaya çıkarılması durumudur.

Mülakatların başında bahsedilen ve oldukça dikkat çekici olan bir diğer durumda, yer ile kurulan ilişkinin bir yerleşiklik ifadesinden ziyade hareket etme durumunu ve bu duruma uygun olarak aslında yerleşik olmayan Modalılar gerçeğini üretmesidir. Moda'da insanın gittiği her yere kendini götürebiliyor olmasının mümkün olduğunun ifade edilmesi bir anlamda bireyi ağırlıksız ve daha çok hareketli kılmaktadır. Bir bakıma sınırlar fiziksel olarak ortada yoktur, tek sınır enformasyonel seçkin zümrenin hareketinin şeklini belirleyen akışlar uzamına nasıl etki edeceğinden ibaret olmaktadır. Bu etkileşim süreci bizim için bir çeşit hareket iken, hareketin belirleyicisi ve yönü önemsiz olarak bu sürecin içerisinde bize etki eden bir hale dönüşmektedir. Yani bir yönüyle seçkinlik ağ üzerinde enformasyon teknolojilerini elinde bulundurmaya, onları kendi yararına kullanabilme özgürlüğü ve yeteneğine, hareket imkanı ve akışlara erişilebilirlik bağlamında ayrıcalıklı konumda bulunma halidir.

Bauman hareket ve seçkinlik arasındaki ilişkiyi, seçkin grubu ayrıcalıklı bir küresel oyuncu⁹⁴ olarak bahsedebilmenin mümkün olduğu bir düzleme götürerek ifade

⁹⁴ Bknz. Bölüm 2.

etmektedir. Küresel oyuncular akışlar uzamının mantığı içerisinde mesafelerin geleneksel anlamı olan yakınlığı yitirmesi onun yerine düğümlere ve aktarım merkezlerine olan mesafelerinin ve bilgiyi kullanmadaki becerilerinin belirleyici olması durumu, bir bakıma bahsedilen grup için diğerlerinde olmayan bir anlam üretimini gerçekleştirmektedir. Bu anlam üretiminde, diğerleri için *'artık bir şey ifade etmeyen mesafelerle birbirinden ayrılmış yerellikler anlamlarını yitirirken'* , öte taraftan seçilmiş olan grup için tam tersine anlam üretme sürecinin ve diğerleri için tahakküm belirlemenin aracı olmaktadır (Bauman, 2016, 26).

Bauman hareket imkanı bu denli artan grubun hareket ile olan ilişkisini enformasyonun *'taşıyıcısından bağımsız olarak'* yani kimin gönderdiği belli olmayacak şekilde hareket edebilmesini, bir bakıma *'bedenen'* orada bulunma durumunun gereksiz ve anlamsız olduğu bir düzlemi işaret ederek ilişki kurmaktadır (Bauman, 2016, 27). Bu durum hareketin artık anlamının değişerek, *'gücün fiziksel olmaktan çıkarılması ve yeni ağırlıksız olma'* durumunu ifade etmektedir. Söz konusu olan durum kendi bedenlerini olabildiğince, fiziksel ve sosyal yerellik düzleminden çekerek bunun yerine kendilerinin ilişki ağlarını ve bağlantılarını güçlendirecek bağlantılar kurmaya çalışmaları durumudur. Bauman'ın ağırlıksızlık olarak adlandırdığı bu durumu, Castells seçkinlerin akışlar uzamının kendi zamansız, tarih dışı ve coğrafya dışı mantığı ile kurdukları yakın ilişki durumu ile ilgi kurmaktadır. Buna göre seçkinler, ağırlıksızlık kurma ve bilgi işleme mantığı içerisinde, kendi toplumsal konumlarını belirlemektedirler (Castells, 2013a, 552). Bu tavrındaki amaç seçkinlerin, akışlar uzamına birinci dereceden etki eden kişiler olmasına rağmen, kendilerini akışlar uzamı içinde eriyip gitmeden koruyarak yani bir akış olma durumunun önünde geçerek, kendi aralarında oluşturdukları yeni bir ağ ve dil sistemi geliştirmektedirler.

Bu sistem, bahsedildiği üzere, *'kurallar ve kültürel kodlar'* belirleyerek seçkinlerin kendi aralarında iletişimi sürekli kılarak ve aynı zamanda kendileri dışında kalanlar üzerinde ise tahakküm kurabilecek bir niteliktedir. Böylece seçkinler kendi alanlarını belli eden sınırları bu kurallar ve kültürel kodlar aracılığı ile elde edebilmektedirler (Castells, 2013a, 552). Bu durum bir bakıma, seçkinlerin hakim toplumsal pratiklerin üzerinde akışlar kuramı pratiklerinin verilerini benimseyerek bu

pratikler dahilinde kendileri için mevcut hakim görüşten en uzak noktada onları konumlandırabilecek bir ağ düzleminde yer almaları gerçeği ile açıklanabilmektedir.

Bu bağlamda siyasi seçkinlerin bahsi geçen ağın yönetici grubu olan seçkinlerden de uzak bir konumda olmaları olağan bir durum olmaktadır. Yani iktidar seçkin ağının bir uzantısı ya da daha alt bir sembolü olarak kentsel mekanda varlığını sürdürmekte ve seçkinlerle bu bağlamda teması bilinçli olarak seçkinler tarafından sınırlı tutulmaktadır. Bir bakıma network toplumunda hiyerarşinin en tepesinde yer almak ve bu bağlamda ağın iletişim gücünün de yönetimini elinde bulundurmak bir yandan bu gücü enformasyon teknolojilerini uzakta kalabilmek için kullanırken, diğer taraftan ötekiler için bunu erişilemez bir konuma getirerek iletişim ve siyaset arasında anlamlı bir bağ kurulmasını sağlamaktadır. Bu durumda *'uzakta kalanların temasa geçmeleri, temasa geçenlerin ise uzakta kalmasını'⁹⁵*, sağlayan bir ağ ortamından söz edebilmek mümkün olmaktadır.

Nitekim Moda'da yapılan çalışmalarda iktidar seçkinleri ve Moda'nın sosyo-kültürel durumu arasındaki ilişki şu şekilde mülakatçılar tarafından ifade edilmiştir:

'Siyasi etkinliklerin dışındaydık bizler devamlı olarak sporla uğraşırdık, yüzme ve su topu oynamak bizim için çok önemliydi. Böyle bir hava yoktu ve Kadıköy' de olamazdı hiçbir zaman (KG2, 70 yaş, erkek, emekli)'.

'Siyaseti genellikle sosyal medyadan izliyorum ama ben genellikle trollük yapıyorum. İnsanların sosyal medyayı çok fazla önemsediklerini düşünüyorum. Kendi kişiliğimi çarpıtıyorum orada. İnsanlar çok çabuk tuzağa düşüyorlar. Ben yapı olarak yaşımında verdiği tecrübe ile bir çok siyasi partiye ve oluşuma girip çıktım, bir tarikat veya dini gruba üye değilim ancak denedim, tavsiye edildim ancak beni sarmadı ben genel olarak, yapı olarak bir gruba bağlı olmayı sevmiyorum, mezunlar derneğine gitmeyi de sevmem: Kategorize edilmeyi sevmiyorum, çünkü kategorizeler her zaman bir öteki yaratıyor, ister istemez Avusturya lisesi isen mezunlar derneği çıkıyor ve o zaman başka bir liseyi dışlamaya başlıyorsunuz. O tip grupları yavan ve sahtekar buluyorsunuz (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'.

'Ben genel olarak siyasi okumalarımı yaptığım liseye girişten itibaren kendimi Türkiye'nin içinde hissetmiyorum ve kendimi burada bir kismuk olarak görüyorum, Oğuz Atay'ın romanının bir kahramanı gibi hissediyorum Hikmet Benay gibi. Ne yaparsam yapayım bana karşı olan ön yargılar çok daha fazla, Avusturya Lisesi mezunuyum, özel üniversitede okudum. Alkol nedeniyle belli bir kesim benden soğur aynı şekilde oruç tuttuğumda da yine açıklıyorum. Bunlar benim içinde doğduğum koşullar değil tercihlerdir. Metroda bile dua ediyorum kimse ile kavga etmeyeyim diye,

⁹⁵ Bauman, 2017b, s.86

ya da taksici ile konuşamıyorum korku ile yaşıyorum...(KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni) ’.

‘Politically correct’e’ inanmıyorum ama illüzyon dediğim gibi: Moda bir imaj satıyor bu nedenle moda bence gerçek değil. Bu noktada bunu bağlıyorum kendimi bu nedenle son derece rahat hissediyorum burada, çünkü zaten herkes bir kurgu içinde. Bu nedenle burada herkes yabancı burası bir Disneyland, nereden tutmak isterseniz burada oradan yaşıyorsunuz burada kimse diğerini sorgulamamakta bu yüzden, yaşamakta sadece (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni) ’.

‘Gençlik yıllarımda politika konuşmak istediğimiz son şeydi. Ülkedeki politik olaylar sert olsa da Moda kendi halinde akardı. Müzik, edebiyat, sahne sanatları vb. konuşurduk. Farklı görüşten olan var mıydı pek anlayamadım, sanırım çok önemli değildi. Bugün Moda caddesindeki gençler arasına siyaset konuşulur dersem, pek inandırıcı gelmiyor bana (KG3, 55yaş, erkek, esnaf) ’.

‘Burada bir ortak fikir var siyaset konusunda ama bu her yerde yok mu? Etrafta başka yerlerde stant açamayacak partilerinde flamalarını görebilirsiniz. Bu durum Moda’nın onlara karşı sempatisini belli etmez. Moda’nın düşünce özgürlüğüne önem verdiği gösterir (KG8, 42yaş, kadın, çalışan) ’.

‘Moda İstanbul’dan nasıl ayrılır. Moda kalburüstü insanların oturduğu yerlerdi, Fatih de mesela bazı insanlar çok mutaassıptı ancak burada modada çok sayıda gayri Müslüm vardı. Eskiden cemaatler yoktu ayrımcılıklarda yoktu hepsi Milli Selamet partisinde başladı bu ayrımcılık Moda’da 29 Ekim’de dükkan açılmazdı. 29 Ekim’de tepki olarak Milli Selamet partisindikiler dükkan açmaya başladılar. İlim Yayma Cemiyeti o zaman kuruldu. Siyasi etkinlikleri olmayan kendi hallerinde ibadetlerini yapan insanlardı Modadakiler (KG2, 70 yaş, erkek, emekli) ’.

Mülakatlarda ilçenin içinde bulunduğu siyasi atmosfer net bir şekilde ortaya koyulmaktadır. Buna göre Moda’da yaşamak siyasi zemin olarak bir birlikteliği ve ortak siyasal düşünme düzlemini içinde barındırıyor gibi görünse de bireylerin Moda’da yaşama öncelikleri arasında ikincil sırada yer almaktadır. Eskiden beri mekanda siyasetin konuşulmaya yanaşılmaması bu durumun gerekli görülmediği algısını oluşturmamalıdır, aksine siyasi ağlar alanın fiziksel ve sosyal gelişiminde doğal olarak etkili olsa da bireyler apolitik bir duruşu, sembolik olarak sergilemektedirler.

Bu sembolik durumu Castells, ağ toplumunda seçkinler tarafından kendi kültürel kodlarını korumak ve akış haline gelmemek için kendilerini ayrıştırarak, siyasi temsilcilerin içeri sızmalarını engellemek olarak açıklamaktadır. Dolayısıyla üst yönetimdeki seçkinler kendi sosyo-uzamsal hiyerarşilerini örgütleyerek, alt basamakta olanlar için bunu yansıtabilecekleri bir ayrıştırma ortamı hazırlamaktadırlar. Sonuçta

seçkinler ve diğerleri bir araya geldiklerinde bu semboller kendilerini tecrit edebilmeleri için yeterli olmaktadır (Castells, 2013a, 552-3).

Siyasi seçkinler üzerinden düşünüldüğünde siyasetin enformasyon toplumunda aldığı anlam bu açıdan ilgi çekicidir. Çünkü enformasyon toplumunda siyaset Castells'in de belirttiği gibi 'aktörler' ve ilişkili oldukları 'kurumlar' aracılığı ile yürütülen bir alan haline gelmektedir (Castells, 2013b, 500). Yönlendirilen, tekrar anlam verilen ya da anlamı değiştirilen siyaset ağ uzamında sadece sembolik olarak var olmaktadır. Arka planda akışlar uzamı her türlü gündemi belirleme gücüne sahiptir. Castells'in '*stratejik oyunlar, ismarlama temsil ve kişiselleştirilmiş liderlik*' örnekleri bir anlamda bu yeni siyaset şeklini yansıtmaktadır (Castells, 2013b, 500). Dolayısıyla siyasetin bağlayıcılık ve tahakküm bağlamında iktidar olma yeteneğini kaybettiği network toplumunda, iktidar ilişkileri seçkin ağların kültürel bağlantıları ile kurulmaktadır.

Moda örneğine geri dönecek olursak, iktidar ilişkilerinin kültürel bir zeminden kurulduğunu ve bu zeminin kendi etrafında yeni bir toplumsal yapı beraberliğini getirdiğini görmek mümkün olmaktadır. Öte taraftan siyasi bağlantıların da ötesine geçen bu ilişki biçimi yerleşimin ağ ile kurduğu temasında belirleyicisi olmaktadır. Yani iktidar sermaye sahipliği veya siyasi seçkinlikle kurulamamakta ancak sermayenin desteklediği bir iktidar ile seçkin kültürün ağı yönetiminde akışlar uzamında önemli bir belirleyicilik elde etmektedir. Bu açıdan apolitik gibi görünen mülakatçılar, siyasi seçkinlerin tavırlarının aksine bir tavır sergileyerek kendi akışlar uzamlarının içerisinde politik kurumlardan garantörler sızmasını engellemeye yönelik tepki göstermektedirler. Zaten uzun vadede kimin iktidar olduğundan ziyade, network kentinde kodların kimin elinde şekillendiği önemli olmaktadır.

Aynı zamanda İktidar bir yandan maddi bir gerçeklik olarak var olurken, bireylerin toplumsal kararlarında belirleyici ve yön verici olarak görünürken, öte taraftan akışlar uzamında gerçek bir iktidar olarak var olamaması durumu beraberinde savunmacı bir tavrın da gelişmesini tetiklemektedir. Mülakatlarda fark edilen devamlı eldeki özgür ortamın yitirilmesi ve yanlış davranıyor olabilme korkusu bu tavrı tetiklemektedir. Castells savunmacı tepkiler altında yatan nedeni '*siyasetin karmaşık halindeki belirsizlik*' olarak nitelerken, bu belirsizliğin yurttaşlara etkisinin devamlı

değişen siyasi ilişkiler karşısında *'devleti kendi iradeleri ile korumak yerine, devletten gelecek zararı önlemek üzere oy kullanmak'*⁹⁶, şeklinde açıklamaktadır.

Devletten kendini koruma hali Moda'da da benzer şekilde, savunmacı bir tavır yerleşimcilerin hem kendilerini apolitik bireyler olarak tanımlamalarından hem de hakim oldukları akışlar uzamındaki kültürel kodları, siyasi ve bu zeminde kazanç sağlayan sermaye sahipliğinden uzak tuttukları ve böylece kendi iç sınırlarını en iyi şekilde tayin edebildikleri görülmektedir. Kültürel kodlardaki hakimiyet onları, yere basması zor olan bir zeminde, tarihin ve coğrafyanın tüm belirleyiciliğinden ayırarak kendi etraflarında örgütlenen yeni bir toplumsal akışın var olmasını sağlamaktadır.

Bauman enformasyon teknolojilerinin kentlerin zaman ve mekan dinamikleri üzerinde yaptığı etkinin, bir 'sıfırlama' durumu olduğunu ifade ederek, bu durumun toplumların sosyal ve fiziksel şartlar bağlamında kutuplaşmaları sürecinde önemli bir etmen olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda bir taraftan sınırlarından arınan ve kendini yere bağlı olan tüm tehditlerden irak bir grubun hareket etme potansiyeli diğerleri ile eşitlenmek yerine daha da fazla yapabilirliğe erişmektedir. Bu kişilerin diğerleri üzerinden aldıkları eyleme yeteneği, onlar için tahakküm altına alabilmenin ve yönetebilmenin aracı olabilecek kadar güçlenmektedir (Bauman, 2016, 26).

Kadıköy'de yaşamak ötekisi olmayan bir yaşam biçimini içinde barındırdığı var sayılsa da asıl olarak burada yaşamak, 'devamlı korkutulmaya çalışmayı', 'ciddi bir sıkışmışlık hissine sahip olmayı' ve bu bağlamda tehdit korkusu ile gelen bir isyan algısı oluşturmaktadır. Bu tehdit istendiği yaşayamama ve bu sınırlar içerisinde yaşamayı kendine yeterli görme çabasının, sermayenin hızlı bir biçimde buradan uzaklaşması ve yerleşimin rant yüksekliği düşünüldüğünde, kendi siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısına sahip bir yapı inşa etmek kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla var olan bir isyan halinin yanında savunma psikolojisi olarak, kendini her şeyin merkezine koyma, buradan çıkan her eylemi kendilerinin istediği dışında gelişen makul ve kendi aralarında birlikte olmalarını gerektiren bir eylem olarak açıklamaları gerekliliği bu nedenden kaynaklanmaktadır. Bu durumda bir yanda geçmişin apolitik bireyleri

⁹⁶ Castells, 2013b, s. 500

görülürken öteki tarafta bu bireylerin tehdit algısına karşı konulan ciddi bir başkaldırı durumu söz konusu olmaktadır.

Castells kimlik ilişkilerini açıklarken *'kimlik ve iktidar arasında'* güçlü bir bağın olduğunu ortaya koymaktadır (Castells, 2008, 14). Bu bağ, kimliğin beslendiği toplumsal verilerin, yine toplumu belirleyen ağın akışlar uzamındaki belirleyicilik ile anlam kazandığı düşünüldüğünde ağ iktidarının buradaki konumunun da belirleyici olması olağan gelmektedir. Dolayısıyla kimlik ağ örgütlenmesinde yeni ağları tanımlamak için semboller üreten ve bu sembollerin kullanımına göre bir çeşit özdeşleşme ve dışında kalma durumu üreten bir yapı olarak ağın merkezindeki iktidar ile temas halinde olmaktadır.

Böyle bir yapı içerisinde Castells, bazı kimliklerin, *'toplumun egemen kurumları tarafından toplumsal aktörler karşısında egemenliklerini genişletmek ve akılcılaştırmak için inşa edildiğini'*⁹⁷, öne sürmektedir. Bu bağlamda kimliğin meşrulaştırılması, yani idari organlar ve devlet tarafından tanınır hale gelmesi sağlanmaktadır. Castells bu durumu *'meşrulaştırıcı kimlik'* olarak adlandırmaktadır (Castells, 2008, 14).

Kadıköy, devlet ideolojilerini taşımayı yüklenen bir yer bağlamında, *'cumhuriyetçi ve halkçı'* bağlamında kodlanmış ve bu zemini güçlendirmek üzere kurumlar ve diğer bağlantılar iktidar tarafından ortaya konulmuş çok sayıda veri barındırmaktadır. Nitekim o dönemin halkevleri bu bağlamda devletin kimliği güçlendirici bir örgütlenmesi olarak ortaya çıkmıştır. Halkevi'nin kuruluşu gerek kurumsal yapısı gerekse de yaptığı kimlik tanımı açısından önemli veriler barındırmaktadır. Söz konusu olan durum halkevinin kuruluşu ile, mevcut egemenlik ve idare zemini meşru kurumlar aracılığı ile kendi fikirlerini, toplumsal örgütlenmesini ve aktör kimliğini ortaya koyabilmektedir. Bu açıdan Castells'in belirttiği meşrulaştırıcı kimlik yapısındaki, belirttiği yapısal egemenlik ve hakimiyet kaynaklarını akılcılaştıran kimliği yeniden üreten kurum ve örgütlenmelerin ve toplumsal aktörlerin ortaya çıkması⁹⁸ ile zıtlaşmayan bir durum söz konusu olmaktadır. Halkevlerini bu bağlamda devletin dinamiklerinin sürdürülmesini

⁹⁷ Castells, 2008, s.14

⁹⁸ Bknz. Castells, 2008, s.15

sağlayan bir pekiştirici kurum olarak görmekte fayda vardır. Bu tarz kurumlar ayrıcalıklı bir siyasi değişim alanı olarak devletin iktidar aygıtları arasındaki iletişimi kurmaktadırlar. Diğer açıdan Kadıköy'ün kimliğini meşrulaştıran tek kurumsal açıklamanın Halkevi kaynaklı olduğunu söylemek yanlış olur. Cumhuriyet döneminden itibaren Kadıköy Belediyesi gibi resmi kurumlar bu meşru olan kimliği desteklemektedir.

Ancak 1950'lerde başlayan İstanbul içi göç hareketlerinden itibaren, siyasi düzlemdeki değişimler ve kültürel ortamdaki anlamlandırılmadaki farklılaşmalar nedeniyle, ilçenin kimliği konusunda bir kırılma ortamının meydana geldiği görülmektedir. Bu kırılma Moda'da yaşayan mülakatçılar tarafından kimlik erozyonu ya da dışarıdan kimliğin yıpratılması ve yok edilme tehdidi ile karşı karşıya bırakılması gibi ifade edilmektedir. Hem fiziksel kent planında hem de ilçeye uygulanan siyasal kararlarda farklı siyasal zeminin etkisi kendini göstermektedir. Devlet yapılanması ile Moda'nın kendi kültürel sermayesi ve kimliği arasında bir uyumsuzluğun varlığını dile getirmektedir. Bu açıdan alanın sahip olduğu kimliğin kırıldığı sürecin irdelenmesi, bu kırılmanın bir güç dengesinin dönüşümü ile ilgili olduğunu akla getirmektedir. Bu değişim de çatışmanın başladığı nokta, Moda'nın daha eski sakinleri ile 1950'li yıllarda Kadıköy'e çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalan yerleşimciler arasında yaşanmaktadır.

Akerman, bu çatışma sürecini şu şekilde aktarmaktadır:

'Bir kesim katı tavır koyuyor bu çirkin. Her iki kesimden de pırıl pırıl aydınlar var Kadıköy'de. Her iki kesimin de 'münafığı' var ne yazık ki. Onlar türbanları ile gelip kendini kabul ettirdiler. Ötekiler paşa babalarının konaklarını o çocukların babalarına verdiği inşaatlarla onları zengin etti. Bu yaptığının kendi kesimine vereceği zararı düşünmedi. Şimdi torunları lisan biliyor ama işsiz ya da az para maaşla dolaşüyor 'ötekiler bu tarafa, berikiler o tarafa' sanki biri böyle bağırdı. O kasabadan çocuklar okudu, bürokratların yerini aldı. Bürokrat çocukları onların yanında çalışıyor. Konaklar yerine siteler yapıyor Kadıköy'de. Bu siteler köylü, rençper babalarının isimlerini veriyorlar. Bir döneme damgasını vuran bürokratların köklerinin yerinde yeller esiyor. Tüccarlarında öyle. O tüccarlar da sürdürmedi ticaretlerini, onlarında çocukları da köşklerini ötekilere sattı'⁹⁹.

⁹⁹ Akerman, M. Tanju, 2009, s.94

Çatışmayı network toplumu ilişkileri üzerinden irdelediğimizde, ağın sermaye ve iktidar sahipliği tarafında olan Moda'nın değişen siyaset zemininde öteki bir grup olarak görülen muhafazakar toplum örgütlemesinin artan kültürel kodları kullanma becerisi ile birlikte gelen bir pratik ve çıkar savaşı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Moda kimliği üzerinde siyasi olarak yerleşimciler tarafından hissedilen baskının ve fiziksel olarak bir yere sıkışmışlık hissinin olduğu söylenebilmektedir.

Mülakatlarda güç ilişkilerinin değişimine katılımcılar şu şekilde değinmiştir:

'Bir kültürel değişim var, sermaye çok elverişli bu yüz kırk burns? diye yazılar var ya Taksim çok değişti... Mesela bu kadar kebabçı yoktu benim sevdiğim bütün kitapçılar kapandı, el değiştirip kafeye ya da bara dönüştü, sermaye el değiştirdi Arap ve çok fazla dükkânların çoğunluğu sahibi Arap burada ırkçılık yapmaktan ziyade sermayenin el değişimini kastediyorum bu durum bu mekanları Arap turistlere yönelik bir yer haline getirdi eskiden çok fazla Fransız ve alman görürken ben şuan Türk alman kitabevi dışında yabancı dille konuşan insan görememekteyim, herkes Arapça konuşuyor (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni).'

'Askere veda zamanı Fikirtepe gençler bizde varız deyip havaya silah sıkıyor ve buraya çıkarma yapıyorlar bunu aslında modanın temsil gücüne ve iktidara karşı yapılmış bir hamle olarak görmek mümkün. İnsanların siyasi tercihleri belli, hükümet ve iktidara muhalif insanların oturduğu bir yer burada yaşayanlar hükümete yakın değil ve buralardan para kazanan insanlar değil buranın milletvekilleri, burada yaşamaz. İçsel olarak bu bilgiye sahibim burada yaşamak ta istemez keşke yaşasa düşmanlaştırılmasa (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni).'

'Şöyle bir hikaye var: göçle Moda'ya gelen bir kapıcı, zamanla apartmanın tamamını alacak kadar ve kendi ailesini yerleştirecek kadar servete sahip oluyor. Birileri kaçıyor yani Modadan, ondan kalanlara kendi yerleşiyor böylece. Çocuklarını okutuyor, tahsilli adamlar yapıyor onları, eskilerin yerlerine onlar geliyor. Zaten çatışma da bundan sonra başlıyor (KG8, 42 yaş, kadın, çalışan).'

'Moda'da her iki kesimde işini yapamaz halde. Moda Kulübü kendine bir yer alıp ihya etmek istiyor ona gerekli izinleri alamıyorlar. Moda Cami'de kendisi için gerekli yerlerde faaliyetlerde bulunmak istiyor onlar da izin alamıyorlar. Tam bir ikilik var. Aslında her ikisi içinde işleyen bir bürokrasi tepeden engel oluyor (KG6, 70 yaş, erkek, emlakçı).'

'Genç, dinamik, özgür kitle kendini Kadıköy'e attı. Burada hem iktidarın karşısında hem de tüm özgürlüklerin karşısında protesto edercesine oturan insanlar var. Varlığımız bile yetiyor çoğu zaman eylem yapmaya gerek kalmıyor. Ancak burası da dönüşüyor her geçen gün. Sosyal medya da haberlerde buraya dair çok spekülasyon haberler yapılıyor. Yeri geliyor Fikirtepe gençler çıkarma yapıyor gövde gösterisi gibi yeri geliyor, insanlar aşırı bir özgüvenle diğerlerine saygısızca davranabiliyor (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni).'

'Burjuvanın kendi alanlarını koruma isteği var. Kadıköy belediyesi aykırıdır kuran kursu açmaz açılrsa da rağbet görmez, öyle bir şey olsa ancak İsmek açar, belediye yapsa zaten yanlışta anlaşılır, bir kültürel aidiyet var ve diğer toplara bu nedenle kimse çıkmaz adalet yürüyüşüne Kadıköy belediyesi otobüs kaldırır ve buradan bir katılım olur (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Kadıköy kurtarılmış bir kale, belediyesi neden iktidara karşı belki buradakilere yaranmak için ancak buradaki insanlar sadece iktidara değil, genel olarak toplum yargılarına karşılar... (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Nasıl daha mutlu olunur, gerilimin ve baskının dışında nasıl kalınır? Burada bu iki düşünce hakim: Gündemden uzaklaşmak ve kendi gündemi olmak (KG8, 42 yaş, kadın, çalışan)'

Seçkinlerin örgütlenme biçimlerinde Castells, örgütlenme kapasitesinin seçkinlerin çıkarlarının gerçekleştirilmesini bir yandan sağlayan bir uzam etrafında şekillenirken, öte taraftan diğer uzamların bu örgütlenmeyi bozacak tüm erişimlerini ortadan kaldırmaya ve bozmaya yönelik bir çalışma kapasitesini kapsadığını ileri sürmektedir (Castells, 2013a, 552). Dolayısıyla seçkinlerin bir araya toparlanması Castells tarafından ikili bir yapıyı harekete geçirdiği yönünde ifade edilmektedir. Bu mekanizma bir yandan kendi örgütlenmesini kurarken öte taraftan diğerlerinin ağlarını bozarak daha güçlü ağlar kurulmasını engellemeye yöneliktir. Bu nedenle seçkinlerin kozmopolit ve dünya çapına yayılan iktidar ve zenginlik uzamları bulunmaktadır. Diğer yandan ise hayatları ve deneyimleri, mekanlara, kültürlere ve tarihe kök salmaktadır. Ancak asla onları bağlayan bir yerleşiklik olmamaktadır bu durum. Çünkü Castells'in de belirttiği gibi, *'akışlara ne denli fazla dayanılırsa, küresel iktidarın mantığı da, tarihsel bakımdan özgül yerel/ulusal toplumların sosyo-politik kontrolünden de o kadar kurtulacaktır¹⁰⁰'*.

Ayrıksı rutin içerisinde eylemler sürekli olarak etraftan gelen politik bilgilerle kendilerini yenilemek için bir gündem inşa etmektedirler. Kadıköy'de bu araç alışlagelmiş toplumsal normların dışında davranışlar sergileyebildiğini düşünen toplumsal hareket süreçleri olmaktadır. Kültürel bir birliktelik içerisinde bu hareketler network uzamında bir arada kalabilmenin ve sembolik eylemlerin kaynağı tam olarak bu düşümsellikten kaynaklanmaktadır. Kendini ağ akışına bırakmak ve böylece

¹⁰⁰ Castells, 2013a, s.552

umurunda olmayan bir siyasi düzleme sahip olmak bu bağlamda, seçkinlerin yerel ve ulusal toplumların sosyo-politik kontöründen kurtulmalarının bir aracı olmaktadır.

Moda'da yaşanan değişken süreç, yerleşimcileri kendi sınırlarında yaşamaya ve bu sınırlar içerisinde kendi kültürel kodlarını sürdürebildikleri kadar sürdürmeye itmektedir. Aslına bakılırsa durum, bir zamanlar meşru olarak görülen ilçe kimliğinin, değişen şartlarda artık eskisi kadar meşru olmaması durumudur. Bu durumu 'meşru kimlik eksikliği' olarak tanımlamak, Moda'yı direniş kimliği ya da savunmacı kimlikle açıklamak yerine çok daha anlamlıdır. Devletin benimsediği kimlikten uzak, kendi kültürel kodları içerisinde inşa edilen Modalı olma durumu bu bağlamda içerisinde devlet tarafından çok sayıda kurum ve organizasyonla değiştirilme durumu ile karşılaşabilmektedir. Dolayısıyla yerleşimcilerin hem sermaye açısından güçsüz kalması hem de iyi eğitimlerine rağmen memurluk gibi idari birimlerde çalışma imkanları bulamamaları bir çeşit ötelenmişlik duygusunu alanda var etmektedir.

Sonuçta meşru kimlik kurumları hem sermaye akışını hem de kültürel kodları, Moda'nın bulunduğu ağdan farklı bir ağa doğru akıtmaktadır. Bu duruma mülakatlarda Modalıların çocuklarının tahsilli ancak işsiz olmaları ya da Moda'nın daha 55 yıllarındaki yoğun kentleşme sürecinde planlama faaliyetlerinde¹⁰¹ bile göz ardı edilen bir yer olması durumlarının nedenleri desteklenmektedir. Bu durumda meşrulaştırıcı kimliğin değişen siyasi atmosfer ile birlikte yön değiştirmesi süreci, network toplumunun yerden ve zamandan ayırdığı kodlanabilir ve yönetilebilir somut bir veri haline gelen kimlikle, ağın seçkin uzamında kendini bu uzamın örgütlenmesi ile işleyecek bir süreci inşa etmektedir. Bu açıdan meşru kimliğin devlet ile olan yakın ilişkisi, Moda'da daha güvenli olan tecrit edilmiş bir kimliği bu sınırlar dahilinde yaşama durumunu anlamlı hale getirmektedir.

Tomlinson, zayıflayan bağlılıklar, güçlenen anlam ilişkileri karşısında, kendini sürekli bir anlam inşasının ve yıkımının içinde bulan bireyin tedirgin olarak ortak anlamların ve işlevlerin sürekli değişen durumlarına adapte olabilmek üzere çok fazla enerji harcamakta ve yerel olanın iktidarını yeniden tesis etmeyi amaçlayan karşı eğilimler içerisinde bulunmakta olduğunu ifade etmektedir (Tomlinson, 2013, 51).

¹⁰¹ Akerman, 2009, s.88

Tomlinson'un görüşünden hareketle, Moda'nın içinde bulunduğu kimliğin, yerel olarak bir direniş halinde olduğunu söyleyebilmekteyiz. Ancak öte taraftan kendi bağlarını küresel olarak akışlar uzamının zaman ve mekanında tanımlayan ve seçkin sermaye ve iktidar odaklarından beslenen Moda kimliğinin bir akış olarak aslında çok da yer ile alakalı olamayacağını da ortaya koymamız gerekmektedir. Mevcut yerel düzlemin dışında, kendi kültürel kodları içerisinde yerleşim, korunaklı bir mekan olarak yerel sınırlar içerisinde yer almaktadır.

Meşru kimliğin olmamasının önemli bir etkisi de, sonradan gelenlere karşı mülakatlarda ortaya konulan tepki de görülmektedir. Bu bağlamda devamlı bir korku ve düzen bozumu yaşayan yerleşimciler, kendi kültürel kodları içerisinde, dışarıdan gelen ve bu kodları kendilerince yeniden yorumlayan ötekilere karşı tepki duymaktadır. Bu korkunun nedeni kendi kimliklerinin ve örgütlenme biçimlerinin diğerleri tarafından tehdit edildiğine karşı duyulan güvensizlik ortamı olmaktadır.

4.1.3. Network Kentinde Toplumsallığın Görünümleri: Kadıköy'de Özel Mekanlar

Seçkinlerin akışlar uzamının kültürel kodlarını kullanabilme becerisi, network kentinin mekansal yapısına zamana ve uzama etki ettiği gibi etkilemektedir. Bu bağlamda seçkinlerin mekanları, kendini mevcut yerel ortamdan çekip çıkararak yani yalıtılmışlık üreten bir yapıda olmaktadır. İki çeşit mekansal durumdan söz edebilmek mümkündür. İlk olarak seçkinler, ağ örgütlenmesinde akışları kendi çıkarları konusunda iyi bir şekilde yönetebilme yeteneğine sahiptirler. Bu nedenle sınırsız hareket imkanları onları nereye ya da nasıl hareket ettiklerinden ziyade ağda hareket etmeleri ve bu hareketin oluşturduğu uzamsal etki etrafında kişilerin toparlanması ile network kentinde belirleyici olabilmektedirler.

Bauman seçkinlerin kendilerini izole ettikleri yerleşim alanlarının fizikselliğine metaforik bir yaklaşım öne sürmektedir. Buna göre seçkinler, kendi yurtsuzluklarını yalıtılmış bir ortamda muhafaza etmektedirler. '*Giriş kartı olmayanın giremeyeceği*' mekanlar bu bağlamda, rahat yerleşilemeyen, işi olmayanları dışarıda tutan, hatta onları cezalandıran dikenli ve erişilemeyen mekanlar olarak orada

bulunmaktadırlar (Bauman, 2016, 29). Dolayısıyla kentlerde fiziksel olarak örnekleri mevcut olsa da, yerden bağımsız olarak hareket ettikleri ve yere dair güvenlik önlemlerinin, örneğin güvenli yaşam alanlarının ya da iş yerlerinin sınırlarının göstermelik olduğu düşünülebilmektedir. Sonuçta yer ile bağlantı kurmayan ve yersiz olan bir yapının, yere dair bilgiler ışığında korunabilmesi ancak içinde bulunduğu yer düzlemi için bir anlam ifade edilir. Öte taraftan akışlar uzamında bu yer kültürel kodlardan ibaret olan bir uzam olarak var olmaktadır.

Seçkinlerin tarihten ve coğrafyadan arındırılmış mekansal uzamları düşünüldüğünde, Moda'nın kentsel mekanlarına etki eden etmenlerin ortaya çıkarılması, bu özel mekanların varlığını araştırmak açısından gerekli görülmüştür. Bu bağlamda çalışmada mülakatçılara içlerinde buldukları kentsel mekanı tanımlamalarına yönelik özel sorular sorulmuştur:

'Bir kadın olarak Moda'da yaşamak benim için tercih sebebiydi. Sessiz sakin değil ya da alkol alan gençler yüzünden gece geç saatlerde pek tekin değil. Ancak başka yerlerde yaşadığım korkudan daha az korku duyuyorum Moda'da. Korunaklı hissediyorum kendimi ((KG8, 42 yaş, kadın, çalışan)'

'Su anda her halde son kalelerden biri son kale derken neyi kastetmekteyim. Kendimi bir yere biz olarak koymuyorum ancak benim içinde bulunduğum sosyo-kültürel çevrenin yerleşebileceği nadir alanlardan biri olarak Moda karşımızda. Eğlenceli bir hayat istiyorum ama aynı zamanda oturmuş evlerde olsun. Moda, Karaköy, Asmalı mescit tarafları olabilir, balat aynı şekilde popüler. Benim içinde bulunduğum arkadaş ortamı genelde buraları tercih etmekte (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Gençliğimizde Moda Spor Kulübüne her parası olan giremezdi, üye olacak olanlardan belirli şartlar aranırdı. Bunlardan biri de onların Modalı kimliğine uyum sağlamalarıydı (KG2, 70 yaş, erkek, emekli)'

'Büyük Kulüp, Moda Spor Kulübü ya da Yelken Kulübü buralara girmek eskiden belki zordu ancak bugün belli bir meblağ ödediğiniz zaman içeride olabiliyorsunuz. Şöyle ki bu yerlerde yemek yemek, toplantı, düğün gibi etkinlikleri Büyük Kulüp'te yapıyor olmak hala bazı maddi ve manevi yapı farklılıklarını temsil ediyor gibi görünüyor. Ancak esasında artık sadece simge olarak kalmış, kozmopolit alanlardan konuşuyoruz (KG8, 42 yaş, kadın, çalışan)'

Mülakatlarda görüldüğü üzere mekan kullanımına ilişkin sorular iki şekilde cevaplandırılmıştır. Bunlardan ilki, mekanın kültürel kodlarına uyumlu olarak ortaya koyduğu, özgür ve korunaklı yerleşim algısını yansıtmaktadır. Bu bağlamda Moda sınırları belli bir kale gibi görülerek dışarıdan gelecek her türlü saldırıya kapalı bir

alandır. Dolayısı ile seçkin davranış olarak kendini yerellik bağlarından soyutlayarak bunların dışında bir yer olarak ağda olmak önemli olmaktadır. Bu bağlamda iç dünyalar arası bir yakınlık yaratırken, dış dünyaları soyutlanmasının beraberinde geleceği bir uygulama olarak sembolik bir birliktelik kurma şekli olarak kültürel sınırları aşan enformasyonel seçkinler giderek birbirine benzeyen alanlarda yaşamaya başlamaktadırlar. Moda'nın fiziksel şekillenişinde yer alan çok sayıda kültürel odak ve bunların etrafında örgütlenen toplumsal yapı bu durumu örneklemektedir.

Bauman seçkinlerin uzamlarını, her türlü yerel müdahalenin erişimi dışında ve ayrılmış olma durumunu bir ihtiyaç olarak görmektedir (Bauman, 2016, 28). Bu aynı zamanda birlikteliğin kurulmasının ve sembolik olarak oturlan mekanın da inşa edilmesinin aracı olmaktadır. Bauman'ın seçkin uzamlarındaki fikirlerinin yanı sıra Castells'de enformasyon toplumunda seçkinlerin uzamları için, *'dünya çapındaki seçkinlerin sembolik ortamlarını birleştirmeyi'* eğilimli olduklarını ifade etmektedir (Castells, 2013a, 554). Bu bağlamda inşa edilen hayat tarzları, akışlar uzamının pratikleri, ayırıcı sembolik bağlamlar içererek, network kentinde seçkinlere aynı düzlem üzerinde hareket ediyormuş hissi veren, kullanıcılarına benzerlik ve dolayısıyla da aşinalığın getirdiği rahatlığı sunan yüksek standartları barındırmaktadır (Castells, 2013a, 554). Bu örnekler bir toplumsal yapıyı nitelemeyen aksine ağ toplumunda seçkin birlikteliğini kolaylaştıracak mekanları ve pratikleri barındıran bir üst mekan oluşumlarını içermektedir. Dolayısıyla seçkinler yerel olmayan bir ağ toplumu grubuna ait mekanlarda yaşamaktadırlar.

Moda'da network içindeki mekanları değerlendirmeye geri döndüğümüzde, Castells'in bahsettiği seçkin uzamının, fiziksel ve sosyal olarak ayırt edilebilen hayat tarzı benzerliği sunarak var olması dikkat çekicidir. Yani bir anlamda standart bir anlam düzlemi bu mekanlar için geçerli olmaktadır. Ancak üretilen anlam gündelik hayat pratiklerimizin bir toplamı ya da sonucu da olmamaktadır. Bu süreç tamamıyla network değerleri içerisinden tanımlanan bir kimliğin kendini mekansal olarak bir yere adapte edebilirliği ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Yani mekana dair yerel hareketlerin networkte meydana getirdiği etkiler, bir şekilde mekan içerisinden kendine bir yer bularak gerçekleştirilebilirliğini deneme imkanı bulmaktadır. Bireyler bu pratikler içerisinden çıkarılan bir anlam üretimi ile bu sayede bütünleştirici bir etki altına girmemekte ancak belirli bir hareket sürecine dahil olarak, bu hareketin bütünlüğünü

sağlama hususunda hemfikir ve birleştirici olabilmektedirler. Dolayısı ile Kadıköy’de ortaya konabilen hakim kimlik ve bu kimliğin yine parmakla gösterilen karşıtlığı böyle bir sistem içerisinde var edilebilmektedir.

Castells seçkinlerin yalıtılmış konumlarını, ‘akışlar uzamının, elitlerin çıkarlarını küresel çaptaki akışlar uzamının işlevsel makro ağlarına yansıtan kişisel mikro ağlardan oluştuğu varsayımını ileri sürerek’ ifade etmektedir (Castels, 2013a, 553). Yani bir bakıma akışlar uzamında seçkinlerin hakimiyet alanlarının dışa yansımaları, uzamsal olarak dışarıda kalanlara yalıtılmış ancak kendi aralarında son derece sıkı bağlantıların olduğu bir mekansal ilişki şemasını barındırmaktadır. Bu şema içerisinde ağın odak noktaları etrafında ‘sanat, kültür ve eğlence kompleksleri’ örgütlenerek diğer uzamlara seçkinlerin ‘sembolik örgütlenmelerini’ aktarmaktadırlar (Castells, 2013a, 553).

Moda’da mülakatçıların öne sürdüğü başka yerlerden farklı olma duygusu ve bu bağlamda ortaya konulan, sanat ve kültürel etkinliklerin baskın vurgusu, kendi sembolik uzamını bu bağlamda daha alt birimlere dağıtmaktadır. Moda’nın sunduğu fiziksel kent imkanları, yüksek yaşam standartları, eğitim ve kültüre erişim endeksinin yüksek olması, yeşil alandan faydalanma imkanının diğer yerlere göre fazla olması veya erişim imkanlarının kullanıcıya sunduğu özel olma duygusu bu bağlamda buna uygun olan diğer ağlarda da yapabileceğimiz bir dizi benzerliği sunmaktadır. Bu benzerlikler aynı Kadıköy’e yerleştiğimiz zaman ‘Avrupa’daki gibi jogging yapabilme, eğlenebilme, diyet yemek yeme ve geleneksel söylemden uzak daha rahat hareket edebilme’ hakkını kazanmamız anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Bauman’ın ortaya koyduğu küresel mesafeler ve yakınlık arasındaki ilişki tam tersi yönde de çalışmaktadır. Yani küresel mesafelerle güçlü bir şekilde bağlantılı olan mekan ve bölgeleri, fiziksel olarak yakın ancak sosyo ekonomik açıdan uzak insan ve yerler karşısında somut ve büyüyen bir yerel bağlantısızlık duygusunun ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır (Stephen Graham ve Simon Marvin, akt. Bauman, 2017b, 133). Bir bakıma bir yandan arınmışlık duygusu pekiştirilirken öteki taraftan bu duygu ağ örgütlenmesinde de bir yere oturtulmaya çalışılmaktadır.

Bir diğer açıdan Moda’da mekansal hafıza, eylemlerin ortaklaşa yapılması ile anlam kazanan bir birarada olma durumu üretmektedir. Bu bağlamda kültürel bir

paydaşlığın, modern yaşamı simgelemesiyle, katı toplumsal normlardan ayrışmasını ifade etmektedir. Burada bulunmak bu mekanı paylaşmak, burada görülmek ve birlikte orada olmak olgusu ayrılmış olan bu mekanları kültürel, dilsel, inançsal, ideolojik ya da diğer farklılıklara rağmen bir kaynaşma ortamı inşa etmekte ve Bauman'ın seçkinlerin bir arada olma tavrı ile ilgili olarak belirttiği gibi '*birlikte yol alma duygusu*' mekanda uyandırılmaktadır (Bauman, 2017b, 154). Mekan ile olan ilişki ilk bakışta, bir grup ya da bir topluluk hareketi olarak değil küresel bir düzlemde inşa edilmiş oturaklı bir kültürel nezaketin hal ve hareketlere yansımış hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda mekanın birleştirici gücü alışlagelmiş yakınlık ilişkilerini oluşturan, akrabalık hemşerilik gibi bazı faktörleri daha az içermektedir. Kadıköy'de direk olarak bir ortak kültürel duruş ve ona bağlı olarak gösterilen bireysel yakınlıklar söz konusu olmaktadır. Yakınlık ilişkisi daha çok benzerlikler üzerine kurulmaktadır. Bir bakıma ortak zevklerin, kaygıların, görüşlerin ve düzen beklentilerinin küresel düzlemde kendine daha rahat ittifak bulabildiği bir mekan bağlamıdır.

Mülakatlarda diğer bir cevap ise, kentsel mekanın kullanım şeklinin kamusal ve özel arazi kullanımlarıyla özelleşmesi durumunu ifade etmektedir. Bu konuda Bauman, network toplumunun kentsel mekana olan en büyük etkisinin mekanı ağlar etrafında örgütlenmesini kolaylaştıracak yeni kentsel biçimlenmelerin ortaya çıktığını öne sürmektedir. Kulüpler gibi kesin kuralları olmayan bu yeni formlar, kentsel mekandaki kamusal alanın varlığına etki ederek, üzerinde bir takım değişimler yapmaktadırlar. Bu bağlamda Bauman kentsel düzlemde Cornelius Castoriadis'ten alıntılanarak '*özel/kamusal agoralar*' olarak tanımladığı kamusal alanların, bireyleri kamusal düzeleme taşıyan ve ortak bir görüş belirleyebildikleri bu uzamların, seçkin toplum tarafından kontrol altına alınmasını buraların satın alınması durumu ile karşılaştığını belirtmektedir (Bauman, 2016, 29). Bir bakıma anlamı değişen kamusal mekanlar birer tüketim mahaline dönüşmektedir. Bu bağlamda tüketimin arttığı mekanlar direk ya da dolaylı olarak sermaye ve piyasa ağının etkisinde gelişim imkanını kontrol altında tutularak bulabilmektedir.

Bauman'ın güvenli tüketim mekanlarından kastı elbette ki alışveriş merkezleri gibi sınırları ve kullanıcıları belirli olan yerlerdir. Bu tüketim mekanları bir bakıma giriş ve çıkışın kontrol altında tutulabileceği, hangi işlemlerin yapılması gerektiğinin bilinebileceği çok boyutlu mekanlardır. Seçkinler Bauman'ın ifade ettiği

üzere *'kendi rahatlarından ve yalıtılmışlarından vaz geçmemek üzere bol para ödemeyi göze alabilen kişilerden'* oluşturmaktadırlar (Bauman, 2016, 30). Kamusal alanın kentlerin farklı toplumsal yapı ve sınıflardaki bireylerin karşılaşması ile oluşan sosyal ortamda bireyler daha fazla karşılaşma, bir araya gelme ve bu bağlamda farklı şekillerde birbirleri ile iletişim kurma becerilerini elde ettikleri yerler olduğu düşünüldüğünde, bu para ödeme eyleminin, gönüllü bir tecridi sağlamakta olduğu ortaya konulabilmektedir. Kültürel, psikolojik ve politik her türlü bağlamdan kaçarak kendilerine özel bir alanda yaşamayı tercih edebilme imkanının bir ürünüdür.

Moda'daki duruma gelindiğinde, yapıların el değiştirme sürecinde, dönüşümünün, konutların barlara ya da küçük ölçekli işletmelere ya da mikro ekonomilere bırakılması şeklinde yaşandığından genel çalışma alanı verilerinde bahsedilmiştir. Kamusal alanların değişimi de bu bağlamda bu el değiştirme sürecinden etkilenmiş ve yerleşimin karşılaşma ve konuşma mekanı olarak görülen çay bahçeleri gibi kamusal alanlarının haricinde çok sayıda işletme faaliyet göstermeye başlamıştır. Bauman'ın alışveriş merkezleri gibi *'özel olarak inşa edilen, özel olarak sahiplenilen ve yönetilen tüketim mekanlarının'*¹⁰², kamusal alanda yaptığı dönüşümü tespit etmek daha kolay ve elle tutulur veriler sunabilmektedir. Ancak Moda'da yaşanan kamusal mekanın dönüşüm sürecindeki gibi tek bir yerde odaklanmayan ve yerleşimin tamamına yayılarak onu belirleyen tüketim mekanlarının yarattığı bir sınır algısı ve sosyal ve kültürel ayrışma ortamı koyduğu açıktır. Alışveriş merkezi örneğinde olduğu kadar açık olmasa da bu tüketim alanlarında mekanın dönüşümü seçkinlerin akışlar uzamında belirlediği semboller etrafında örgütlenmektedirler. Bu bağlamda ticaretin akışı, seçkinlerin yönetimindeki kültürel kodlardan etkilenmekte ve alanın genel kimliği ve kullanıcı kitlesi de bu bağlamda oluşmaktadır.

4.1.4. Network Kentinde Tüketim İlişkileri: Moda Caddesi'nde Teknoloji ve Kentsel Mekan Kullanımı

Castells'e göre ağ toplumunda tüketim ilişkileri, *'verimlilik ve rekabet ilişkileri'* bağlamında, *'küresel sermaye, yönetim ve bilgi ağları'* etrafında örgütlenen

¹⁰² Bauman, 2016, s. 29

yeni ekonomi içerisinde sürdürülmektedir (Castells, 2013a, 624). Ancak tüketim ilişkilerinin asıl belirleyicisi, bu ilişkilere yön veren akışlar uzamından gelen bilginin küresel ölçekteki etkinliği olmaktadır. Hem mevcut tüketim alışkanlıklarını bireyler bazında hem de küresel ölçekte rekabet ilişkilerini etkileyerek tüketim ağlarının örgütlenmesinde etkili olmaktadır.

Tüketim ilişkileri bağlamında düşünüldüğünde Kadıköy’de görülen mikro ekonomik kentsel faaliyetler, küresel ölçekte tüketim alışkanlıklarını yansıtan, yoğunlaştıkları noktalarda bu tüketim kültürünü sembolleştiren ve bir bakıma alanın networkteki tüketim değerini belirleyen yerler olarak ortaya koyabilmemiz mümkündür. Özellikle Moda Senti’nde küçük ve orta ölçekli işletmelerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği, gündüz nüfusunun hafta sonunda yarı oranda düştüğü, hakim bir mikro ekonomik çevrenin varlığının bazı odalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi, bu çevre gıda ağırlıklı tüketim etrafında yoğunlaşan, büyük ve küçük market işletmelerinin de aralarında olduğu bir kullanımı tanımlamaktadır. Çarşı içi alışveriş olarak nitelendirebileceğimiz bu kullanım, Kadıköy’ün İstanbul genelinde yüksek olan AVM içi market alışverişinin yanında¹⁰³ fark edilebilir bir kullanım yoğunluğuna sahiptir.

Çarşı içi alışverişin kullanım yoğunluğunu, kullanıcı kitlesini ve mekanın tüketim ilişkilerini irdelemek üzere mülakatlar yapılmıştır:

‘Yakınlık alışverişte benim için çok fazla önemli ama yakında alışveriş yapacağım yer yok, sinemaya gittiğim Avm’ler Akasya Park ya da yürüme mesafesinde Natulise giderim Avm kültürüm yok ama sinemadan dolayı o sırada alışverişlerimi yaparım. Ama kahve kitap daha önemli ihtiyaçlarımı Kadıköy’de marketlerden alırım, ben hatta Bağdat caddesinde küçük esnafları yaşatmak için balımı falan bizim sokaktaki Balkaymaktan alıyorum. Adam beni tanyor beni görünce balı sarıyor, kaymağım var diyor soruyor Etiler de bu samimiyeti bulamazdınız orada ondan sonra tüm hayat biter (KG1, 26yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)’.

‘Barlar sokağında bir eve çıkmazdım, barlar sokağı Kadife sokaktır burası Moda’nın kalbi, bütün hayat burada akmaktadır, bu ‘Kaybedenler Kulübü’ filmi, onunla birlikte çok popüler oldu insanlar Moda’ya gelip Modalı olmak istemekte. İnstagrama bakın, Moda’ya dair çok büyük bir paylaşım olduğunu görmektesiniz (KG1, 26yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)’.

¹⁰³ Bknz. İstanbul’da yatırım ortamı araştırması, 2014

'Eskiden tramvay, taksi durağına kadar iner, Altyol'dan dolaşır Kadıköy'e giderdi. Şimdi tamamen öylesine konulmuş bir şey hangi nostalji ben anlamıyorum. Sahile inmek mümkün değil artık. Modanın içinde Moda Cami'nin itibaren küçük Moda vardı. Ancak şimdiki ana caddeyi al cem sokağın oraya kadar küçük Moda idi. Kadıköy sahil kısmına kadar küçük derdik. Moda'dan kaçmamıza en büyük etken dondurmacının trafiği kapatmasıdır. Şimdilerde buranın sakinleri değil, yabancılar dışarıdan sürekli olarak Moda'yı ziyaret etmek istemekteler (KG2, 70yaş, erkek, emekli)'

'Sanki Moda'da oturan insan yok ve kafe ve barlardan oluşmuş gibi düşünülüyor Moda. Bu bence mekanı nasıl daha iyi tüketirim düşüncesinin bir ürünü. Burada yaşayan yerleşimcilerin önceliğinin kafeler ve barlar olmadığını tahmin edersiniz. Tamamen dışarıdan gelenlerden para kazanmak için diye düşünüyorum (KG8, 42 yaş, kadın, çalışan)'

'Taşınabilir elektronik eşyalar konusunda ileri hizmet veriyorum. Bakım, tamir veya yükseltme işlemleri için çok sayıda sabit müşterim var Moda'da. Genellikle yükseltme için geliyor insanlar buraya. Geçenlerde bir bayan müşterim telefonundaki bir arızayı gidermek için geldi. Yaklaşık bir iki hafta tamir süresinin olduğunu ve ayrı kalması gerektiğini söylediğimde neredeyse ağlayacaktı. Haberim olmuyor diyor dedi olup bitenden (KG5, 35 yaş, erkek, esnaf)'

'Kadıköy'deki bir kafede bir laf var: bizi bir kahve arkadaş yapmaz iki kahve belki...Bu benim bakış acım birini tanımak için birkaç sefer görüşmemiz gerekir. Sosyal medya tamamen yalan bence bir illüzyon, ben mesela, en son noktada Moda'nın da bir illüzyon olduğunu düşünüyorum, modanın vaat ettiği şeylerin bilincine varıp buna kanan insanlarda var mesela: Adam hafta sonu buraya gelir, barlar sokağında ya da Zeplin bara oturur, sosyal medyada paylaşım üzere bir çekim yapar bir bakıma diğerlerine sınıfsal bir farklılığını böylece belirtir. Aynı şekilde Modalılarla karşılaşmak tanışmak büyük bir mesele olur dışarıdakiler için (KG1, 26yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Moda nasıl bir illüzyon peki neyi vaat etmektedir? Bu illüzyon John Wood'un Hollywood ya da Disneyland'ı tanımlaması gibi, burası bir Disneyland Moda insanların kafasında söyle tanımlanır, yanınızda oturan kişi gey olabilir, HDP'li olabilir, arkadaş ortamında bir araya gelince 'Apo iti' diyemezsiniz ve sosyal çevreniz rahatsız olur bundan hakeza AKP'yi kimse sesli övmez. Çünkü dışlanma ihtimali olabilir, ayrıştırılırsınız. Karşıdaki taraf her zaman başka bir tarafta olabilir (KG1, 26yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

Mülakatçıların tüketim şekillerine dair yaptığı açıklamalar, Moda'nın içerisinde olan ve alana dışarıdan gelen kullanıcılar arasında tüketim konusunda bazı farklılaşmaların yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu ayrım bağlamında, Moda içerisinde yaşayan yerleşimcilerin tüketim ilişkilerini, sosyal etkinliklerini de yakından belirleyen bir yakınlık ve mesafe kavramı üzerinden yaptıkları görülmektedir. Bu açıdan AVM'lerin hem alışveriş yapılan, hem de sinema ve benzer aktivitelerin gerçekleştirilebileceği bir alan olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır.

Konjonktürel ihtiyaçların dışında kalan ihtiyaçlar, daha çok küçük ölçekli işletmelerden temin edilmektedir. Dolayısıyla bu temas bir çeşit yer ile ilişki kurma anlamına gelmekte ve bu sayede bir yakınlık ilişkisinin kurulduğu ifade edilmektedir.

Öte taraftan dışarıdan gelenler için, aynı tüketim ilişkileri mekanın kültürel kodlarının deneyimlenmesi için tüm imkanların keşfedilmesi arzusu oluşturmaktadır. Bu bağlamda dışarıdan gelenler, hemen her yerde aynı olan AVM'lerdense alanın mikro ekonomik tüketim yapısını deneyimlemeyi tercih etmektedirler. Bu açıdan daha önceden öğrenilen Moda'ya dair her türlü kültürel kodun yerinde tatbik edilmesi arzulanmaktadır. Dışarıdan gelenler için Moda'nın kültürel kodları, yerleşim sınırlarının içerisinde girildiği andan itibaren, burada yaşamaya dair ağda ortaya konulan bilgilerin deneyimlenmesinin keşfedildiği ve bir şekilde tadıldığı bir uzam olmaktadır. Dolayısıyla alan ile kurulan ilişki düzlemi, ağın ön gördüğü davranış şekillerini gerçekleştirilmesi ile sağlanan yüzeysel bir yakınlık olmaktadır.

Bu yakınlık içerisinde mekanın tüm verileri tüketilerek, deneyimden alınan haz daha da arttırılmaktadır. Bauman, esasında yalnız bir eylem olan tüketimin, kalabalık ile ve bu tüketimi yapmak için hevesli biraradalıkla gerçekleşmesinin, bu zevki yoğunlaştırdığını ve yerin imkanlarının sonuna kadar kullanılabilmesinin de önünü açtığını ifade etmektedir (Bauman, 2017b, 105). Örneğin Moda'dan bir fotoğraf paylaşmak, paylaşılan fotoğrafın çok hızlı bir şekilde tepki alması, sadece orada bulunma durumunun ilan edilmesi değildir. Aynı zamanda kaçak yollardan ve tüketimin sınırları kaldıran geçiş izni ile farklı bir ağın içinde olmanın ya da olmak istenen ağın bu olduğunun tebliğ edilmesi daha doğrusu bireyin bu halinin meşrulaştırılmasıdır. Bir şeyler paylaşmak, aslında orada olmayan dışarıdakileri anlık olarak o yere aitmiş hissi ile birbirine kenetlemektedir. Bu bağlamda Moda belirli bir düzlemdeki imajları satmaktadır. Bu imajların muhataplarının kim olduklarından daha çok imaj ile adapte olabilme yetisi daha önemli bir soru haline gelmektedir. Bu durum Kadıköy'ün kültürel kimliğinin meşruluğunu arttıran bir eylem olmaktadır.

Mekanın bu tüketim durumuna tepkisi ise, akışların bu yönde örgütlenmesi ile tüketilebilecek mekan verilerinin her gün sayıca daha da arttırılması olarak kendini göstermektedir. Bu çerçevede sıradan küçük ölçekli işletmeler sırf bu alan içerisinde olduklarından, daha özel bir anlama kavuşmuş olabilmektedirler. Bir başka şekilde

yeşil alan imkanı gerçekte fiziksel olarak deneyimlenebilecek yegane yerlerden biri olan Moda'nın dinlenme alanları, efkar dağıtmanın ya da form tutmanın yegane mekanı olabilmektedirler. Aynı şekilde mülakatlarda geçen tramvay hattının, nostalji olarak eskide gitmediği bir güzergahtan gitmesi muamma bir durum olabilmektedir.

Urry, mekânın kültürel değerini diri tutabilmenin yolu olarak, '*canlandırıcı çeşitli ritüellerle pekiştirilmiş belirli bir kolektif bellek yapısına*¹⁰⁴', ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir (Urry, 1999, 215). Bu bağlamda düşünüldüğünde Moda'da geçmişte güzergahı ve kullanım amacı bu şekilde olmayan tramvayın kültürel bellek açısından önemi onu estetik eğilimlerce sonradan uydurulmuş olmaya itelemekte olduğu söylenebilmektedir. Bir yere ve tarihe oturmayan kentsel mekanlar ve eylemler bu açıdan ağ uzamının varlığının en iyi görülebileceği alanları ifade etmektedirler.

Tüketim ilişkileri üzerinden bireyin ağ toplumunda değişen anlamına yeniden değinmekte bu noktada yarar vardır. Bauman postmodern koşullar altında bireylerin '*tüketici ve oyuncu olarak inşa edildiklerini*' ve dolayısıyla bu niteleme içerisinde kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmelerinin beklendiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda tüketici ve oyuncu bireyin bir takım benzer davranışlar gösterdiğini açıklamaktadır. Bu davranışlar arasında bireyin akışlar uzamını sıkı bir şekilde takip ederek, ağdaki her uyarana karşı alıcı ve deneyimleyici olarak tetikte olmasını, değişmeyi ve dönüşmesini engelleyecek bağılıklarının ve bağımlılıklarının olmaması gibi durumlar ilk etapta dikkati çekmektedir (Bauman, 2014, 212).

Bauman'ın ortaya koymuş olduğu birey tanımı, hızla değişen ağın akışlar uzamına kendini adapte edebilme durumunu yakından ilgilendirmektedir. Ağın değişen örgütlenmesi ve akışların sürekli farklılaşan çıkar ve pratiklerinde, birey akışlar uzamında bulunduğu uzam içerisinde bir oyuncu olarak var olmakta ve değişen süreçte adaptasyonunu bu şekilde kurmaktadır. Öte taraftan ise, ağ içerisinde aynı akışlar uzamını kullanma becerisini, bir tüketici olarak var olarak içinde bulunduğu uzamda kendi kalıcılığını sağlamak ve anı en hızlı ve doyumlu şekilde yaşamak için kullandığını da görmekteyiz. Bir bakıma tüketiciler, hem ağdan gelen bilgiye cevap

¹⁰⁴ Urry, 1999, s.215

verme, hem kendi konumunu belirtme hem de daha fazla bilgi ile ağda daha aktif olma durumlarının deneyimlenebildiği kimlik alanı olmaktadır.

Başka bir açıdan dışarıdakilerin mekanın kültürel kodlarını bu şekilde tüketmeleri karşısında, içeriden kendilerinin ötekileştirildiğine, siyasi iktidar baskısının bu bireyler üzerinden kurulmaya çalışıldığına ve dahası dışlanmaya çalışıldıklarına dair ifadeler mülakatlarda yer almaktadır:

'Herkesin burada Moda sahilinde oturma hakkı vardır ancak kimsenin bozgunculuk yapıp başkasını rahatsız etme hakkı yoktur. Bazen sahildeki kayalıklarda oturanlar, doğulu bir türkü açıyor, etrafa sataşılıyor, uzaylı gibi bakıyor insanlar... ancak görmezlikten gelmek zorunda kalır, birlikte yaşamak istemezsin (KG1, 26 yaş, erkek, satranç ve spor öğretmeni)'

'Moda daha rahat dolaşılacak bir yerdir. Dükkanlar, barlar bunlar bir de varoşlar eline bir torba bira alıp içenler yüzünden cılkı çıktı. Burası sporcuların yelkencilerin kürekçilerin ve balıkçıların mekanıydı. Şimdiki gençleri ise Moda'da sahilde rahat bira içebilmeleri ve kafelerde saatler öldürmeleri daha fazla özgürlük dedikleri için onların çok fazla hoşuna gidiyor. Çocukların deşarj olabilecekleri bir saha yok ancak onun yerine onlara ikram edilen böyle sıkıntılı alanlar var. Çengelköy ya da Üsküdar da davranmadığı gibi davranabiliyor burada bu insanlar. Geldikleri yerde sıkılan çocuklar rahat bir ortamda daha çok gevşiyor. Kafeden başka rahatlama alanı olmayan çocuktan beklentiniz çok sınırlıdır. Eskiden moda plajında yüzme yarışları olduğunda iskele çökecek sanırdık bu gelenlerin yüzde onu yüzenlerin yakını geri kalanı seyir amaçlı gelirdi (KG2, 70 yaş, erkek, emekli)'

'Moda'nın son yıllarda gençler tarafından rahat alkol alınan bir yer olarak benimsenmesine, her yerden gencin buraya gelmesini ve 'rahat' dedikleri ortamın, saygı sınırlarını aşarak, diğer insanları rahatsız etmenin de onların da hakkı olduğuna inanarak davranmalarına neden oluyor. Kolay kazanç mı denir yoksa gereken onarımı yapacak kadar desteği resmi makamlardan bulamadıklarından mı denir, pek çok köhne mekan (daire olarak konut olamayacak) hızla bara dönüştü, ruhsat aldı ve dönüştükçe de etrafındaki konutlar aynı hızla boşalmaya başladı. Gece gürültüden, kapıların önüne tüneyen gençlerden rahatsız oluyoruz. Rahat dedikleri şeyi yanlış anlıyorlar (KG8, 42 yaş, kadın, çalışan)'

'İnsanlar çok yalnız geliyor burada bana. Modalılar ile Moda'ya gelenler arasındaki fark, daha aşırı davranmaları, sanki hiçbir yerde bulamadıkları bir aidiyeti burada bulamaya çalışıyorlar. Ama bence çok yalnızlar ve bağırup çağırılmaları, gürültü yapmaları, etrafta kırıp dökmeleri hep bundan (KG7, 30 yaş, erkek, parttime çalışan)'

'Geçenlerde burada (Karga) toplandık, çekirdek arkadaş grubuyla 23.yılımızı kutladık. Kendimizi yabancı hissediyoruz şuanda mesela hani şimdi ki nesil bize dışlıyormuş gibi geliyor. Kadıköy'de öyle bir kalabalık var ki, yürünmüyor artık. Sokakta bir kalabalık var, bu gençler için çok güzel bir şey belki ama o kalabalığın içi

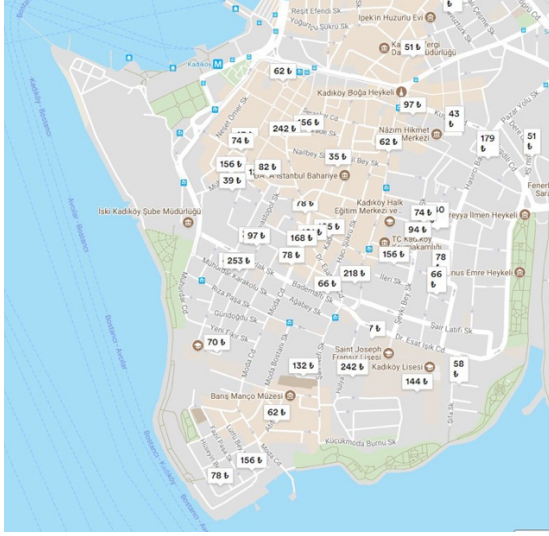
*dolu değil. Bir şey üretmiyorlar, buraya sadece içmeye geliyorlar, kültür olarak hiçbir şey yok*¹⁰⁵.

Moda'da dışarıdan gelenlerin, kültürel kodları paylaşmayan, onları ahlaki bir değer niteliğinde görmeyen ve bu sayede kendilerini tahakküm altında olmaktan kurtaran bireylerin davranışları bu bağlamda Bauman'ın söyledikleri ile anlamlı bir uyum içerisinde olmaktadır.

Bauman'ın ortaya koyduğu birey, geçmiş ve gelecek mefhumları üzerinde düşünmek yerine anı yaşayan, sürekliliği olmayan ilişki ağları içerisinde bir bakıma parça parça yaşayan ve kendi içinde olup biten bir yaşam sürecini benimsemektedir. Dolayısıyla bu yaşam sürecinde yükümlülükler ahlak temelleri ve sorumluluk duygularının etrafında, kalıcı bir karşılıklı anlaşma gerektirecek şekilde yapılması gereken diğer şeyler gibi reddedilmektedir. Bu açıdan Bauman insani ilişkilerin büyük bölümünün hatta en temel olanlarının ahlaki yargı nesnesi olmaktan çıkarıldığını söylemektedir (Bauman, 2014, 214-5). Bu bağlamda kendi dışında misafir olduğu bir alanda daha rahat davranma özgürlüğünün tadılması isteğinin gerçekten yaşandığını bilmek düşündürücü olmaktadır.

Moda'nın kültürel kodlarına erişimin bu denli fazla olmasının ana nedeni, ağ toplumunun da önemli bir etkileşim alanını oluşturan enformasyon teknolojilerinin kullanılması olmaktadır. Moda enformasyon teknolojilerinin yakından kullanıldığı bir zemin olarak yaşamın neredeyse bu alanlar üzerinden tayin edildiğini öne sürebileceğimiz bir tüketim zeminini var etmektedir.

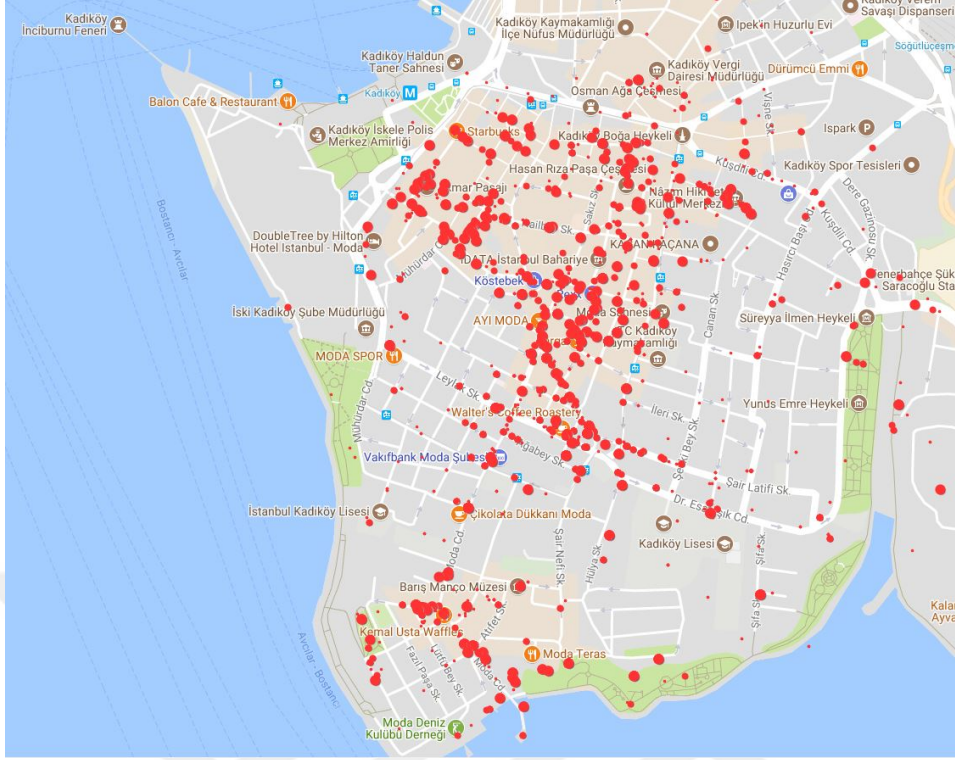
¹⁰⁵ <http://www.gazetekadikoy.com.tr/roportaj/90lar-turkiyeye-bir-daha-gelmez-h9872.html>, erişim:10 Ocak 2018

Şekil 4 Moda Senti Günlük Kiralık Dairelerin Dağılımı¹⁰⁶

Enformasyon teknolojileri temelli tüketim zeminlerinden biri olarak Airbnb, dünyanın her yerinden günlük olarak daire kiralama imkanını bireylere bir hizmet olarak sunmaktadır. Bu tüketim alanı içerisinde, Moda sahip olduğu yüz ölçümüne göre diğer pek çok ilçeden daha fazla ilan sayısına sahip olarak ön plana çıkmaktadır (Şekil 4). Bu bağlamda alanın satılık veya kiralık konut ihtiyacının normalden fazla olması, dışarıdan gelenler tarafından tam bir Modalı olma deneyiminin paylaşılması gibi çekici etkenler bu durumda etkili olduğu düşünülebilmektedir.

¹⁰⁶ Airbnb.com haritaları kullanılarak hazırlanmıştır, erişim: 9 Şubat 2018

Şekil 5 Moda Semtinde Tüketim Alanlarının Dağılımı ve Fotoğraf Paylaşım Oranları¹⁰⁷

Şekil 5’de Moda’da yer alan yeme içme, alışveriş mekanları Foursquare uygulamasına yüklenen fotoğraf sayıları ile orantılanarak verilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere Moda küçük ve orta ölçekli işletmelerin yoğun olarak bulunduğu ticaret akslarını barındırmaktadır. Noktaların yoğun olduğu yerlerde, özellikle Moda Caddesi’nin üzerinde, Küçük Modaburnu’nda ve özellikle kafe ve barların olduğu yerlerde çok sayıda fotoğraf paylaşımı yapıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda teknoloji uygulamalarının Moda’da olduğu gibi, viral bir şekilde networkte yayılan yere dair paylaşımlar sunması, yer ile doğrudan fiziksel bir temas sunmayan ve bu açıdan da yerin yerelliği üzerinde dönüştürücü etkileri olan bir kullanıcı kitlesi üretmektedir. Söz konusu kitle, Moda’nın kültürel kodları ve kendi aralarındaki mesafeyi, akışlar uzamı üzerinden kurdukları yakınlıkla aşmaktadırlar.

¹⁰⁷ Foursquare’de 2018 Şubat’da paylaşılan yemek, kafe ve kahvaltı işletmeleri ile alışveriş ve eğlence mekanlarının paylaşım oranlarına göre Googlemaps üzerine işaretlenmesi ile elde edilmiştir. Daire büyüklükleri fotoğraf paylaşım oranı ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda sınıflandırma 0-50; 51-300; 300 ve üzeri şeklinde sıralamaya göre artan büyüklüklerle yapılmıştır.

Örneğin yerleşim hakkında fikrini beyan etmek, o yer ile bir aidiyet kurma alanını ve bu alan içerisinde yaşanan bir zorlama katılım duygusunun daha çok sahiplik üreten paylaşım ile ilan edilmesini gerektirmektedir. Enformasyon teknolojilerinin bu toplumsal hareketteki rolü son derece önemlidir. İki yönlü olarak çalışmaktadırlar: İlk olarak network akışkanlığını dinamik tutarak kimlikler üzerinde devamlı olarak yükleme yapılması gereken bir imaj üretmektedirler. Yani network mekanının koşullarını sürekli olarak somut verilerle kullanıcıların gözüne iliştiirerek, bazı özel konumdaki kimlikleri henüz dışarıda olanlar için çekici hale getirmektedirler. Bu süreçte bu kimliğe dahil olduğunda neler yaşanabileceği bireyin hayalini inşa edecek düzeyde netleştirilmektedir.

Bu bağlamda Castells, enformasyon teknolojileri ve etki ettikleri toplumsal yapının dönüşüm süreci arasındaki ilişkinin karşılıklı bir etkileşim içerisinde gerçekleştiğini öne sürmektedir (Castells, 2013a, 630). Aynı tartışma çerçevesinde, Tomlinson enformasyon teknolojisinin etkilerini televizyon üzerinden sınıadığı bir açıklamasında, bireyleri birbirine yaklaştırması durumunu, enformasyon teknolojisi aracılığıyla üretilen bir yaklaşma durumu olarak nitelemektedir. Bu yaklaşma, hem hayata dair aradaki *'kültürel ve ahlaki mesafeyi'* kaldırırken, hem de bireyleri birbirlerine kenetleyen durumun nasıl gerçekleştiğini sorgulanır hale getirmektedir (Tomlinson, 2013, 249). Bu durumda mekanın enformasyon teknolojileri ile tüketim zemininde görüldüğü gibi teknik bir üretim olduğunu düşünmek yerine, Castells ve Tomlinson'dan hareketle mekan ve ağdan gelen bilgi arasındaki etkileşimi görmekte fayda vardır. Tüketim mekanlarından yapılan her paylaşım içerisinde kişisel ilişkilerin de bulunduğu ağ örüntüleri ortaya çıkarmaktadır. Örneğin en fazla paylaşım yapılan noktalar sayıca çok kişinin gitmesinin yanında, ağda o yerlere dair oluşan kültürel kodların bireyler tarafından alınıp sentezlenerek yeniden üretilmeleri sürecini de göstermektedir.

4.2.NETWORKTE ARADA KALMAK: FATİH ÖRNEĞİ

Network bir yandan küresel finans ve piyasaların odağında, enformasyon kaynaklarını ve her türlü teknolojik gelişimi ellerinde bulunduran, iktidar ağlarına yakın ve fiziksel yerleşim açısından son derece gelişmiş kentsel standartlara sahip ağ odakları üzerinde konumlanan kentler sunabilirken, diğer taraftan networkün akışlar uzamından gelen olumsuz değerlendirmelere mahkum edilmiş, kendi iç sınırlarından dışarı çıkılması mümkün olmayan, networkün ekonomik, siyasi ve kültürel kodlarının uzağında dışlanmış yerleri de var etmektedir. Bu iki ayrı kutup arasındaki solid bir ayırım yapmak mümkün olmasa da aralarındaki etkileşim zaman zaman sınır ihlallerinin yapıldığı ve ortaya her iki kutbun da özelliklerinin birbirine karıştığı, kendiliğinden bir dönüşüm yaşamış ve hatta mevcut hali çarpıtılmış olan ‘arada kalmış’ kent formları meydana getirmektedir. Ters bağlantılar olarak nitelendirebileceğimiz bu durumlar, ortaya koydukları üst üste binmelerle küresel ve yerel, içeride olan ve dışlanan yerler arasında bağlantı kurmaktadır.

Networkte arada kalma durumunun irdelendiği çalışma alanı olarak, Fatih ilçesi, İstanbul’un tüm farklılıklarının bir arada görülebileceği bir havuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu havuz içerisinde networkü anlamaya çalışmak, eski kent merkezini ve tarihsel bellek ağları ile enformasyonel seçkinlerin kentsel düzlemdeki müdahalelerini, yerellik ve güven ilişkisinin iktidar ağları ile bağlantılarını, aidiyet zeminin ‘inanç’ ekseninde kurulduğu cemaat oluşumlarını görebilmeyi gerekli kılmaktadır. Bunun yanı sıra ağdan dışlanan ve kendi marjinal sınırlarını inşa eden ötekiler ile ağa yaptıkları sızıntının ortaya çıkarılması ağa bakış açısını değiştirerek üst üste binen ağı görebilmeye imkan vermektedir. Ayrıca bireysel ilişkiler ve ağın anlamlandırma ve tüketim sürecini anlamak için ilçenin networkteki bilgi akışının, geçmişi ve geleceği, mekanı ve üst mekanı, içeriği ve dışarıyı ayırt edilemeyecek kadar yakınlaştırıp, bir yandan da birbirlerinden zıt anlamlar barındıracak kadar ayrıştırarak inşa ettiği bir alışverişi irdelemek önemli olmaktadır.

Bu bağlamda Fatih ilçesi networkte arada kalmış bir yer olarak çalışmada kabul edilerek irdelenmektedir. Networkte arada kalmak hem networkün içinde olma durumunun hem de networkten dışlanma durumunun bir arada görülebileceği bir yapıyı bir yandan var ederken öte taraftan tahmin edilemeyecek şekilde networkten

dışlanan bazı yerlerin ters bir bağlantı ile tam da networkün kendisi olduğu metamorfoz geçirmiş bazı network durumlarını da beraberinde getirmektedir.

Fatih ilçesinin kentsel mekan kullanımı network kenti bağlamında hem veriler hem de mülakatlar yardımıyla çalışmada irdelenmektedir. İlk olarak mekanın ilçede fiziksel ve sosyal kullanım koşullarını belirleyen kentsel dinamikler tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda merkezi iş alanları, eski kent merkezi, kentsel dönüşüm alanları, kültürel sermayeler, ibadethaneler, idare birimleri ve eğlence merkezlerinin dağılımı belirlenerek kentsel mekanın işleyiş şeması çizilmektedir. İlçe genelinde ve çalışma alanları özelinde toparlanan istatistiki bilgiler, gazete dokümanları ve diğer yayınlar ile ilçenin ekonomik, siyasi ve kültürel bağlamları hakkında detaylı bilgi verilerek mülakatlar ve değerlendirme ile irdeleme sürdürülmektedir.

Bu açıdan çalışma alanlarının tayininde hem direk olarak, networkün içinde ve dışında olma durumlarına atıfta bulunan yerlerin varlığı araştırılarak yer seçimine karar verilirken, ters bağlantıların kurulduğu alanlar da bu bağlamda çalışmada irdelenmektedir. Diğer taraftan çalışma alanlarının tayininde seçkinlik, arada kalmışlık ve dışlanma gruplarından örneklerle yerlerinde derinlemesine mülakat yöntemi tekniğiyle analiz edilerek çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda çalışma, Balat Mahallesi (Çarşamba Sementi), Aksaray Mahallesi ve Fevzipaşa Caddesinde 11 mülakat ile toplamda 18 saatlik görüşme, resmi istatistik, dokümanlar ve yayınlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılan kişiler de bir genellemeye gitmek yerine daha çok oturdukları bölgeler ile yakından alakalı olacak şekilde yapılmıştır. Mülakatçıların profili şu şekildedir:

- FG1, 36 yaş, erkek, yazar
- FG2, 25 yaş, kadın, öğrenci
- FG3, 45 yaş, erkek, sahaf
- FG4, 50 yaş, kadın, ev hanımı
- FG5, 55 yaş, erkek, öğretmen
- FG6, 75 yaş, erkek, akademisyen
- FG7, 45 yaş, erkek, yönetici
- FG8, 27 yaş, kadın, öğrenci
- FG9, 22 yaş, erkek, öğrenci
- FG10, 40 yaş, erkek, işletmeci
- FG11, 35 yaş, erkek, memur

4.2.1. Fatih İlçesi Genel Verileri ve Çalışma Alanı Tanımı

Fatih ilçesi İstanbul'un Avrupa yakasında tarihi yarım ada olarak adlandırılan, kent merkezinin ilk kurulduğu ve geliştiği kabul edilen bölgenin tamamını kapsayan yarımada üzerinde bulunmaktadır. Kuzeyde Eyüp, kuzeydoğuda Haliç, güneyde Marmara Denizi, batıda Zeytinburnu ve kuzeybatıda Bayrampaşa ilçeleri ile komşu olarak tarihi yarımada, Fatih sur içi denilen bölgede yer almaktadır. Bulunduğu konum itibariyle İstanbul'un ulaşımını sağlayan Fevzipaşa Caddesi, Vatan Bulvarı ve Millet Caddesi gibi önemli üç ana caddenin de geçiş güzergahında bulunmaktadır. Aynı zamanda güneyde Kennedy Caddesi sahil yolu olarak Sirkeci'yi Bakırköy'e bağlamaktadır (Şekil 6). Bunlar dışında tramvay hattı Karaköy, Atatürk havalimanı ve Esenler Otogarına ulaşım imkanı sunmaktadır¹⁰⁸.

Şekil 6 Fatih İlçesi Konum ve Ulaşım Haritası¹⁰⁹

İlçe eski kent merkezi etrafında önemli idari birimlerin merkezlerinin, borsa ve piyasaların, ticaret ağlarının, teknokrat, bürokrat ve entelektüel kesimin yerleşimlerinin olduğu bir kentsel ağ düzleminde konumlanmaktadır. Aynı zamanda

¹⁰⁸ <http://www.fatih.bel.tr/>, erişim: 29 Ocak 2018

¹⁰⁹ Kadıköy Belediyesi Kent Rehberi kullanılarak hazırlanmıştır, ölçek 1:75000 (2017).

büyük bütçeli kentsel dönüşüm projeleri ve iş birlikleri gibi çeşitlendirilebilecek çok sayıda resmi mikro ağın da merkezinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra kentin marjinal gruplanmaları, kentsel çöküntü alanları, yoksulluk ve illegal yapılanmalar ile yer ile direk marjinal bir ilişki içerisinde olan cemaat ağları dikkati çekmektedir.

Fatih ilçesinin kentsel örgütlenmesinde temel mekansal veriler öncelikle eski kent merkezi etrafında toparlanmaktadır. Eski kent merkezi, Suriçi olarak bilinen, Haliç, İstanbul boğazı ve Marmara Denizi ile çevrili olan, ilk yerleşimin inşa edildiği ve yönetsel organların bulunduğu bölgedir. Kültürel sermayenin önemli bir bölümü burada bulunmakla birlikte, önemli mimarlık eserleri, anıtları ve ibadethaneleri ilçe genelinde oldukça yoğun bir dağılım göstermektedir. Günümüzde alanın fonksiyonu ikametgahtan ticaret işlevine doğru evirildiğinden, hizmet sektörü tarafından kuşatılmıştır.

İbadethaneler etrafında oldukça geniş alanlara yayılan yer seçimleri ile cemaatler Fatih'in bir diğer önemli mekan ağlarından birini oluşturmaktadır. Çarşamba semti bu bağlamda, gerek sosyal yapısındaki gerekse de kent bütünündeki farklılıkları ile dikkat çekici bir yerleşim olarak görülmektedir. Bu bağlamda görünür bir sınır olmadan ilçenin en kapalı ve sınırlı yerleşimlerinden olmaktadır.

Eski kent merkezi dışında ilçe çeperlerinde kentsel dönüşüm alanları ilan edilen Sulukule, Fener ve Balat, Yedi Kule Surları gibi alanlar gelir seviyesinin alt düzeyde olduğu niteliksiz iş kollarında çalışanların çoğunlukla yerleştiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak çöküntü bölgesi kapsamında bir el değiştirme sürecinden geçerek mutenalaştırılan bu alanlar, üzerlerinde tasarruf yetkisi olan iktidar ağları ve el değişikliklerinin neden olacakları değer artışının, soylulaştırmanın ve yerinden edindirmenin farkında olanlar arasında çatışma ortamlarının yaşandığı merkezler olmaktadır. Bunun dışında çöküntü alanı olarak ilan edilmeyen yerlerde ilçenin marjinal yapılanması, sembolik olarak idare ve eğlence birimlerinin yoğunlaştığı Vatan ve Millet Caddelerinin kesişiminde yer edinmektedir. Bu bağlamda yerellik ve yabancılaşma durumları, erişimin en kolay olduğu yerlerde aleni olarak ortaya konulan çeteleşmeler ve yabancı düşmanlığı ile birbirini beslemektedirler. Yabancı nüfusun yoğunlaştığı Aksaray bu marjinal yapının yaşam stratejilerinin görülebileceği bir alan olmaktadır.

İlçe yüz ölçümü 15,6 kilometrekare olup bu alanda 417285 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2016). Fatih ilçesi ortalama olarak İstanbul genelinin özelliklerini yansıtan sosyoekonomik verilere sahiptir. Bu bağlamda ilçe hane halkı büyüklüğü 3.17 olarak İstanbul genelinde 31. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2015). İlçenin eğitim durumu okur yazarlık oranına göre İstanbul ile yakın iken, üniversite ve üzeri eğitim oranı genel ortalamadan yüksektir¹¹⁰.

Fatih ilçesinde ikamet edenler İstanbul'da oturma süresi bakımından çoğunlukla 30-40 yıl arasında bulunurken, 50 yılında üzerinde de önemli bir pay alarak yer almaktadırlar¹¹¹. Siyasi tercih bağlamında referandumda ilçenin yüzde 51,4'ü Evet oyu verirken, yüzde 48,6'sı Hayır oyu kullanmıştır (TÜİK, 2017). Dolayısıyla siyasi olarak resmen tam bir ayrışmadan bahsedilemese de ilçenin imajı muhafazakar kesimin yoğunlaştığı bir alan olarak belirlenmektedir.

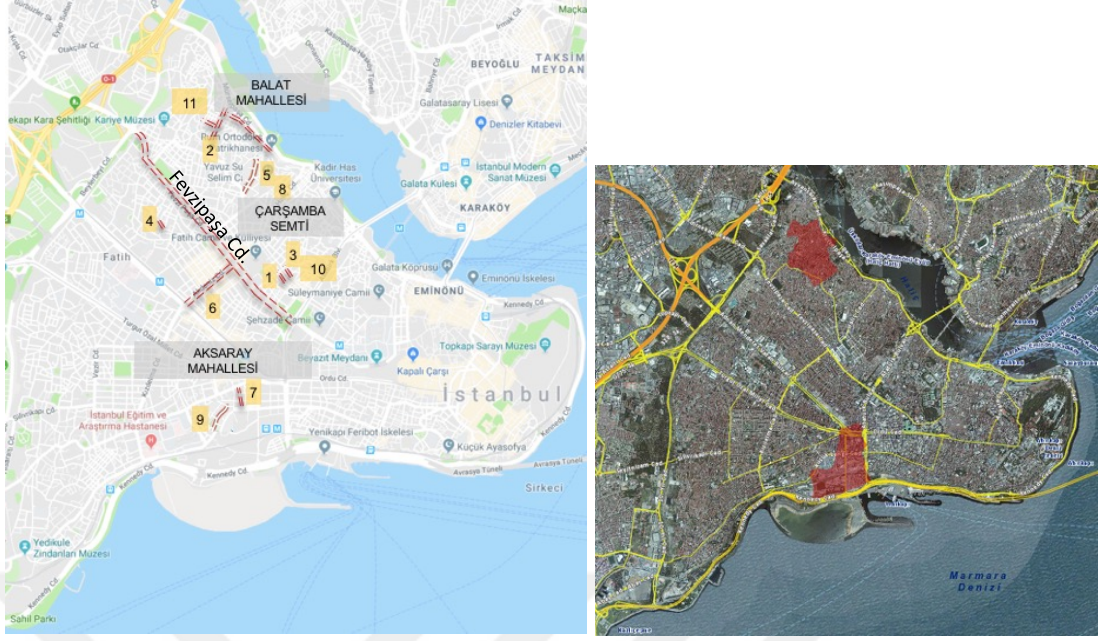
Kentsel yaşam kalitesi ilçede yaşanan konuttan memnuniyet bağlamında orta seviyededir¹¹². Memnuniyetin düşük olmamasında ilçenin ana ulaşım eksenlerinin odağında, hem kara, hem de deniz ulaşımının merkezi olarak işlev görmesi etkili olmaktadır. Erişim konusundaki yüksek imkanlara rağmen, Fatih ilçesinde sokağa parklanma oranı 0,75 ve 1000 kişi başına düşen araç sayısı 89 otomobil olarak belirlenmiştir (2012)¹¹³. İstanbul ortalaması ile karşılaştırıldığında Fatih ilçesinde otomobil sahipliğinin ve sokağa park etme oranının yüksek olduğu söylenebilmektedir. Bu durum kentsel mekanın kullanımında fiziksel olarak yetersizlikler olduğunu göstermektedir.

¹¹⁰ TÜİK, 2016

¹¹¹ İsyaka.org, erişim: 11 Kasım 2017

¹¹² İsyaka.org, erişim: 11 Kasım 2017

¹¹³ İstanbul Ulaşım Ana Planı Hanehalkı Araştırması, 2012 ; İstanbul Otopark Anaplanından alınmıştır.

1 At Pazarı Meydanı Sk.	2 Ayan Cd.	3 İmam Niyazi Sk.	4 Mızraklı Sk.
5 İsmailağa Sk.	6 Akdeniz Cd.	7 Katip Muslahattin Sk.	8 İsmailağa Sk.
9 Abacı Mahmut Sk.	10 At Pazarı Meydanı Sk.	11 Hacı İsa Bostancı Sk.	

Şekil 7 Fatih İlçesi Çalışma Alanları¹¹⁴

Çalışma alanı olarak belirlenen Balat Mahallesinde, Ayan Caddesi, Hacı İsa Bostancı Sokak, Vodina Caddesi, İsmailağa Sokak (Çarşamba Sema¹¹⁵); Fevzipaşa Caddesinde, At Pazarı Meydanı Sokak, İmam Niyazi Sokak, Akdeniz Caddesi ve Aksaray Mahallesinde; Katip Muslahattin Sokak, Abacı Mahmut Sokak'ta mülakatlar gerçekleştirilmiştir (Şekil 7).

Mevcut istatistiki veriler ve Fatih'te kentsel mekan kullanımının ve sosyokültürel ağların açığa çıkarılması ve karşılaştırılabilmesi amacıyla yerleşimcilerle yapılan mülakatlar şu şekildedir:

'Burada yaşamak şöyle bir şey: Küçüklüğümde evimizde kuyudan su çekerdik, babam motor aldığına eve su musluktan gelmeye başladı. Şaka gibi diye düşündüm, musluğu açıyorum ve su akıyor...Hayretim uzun süre sürdü. Burada olan ve diğer

¹¹⁴ Kadıköy Belediyesi Kent Rehberi ve <https://maps.google.com/> haritaları kullanılarak hazırlanmıştır, ölçek sırasıyla 1:20000 ve 1:75000 (2018).

¹¹⁵ Çalışmanın yöntem kısmında da belirtildiği üzere, çalışma alanlarında Çarşamba sema ifadesi mülakatçılar tarafından Balat ve etrafındaki yerleşim alanlarını ifade edebilmek için kullanıldığından çalışmada da aynı şekilde ifade edilmektedir.

yerlerde olmayan bir yaşanmışlık ve hafıza da böyle işte. Geçmişe dair bir metni okuyorsunuz burada. Kodlar, sınıfsal hikaye, politik duruş buranın hayret duyulan bir İstanbul hakimiyeti var (FG1,36yaş, erkek, yazar) ’.

‘Beyazıt Cami ve Meydanı, tramvay yolundan Çemberlitaş’a masal gibi yürüdüğüm yerler var. Meydanın boşluğundan geçerek, sahaflardan yürümeye devam ediyorum. Geçmesem buradan olmaz aynı Kapalıçarşı’da aldığım zevki alıyorum. Sirkeci ve Eminönü hattı gibi burada kendimi anne kucağında hissediyorum. Çünkü sanki her şey oradan çıkmış gibi geliyor bana ve sanki oradan İstanbul başlıyor (FG1,36yaş, erkek, yazar) ’.

‘Dini atmosferi yoğun bir yer olarak tanınır ilçe. Genelde muhafazakar ve mutaassıp kişiler tercih eder. Ama her kesimden insanı görebilirsiniz. Mesela seçim sonuçlarında herkes nerdeyse aynı oranda oy aldı. Kıl payı diyebilirim Fatih için... (FG11, 35yaş, erkek, memur) ’.

‘Fatih’e kolay erişilir ancak herkese nasip olmaz. Burada evi olup da kiraya verip çekip gidenleri anlamakta zorlanıyorum. Tercihleri belki fiziksel çevrenin iyi olması... Ancak çocuğum rahat yürüyemese de kaldırım da, konforlu bir evim olmasa da, dışarı çıktığımda yaşadığım sıkışma hissi sadece fiziksel dünyamda kalıyor. Mekanı dilediğim gibi tüketebiliyorum ve mekan da bunu yapmam için beni teşvik ediyor (FG3, 45yaş, erkek, sahaf) ’.

‘Fiziksel çarpıklıktan ve manevi çöküşünden ilçenin kaçmaya çalışsam da Fatih’ten, inancım ağır basarak her seferinde tahammül etmem gerektiğini söylüyor. Yıllardır içinde bulunduğum karmaşaya alışamıyorum, bazı zamanlar oksijen yetmiyor bana bu ilçede, bazen yabancılar arasında kendimi yalnız hissediyorum ancak her seferinde ayrılığı aklımın bir kenarına not ederek, kalıyorum. Yabancılar da geldi çok fazla kalabalık oldu Fatih, zaten İstanbul’a her yerden ciddi bir göç vardı şimdi Suriyeliler, Afrikalılar ve başka bilmediğim yerlerden de insanlar var. Sakin bir anı ancak Pazar sabahı sadece sabah namazında bulabilirsiniz, arabalar insanlar her yerde, dinlenme alanlarımız oldukça az. Çok az park yeri var Çukurbostan’ın arkasında...(FG4, 50yaş, kadın, ev hanımı) ’.

Mülakatlarda katılımcıların Fatih’i, fiziksel çarpıklık ve yaşam standartlarının zorlayıcılığı bağlamında memnun olunamayan bir yerleşim olarak eleştirdiği görülmektedir. Ancak aynı zamanda sosyal bir statü ve güven ortamı olarak bağlayıcı bir gücünün bu durumu egale edebilmek için yeterli olduğu da ifade edilmektedir. Bu bağlamda, hem tarihsel miras hem de inançlar manevi bir bağlayıcı olarak akışlar uzamının belirsiz ve güvensiz ortamında, bireyi hayatın hala anlam taşıdığına güvenmek ve kişinin yapmakta olduğu ya da yapmaktan kaçındığı şeyin uzun vadeli olmasına inandırmak bağlamında bir aidiyet zeminini inşa etmektedirler. Networkte ortaklıklar tarihten ve coğrafyadan soyutlanmış bir çerçevede kendi uzam mantığında üretilmeye çalışılsa da, yerellikler geçmişin tortularını yanlarında taşıyarak bu ağlarda hantal ancak fiziki çevre ve tarihi geçmiş bakımından ilintili birliktelikler

sunmaktadırlar. Kurulan her aidiyet ağı, daha çok benzeşim ile fazladan ön görülemez eylemle karşılaşma ihtimalini ortadan kaldırmak, daha hızlı hareket edebilmek için tüm yüklerini bırakarak hafiflemeye çalışmaktadır.

Bu bağlamda Fatih networkte iki çeşit yakınlık kurmaktadır. Bunlardan ilki, yakınlığın öz anlamını metaforik olarak koruyan, erişilebilirliğin yüksek olduğu bir küçülme durumunun söz konusu olmasıdır. Bir bakıma Fatih'te olmak 'İstanbul'da olmak' demektir. Bu bağlamda miras olarak kültürel sermayeye yakın olmak bir sosyal statü ifadesi olarak kullanılmaktadır. Fatih merkezi bir konum sunarak, her türlü yönetim, sosyal hayat ve kültürel birim ağlarının etrafında konumlanarak, ağın hareket merkezinde olma duygusunu yerleşimcilerine vermektedir.

İkinci olarak ise, ilçe sınırları dışında da kurulan ağlar ile de önemli bir etkileşim alanı oluşturması diğer bir bağlanma durumunu işaret etmektedir. Örneğin ilçe piyasa ağları, satış ve tüketim konjonktürünü belirleyen önemli bir tüketici kitlesine sahiptir. Bunun dışında işletmelerin yönetici birimleri birbirleri ile daha yakın olmayı tercih ettiklerinden Fatih'te yoğunlaşmakta ve İstanbul'u ilgilendiren yeni ticari fonksiyon ve yatırımlar bu kapsamda buradan yönetilmektedir. Yönetim birimlerine yakınlık gerek işin hızlı ilerletilmesi gerekse de ağa erişimi kısıtlı olanlar için eylemler vb. etkinliklerle seslerinin duyurulması açısından önemli olmaktadır. Uzamlar arasındaki görece kolay irtibatlarla ilçe, networkün akışlar uzamı içerisinde küresel güç merdiveninde ağlar ile en fazla bilgi yayan ve şekillendirenlerin konumuyla belirleyici olmaktadır.

4.2.2. Network Kentinde Yakınlık İlişkileri: Meşrulaştırıcı Kimlik Bağlamında Fatih

Kentsel düzlem içerisinde fiziksel ve sosyal yapıyı sıkı bir şekilde saran ağ sistemi bazı noktalarda yönetim ve üst hiyerarşi noktalarına birebir yakın olmasını sağlayan ayrıcalıklı bazı ağ konumlarını kapsamaktadır. Network kentinde hareket edebilme imkanına en fazla sahip olanlar ve onlar çevresinde inşa edilen ağlar, kısmen geçirimsizliği olan ancak aynı zamanda sınırı kolaylıkla tayin edilemeyen mekansal bir düzlemi üretmektedirler. Bu bağlamda ağın üst hiyerarşisine, yönetim ve sermaye

bağlantılarını izleyerek ulaşmak ağların inşa sürecini anlamlandırmak bakımından akla gelen ilk alternatif olmaktadır. Ancak bunun dışında kentsel düzlem içerisinde bu ağların diğer alt gruplarla da teması izlenerek ağın aldığı şekiller ve geçirdiği dönüşüm süreçlerinin izlenmesi konunun irdelenmesi daha geniş bir ağ perspektifi sunmaktadır.

Bu bağlamda Fatih ilçesinde ağın üst hiyerarşisindeki grupların mikro ağları ve bağlantılarının, birbirlerine ve netwerke temas ettikleri noktalar, kentsel mekanı ve sosyal yapıyı etkilemesi bağlamında çalışmada irdelenmesi gerekli görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda Fatih ilçesinde Fevzipaşa Caddesinde mülakatlar gerçekleştirilmiştir:

'Osmanlının ilk dönemlerinde Fatih, çoğunlukla halkın oturduğu bir yerken, ulemanın buraya yerleşmesi ve yönetim birimlerinde çalışanlarında bu bölge de yaşamayı tercih etmesi sebebiyle zamanla bürokratların ve zengin halkın özellikle yaşamayı tercih ettiği bir yer haline gelmiştir... Fatih'te özellikle kültürel sermaye olan camilerin etrafında buranın manevi havasını soluyan çok sayıda ünlü insan yaşamıştır. Bugün iktidarın önemli mercilerinde yer alan bu isimlerin büyük çoğunluğu oturdukları yerleri satmamış ancak başka yerlere taşınmak mecburiyetinde kalmışlardır (FG6, 75yaş, erkek, akademisyen).'

'Fatih'in ortası kenarlara açıldıkça biraz taşra kısmı gibi olur: Tepede Hırka-ı Şerif aşağı taraf Rum, ortada Sulukule ve eskiden çingeneler, şimdi bir de kenarlarda Suriyeliler... O güzel yapı dışarı doğru açıldıkça halka halka bozuluyor ancak kültürel kıymeti burayı özellikle entelektüel birikimi olanlar için bir çekim noktası haline getirmektedir (FG4, 50yaş, kadın, ev hanımı).'

'Günümüzde Fatih'te yaşamayı tercih edenler, bu bölgede yaşamayı kendisi için hem manevi besleyiciliği hem de erişim kolaylığı gibi maddi faydalarını gözeterek burada eski binalarda yaşamayı kasıtlı olarak seçen ve bu bağlamda kendilerine Fatih'in doğal ritminden farklı bir ritim tutturan kişilerdir (FG1, 36yaş, Erkek, Yazar).'

'Yerli ve yabancı önemli iş adamlarının pek çok iş yerinin merkez noktası muhakkak Fatih'te yer almaktadır. Çünkü buradan işi yönetmek, diğer kurumlarla irtibata geçmek ve yeni yatırımları takip etmek, piyasadan haberdar olmak ya da dünyaya açılmak diğer yerlere göre daha kolaydır. Burada yaptığınız her iş anında hem müşterileriniz hem de meslektaşlarınız tarafından izlenebilir ve takip edilebilir (FG6, 75yaş, erkek, akademisyen).'

Mülakatlarda daha önce de ifade edildiği gibi ilim adamları, sermaye sahipleri ve bürokratlardan oluşan elit bir kesimin bu alanda yaşadıkları ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda merkez çevresinde kademeli bir sınıflandırma yapılarak, kentsel düzlem bu ağ örüntüsünün içerisine oturtulmaktadır. Merkeze yakınlık temasta kalmanın ve

yönetime yakın olmanın simgesi iken aynı zamanda erişim imkanlarının da üst düzeyde olması ile ayrıcalıklı bir konumu ürettiği görülmektedir. Diğer taraftan manevi bir bağlayıcılık kurularak kentsel ağın içinde yeni aidiyet düzlemleri oluşturulduğu da dikkati çekmektedir.

Öne çıkan merkez ve üst sınıf kavramları doğrultusunda Fatih'teki üst ağ yapılanması Castells'in enformasyonel seçkinler kavramına temas ettiği düşünülerek network kenti çerçevesinde bu kavram bağlamında irdelenmeye çalışılmaktadır.

Akışlar uzamında Castells, toplumların başlıca konumunda *'teknokrat, finansal ve idari seçkinlerin kendi aralarında inşa ettikleri örgütlenmelerin'* kent içerisinde farklı bir sosyal sınıfı oluşturduğunu ve etraflarında buna bağlı bir seçkinler topluluğun ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Castells, 2013a, 551). Ağın bilgi üretimi ve yayılımının, temas ettiği bireylerce karar alma ve icra edilebilirliğinin meydan verdiği karşılıklı etkileşim ortamı düşünüldüğünde, ağ seçkinlerinin toplumsal örgütlenme sürecinin bir ürünü olarak ortaya çıkması olağandır. Ağın merkez ve düğüm noktaları üzerinde ve onlara yakın olacak şekilde seçkinler sahip oldukları mikro ağlarını birbirlerine ekleyerek, kendi uzamları çevresinde yönetsel işlevleri bir 'yönetici seçkinler' grubu ile networke dahil olmaktadır.

Aynı zamanda kendilerini tamamen kentin fizikselliğinden soyutlayarak mecazi olarak merkezde yer almaya devam ederken, yani her türlü yönetim ve bilgi üretimi işlevini geliştirip ağda aktif rol oynayıp, ötekiler tarafından algılanamayacak kadar da biçimsiz veya diğer bir ifade ile görünmez hale de gelebilmektedirler.

Seçkinlerin network kentindeki uzamlarının diğerlerinden ayırt edilebilmesi Castells'e göre (2013a) tek başına sermaye akışı gibi somut verilerin dahilinde gerçekleşmeyecek kadar kompleks bir durumdur. Seçkinler kendi aralarında çok sıkı bağlantılar kurarak, kendi dışında kalanlarla direk bir bağlantı içerisinde olmayan ayrıcalıklı konumu tanımlamaları bu bağları oluşturmalarını sağlayan kültürel kodlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu kodlar içerisinde yönetimin yürütülmesi kendileri için hareket bağlamında bir özgürlük alanı oluştururken, aynı zamanda dışarıda kalanlar için girilemeyen sosyal ve fiziksel sınırları teşkil etmektedir.

Fatih ilçesinde Castells'in belirttiği gibi bir seçkin ağın varlığını ortaya çıkarmak üzere, öncelikle ilçenin siyasi bir toprak zeminin ötesinde geleneksel dünyada bizzat devletin başlangıç noktası ve merkezi konumu olarak kabul edilen durumu ve bağlantıları yazılı kaynaklardan incelenerek ortaya konulmuştur:

'Sur dışına taşan bugünkü İstanbul metropolü ile bu tarihi bölgenin organik bağları, daha önce de Eyüp, Galata ve Üsküdar ile sınırlıydı. İstanbul Osmanlı teşkilatında 'nefs-i İstanbul' (bugünkü Fatih ilçesi), yani şehrin kendisini nitelerken 'bilad-ı selase', yani üç belde, Eyüp, Galata ve Üsküdar idi. Burada haliyle nefsi-i İstanbul yahut 'şehir' ana merkez olarak öne çıkacaktır. Bu bölüm zaten ilk kurulan kadim kenti işaret eder. İlginç olan husus, kentin surlar yoluyla sınırlarının tam anlamıyla belli olmasıdır¹¹⁶.

'Resmi belgelerin deyişiyle 'nefs-i İstanbul', sadece fiziki sınırları ile değil, idari ve hukuki açıdan da bir vahdet oldu. Sarayın ve yönetim alanlarının bulunduğu alan aynı zamanda siyasi olayların da cerayan ettiği merkez konumu kazandı...Fatih Sultan Mehmed payitahtını nüfus nakilleriyle ve büyük imar hareketleriyle yeniden ihya ederken gayrimüslim tebaa için de bazı yeni uygulamaları devreye sokmuş, Ortodoks Patrikliği devam ettirerek, şehre yerleşimi desteklemiş, inşa ettirdiği cami ve medrese ile aynı zamanda İslami bir merkez olmasını sağlamaya çalışmıştı. Şehrin Osmanlı idaresindeki ilk önemli dönüşümü böylece gerçekleştirmiş oldu¹¹⁷.

'Osmanlı Türk yaşam tarzının ve mimarisinin en güzel örneklerinin görülebileceği bir merkez olan Fatih... İlk İstanbul ya da asıl İstanbul olarak bilinmektedir¹¹⁸.

İlçenin tarihi açıdan değeri, her türlü stratejik kararın alınmasının merkezi olduğuna, bu merkezden yönetimin gerçekleştirildiğine ve toplumsal yapı üzerindeki her türlü siyasi, ekonomik ve sosyal verinin bu alanla ilgili olarak alındığına dikkat çekmektedir. Merkezdekilerin davranışları, Castells'in de belirttiği seçkin davranışı ile karşılaştırıldığında, buradakilerin kendilerinin dışında kalanlar için mekanın sosyal örgütlenmesini yeniden tasarladıkları görülmektedir. Bu bağlamda sembolik olarak merkez ilçenin, İstanbul ile bağlanan tüm kültürel odakları, sermaye akış alanlarını ve siyasi karar alma süreçlerini birbirine bağladığı ortaya konulmaktadır. Diğer taraftan ötekiler için bu odaklar etrafında kümelenen yeni gruplar inşa ederek onları da kendilerinden ayıran bir sınırdan tutabilmeyi de aynı zamanda başarmaktadırlar.

¹¹⁶ Canatan, editör: Ortaylı, s.170

¹¹⁷ Canatan, editör: Ortaylı, 2017, s.183

¹¹⁸ Fatih Belediyesi, Fatih Tanıtım Rehberi, 2017

Bu bağlamda Fatih'teki seçkin gruplar iki farklı kategori altında irdelenebilmektedir. Bunlardan ilki kendi varlığını, 'öz İstanbul'u' temsil edecek şekilde diğerlerini ötekileştiren ve tüm kültürel temellerin kaynağına kendini koyan birinci grup seçkinlerdir. Fatih'in kentsel kademelenmesi içerisinde bu grup hiyerarşinin en tepesinde yer almaktadır. Merkezde yer aldıklarından, kendilerini akışlar uzamının yönetiminde yeni ağlar oluşturan bilgi akışının önemli bağlayıcılar olarak görmektedirler. Bağlantılılık durumları onları merkezin dışında kalanlar içinde yeni anlamlar üretecek kadar güçlü hale getirmektedir. Bu nedenle, sınıfsal ayrımlara dayanan veya güvenlik kaygısının neden olduğu bir araya gelme durumlarını kendi dışında kalanlar yani ötekiler için, yerel konumlara çevirmektedirler. Bir bakıma kendi hareket özgürlüklerinin ve coğrafyasız mekanlarının yanında yere bağlanmış yeni kentsel mahaller inşa ederek bir ikiliği inşa etmektedirler.

Seçkinlerin kentsel düzlemi sembolik bir ayrıcalık yaratmak için kullanma ihtiyacı bağlamında, Fatih'te bulunma durumunun benzer bir sosyal ve siyasi biraradalık sunduğu açıktır. Bir arada bulunmak ve eylemlerin buradan gerçekleşiyor oluşu, sadece bu mekanı kullanmak için orada olmak bu bağlamda seçkinlerin mekanlarını nitelendirmelerinin bir aracı olmaktadır.

Bauman seçkinlerin aynı mekanlarda toparlanma isteğini sadece bir aynı yerde görünme arzusundan kaynaklanmadığını öne sürmektedir. Bu durum aynı zamanda birleştirici ağların varlığının tüm diğer dış etkenlere rağmen ortaya konulabilmesini göstermektedir. Yani ortaya konulmak istenen durum seçkin kesimin içerisinde yer almanın bir şekilde sembolize edilmesi ya da Bauman'ın ifadesi ile '*bir arada yol alma duygusunun pekiştirilmesidir*' (Bauman, 2017b, 154).

Bu bağlamda Fatih örneğine geri dönecek olursak, yerleşimde sembolik olarak çok sayıda idari seçkinin şu an orada olmasalar bir konutunun olması ya da bir vakıfın en fazla kullanıcıyı yakalamak üzere toplantılarını Fatih'te düzenlemesi gibi durumlar, erişim veya imkanlarla açıklanabilecek durumlar değildir. Burada ortada duran sosyal ve kültürel ağların odak noktası olarak merkez ilçede toplanmasının önemli etkileri bir statü ifadesi olarak yer almaktadır. Bu durumda sadece sembolik olarak, seçkinlerin ilçede direk yer ile ilişkiye girmeden kurdukları bilgi akışı ve yayılımındaki güçleri,

onları kendi aralarında da güçlü bir birlikte olabilme durumuna kent üstü bir düzlemde yönlendirmektedir.

Bir diğer husus düzen koyma ilişkilerinde seçkinler ve ötekiler arasındaki etkileşim düzlemlerinde görülmektedir. Networkte seçkinler yarattıkları ikili ağ mekanında ötekilerle birlikte yaşamının görünmeyen sınırlarını, tüm diğer olumsuz karşılaşmalarını, hoş olmayan durumlarını ve dolayısıyla ‘kaosu’ manipüle edecek bir sistem olan düzen kurmakla ve kontrol altına almakla ötekiler üzerinde bir güven ortamı inşa etmektedirler. Bauman’ın ‘kaostan düzen çıkarmak’ olarak ifade ettiği bu durum bir bakıma seçkinlerin kendi kültürel kodlarını diğer ağlar üzerinde yayarak belirli bir hiyerarşik düzenin inşa edilmesini sağlamaları sonucu gerçekleşmektedir. Bu bağlamda her türlü sınırın çizilebileceği ve toplumsal kategorinin oluşturulabileceği durumlar bu kültürel kodlar aracılığı ile yapılabilmektedir (Bauman, 2015, 49).

Düzen ilişkileri ile ilgili olarak Fatih’te erken dönemden itibaren görülen kentsel mekanın hiyerarşik bir sınıf düzeninde istimlaki, sosyokültürel örgütlenmenin merkeze yakınlığa göre sağladığı kademelenmeyi ön plana çıkarmaktadır. Bir bakıma ortaya konan düzen ile kentsel mekanda her birey ve yer belli bir kültürel kodun içerisinde yer alması sağlanarak, muğlak olmayan ve bu sayede insanların kafasında belirsizlik ve karmaşa yaratacak her türlü yapı ortadan kaldırılmaktadır. Fatih’in kentsel yapı düzenlemesinde de görülen durum açıkta müphem olan her durumu ortadan kaldırmaya yöneliktir. Örneğin herkesin oturması gereken yerden, yapabileceği işlere kadar bu çerçevede bir belirleme olduğu ortadadır. Nitekim belirsizlik seçkinlerin tahakküm kurma yetkinliklerini de etkileyen bazı olumsuzlukları barındırabilmektedir.

Ancak Bauman’ın değindiği üzere belirli kültürel kodların olması durumu hem seçkin grubun gelecek pratik ve süreçlerini garanti altına almakta hem de ötekileri kendiliğinden kontrol altına alınmalarını sağlayan yeni düzenler inşa etmektedir (Bauman, 2015, 47-49). Bir başka ifade ile düzen kurmak görünmez sınırları olan güvenli yerleşimler inşa etmek ile aynı anlamda olmaktadır.

Seçkinlerin düzen kurmalarını yansıtan bir başka eylem olarak Castells, seçkinlerin kent içerisinde mevcut rant ve arazi spekülasyonlardan uzak, kendi

içerisinde dışarı ile ayrılmış halde olan yaşam alanlarını örnek vermektedir (Castells, 2013a, 553). Bu görüşten hareketle, Fatih ilçesinde bir karşılaştırma yapıldığında, yerleşimde bu tarz kapalı yaşam alanlarının bulunmadığı görülmektedir. Ancak buna rağmen seçkin kesimin orada bulunmayı tercih etmesi, hem yerel ağları kontrol altına alabilecek bir düzlemde ilçeyi görmeleri, hem de mevcut tüm sosyal ve kültürel ağları, diğer iktidar ağları ile birlikte kullanabilme imkanını yerleşimin sunması nedeniyle gerçekleşmektedir.

İktidarlar ağ seçkinlerinden farklı olarak yer ile daha çok temas ederek bu ilişkilerini ağdan gelen kodlar üzerinden ötekiler ile kurdukları tahakküm ilişkileri ile gerçekleşmektedir. Bauman'a göre bu durum, iktidar küresel süreç içerisinde bir yandan akışın içerisinde ve yerle alakası olmayan bir yönetim sürecini var ederken, öte taraftan bu aracılık ile siyasetini son derece yerel ve yerleşik siyasi kurumları ile ötekiler üzerinde faal kılmaktadır (Bauman, 2015, 76). Faal kılınan bu yönetim tablosunda seçkinler alt bir hiyerarşik sınıf içerisinde kendilerinden ikincil bir grup çıkarmaktadırlar ki bu 'meşrulaştırıcı kimliği' ifade etmektedir.

Castells'e göre meşrulaştırıcı kimlik, iktidarın kendi gücünü aktörler karşısında kabul ettirmek, kendini tek dayanak ve aynı zamanda sığınak yapmak için inşa ettiği bu kimlik, bir anlamda bir taraftan otorite sağlamanın bir aracı olarak kullanılabilirken, öte taraftan meşru bir rol oluşturarak bazı semboller etrafında milliyetçilik, inançlar gibi yeni odakları iktidar seçkinlerinin baskısı ile oluşturabilmektedir (Castells, 2008, 14).

Fatih'te 1990 sonrasındaki dönemde görülen kentsel yapılanmadaki farklılıklar ve toplumsal yapıdaki değişimler meşru bir kimlik etrafında yapılandırılma durumunun irdelenmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda dönemin önemli olayları ile ilçenin yaşadığı dönüşüm süreçlerini açığa çıkararak mülakatlar yapılmıştır:

'Bedrettin Dalan döneminde Haliç boşaltıldı ve Rumların, Fener'i almaları sağlandı. Rusya'dan ticaret için çok sayıda işyeri kuran işadamları bu bölgeye yerleşti. Bölgede her çöp satıldı. İnsanlar ticaret için gelince buradan ilk gidenlerde artık oturamamaktan şikayet eden zengin kesim oldu. Fener'in üst kesimleri otel ve işyeri olarak açılırken, şehir boşaldı (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)'

'Elit kesim ellerindeki mülkleri satarak, sanayinin taşındığı Başakşehir ve civarındaki yeni yerleşim bölgelerine taşındı. Doğulu ve Güneydoğulu esnaflar bunun

üzerine Fener'den Balat'a taşınmaya başladılar. Terör bağı nedeniyle bölge de ciddi bir korku hakim oldu. Süleymaniye'nin ıslah edilemeyeceğini düşünmüş olmalı ki dönemin belediye başkanı Erdoğan Süleymaniye'yi yıkarak yerine nezih bir konut alanı inşa etmeye niyet etti. (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)'

'Fatih'de Tayyip bey yeni bir islami kültür mekanı var etmek istedi. Bu nedenle ticaret ile dolan ve varoşlaşan Fatih'de önemli noktalarda çok sayıda vakıf ve dernek kurulmasını sağladı. Bunlar İslami seviyesi yüksek kurumlardı. Bir diğer önemli olay ise, İstanbul Müftülüğünün yer tayininde yaşandı. Yeniçeri ocağının lağvedilmesi ile yerine bu kanlı tarihi silecek bir makam olarak müftülük geçirilmişti. Yani bir bakıma bir lanet ortadan kaldırıldı yerine Müslüman bir odak inşa edilmişti. İstanbul müftülüğünün taşınma talebine çok sert bir dille karşı çıkan Tayyip, şehri bu sayede ihya edeceğini belirtmiştir(FG7, 45yaş, erkek, yönetici)'

'...alınan her bina vakıf oldu, vakıfların hiçbir mali getirisi olmuyordu, mahalleyi kendi içinde döndürecek bir değer sağlamıyorlardı, sonunda kendimize şehrin silüetini bozduğumuzu itiraf ettik. Ancak bunu Patrikhane'nin her kış döneminde denizden haç atıp çıkarma eylemleri karşısında elimizdeki koruma adına yaptığımızı düşünüyorduk (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)'

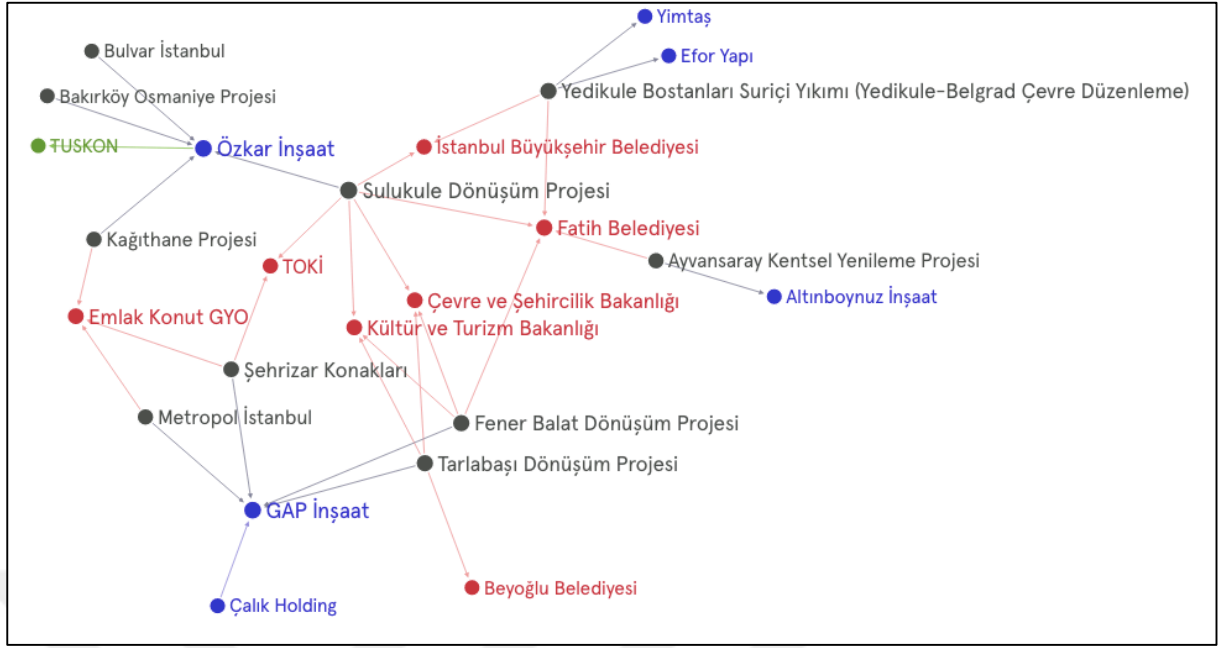
'Fatih'te zenginler örneğin İskenderpaşanın cemaati İskerpaşa'ya yakın olayım diye merkeze yerleştiler, İstanbul demek sur içi, sur içi demek ise, Babalı, Sultanahmet, Zeyrek, Fatih ve Eyüp demektir. Sokak isimlerine bakın, Hattat Efendi, Neyzen Efendi, Mehmet Akif Ersoy gibi önemli şahsiyetlerin isimlerini almışlardır. Burası İstanbul sur içidir ve sur içinin elit merkezi özelliği geçmişten gelmektedir (FG6, 75yaş, erkek, akademisyen)'

'Apartmanların hepsi Kuran Kursu olduktan sonra buranın yerlisi olmayan zenginler boğazda yalılarını bırakıp, çocuğumun ortamını kontrol edemiyorum, birlikte camiye gideriz, Kuran okuruz, ailemi daha kolay kontrol edebilirim gibi kaygılarla binaları almaya başladılar. Sonunda İsmailağa camisinin etrafı, Ahmet'in evi, Mehmet'in evi gibi şahsa ait mülklerle doldu (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)'

Mülakatlardan anlaşılacağı üzere iki çeşit dönüşüm sürecinden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki 1989 sonrasında özellikle Haliç ve çevresinde görülen ticari dönüşümün neden olduğu ilk el değişimidir. Bu dönüşüm alanın arazi kullanım işlevini etkileyerek konut alanlarının hızla ticaret veya hizmet birimlerine dönüşmesine neden olmuştur. Akabinde ise dönemin siyasi konjonktürü içerisinde inançlı ve varlıklı kesimlerin alanda yerleşmelerinin sağlandığı ve bu bağlamda pek çok idari birimin yeniden canlandırıldığı görülmektedir. Bu kişiler kendi özel ortamlarında ilçenin bütününden yarı bir yaşam biçimini sürdürmeye başladılar. Bir bakıma akışlar uzamının değişken süreçlerinden kaçabilmek için, iktidarın eli altında kendilerine korunaklı bir kentsel ortam bulmuşlardır. Öte taraftan Fatih'i terk edenler için de benzer bir şekilde Başakşehir korunaklı bir yerleşim olarak ortaya çıkmıştır.

Benzer bir süreç vakıfların ilçede örgütlenmesinde de görülmektedir. Vakıflar genel müdürlüğünün 2017 verilerine göre 213 kayıtlı vakıf, 38 yabancı cemaat vakfi bulunmaktadır. Fatih ilçesinde 1995 ve 2000 yılları arasında Refah Partisinin iktidar olduğu dönemde en fazla yeni vakıf kurulmuş ve bu tarih aralığından sonra kurulum hızı yılda ikiye gerilemiştir ve en fazla 2004 ve 2016 yıllarında yeni vakıf kapatılmıştır. Vakıfların niteliğine bakıldığında bunların büyük çoğunluğunun dini bir inanca hizmet eden ya da bir cemaatin beraberinde kurulan vakıflar oldukları görülmektedir. Vakıflar bir bakıma iktidar ve seçkinler arasındaki korunaklı bağın aracı olarak bu meşru kimliğin devamlılığını sağlamanın aracı olarak görülmektedirler.

Günümüzde iktidar seçkinlerinin kentsel mekandaki mikro ağları içerisinde çok sayıda yönetim kurumunu ve buna bağlı özel ve tüzel sermaye sahibinin kurumsal ortaklıkları çok geniş ağ yapılanmalarını sermaye, seçkinler ve iktidar arasında kurulduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede bir örnek olarak, ‘Mülksüzleştirme Ağları’ isimli bir çalışmada Fatih ilçesinde yapılan bazı kentsel dönüşüm projelerinin ortaklık ilişkileri bir şema ile ifade edilmiştir (Şekil 8). Bu bağlamda alanda belirli kurumsal yapıların ana idari yönetimin etrafında pek çok işi üstlenebildiği görülmektedir.

Şekil 8 Fatih'te İktidar Bağlantılı Kent Projeleri¹¹⁹

Seçkinlerin kentsel mekan üzerindeki kurumsal mikro ağlarının en önemli etkileri kentsel mekana yönelik yaptıkları kentsel dönüşüm projelerinde göz önüne gelmektedir. Bu bağlamda kurulan iş ortaklıkları, toplumun var olması mümkün olmayan sınır ve mekanlarının yeniden anlamlandırılmasını toplum içerisinde değil, evrensel bir dille gerçekleştirmektedir. Sınıflandırma ve fonksiyon verme kent üzerinde bir ağ tarafından o kentin fizikselliğinden beslenen ancak kendi hareket imkanını kent üzerinde üst bir konumda bulunanlarca belirleyen bir baştan çizme ve ittifak kurma çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ittifak tek taraflı olmayıp, gayrimenkul kuruluşları, medya ve basın organları ve en sonunda ev sahiplerini de içeren bir ağ da içerisinde barındırmaktadır. Kentsel mekanın iş göremezliği çerçevesinde ağız birliği yapan bu ağ, ötekileri üzerindeki baskıyı arttırarak, ağın ortaya koyduğu yeni kentsel anlamı özendirmeye ve kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda kentsel bir mekanın iş göremezliğinin, onun artık kentin hafızası içerisinde tutunamamasından, ahlaki bir çöküntüyü ya da fiziksel bir çarpıklığı taşımasından kaynaklandığı ve bunu düzeltmenin yolunun akışlar uzamına uygun mekanlar üretmekten geçtiği genellikle bilinen bir argümandır. Bu noktada planlama önemli bir

¹¹⁹ <https://graphcommons.com/graphs/10ba12bd-dc4d-4b34-9585-79ffc95bc8f6?auto=true>, erişim: 6 Aralık 2017

araç olarak her türlü belirsizliği gidermenin, çarpıklığı aşmanın, gündelik hayatı tasarlamının ve bireysel mekanı networkün içinde yeni bir anlam akışına göre konumlandırmaktadır. Bir bakıma kentsel planlama ile geleneksel bağ kurulamayan ve kültürel sermayenin tarih ve coğrafyadan arındırılarak kullanıldığı bu türlü ittifaklarda kendi etraflarındaki toplumsal aktörlere meşrulaştırıcı kimliğin verileri ağ tarafından yüklenmektedir.

Bu bağlamda Castells'in seçkinlerin kendi cemaatlerini yaratma mekanizmalarına dair açıklamalarında geri dönmekte fayda vardır. Castells'e göre bir kültür olarak tanımlanabilen seçkin cemaatler, dışarıya kapalı ancak kendi içlerinde çok sıkı örülmüş ve yoğun bir akış içerisinde olan kültürel kodları paylaştıkları ağlara sahiptirler. Bu ağ içerisinde her örgütlenme yoğun kültürel beslenme ile, sembolik olarak birbirine benzeyen sosyal ve fiziksel yapıların oluşmasını sağlamaktadır. Dış dünyadan tamamen bir soyutlanma ile birlikte, dış dünyayı yönetebilecek bir güçte bu kültür içerisinde mevcuttur (Castells, 2013a, 551-3).

Bu yönetim gücüne örnek olarak, Fatih'te iktidar bağlantılı kent projeleri örneğine tekrar bakacak olursak, tüm eylemlerin kentsel bir yenileme barındırması bu sefer şaşırtıcı olmayacaktır. En uygun yaşam biçiminin ve biriminin icadında ağı seçkinleri, yere bağlı olan diğerleri için tasarımlar yapmaktadırlar. Planlama sürecinin ideal olanı araması kentsel dönüşüm alanlarının da bu bağlamda yeniden revize edilmesini gerektirmektedir. Bauman Bazcko'dan alıntı ile *'bu tarz planlama eylemlerinin yüzyıl boyunca bütün yaptıkları aynı kenti sürekli biçimde yeniden icat etmekte olduğunu ileri sürmektedir'* (Bauman, 2015, 91). Koatık olan her şeyin ve herkesin def edilmesi, ön görülebilir bir yaşam ritmi ile bu yerler mükemmel ve çarpıcı bir düzen oluşturmaktadırlar. Aynı enformasyon toplumunun seçkinlerinin ortak tasarım ve erişilebilirlikteki mekanları gibi, ütöpik olan yerler de hiçbir belirsizliğe mahal vermeyen bir düzgünlüğe ve benzerliğe sahip olmaktadır. Bu durum seçkinlerin hem kaosu hem de düzeni ellerinde tutma ve yönetebilme becerisini bize göstermektedir.

4.2.3. Network Kentinde Toplumsallığın Görünümleri: Fatih'te Cemaatler ve Marjinal Ağlar

Seçkinlerin kendi ağ hiyerarşilerini güçlendirmek üzere inşa ettiği güvensizlik ortamı, ötekiler için yer ile teması güvenliğin bir gerekliliği olarak algılandığı bir alan yaratmaktadır. Güvenlik Bauman'ın ifade ettiği gibi, üç temelden, '*kendi bünyemizden, dış dünyadan ve öteki insanlardan*' gelecek olan acılara karşı korunma mecburiyetini, akışın getirdiği belirsizlik ortamının yıkım ve yapım sürecine kolayca adapte olmayan bireyler için gerekli kılmaktadır (Bauman, 2015, 61). Güvensizlik ortamında yere daha fazla bağlanmak ve kendi korunaklı mekanlarını inşa etmek üzere ağın etkileşimine direk olarak maruz kalma durumunda kalanlar kendilerini daha iyi hissedecekleri kentsel mekanlar arayışına girmektedirler.

Fatih ilçesinde 28 Şubat 1997'de gerçekleşen askeri darbe sürecinden toplumun hemen hemen her kesimi etkilenmiştir. Bu dönemde sanayinin Başakşehir'e taşınması sonucu, yeni ticaret birimleri gelişen ve arsa fiyatları hızla artan ilçenin el değişim sürecinde zenginlerin buraya taşınmasından sonra yaşanan önemli bir gelişme daha ortaya çıkmıştır. Bu zamana kadar var olan cemaatler ve dini gruplar kendi ağlarını bu bölgede örgütleyerek genişlemeye başlamışlardır.

'97'den sonra dini gruplar öbeklendi Fatih'e, çünkü burada kolay mürit bulunabileceğine dair bir görüş hasıl oldu. Sofu evleri açıldı örneğin. Buralar dış dünyadan elde ettikleri paralı dostlarının yardımları ile vakıfa döndürüldü. Çok sayıda bina bu sayede Kuran Kursu ya da dergah haline getirildi. Bir yandan büyük bir kitle bizden daha çok okul talep ediyordu ancak öteki yandan Fatih'te mahalle hayatı ortadan kalkıyordu. Binalar bizim oldukça tek tip bir hayat tarzı buraları esir almaya başlıyordu (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)'

'Buranın manevi atmosferi insanları çekti, 97'den sonra Mahmud Efendi Beykoza çıkmak zorunda kalınca, orta ve orta üstü kesim İsmailağaya yakın olalım diye geldi buraya ve özellikle camilerin etrafında doldu yerler (FG7, 45yaş, erkek, yönetici)'

'Mahalle aralarında sübyan mektepleri adı altında ilkokul çağındaki çocukları formata soktukları çok sayıda hücre evi vardır. Giriş ve çıkış dışarıdan kolay değil, etrafıyla bağımsız ve kopuklar. Sadece dışarı çıktıklarında görebiliyorsunuz o evlerde olanları...(FG3, 45yaş, erkek, sahaf)'

'Çarşamba'da yaşayan cemaatler genellikle ticaret ile uğraşan insanlardır. Her yerde olduğu gibi aralarında lüks arabaları ile dolaşan çarşafli hanımlar ve cübbeli beyler de vardır. Memuriyetten uzak durmaktadırlar, özellikle 28 Şubat

sürecindeki baskılardan sonra inançlı insanlar kendilerine bir arada yaşayabilecekleri bir sığınak olarak Çarşamba da yer edinmektedirler (FG4, 50yaş, kadın, ev hanımı)'.

İsmailağa Cemaati ile yapılan mülakatlarda ifade edildiği üzere, gerçekleşen darbe sürecinden sonra toplumsal bir hareketlenme durumu meydana gelmiştir. Bu bağlamda çok sayıda birey inancın birleştiriciliği altında bir araya gelerek kendilerine akışlar uzamının yıkıcı etkilerinden koruyacak yeni aidiyet arayışlarına girmişlerdir. Siyasi dalgalanma süreci içinde Çarşamba Senti bölgesinde büyük cemaat grupları yerleşerek daha görünür halde inançlarını yaşamaya başlamışlardır. Bu bağlamda cemaatlerin ağ düzlemindeki yeri Castells üzerinden çalışmada irdelenmiştir.

Castells'e göre akışlar uzamı, ikili bir yapıyı üretmektedir. Bir tarafta küresel seçkinleri ve onların sınırsız hareket özgürlükleri yer alırken, öteki tarafta hakim akışlar tarafından ve yer ile bağı insani yaşam düzeyinde yoksunluklarla baş etmeye çalışan ve hatta bu duruma direnç gösteren cemaatçi kimlik, seçkinliğin karşı kutbu olarak durmaktadır (Castells, 2008, 536). Bu bağlamda cemaatçi kimlik, bireylerin kendilerini güvende hissettikleri yer ve kitle ile, küresel akış içerisindeki her türlü bilgi, anlam ve davranış kalıbına karşı geliştirdikleri savunmacı ve direnişçi tutumu, kendi aralarındaki aidiyet ve birlik duygularını güçlendirecek şekilde anlamlandırdıkları bir kimlik etrafında örgütlenmeleri olarak açıklamak mümkün olmaktadır (Castells, 2008, 85).

Bir anlamda bu tutum, ağı içerisindeki dalgalanmalara karşı, hakim gücün tavrına tam da kendi içerisinde oluşturduğu bir ağ ile cevap vermektir. Yeni bir anlamlandırma ve değerlendirme çabası olarak cemaatler seçkinlerde olduğu gibi yerellerde de bir kimlik inşa ederek, toplumsal bir toparlanma eylemi ortaya koyabilmektedir. Bu bağlamda Castells, cemaatleri düzenin çözülmesi ve belirsizliğin artması durumunda oluşan kaos ortamında, seçkinlerin hareket imkanlarını diğerleri için bir tehdit olarak sunması sonucu ortaya çıkan bir çeşit koruyucu ortam ve bunu destekleyen direnişler olarak görmektedir (Castells, 2008, 14). Aslına bakılırsa bu durum aktörlerin ayakta kalma ve kendilerine korunaklı bir alan arama süreçlerinin bir sonucu olarak gelişmektedir ve sonunda büyük toplulukların yada cemaatlerin oluşumu ile sonuçlanmaktadır. Cemaatler birer toplumsal kimlik olarak, siyasi, ekonomik ya da toplumsal açılardan haksız bir dışlanma duygusunun sonucunda bir

onaylama, değer görme ve bir araya gelebilme imkanı olarak bir savunma mantığı kurabilmektedirler. Bu bağlamda Castells cemaat oluşumlarının itiraz ettikleri şey her ne olursa olsun tamamen bir devam edebilme isteği ile ortaya konduğunu açıklamaktadır. Devam edebilmek, savunulacak aşkın bir değer etrafında örgütlenebilmek, bir anlamda kolay yıkılamayacak bir sığınak bulmak anlamına gelmektedir (Castells, 2008, 92).

Fatih ilçesinde cemaat örgütlenmesine bakıldığında, bu örgütlenmenin geçmişten beri var olduğu bilinmesine rağmen, mürit sayısının bir anda artmasına ve kendi korunaklı yerleşiminin hızla inşa edilmesine vesile olan ana aktivatörün darbe süreci olduğu görülmektedir. Toplumsal yapıdaki etkisi bağlamında bu süreç, bireyleri ortak paydada ve belirli bir aidiyet zemininde buluşmaya iten toplumsal hareketin kendisi olmaktadır. Bu durumda burada ikili bir karşılaşma ve çatışma sürecinden bahsetmek mümkün olmaktadır. 97 darbesinden önce iktidar seçkinleri aracılığıyla gerçekleştirilen mekansal organizasyon bu süreçten sonra ciddi bir sarsıntı geçirmiştir. Geride kalanlar dini inanışlarını yansıtabilecekleri yaşam tarzlarını destekleyecek bir birliktelik mekanı arayışına girmişler ve bu bağlam da yerleşimlerini belirli mekanlarda yoğunlaştırarak akışlar uzamı içerisinde kendi değer ağlarını inşa etmeye çalışmışlardır. Fikir ayrılıkları nedeniyle birbirleri ile anlaşamayan pek çok cemaatin bu bağlamda kendilerini oluşturan kaos sürecinden koruyan bu mekan içerisinde karşılıklı dayanışma ilişkileri kurduğu görülmektedir.

Çatışmanın başladığı asıl nokta, ağın yıkım sürecine direnemeyenlerin, bu durum karşısında tepkisi, bir yandan bu yeni düzen ortamında sürdürmek istedikleri hayatı kurarken yeni rutinelere angaje olmak ve öteki taraftan da kısıtlamaların onlarda oluşturduğu sıkıntıyı giderme açısından direnişe geçmeleri ile ortaya çıkmaktadır. Verdikleri tepki kendini savunmaya alacak bireylerin verdikleri tepki ile aynıdır. Castells bir başka cemaat olarak dini fundamentalizmden bahsederken, burada ortaya konan tepkinin sanılanın aksine çok basit bir şekilde, küresel süreçler sonucu değişen toplumsal yapıdaki, ekonomik, sosyal ve siyasi davranışları hedef aldığını açıklamaktadır. Bu tarz yapılanmalarda ve diğer cemaat örgütlenmelerinde en temel sorun başlıca olarak, ortaya çıkan '*istikrarsızlık*' durumudur. Nitekim istikrarsızlık güvensiz alanların oluşumunun temel sebebi ve bireylerin tutunacak daha güçlü ilişki ağları aramalarının tetikleyicisi olmaktadır (Castells, 2008, 92).

Bunun tam tersi olarak cemaatlerin sunduğu sağlam zemin ve kurallara uyulduğu sürece güvenli ilişki ağı bir çeşit rahatlamayı beraberinde getirmektedir. Bu açıdan cemaatler, korunaklı yapısı altında yeni bir sosyal düzen, ağda direniş ve savunma halinde olanlarca ortaya çıkarılırken, kendi içinde de yeni düzene tahakküm ilişkilerine sabır derecesinde bir bağlılık sunmaktadır. Nadir radikal gruplarla birlikte, genellikle daha yumuşak bir iletişim zemini içerisinden dikkati ve ateş oklarını üzerlerine çekmeyecek şekilde yaşamayı tercih etmektedirler. Bu durumda devlet yada seçkin iktidar ağları ile kurdukları ilişki ağlarının nasıl işlediği ilgi çekici olmaktadır.

Castells'e göre direniş kimliği içerisinde olanlar ya da savunma durumundaki diğer cemaatler, devlet ile ilişki kurmak bir yana kendi aralarında yani diğer cemaatlerle bile ilişki kurma konusunda isteksiz ve hatta uyumsuz davranmaktadırlar. Bunun ana nedenini Castells ortaya koydukları iç ve dış sınırlarının belirli iletişim şekillerini dışlamak zorunda bırakması ile açıklamaktadır (Castells, 2008, 536).

Fatih ilçesi bazında düşünüldüğünde ise bu durumun bir iletişimsizlikten daha çok siyasi konjonktüre göre devlet ile yakın ya da uzak kurulan ilişki ağlarının ve sürekli iletişimin varlığı kesin olduğundan kesin bir tecritin mümkün olmadığı görülmektedir. Hatta ileride değinileceği gibi meşrulaştırıcı kimliğin cemaatlerin gelişiminde büyük payları olduğu düşünülebilmektedir.

Cemaat içinde bulunmanın yerleşimciler için nasıl bir anlam ifade ettiği mülakatlarda şu şekilde ifade edilmiştir:

'Gece teheccüd namazını kılar ve sabah namazına kadar seccademizin üzerinde ailecek Kuran okuyarak bekleriz. Erkekler cemaate yetişmek için evden biraz erken çıkarlar. Birlikte namazımızı eda eder ve gün ağarana kadar Kuran'ımızı okumaya devam ederiz. Pazartesi ve Perşembe muhakkak oruçlu oluruz. Günlük işlerimizin arasında namazı mutlaka camide kılmaya özen gösteririz. Çocuklarım hafızlık talimi yapıyorlar, eşim de kadınlar ile gün içinde İslami sohbetlere katılır. Kapımız herkese açıktır kimseyi yaptıklarından ötürü yargılamayız ancak yaptıkları inancımıza uygun değilse onu güzel dille uyarırız (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)'

'Fatih'te yerleşmem, mekanın çocuklarım için çok fazla sosyal ortam imkanı vermesi nedeniyle oldu. İstanbul içinde Fatih 'İslami kimliği' ile manevi havası ile farklı bir atmosfer oluşturmaktadır. Ne kadar çarpık yapılaşır yapılaşsın her adım da bir cami var, kültürel dokusu ile tarihi hissiyatı yaşayabiliyorsunuz. Bu bizi hizada tutuyor, manevi olarak eteklerimizden bizi tutup çekiyor ve dünyaya bizi geri çekiyor (FG4, 50yaş, kadın, ev hanım)'

'Çarşamba'da Mahmut Efendi cemaati ile birlikte oturdum. Orada her ev birer medreseye çevrilmiştir, bir yerden Kuran sesi gelir, çocuklar takkeleri ile sokakta oyun oynar, sokak diyaloglarını İslami terimler süsler... Bunların hepsi kendimize uygun ve korunaklı bir sosyal zemin arayan bizim için birer avantajdı (FG4, 50yaş, kadın, ev hanımı)'.

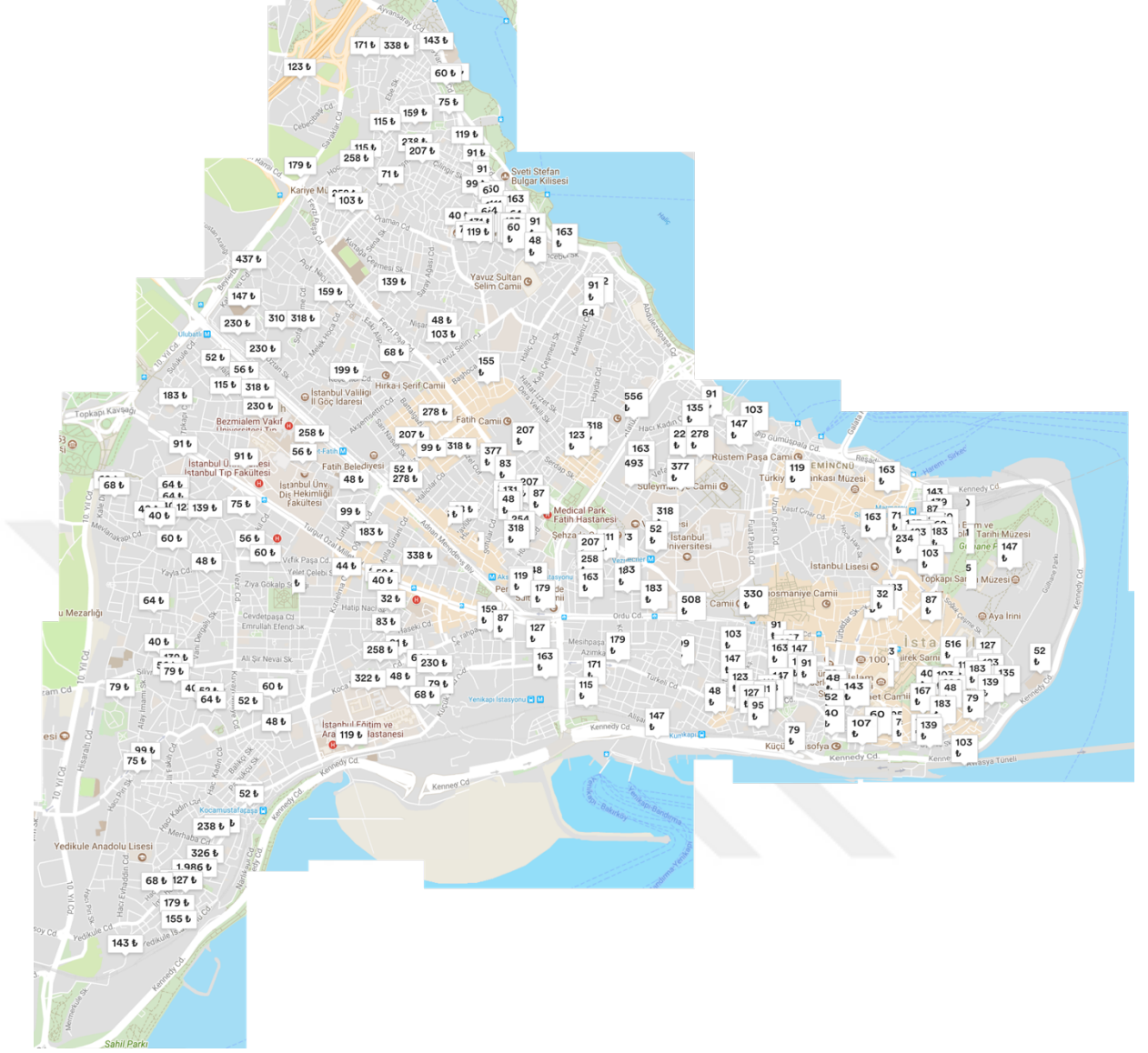
Mülakatlarda cemaatten, zamanı ve mekanı birbirine karıştıran akışların sürekli değişen tavrı karşısında, bireyin nasıl davranacağına önceden belirli olduğu düzen mekanları olarak bahsedilmektedir. İnanç gibi kuvvetli bir bağlayıcı güç etrafında birleşen bireyler için bu durum, korunaklı alanın ya da diğer bir ifade ile dayanağın oluşması anlamına gelmektedir. Cemaat onlar için kendi toplumsal verilerinden beslenen ancak doğal olarak orada olamayacak bir toplumsal yapıyı ifade etmektedir. Kendi rutinleri bağlamında bu yapı kendini diğer kentsel mekanlardan izole ederek birey ile akış arasına set kurmaktadır. İnsanlara yeni bir yaşam tarzı vaat ederek, bu vaat içerisinde homojen, yeri belli ve bireyselliği tanımlı mekanlar inşa etmektedirler. Bu tanımlı mekanlarda cemaatler onları oluşturan bir tarihsel hafızaya geri dönebilmeyi, networkün anlam dünyasının dışında aşkın değerler bulabilmeyi ve bu sayede mekana demirlemeyi amaçlamaktadırlar.

Bauman'a göre cemaat mekansal olarak, kolektif bir hareket olarak, sonradan dahil olunan ancak dahil olduğu andan itibaren tüm yaşam gayesinin belirlendiği, geçmişi olmayan ancak gelecekte her türlü fırtınadan koruma sağlayan mekanlar olmaktadır (Bauman, 2017, 249). Bauman'ın cemaat için kullandığı büyük ve korunaklı ev metaforundan hareketle bu yerlerde diğer kamusal kent mekanlarından ayrı olarak, belirli davranış kalıpları ile çeşitli kuralları değerli kılarak, bireyin güvenliği ve bu kalıpların uygulanması arasında güçlü bir bağlantı kurulduğu kesindir. Örneğin, Fatih ilçesinde görüldüğü gibi, cemaatin kılık ve kıyafetinin ilçenin tamamından ayrı olması ve bunun dini gerekliliklerle tavsiye ediliyor olması bu durumun arkasında güçlü bir karşılıklı desteğin varlığını hatıra getirmektedir. Tekrar Castells'i hatırlarsak, bu destek aslına bakılırsa bireyler arası iletişimi güçlendiren ve paylaşılan *'ahlaki bir geleneği'* ortaya koyan birleştirici bir güç olmaktadır (Castells, 2008, 91).

Bu ahlaki gelenek içerisinde Fatih'te cemaatler kendi korunaklı alanlarını benzer davranışlar sergileyerek kurmaktadır. Küresel süreçlerden kaçmadan ancak çok sınırlı şekilde onları da kullanarak kendileri tahakküm alanlarını

belirlemektedirler. Bir başka ifade ile erişilemez bir yerellik üretmektedir. Bu bağlamda, cemaat mekanlarının yabancıların uzun süreli muhafaza edildiği bir geçiş alanı olarak düşünülmesi, yer ve bireyi kesin tanımlarla netleştiren cemaatler için mümkün olamamaktadır. Ancak bu mekanların cemaatler dışında kalanlar için içinden geçip gidildiğinde sadece kısmı olarak algılanabildiği ve kentsel hafızada belirli imgelerle bütünleştiği düşünüldüğünde buraların Bauman'ın ifade ettiği boş mekanlar olduklarını düşünmek olasıdır. Cemaate dahil edilmeyenler için bu alanlar, kentsel hafızanın değişiminden son derece yavaş şekilde etkilenen ve kendilerini izole etmek için her türlü sembolik etkileşimi kullanan yerler olmaktadır. Cemaat mekanları arındırılmış ve mutenalaştırılmış sosyal ve fiziksel yapısı içerisinde, akışın içerisindeki tüm geçiş durumlarından kendini izole edebilmenin en güvenceli yapısı olmaktadır.

Fatih ilçesinde cemaatlerin mekansal etkileşimlerini ortaya çıkarmak üzere, cemaatlerin yoğunlaştıkları yerlerin internet üzerinden yerleşilebilirliği, günlük ev kiralama sitesi Airbnb'deki ilanlarla karşılaştırılmaya çalışılmıştır (Şekil 9):

Şekil 9 Fatih İlçesi Günlük Kiralık Dairelerin Dağılımı¹²⁰

Görüldüğü üzere, Fatih ilçesinde bazı konservatif bölgelerde ağ üzerinden kiralanabilecek bir ikametgah bulmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Bunlardan biri olarak İsmailağa cemaatinin yoğunlukta bulunduğu Çarşamba semtinde günlük kiralık evlerin olmadığı ya da ancak çok az sayıda olduğu görülmektedir. Haritanın ortaya çıkardığı şekil aslına bakılırsa bir şekilde cemaatin etkileşim alanının iç ve dış sınırlarını göstermektedir. Cemaat fiziksel ortamla kurduğu bu sınırlı bağlantı ile kendilerini güçlü kıldıkları bir alana sahiptir. Ancak aynı sınırlar, cemaatin

¹²⁰ Airbnb.com haritaları kullanılarak hazırlanmıştır, erişim: 6 Kasım 2017

müdahale gücünün de sınırlarını belirlediği için gücün yanında bir zayıflığı da doğurmaktadır. Ağ ile kurulan sınırlı ve denetimli bağlantı, iç işleyişi korumaya konsantre olmuştur ama dışarıdan gelecek her hangi bir müdahaleye karşı hazırlıklı değildir. Bu nedenle cemaat ağlarının enformasyon kullanımları genellikle kurumsal bir kimlik üzerinden denetimli olarak gerçekleşmektedir. Paylaşımın ne olduğu ve paylaşımcıların kimler olacağı belirli olan bir ağ kullanılmaktadır.

Cemaatler belirli bir kimlik etrafında toparlansalar da kimi zaman bu kimliği korumak ve alanlarını genişletmek üzere bazı farklı davranışlar göstermektedirler. Bu bağlamda son zamanlarda yeni davranışların şekillenmesinden mülakatlarda da söz edilmiştir:

'Bir ara gündemdeydi, Cübbeli Ahmet'in Fener'in Rumlarca işgal edildiği haberinden sonra, bu cemaatin zenginleri Fener'den ev almaya ve bazı inançlı üyeler Fener'de gezmelere çıkmaya başladılar. Şimdilerde çarşafli kadınların ve cübbeli erkeklerin burada araçları ile geçtiğini görmekteyim. Özellikle hafta sonları dört, beş kadın birleşerek, o bölgeden geçmekte ve farklı bir atmosfer oluşturuyorlar, sonradan konulmuş gibi fark edilir bir yoğunluk oluşturuyorlar. Sadece Fener'in üst bölgesinde yaşarken ve orada bile bu kadar dışarıda olmazlarken, bir anda sahilde topluca görünüyorlar ve kafelere girmeden, etrafta oyalanmadan, sahilde hızlı bir yürüyüş yapıyorlar (FG2, 25yaş, kadın, öğrenci)'

Cemaatin yer ile olan ilişkisindeki bu değişiklik ağın enformasyon akışının yönlendirmelerinin cemaat üzerindeki etkilerini göstermektedir. Bu bağlamda cemaat kendi korunaklı evinden çıkarak tahakküm alanını genişletmeye çalışmaktadır. Fener'de yapılan gezmeler, cemaatin kendi varlığı ile karşısında duranlara karşı açmış olduğu bir gövde gösterisidir. Bu durumda akla, cemaatin Feneri meşru konumunu yansıtacak bir yer hissi ile ele alıp almadığı sorusu gelmektedir. Cemaatin kendine özgü giyimli insanların sahilde kalabalık gruplar halinde yürüyüş yapması ya da oradan lüks araçlarının içerisinde geçmeleri, temassız ancak direk yer ile ilişki kurulan bir eylem biçimidir. Dışarıdakiler için bu anlık ve zorunlu birkaç dakikalık temas, heyecan verici ya da o anlık bir zihin kayması olabilirken, cemaat üyeleri için bu anlar diğerleri ile temas edilmeden kendi bireyselliklerinin egemenliğini kurmak zorunda oldukları bir görev anını işaret etmektedir.

Bauman'a göre cemaatler içindekileri dışarıya karşı koruyor gibi görünseler de, kendi varlıklarını içindekiler tarafından sıkı bir şekilde 'korunmalarına' borçlu olmaktadır (Bauman, 2017, 246). Bu düşünce cemaatin, uzamın siyasal ve

ekonomik bilgilerinden beslenmemesi bir açıdan kendini tüm akışlara kapatıp marjinalleşmesi durumunda anlaşılır olabilmektedir. Gerçekten de akışlar uzamından uzak bir cemaat, manevi hazların ve deneyimlerin ancak bir hayal ile bir arada tutulabileceği akla gelmektedir. Öte taraftan küresel süreçler içerisinde en marjinal cemaat grubu için bile radikal olabilecek olan bu eylem, gerçekleştirilmesi pek mümkün olmadığından, başta Bauman'ın bahsettiği gibi bir tasavvur olarak kalmaktadır.

Ancak Fatih örneğinde görüldüğü üzere küresel süreçler cemaatin sosyal yapısı ve hatta kent içerisindeki fiziksel yerleşimini direk olarak etkilemektedir. Bu bağlamda cemaat ile direk bağlantısı olmayan ancak bu duyguyu deneyimlemek için alana yerleşen ikinci grup yerleşimciler ile cemaat arasında oluşturulan birliktelik önemli bir örnek olmaktadır. Nitekim bu yerleşimciler cemaat olmasalar da bir birliktelik sunarak onlara da iktidar sembolleri etrafında korunaklı ve güvenli bir alan oluşturmuştur. Dolayısıyla ilçede her zaman cemaatlerin ve küresel süreçlerin özellikle iktidar ilişkileri bağlamında etkileşim içerisinde olduklarından söz edebilmek mümkün olmaktadır.

Bir başka açıdan Fatih'te görülen küresel süreçler karşısındaki davranış değişikliği bu bağlamda sadece egemenlik alanını arttıran bir cemaatin gövde gösterisi dışında şu şekilde de okumak mümkündür; burada akışlar ve anlam kaymaları arasında toplumsal ortamı yeniden gerçekçi haline getiren rutinler ve alışkanlıklar tekrar var edilmektedir. Yani yeniden akışlar uzamında yerler, kısa süreli ve değişebilirliği olan zaman ve mekan üzerinden yeni eylemler aracılığıyla sabitlemeye çalışmaktadır. Bir diğer ifade ile hem kimlikleri kendilerini güven duydukları bir alana sürüklerken, öte taraftan anlık sabit durabilen, bilgisini akıştan alan ve kendi uzamı mayalanma sürecinde olan bir cemaat kimliği ortadadır. Dolayısıyla marjinalliği bir sınırdan öte değildir, orada olup olmamak akışın bize bilgisini verdiği kadarıyla tarafımızdan konulan sınırlarla belirlenmektedir.

'Cemaatlerde belki sırrını paylaşmıyorsun ancak farklı bir şey paylaşıyorsun. Başka türlü bir birliktelik oluyor, sır paylaşımından da öte bir alana gidiyor. Seninle dünya arasındaki bir problemi tartışırken, gündelik bir sorunun (ben bunu yaşadım demenin) ötesine kanlı canlı bir konuyu tartışırken buluyorsun kendini, oradaki ihvanlar birbirlerini her şeyi bilmeseler de nasıl oluyorsa sıradan ve olağan bir akıştan çekip alıyorlar (FG1, 36yaş, erkek, yazar)'

'Cemaatte bireyselliğini yitirmesin, yitirsem kötü olur mu bilmiyorum keşke bir yitirsem.. Anlık zikir halkasında onun dışında zikrettiğin şeyin dışında çok fazla bir şey yok demek ki ben has kullardan değilim. Bireyselliğimle ferdiyemin ötesine geçiyorum bu ilişki esnasında ancak sıra dışı bir formdan yeniden ürüyorum (FG2, 25yaş, kadın, öğrenci)'

'Bireysellik senin ile dünya arasında senin her an yapıp etmelerinden var olan bir şey, ferdiyette bir şekilde hafıza var birileri üzerinden akan bir şey, sorumluluk ağı içerisinde. Cemaatin içinde rahat hissediyorum ancak sorumluluklarım var ve beni takip eden bir göz var. Ancak bu göz sadece dışımı değil, içimi de görüyor, üstelik hareketimi kısıtlamıyor sadece nasibimi azaltıyor ya da arttırıyor (FG2, 25yaş, kadın, öğrenci)'

'Orada sizin yol arkadaşlarınızın ve muhabbetiniz olduğu kişilerin değerini takdir ederek fakat son kertede onların değeri düşürmeden birlikte başka olduğunuz bir şey üretiyorsunuz sadece bireyselliklerimizin içinde bu atmosferi oluşturamamaktayız. Belirli rollerimi ancak rol kesemediğim zaman fark ediyorum. Yalanları görebildiğiniz anlar örneğin karşınızdakinin ağladığı zamanlardır. Bu sahici ise öbürü nedir? Mesela birine nasılsın dersin iyiyim der, nasılsın dersin tekrar iyiyim der, ancak tekrar ettiğinde ya çok iyi değilim der. O zaman bu zaman kadar adamın söylediği yalan mıydı, hayır, ancak samimi değildi soru anı ile önemli bir giriş bu protokol kodu ise soru açılış gibi. O zaman tabi ki cevap hayır olur ancak beni sorarsan gerçek zemin başlar (FG1, 36yaş, erkek, yazar)'

Cemaatte yer alanların bireysellikleri ve yerel olarak varlıkları arasındaki ilişki mülakatlarda teslimiyet durumu olarak aktarılmaktadır. Bu tabloda Fatih ilçesindeki cemaatlerin belirli bir inanç birlikteliği duygusu içerisinde bir limana sığınarak ortak davranışlar sergileyen bireylerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda cemaatlerde belirli bir düzen içerisinde hareket edilerek tüm farklılıklar aşılma ve birlikler biz olabilme durumu ile pekiştirilmektedir. Söz konusu olan dayanışma, bireyi kendi olmanın ötesinde bir zaman ve uzama götürerek, bireye üst ölçekli bir görüş açısına ulaşabilmesini bahşetmektedir.

Bu konuda Bauman, cemaatin benzerlik üretimindeki aşırılığın sonucunda artık hiçbir farkın kalmaması ile birlikte oluşan homojen ortamı *'arındırılmış'* olarak nitelendirmektedir. İronik olarak bu arınma temizlenmeyi değil, içine yabancı olan kimseyi almayarak korunan temiz ortamı nitelemektedir. Bu bağlamda cemaat içindekilerin aşırı benzerliğinden oluşan belirlilik ve düzen içindeki davranışlar *'biz'* olma duygusunu inşa etmektedir (Bauman, 2017, 261).

Konu ile ilgili olarak benzer şekilde Fatih'teki mülakatlarda, bireylerin benzerlikleri bir toparlanma ve bir araya gelme durumu olarak yansıttıkları

görülmektedir. Yani bu durumda topluca yapılan eylemler bireyi o yere bağlayan ait olma süreçlerini inşa etmektedirler. Eylemler bu noktada, birlikte hareket edilmesi gereken ve ortamı son derece homojenleştiren aktiviteler olarak cemaat içerisinde tezahür etmektedir. Networkün ritminden farklı olarak an ile değil, belirsiz bir gelecek zaman ile baş etmeye yarayan formüller geliştirmektedirler. Eylemlerde sanki orada olmayan ve nerede olduğu da bilinmeyen bir aşkınlığa ulaşmayı hedeflemektedir.

‘Çarşamba’ya yerleşenlerin çocukları tüm iyi niyetlerine rağmen bu ilçede yaşamayı istemediler. Hem refah seviyeleri yüksek olduğu için, hem de bizim burada özellikle İstanbul kültürünü bilmeyen talebelerimizin hoca olmalarından kaynaklı sorunlar nedeniyle onlar bu islami çevreden uzaklaşmayı tercih ettiler (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)’.

‘İskenderpaşa’nın, İsmailağa’nın ilk kuşak sakinlerinin dağılması (Başakşehir’e göç etmesi) onların yerlerine doğulu ailelerin ya da çok varlıklı bu çevreden ailelerin sırf bu cemaat havasını yaşayabilmek için gelmesini ve Çarşamba’da her yerde kozmopolitliği getirdi. Bu sanıldığı üzere huzurlu bir ortam değildi, mahalle havası yıkıldı, cemaatler bloklaştı. Eğitim görülen apartmanlar dışındaki her ev, bekar evlerine döndü (FG7, 45yaş, erkek, yönetici)’.

‘İlk talebelerimizden sonra özellikle doğudan gelen öğrenciler eğitim alıp, onlarda kendi öğrencilerini yetiştirmeye başladılar. Ancak doğudan gelen bu öğrencilerde ihmal ettiğimiz durum bunların İstanbullu olmadıklarını unutmamız oldu. Kendi kültürlerini de yaptıkları işte yanlarında getirdiler bu nedenle, çarşafsız tesettürün yoktur, cübbesiz yarım kalırsın gibi yanlış söylemleri de buralarda insanları iten, uzaklaşmalarına neden olan bir davranış olarak görmeye başladık (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)’.

‘Çarşamba’da büyüdüm annem çarşafli bir hanımefendi, sağlam bir dini eğitim aldım ancak cemaat hayatına hiçbir zaman alışamadım. Bana öyle geliyor ki herkesi içlerine almıyorlar, bakışları ile, sözleri ile rahatsızlık duyuyorum. İşsiz olduğum şu dönemde her gün bir bahane ile evden dışarıya kendimi atıyorum. Eğer çok fazla orada kalırsam, manevi olarak yıpranacağımı biliyorum (FG8, 27yaş, kadın, çalışan)’

‘Sınıfsal bir ayrışma var ancak bunun ötesinde de bir ayrılık durumu var toplum ve cemaatler arasında. Örneğin twitter fenomeni olmuş entelektüeller bunların arasından. Bir şeyi yazıp yüklüyorlar ve bekliyorlar ki kendi toplumundan olmayanlar onları retwittlesin. Tamam diyor beğenebilirsin ama bekle önce başkaları paylaşsın yazımı sonra sana sıra gelir diyor. Olur da beğenilmezse hemen beni yanlış anlıyorlar anlamaları lazımdı diyor bu yazar çizer takımı. Kendi toplumundan özür dilemeyi bilmiyorlar ama yeri gelince üst elit kesimden kolaylıkla diliyorlar. Ama buna rağmen safları sıkı tutarız. Hatta bunun için adım başı dernek, vakıf bile var (FG9, 22yaş, erkek, öğrenci)’.

Özellikle 90'ların sonunda başlayan ilk sakinlerin daha mutena semtlere taşınması ve akabinde farklı kesimlerden insanların bir araya gelmesi ile sonuçlanan süreç, cemaatler açısından bir takım problemleri beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki, cemaatin yerleşim sürecinde mutenalaşan mahallelerin aşırı arındırılması nedeniyle gelişen aynılaşıma ve homojenleşme durumunun, kendi dışında kalanlarla iletişimi kısıtlaması veya neredeyse koparmasından kaynaklanmaktadır. İkinci problem ise, ikincil neslin enformasyon teknolojileri ile olan aşırı birlikteliğinin doğal olarak, cemaat hayatı ile akışın onlara sunduğu bilgileri birleştirme konusunda yaşadıkları sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Nitekim mülakatlarda korunaklı yapının içinde olmalarına rağmen, kendi kimliklerini cemaatle özdeşleştirememeleri ya da ebeveynlerinin aksine varlık sebeplerini bu yapı içerisinde bulamamaları gibi ikilemler yaşamaktadırlar. Akışlar etrafında yeni neslin kendinden öncekilerden çok daha hızlı adaptasyon göstermesi, bireyin cemaatin sınırlı iletişime açık yerelliğini, bir koruma durumu olarak değil de sıkışma ve hareket özgürlüğünün olmadığı bir saplı kalma durumu olarak algılamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda korunma duygusu yerini daha ağır basan özgürlüğe bırakmaktadır.

Bauman'ın ifade ettiği gibi cemaatler bir yandan kendilerini korurken öte taraftan aşırı davranışlar ve bunların sonucunda oluşan zorlama ve baskı hissi, bir zaman sonra dirençli olamayan bireyler üzerinde yıkımlar ile karşılaşmaktadır (Bauman, 2015, 61). Bu yıkımlar özellikle mülakatlarda da görülebileceği üzere enformasyon teknolojilerini kullanma konusunda çok daha etkin olan yeni nesil yani cemaat içerisinde doğan çocuklar üzerinde daha baskın olmaktadır. Çünkü bu nesil akışlar uzamının farkında olarak kentin sosyal yapısına dahil olmaktadır ve bu durumda yere tam anlamıyla sağlam basan cemaatler ve kesin kuralları onlar için anlamlı olmamaktadır. Bu bağlamda örneğin korkmaları gereken durumlarda, dışarıdan gelecek tehditlere karşı yere bağlanıp kendilerini düzen içerisinde koruyan bir grubun içinde hareketsiz durup saklamaktansa, mümkün olduğunda hareket imkanını seçmektedirler. Alışkanlıkları ve bağlılıkları bu bağlamda benzeşme ve tek tipleşme gibi aşırılıklar olarak görüp bunlara iç tepkilerini ortaya koymaktadırlar.

Aynı nesille bir diğer çatışma iletişim kurma aşamasında yaşanmaktadır. Cemaatlerin kendi müritleri ile olan iletişim şekli hem karşılıklı ilişki kurulabilmesi hem de bağlantıların devamının sağlanması açısından son derece önemli olmaktadır.

Bu bağlamda yere en fazla bağlılığı bulunan cemaatlerin genişlemesi için, enformasyon teknolojilerini bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Günümüzde karşılaştığımız çok sayıda sosyal medya aracı bu cemaatlerin video ve görüntülerini bulabileceğimiz yerler haline gelmişlerdir. Hatta bu sayede dışarıdan insanların katılımına açık çok sayıda toplantı, konuşma gibi oturumlar düzenlenebilmektedir.

Bu bağlamda Castells enformasyon teknolojileri kullanımının toplumsal süreçler üzerinde ciddi bir etkisi olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda akışlar uzamından haberdar olmak sembolik gücün güçlü tutulması anlamına gelmektedir (Castells, 2013a, 500). Buradan hareketle İsmailağa cemaati düşünüldüğünde, her ne kadar marjinal bir yaşam biçimi uyguladıkları düşünülse de, sosyal medyayı aktif olarak da kullandıkları görülebilmektedir. Ancak zaten çok sıkı ilişkilerin olduğu böylesine bir yapının bu paylaşımları, kendi müritlerini haberdar etmek yerine dışarıdaki kullanıcı kitlesinin zihninde cemaatin imajını diri tutmak üzere yaptığını düşündürmektedir. Yeni nesil ile yaşanan sorun da bu noktada başlamaktadır. Çünkü mülakatlarda da ifade edildiği gibi zorlama ilişkiler üzerinden bağ kuramayan bireyler üzerinde enformasyon teknolojileri aracılığı ile yakınlık kurmak ya da ilgi çekmek de mümkün olamamaktadır. Bu bağlamda ortada nesiller arası kültürel bir çatışmanın aynı iletişim platformu araçlarının kullanılarak bile aşılamadığı görülmektedir.

Network kentinde bazı yerler seçilmiş ağ odaklarının, iktidarın meşrulaştırıcı kimliğinin ya da tutunacak bir savunma hareketinin dışarısında, kendi başlarına bırakılmıştır. Ağ mensuplarınca dışlanan bu yerler hareket imkanlarındaki zayıflıkları, bir araya gelmekteki zorlukları ve toplumsal hafızada çağrıştırdıkları olumsuz düşüncelerle kent bütününden kopuk olmakla birlikte sosyal ve fiziksel bir çöküş halindedir. Castells'in ifade ettiği gibi küresel olana uzak kalan bu coğrafyalarda eşitsizlik ve yoksulluğun ötesinde 'dışlama' ile ağ ile kısıtlı iletişim alanları var edilmektedir (Castells, 2013b, 214). İçeridekilerin içeride kalmalarını bu denli netleştiren bu yerlerde yoğun göç, kayıt dışı nüfus, hastalıklar, istihdam problemleri, gayrimeşru işler, yüksek suç oranı ve fiziksel kent hayatından mahrumiyetlerin yaşanması günümüz küresel dünyasında normal kabul edilmektedir.

Dışarıda kalmanın bir yanı bu şekilde olumsuz bir tablo çizerken öteki taraftan, networkte dışarıda kalmak, herhangi bir cemaate üye olamamak, yeterli hareket

imkanından mahrum olmak ve etkileşimin dışında kalmak kendi içinde marjinal ve bağlantısızlık durumlarını oluşturmaktadır. Marjinal bağlantılar kendilerini küresel dünyada bir şekilde yer edindirerek bir bakıma üst üste binen farklı ağ çevrelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda dışlanmayı, erişimsiz ve kopuk olarak nitelemek yerine kapalı bir ağ sistemi ile networke sızacak kadar ağı iyi tanıyan, esnekliklerini ve zayıflıklarını bilen bir birliktelik durumu olarak görmek bu çerçevede daha farklı bir bakış açısını bize kazandıracaktır.

Bu bağlamda Fatih ilçesinde dışlanma ve bununla birlikte marjinal ilişki ağları ile inşa edilen mikro çevrelerin varlığı Aksaray Mahallesiinde irdelenmiştir. Aksaray, Fatih en büyük yüz alanı ölçümüne sahip olan ilçelerinden biridir. Nüfusun yaş ortalaması 34 iken, en geniş yaş endeksini 25-29 yaş olarak görülen çalışan nüfus yaş aralığı oluşturmaktadır. Genç nüfusun fazlalığına rağmen, iş gücünün toplam nüfusa oranı yüzde 32'dir. Bu açıdan resmi çalışma oranı Fatih ilçe genelinden oldukça düşüktür. İlçenin en fazla kiralık daire sayısına sahip olup, bir önceki yıla göre yüzde 8 oranında fiyat arttırarak şu anda Fatih ilçe ortalamasının üzerinde bir emlak endeksine sahiptir¹²¹. Alan dışında gerçekleştirilen mülakatlarda, uzun süredir Fatih ilçesinde ikamet edenlerin, Aksaray'ın maddi ve manevi havasını beğenmediklerini, hatta bazı yerlerde bunun ırkçılık ya da milliyetçilik gibi şiddete yol açacak eylem boyutlarına vardığı görülmektedir.

'Fatih'te merkezde tutunamayan Kürt varoşları, Aksaray, Laleli civarına doğru kaydılar. Buralar İstanbul'a entegrasyonda birer geçiş bölgesi oldu. Gayrimeşru çok fazla iş yapılır oldu. Aksaray'da sabah sekiz akşam sekiz herkesin gözü önünde fuhuş pazarlığı açık olarak yapılır ve uyuşturucu çok güçlü çetelerin tekelindedir (FG7, 45yaş ,erkek, yönetici)'

'Tarihsel bir hikayesi olmakla birlikte (Rusların Bavul Ticareti, Laleli de tutunmaya çalışan varoş kesimler gibi) bugün Aksaray adeta bir suç yuvasına dönmüş durumda. Karakolun hemen yanında et pazarı kuruluyor. Geçen gün bir işim için mecbur oradayken, aniden bir dükkana girdim ve dışarının hali ne böyle dedim? Köşe başlarında aleni olarak kadınlar müşteri bekliyorlar. Muhabbet ettik esnafla. Onlar kabullenmişler bu durumu, çöküntü bölgesi ilan edilmiş bir nevi Aksaray, daha önce Süleymaniye'nin temizlenmesi gibi buranın da temizlenmesi ancak kurtarırmış onları. Hem siyaseten hem de ekonomik olarak en fakirler burada en kirli yerler buralarda bulunmaktadır. Kirli işler açıkça yapılabilmektedir (FG1, 36yaş, erkek, yazar)'

¹²¹ zingat.com, erişim: 06.01.2018

'2014'den sonra her milletten insan buraya gelmeye başladı. Yerliler kayıtsız denetimsiz olan bu insanlarla oturmamak için daha uzak semtlere taşındı. Daireler aynı anda yirmi kişiye kiraya verildi. Kiralar hızla arttı (FG5, 55yaş, erkek, öğretmen)'.

'İllegal işler Aksaray'da uzun zamandır zaten vardı, bavul ticareti ile olsun, kara para olsun göçten önce de burada olurdu. Son yıllarda değişen tek şey, burada oturan yerli nüfuzun taşınması ile birlikte bölgenin yabancılara kalması oldu. Doğal olarak insanlar hır gülden kaçtılar. Geride kalanlar ise kendilerini aralarında kurdukları başka bağlarla, mesela çeteler, gruplar kurarak daha güçlü hale getirdiler (FG7, 45yaş, erkek, yönetici)'.

'Buradan sadece geçer giderim, akşamları yürümek istemiyorum, metrodan iniyor, durağa kadar gidiyor ve diğer vasıtaya herkesle birlikte biniyorum. İçeride karnımı doyurmak yada durup alışveriş yapmak aklıma gelmiyor. Bir nevi her akşam Aksaray'ı teğet geçiyorum. Aksaray zaten kendimi bildim bileli bir geçiş yeridir. Aksaray bir iki diye bağırınları bilirsiniz, minibüsçüler bile kendi aralarında burada çalışmayı bir statü meselesi yaparlardı. Şimdi ulaşım imkanları genişledikçe, metro, otobüs, taksi vs. onlarda kendi işlerini yapar oldular. Ama hala şoförler yabancı olmaz. O ağ hala korunmuş gibi (FG2, 25yaş, kadın, öğrenci)'.

Mülakatlarda Aksaray'ın kent imajı hakkında olumlu yorumlar yapılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda ilçe bir yandan hızlı göç ve buna bağlı suç oranlarının yüksekliği ile eleştirilirken öte taraftan aşılamayan ve dışlanmaya sebep olan yabancılık metaforundan söz edilmektedir.

Mülakatlarda sıkça bahsedilen yüksek göç oranlarına göre, İstanbul şu anda sadece ikamet izni alabilen üç yüz bine yakın göçmenin barınma merkezi haline gelmiştir. İstanbul içerisinde ise, Avrupa yakasında Fatih ilçesi diğer ilçelere göre yabancı göçün ilk durağını oluşturmaktadır. Aksaray Mahallesinin 2014- 2016 yılları arasında nüfus artış hızı artmak yerine azalışa geçmiştir¹²². Bunun nedenleri arasında mahallenin yoğun göç alması ile birlikte yerleşimcilerin bu alanları terk etmesi ve yeni gelenlerin resmi olarak kayıtlarının tutulamaması durumu akla gelmektedir. Bunun yanı sıra metrekareye düşen kişi sayısının diğer yerlerden çok daha düşük görülmesi ancak buna rağmen nicel olarak kalabalık bir yerleşim olması benzer şekilde bu kayıt dışı durumu kanıtlamaktadır. Diğer yandan sigortasız işçi çalıştırma oranları diğer

¹²² <http://mahalleistanbul.com/Mahalleminfo-web/>, erişim: 10 Aralık 2017

yerlere göre çok daha yüksektir. 2007 yılında hazırlanan suç haritasına göre, Aksaray yüksek suç oranına sahip bir yer olarak görülmektedir¹²³.

Suç oranının Aksaray'da bu denli yüksek oluşu alanın kontrol altında tutulamayan nüfusunun marjinal bir birliktelikle bir arada bir yaşam biçimi oluşturduğunu işaret etmektedir. Bu yaşam biçimi zorunlu şekilde orada bir araya gelenlerin birbirlerine deneyimlerini aktardıkları ve daha rahat yaşamak için birbirlerini destekledikleri bir yer iken, aynı zamanda para kazanabilmenin ve kendini ait hissedebileceği bir yeri de tanımlamaktadır. Dışarıdan sosyal olarak izole edilmesine rağmen, İstanbul içerisinde ulaşım noktalarının kesişiminde ve idari merkezlere çok yakın olması, kendi içerisinde giriş ve çıkışları gizleyebilecek kadar ustaca davranmasını engelleyememektedir.

Diğer bir açıdan ilçenin ilişkilendiği yabancılık durumunu hem içerideki göçmenler için ifade ettiği anlamı hem de dışarıdaki yerleşik yerleşimciler için yarattığı yakınlık düzleminin boyutunu sosyal olarak incelemek mümkündür.

Bu bağlamda Bauman yabancılık konusunda Levi Strauss'dan hareketle bir arada yaşama konusundaki davranış şekillerini ortaya koymaktadır. Buna göre Levi Strauss '*ötekilerin ötekilerle mücadelesi*' olarak ifade ettiği bu yaşama şeklinde, geleneksel toplumdaki esinlenerek iki farklı davranış şeklini öne sürmektedir. Bunlardan ilki, başa çıkılmaz denli yabancılık ve dışarıklık olan bu grup ile fiziksel teması kesmeyi, diyalogu, toplumsal ilişkiyi ve her türlü alışverişi engellemeyi içeren bir kasma eylemidir. Her türlü fiziksel izolasyon durumu, gettolar ve kimlerin girip çıkabileceğinin ve kimlerin yararlanabileceğinin kontrol edildiği kent mekanları bu kapsamda yer almaktadır. İkinci olarak ise, yabancı unsurları sözde yabancılıklarından kurtarmayı ve 'ev sahibi vücut ile yekvücut olmasını' amaçlayan zorunlu asimilasyon eylemlerini ifade etmektedir. Bu strateji bir bakıma dışarıdakilerin ötekiliğini gidermeye yönelik olmakta ve bir bakıma durumu ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Levi Staruss'dan aktaran Bauman, 2017,155-6).

¹²³ Özden, P. Pınar, Ün, K. Hakan, İnce, Yusuf, *Kentsel Suç, Mekan ve Dönüşüm: Üsküdar ve Fatih İlçeleri Üzerinden Sorgulama*, 2007

Bauman yabancılarla ilişki halinde ortaya konulabilecek davranışları şu şekilde sıralamaktadır: Seçkinler yani hareket yeteneği sınırsız olanların istedikleri zaman yer değiştirmeleri ve yabancılardan uzakta onlarla yaşama mecburiyeti duymamaları; seçkinler dışında kalanlar için ise, yabancılardan uzak durma yeteneği yani bir çeşit kaçınma durumudur (Bauman, 2015, 123). Kaçınma eylemi yada görmezden gelmek, sadece fiziksel olarak bir uzaklaşma eylemini değil aynı zamanda zihin olarak da mekanın verilerini boşa bırakarak anlamsız bir yer olarak içinden geçilen alanın tariflenmesi ile görünmez hale gelen yabancılar üretmektedir. Bu konuda Jerzy Kociatkiewicz ile Monika Kostera, bu yerleri her gün içinden geçilen ancak anlamsal olarak boş yerler olarak şu şekilde ifade etmektedirler: *'herhangi bir anlam yüklenemeyen yerlerdir. Fiziksel olarak tel örgüler veya bariyerlerle çevrilip başka yerlerden ayrılmaları gerekmez. Yasaklanmış yerlerden değildir, fakat görünmez olmalarından dolayı ulaşılamazlardır'*¹²⁴. Yani bu alanlar üzerinde henüz bir tanımlama yapılmamış ya da yapılmışsa bile doku uyumsuzluğu ile tanımı üzerinden atmış yerlerdir ve kendiliklerinden görünmez olarak, dikkatimizi çekmemektedirler. Bir diğer ifade ile anlamsız kalan bu yerler, kent içerisindeki görünmez sınırlarımız olmaktadır.

Aksaray'da bu durum, fiziksel bir izolasyon sistemine gerek kalmadan bazı mekanlar kent içerisinde içindekileri içeride tutmaya mahkum eden, dışarı çıkmaları halinde dışlanma, geride bırakılma ve içeriye alınmama tehlikesini canlı tutan, dışarıda kalanları ile dışarıda kalmaları konusunda çeşitli şekillerde ikna eden bir ilişki sistemi kurmaktadır. Öyle ki mülakatlarda Aksaray dışındakilerin devleti kontrolü sağlayamamakla suçlaması, entegrasyon programı uygulayamamasını eleştirmesi ve hızla gettolaşan bu yerdeki illegal oluşumlara sessiz kalması gibi şikayetler bir eyleme dönüşmekten çok tek çarenin göz ardı edilmesi olduğunu empoze etmektedirler. Bunun yanında anlamsızlaştırılan Aksaray yerli nüfusun içinden hızlıca geçtiği ya da temkinli hareket ettiği temassız bir güzergaha dönüştürülmesi için haklı sebeplerin varlığı her gün ifade edilmektedir. Şiddet ve suç bu bağlamda, networkten dışlananların, bağlantısızlıklarının ve terk edilmişliklerinin göstergesi olarak kentsel hafızada yerleşikler tarafından kabul edilmektedir.

¹²⁴ Aktaran: Bauman, 2017, s.158

Sosyal açıdan ise yabancılık durumu geleneksel normların dışında bir ahlaki değerlendirme ile karşılaşmaktadır. Bu tavır ahlaki açıdan kesin yargıları genel geçer bir zemin içerisinde üretmektedir. Örneğin bu genellemelerin en barizi olarak, büyük ve kalabalık yerlerin ahlaki açıdan sıkıntılı çöküntü bölgeleri iken, özlenen ahlak yuvalarının daha küçük ve daha az nüfuslu, hatta yeşillikler içerisindeki yerleşimler olması Moore tarafından gösterilmektedir¹²⁵. Bu bağlamda yapılan direk bir okumada, bunun tersi olan her durumun bir ahlaki kırılma meydana getireceği düşünülebilmektedir. Kayıt dışı bir nüfusun olduğu ve bu nüfusun marjinal sınırlarını kolay kolay terk etmeyecek davranışlar sergilemeleri, sırada suçu ve şiddeti getirmesi gereken normal bir kalabalık yerleşim olarak görülmesi bu nedenle gerçekleşmektedir.

Bunların dışında yabancılık durumunu ve tüm bu karmaşa ve farklılıkları kaos olmaktan çıkarak ilgi çekici bulan bir kesimden de söz etmek mümkün olmaktadır. Mülakatlarda görüldüğü üzere yabancılar gündelik sınırlılıkların dışına çıkan eylemleri yapanlar olarak tanımlanmaktadır. Burada üretilen ürünlerin tadına bakmak, yabancılar arasında dolaşmak ve onlarla alışveriş yapmak yeni bir bilgiyi keşfetmek kadar haz vermektedir.

'Sanki küçük bir Ortadoğu semti burası. Ben Fevzipaşa'da yemek yemektense burayı tercih ediyorum öğlen yemeklerinde. İlginç tatlar var çoğunluğu yabancıların olduğu lokantalarda daha ucuza yiyorum. İlginç şeyler bulabilirsiniz mesela tatlılar gibi. En güzel tatlılar burada yapılır, az ötesinde sahipleri yabancı olan bir kitap caz kafe var mekanın atmosferini çok değiştiriyor (FG9, 22yaş, erkek, öğrenci)'

'Eskiden turistler en fazla buradan yemek yerlerdi, şimdi hala bu durum devam ediyor. İyi mekanları yakaladığınızda gidebilirsiniz, her yer için aynı şeyi diyemem ama öğrenciler ucuz olduğu için, turistler de tam erişim noktalarının kesişiminde olduğu için burayı tercih ediyor (FG10, 40yaş, erkek, işletmeci)'

Bauman ağ seçkinleri ve yabancılar arasındaki ilişkiyi karşılıklı çıkara dayanan, kısa vadeli bir etkileşim olarak ifade etmektedir. Buna göre yabancılar talep edilen bir düzlemde kendi yerelliklerini seçkinlerin verdikleri bir izin ile sunma imkanı bulmaktadırlar (Bauman, 2015, 124). Tahakküm yetkisi ellerinde olanlar, kendi uzamlarından zaman zaman kaçamaklar yaparak buralarda farklı olanları tecrübe edebilmenin keyfini ve macerasını yaşamakta ve bunun karşılığında dışlananlar da kendilerini bu ağın içinde olma güvenini kısmen de olsa elde etmektedirler. Bu

¹²⁵ Skyes, A. Krista, editöryel yayın, 2014, s.340

düşünce tarzının her iki kesim tarafından kabul edilmesi ve bu bağlamda davranılması Beck'in söylediği gibi *'kişinin yaşadığı sistemsel çelişkilere biyografik bir çözüm'*¹²⁶, olmaktadır. Aksaray'a dışarıdan gelen bazı kişilerle yapılan mülakatlarda şaşırtıcı şekilde mahallenin egzotik bir yerleşim olma ihtimali konuşulmuştur. Biraz daha derinleştirildiğinde göçün yoğun olarak başladığı 2014 sonrası medya haberlerinin pozitif şekilde göçü desteklediği ve hatta bu tarz bir oluşumun yaratacağı yenilikçi kentsel atmosferi konuştukları görülmektedir. Ancak bu egzotik çekicilikten, medyanın kamerasını Aksaray'ın belirsizlik ve güvensizlik dolu yabancı ortamına kaydırması uzun bir zaman almamıştır. Misafir olma durumunun yerini kalıcı ikamete bırakması beraberinde çalkantılı bir süreci de getirmiştir. Süreç her türlü ilişkide, ortaklıklarda, komşuluklarda, iş ortamında ve diğer toplumsal ilişkilerde bu belirsizlik ve güvensizlik ortamını kentsel düzlemde yer edinmeye çalışan bu yeni sınıf için diğerleri ile aynı oranda hakim kılmaktadır.

Ancak sosyal dışlanmışlığın dayanılmaz rencide ediciliği, bu tarz yerleşimlere kaybedecek bir şeyi olmama duygusunu birlikte yaşatmaktadır. Dolayısı ile kaybedecek bir şeyimiz olmadığında, akışlar uzamından gelen her türlü anı dalgalanmaya hatta şiddetli fırtınalara dayanabilecek gücü sadece oyunda kalmayı bilerek dayanmak mümkün olabilmektedir. Suriyeli ilk göçmen gruplardan olan Pages kafe, verdikleri demeçte yabancılık ve kalıcılık arasındaki çizgiyi şu şekilde ifade etmektedir:

*'Diyorsun ki 'Benim evimde misafırsın. Evimi bir hafta, iki hafta kullan, tamam'. Ama evini iki haftadan sonra benim evim gibi kullanırsan sinirlenirsin. Ben de benim evim gibi kullanmazsam gerilirim. Bana kurallarımı söylersen, bu tarafı kullan, saat 10'dan sonra şunu yapma. Tamam. Sen de ben de rahat olurum. Kuralları biliyorum. Haklarımı ve kuralları bilmeliyim. Bir Türkle herhangi bir nedenden dolayı problem yaşamaktan çok korkuyorum. Haklarım ne? Bir otobüste birinin ayağına yanlışlıkla değsem, bana kızsın, ben de sinirlensem kavga etsek ne olur?'*¹²⁷.

Yerinden edilmeye karşı verilebilecek bir tepki olarak hakların ortaya çıkarılması, akışın içerisinde kimin içeride ya da kimin dışarıda olduğunun bilinemediği ve dışlananların bir şekilde düzenin içinde var olmaya çalıştıkları

¹²⁶ Bauman, 2015, s.68

¹²⁷ <https://m.bianet.org/bianet/yasam/170328-istanbul-da-yasamayi-secen-suriyeliler-anlatiyor>, erişim: 17 Kasım 2017

durumda anlamlı olabilmektedir. İnanç değerlerinin ve ahlak ilkelerinin getirdiklerine rağmen, ahlaki bir kırılmanın bu bağlamda yaşandığı açıktır. Örneğin gayri resmi yollardan geldikleri bilindiği halde, konut sahiplerinin fazla kazanma hırsı, iş yeri sahiplerinin sigortasız işçi çalıştırması gibi durumların medya tarafından ört bas edilmesi ve neredeyse normal karşılanması bu bağlamda ahlaki bir kırılmanın kentsel düzlemde nasıl vuku bulabileceğini ortaya koymaktadır. Ahlak, Bauman'ın ifadesi ile, *'networkün rekabetçi, çıkar odaklı piyasa eğilimlerinin yanında etik görüşü etkisiz ancak refah devletinin elinde kalan yegane savunma hattıdır'*¹²⁸. Kayıt dışı nüfusun hareketi kendi görünürlüklerini bir yandan herkese açık ederken, öteki taraftan aşırı hareketlilik odaklanması gereken ağ bağlantısını kaçırmamıza sebep olmaktadır. Bu bağlamda yabancılığın bir güven problemi ve dışlanma sorununa dönüşmesi ile yerleşikler gibi yabancıların da bu durumu kabullenmesinin altında yatan nedenlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Aksaray Mahallesi'nin yaşam standartları incelendiğinde, ilk dikkati geçen, kalabalık nüfusuna rağmen iş gücü oranının düşüklüğü ve dolayısıyla sosyoekonomik gelişmişlik seviyesinin geride kalmışlığı olmaktadır. İkinci olarak dikkat çekici olan, 'mahalle yaşam, eğitime erişim, kültür sanat, ekonomik ortama erişim, ulaşım ve sağlık erişim endekslerinin' beklenenin aksine çok yüksek olmasıdır. Örneğin İsmailağa cemaatinin de yerleşimci olduğu Balat Mahallesi ile karşılaştırıldığında, aynı endekslerin sosyogelişmişlik seviyesi yüksek olmasına rağmen Aksaray'dan daha düşük olduğu görülmektedir¹²⁹.

Mahalle yaşam endeksindeki bu şaşırtıcı durum, Aksaray'da beklenenden çok daha sıkı bağların kurulduğunu ve bu sayede yerleşimcilerin kendi özgün birlikteliklerini ortaya koyduklarını ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir taraftan ise, kendi bölgesine sıkıştırılan ve içinden geçip gidilen Aksaray'ın kendi yabancı kimliğini avantaja çevirerek makro ağlara sızma çabası olarak değerlendirilebilmektedir. Genellikle erişilebilirlik düzeyi yüksek ve en kalabalık yerleşimlerde olan bu marjinal ağlar, hep var olmaya ve varlığını ifade etmeye yönelik bir yaşam stratejisinin yansımasıdır. Mahallenin marjinal ağları, idare ve eğlence bölgelerinin tam üzerinden

¹²⁸ Bauman, 2015, s.109

¹²⁹ <http://mahalleistanbul.com/Mahalleinfo-web/>, erişim: 10 Aralık 2017

geçerek, en yoğun ulaşım noktalarını takip edip, illegal şekilde networkle bağlantılar kurmaktadır. Bu sayede kendi kimliklerini belli ederek çevrelerinde onlara katılmaya hazır çok sayıda bireyi kendi ağlarına katarak büyümetedirler.

Castells networkten dışlananların içinde buldukları bu ağır durum karşısında kendi örgütlenme sistemlerini geliştirdiklerini öne sürmektedir. Ortak bir paydada toplanmak üzere dışlananlar, kendi mikro ağlarını çeteler üzerinden kurmaktadır. *'Başlıca birlik, çalışma ve kimlik kaynağı olarak çeteler bu bağlamda illegal bir öz tanımla sürecini işaret etmektedirler'* (Castells, 2008, 89). Birleştirici güç olarak bu illegal yapılanma, dışlananların networkle olan temasına aracılık sağlamaktadır. Hareket imkanı sınırlandırılan ve akışa erişimi kısıtlanan dışlananların bu konumda, ağın ara yüzü olarak iktidarın yerine geçmekte ve kendilerine dışlananların varlık sebebi olarak bir bağlılık duyulmasını sağlamaktadır.

Aksaray'daki mahalle yapısını birleştirici güç, tahmin edilebileceği üzere, yardımsever yerleşiklerin kucaklamaları ile kurulan nezih beraber yaşamlar değil, göçmen gruplarının etrafında kurulan ve sayıları her geçen gün artan çeteler olmaktadır. Çeteler, esnek ağ yapısını ve devletin her türlü açığını en iyi şekilde kullanarak, kendilerini resmi kent düzleminin dışında konumlandırıp ters bir ağ akış sistematiğini üretmektedirler. Bireyler sistem içerisinde bir taraftan yaşam mücadelesi verirken, öteki taraftan koruyucu bir çetenin içerisinde kendilerini bulma mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bu bağlamda kendi saflarını sıkı tutmak, networkün uzamında daha az kaynağa, hareket imkanına ve seçme kabiliyetine sahip olan kişiler için, daha fazla kendileri gibi olanlarla bir araya gelerek daha güçlü olma fırsatını vermektedir. Ortak çıkarlar dahilinde toplanan yoksunlar, bu sayede hem bir dayanışma ortamına sahip olmaktadır hem de karşılarındaki dünya güçleri ile daha rahat mücadele edebilmektedirler.

Göçmen ağları Castells'in de değindiği üzere *'organize suçlar tarafından topluma sızmak'* için kullanılmaktadır. Çeteler akışa katılmanın anahtarı olarak, kara parayı kullanmaktadır. Günümüzde kara para akışı, kendi yerel sermayeleri olarak, küresel finans akışlarının ve borsanın sorunlu bir bileşeni olarak görülmektedir (Castells, 2013b, 270). Bu bağlamda paranın aklanması ağ akışından çok daha hızlı ikincil bir kapalı ağın sürekli olarak yer değiştirmesi ile gerçekleşmektedir. Bu

hareketlilik sayesinde takip edilemez bir hızı yakalayabilmektedir. Üstelik her türlü finansal ağın içine sızarak en ufak çatlaktan kendini besleyen spekülasyonları bulması olası haldedir. Dolayısıyla Castells suçun artık küresel bir ağda, kendi olağan dışı büyük ekonomisi ve etkinliği ile var olduğunu ve bu sistemin hem ekonomik hem de siyasi yönden diğer uluslararası ağları da etkilediğini ifade etmektedir (Castells, 2008, 407).

Aksaray’da çetelerin etkisi, hem son yıllarda hızla artan kira oranlarında, hem de geçmişte bavul ticareti olarak bilinen çok sayıda enformel ve illegal ticaretin ortaya çıkarışında görülebilmektedir. Özgün sermaye akışı, kendine yer edinmeyen dezavantajlı grupların, anlık ve hızlı kararlar ile bir araya gelerek, şimdiki zamanı illegal yollardan ağ uzamına bağlama çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Illegal ticaretin ilk örneklerinden biri olan Bavul ticareti, Sovyet Rusya’nın çöküş döneminde, vatandaşlarının acil ihtiyaçlarını kendilerinin karşılaması gerektiğini açıklaması ile başlayan bir karşılıklı alış veriş sürecidir. Bu amaçla uzun bir süre boyunca turizm ticareti olarak Rusya ile karşılıklı gümrüksüz mal alış verişinde bulunulmuştur. Aksaray bu bağlamda hem hızlı üretimin yapıldığı hem de erişim kolaylığı ile bu ticaretin merkez noktalarından biri olmuştur. Öyle ki kayıt dışı ilişki ağı, giderek büyüyerek imalat sektörünün her basamağında baskın bir güç olarak var olmuştur. Bir diğer açıdan da çetelerin ilgisi ile, kadın ve uyuşturucu ticareti gibi diğer illegal durumları da bu ağ içerisine çekmiştir. Rusya, Türkiye ve hatta Avrupa arasındaki bu gizli hat uzun bir süre ticaret akışına yön vermiştir. Üstelik bavul ticaretinin resmi kurumlarca sıkı denetlendiği dönemlerde bile, kendilerini güvenli ağlar oluşturmak için, ağ içinde başka çatlaklar aramaktan çekinilmemiştir. Örneğin bireysel taşıma kısıtlamalarına karşı, kargo şirketleri, çete ilişkileriyle çok daha fazla malı daha hızlı taşıyabilir hale gelmelerine imkan vermiştir. Bir bakıma sadece nakliyenin şekli değişmiş ancak ağ ile olan bağlantı koparılmamış aksine daha fazla sermaye ile ağ finansına daha çok etki eder hale gelmiştir.

Bir diğer etki de, ağın esnekliğinden hareket imkanı bulan ve açıklarını kullanan çetelerin devletle olan güven ilişkileri üzerinde olmaktadır. Castells’e göre, suç ağları kara para aklamadaki başarısında olduğu gibi devamlı hareket halinde olarak, meşru devlet zeminin tüm engellemelerini aşmaktadır. Bunun yanında dikkat çekici bir biçimde resmi kurumların denetiminden kaçma başarısı, bu suç ağlarının devletin

açıklarını kullandığını düşündürmekte ve marjinal herhangi bir örgütten daha tehlikeli halde meşru zemine olan inancı sarsmaktadır (Castells, 2013b, 271).

Nitekim bu sarsıcı etkinin sonuçları Aksaray'da yapılan mülakatlarda da görüldüğü gibi, devletin yasaları uygulamakta ve güvenliği sağlamadaki yeterliliğini sorgulamayı başlatan ifadelerde görülebilmektedir. Sonuçta ise dışlananlar tarafından da yerleşikler tarafından da güvenilmeyen devlet, yabancı düşmanlığı, kentsel çöküntü gibi durumlarla yüzleşmek durumunda kalmakta ve asıl darbeyi kendisi almaktadır.

4.2.4. Network Kentinde Tüketim İlişkileri: Fevzipaşa Caddesi ve Vodina Caddesi'nde Teknoloji ve Kentsel Mekan Kullanımı

Networkun hızı içerisinde üretim süreci akışlar uzamının etkisi ile özel üretim, dağıtım ve tüketim akışı gelişmektedir. Ürünlerin en fazla kitleye ulaşması ve alıcı sayısının artması bu bağlamda firmaların birbirleri arasında kurdukları özel ağlar ile piyasayı belirlemeleri, yeni trendleri akış içerisinde anlamlandırarak ürünlerine yansıtmaları ve bu bağlamda küresel standartlarda üretimi gerçekleştirmeleri ile mümkün olabilmektedir.

Bu bağlamda tüketim yerel olarak bazı farklılıklar gösterse de ağ içerisinde belirlenen sınıfların ana ihtiyaçları dahilinde bir erişim sürecinde network kentinde paylaşarak, kendi özel simgesel diline dönüşmekte ve diğer ağlar ile bağlantıya geçebilmektedir. Tüketim sektöründeki tüm gelişmeler bu bağlamda akışlar uzamının verdiği değerler ekseninde kontrol altında tutularak bir rekabet ortamı içerisinde hareket edilmektedir. Rekabet ortamı akışlar uzamının içerisinde firmaların birbirleri ile bağlantısı ağdan gelen güçlü bilgi akışı ile gerçekleşmektedir. Bu akış bünyesinde çok önemli veriler barındırır da güvenilirliği her zaman mümkün olmadığından belli merkezlerde bilginin yoğunlaştığı yerlerde bulunmayı gerekli kılmaktadır (Castells, 2013a, 511). Bu bağlamda yerel ticaret ağının ayakta kalabilmesi küresel ağ ile olan bağlantılarını ne kadar koruduğu ile yakından ilişkili olmaktadır. Tüketici için ise, akışlar uzamından aldığı bilgilerle alışveriş mekanları, sahip olmanın ve bu sayede akışta kalabilmenin aracı olmaktadır. Castells'in belirttiği gibi, her şey çok hızlı bir biçimde eskitilmekte ve yeni şeylere sahip olabilmek üzere bir mücadele içerisinde

girilmektedir. Bu bağlamda tüketim, kentsel düzlemde alışveriş caddeleri gibi özel anlamı olan yerlerde gerçekleştirilmektedir.

Fatih ilçesinde 2015 yılı İstanbul geneli yatırım ortamı sonuçlarına göre, İstanbul geneli ile paralel olarak en fazla sektörel harcama fastfood sektöründe görülmektedir. Bunun dışında Fatih'te elektronik ve beyaz eşya sektörü İstanbul geneli üzerinde bir paya sahiptir. Fevzipaşa Caddesi olarak bilinen alışveriş caddesi, kırtasiye, kitap, müzik, eğlence ve hobi, aksesuar ve takı, erkek giyim, ayakkabı, deri ve çanta, mücevher ve kuyumculuk alanlarında diğer fastfood ve elektronik ve beyaz eşya sektörü ile birlikte ilçenin merkezi alışveriş alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda tüketim ilişkilerine yönelik Fevzipaşa Caddesinde tüketim alışkanlıkları ve mekanın kentsel düzlemdeki bağlantılarını ortaya çıkarabilecek mülakatlar yapılmıştır:

'Eskiden iletişim gözün görebildiği kadardı, okul ve mahalleden arkadaşlık kurulurdu ve eğlenceler bu şekilde yürütülürdü, günümüzde mahallenin dışına çıkma isteği çok fazla özellikle genç nesil Fatih dışında eğlenmek üzere sosyal medya arkadaşları ile buluşuyor, mahalle kahvelerinde eğlenilebilirken artık sadece Avm'ler de eğleniyor insanlar (FG7, 45yaş, erkek, yönetici)'

'Fevzipaşa Caddesi Surlardan başlayıp, Macar kardeşler Caddesine kadar uzanır, Çarşamba Pazarı, At Pazarı, Gelinlikçiler Çarşısı bu yol üzerindedir. Fatih içi ana erişimi sağlayan yoldur bu bakımdan ticari aktivite için iyi bir sirkülasyon oluşturmaktadır (FG3, 45yaş, erkek, sahaf)'

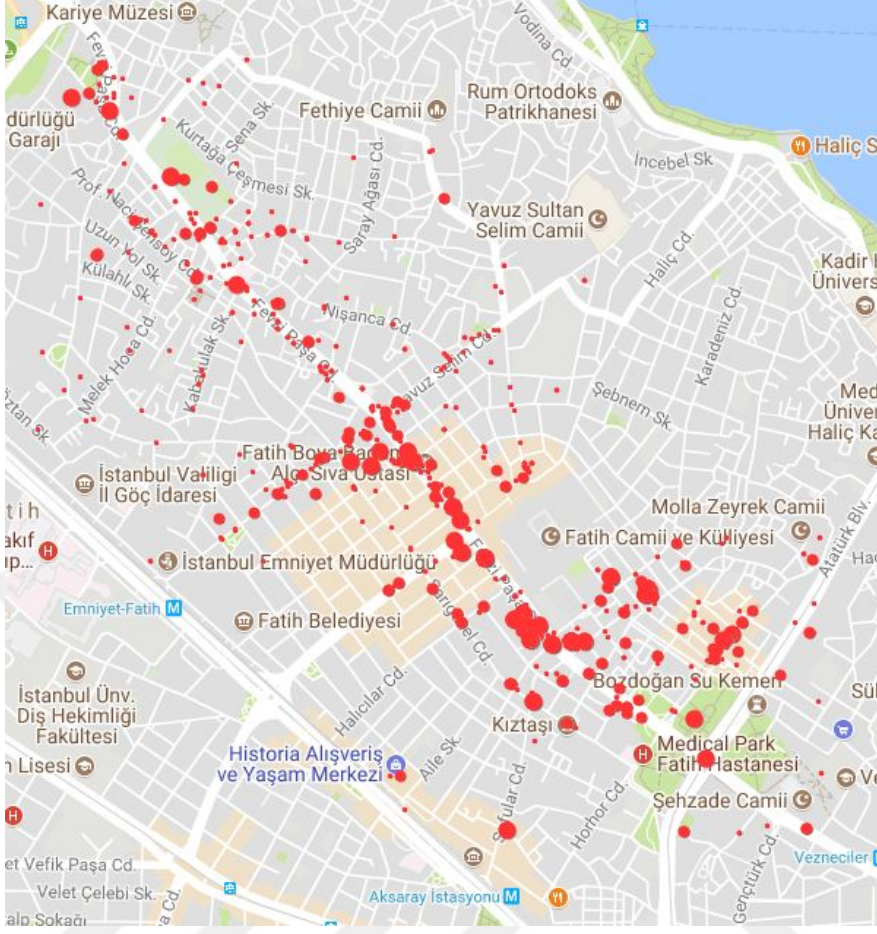
'Buranın genelde İslami elit camiadan ve diğer elit kesimlerden çok fazla müdavimi var. At pazarındaki kafeler bu açıdan önemliydi, ancak son zamanlarda fazla tanındıklarından ve rahat edemediklerinden gelmiyorlar. Bu nedenle kafe sahipleri kendi mekanlarından artık paylaşım yapmaz oldular, çok fazla bilinsin istemiyoruz, buranın daimi kullanıcılarının rahatsız olması benimde hoşuma gitmiyor. Bana bu kadarı yeter diyorum ve eskisi gibi sabahlara kadar kafemi açık tutmuyorum (FG10, 40yaş, erkek, işletmeci)'

'Fevzipaşa Caddesi'nin kullanıcıları, toptan nikah şekeri alanlardan tutunda, lüks mağazaları tercih edenlere kadar herkeştir. İlişkiler diğer yerlere göre daha samimi, ancak hızlı yaşanan bir yer olduğundan çabuk kurulup unutulur. Her işletmenin internet üzerinden muhakkak bir sitesi vardır ancak insanlar yine de buraya gelip dokunarak bir şeyler almayı ve yemek yemeği tercih ediyorlar. Helal kesim olarak bilinen yerler de yemek için diğer yerlerde olmayan bir imkanı sunuyor (FG4, 50yaş, kadın, ev hanımı)'

'Fevzipaşa'da ikidir atlar ve arabalarla gösteriler düzenleniyor. Belediye Başkanı tarafından burası resmen alışveriş caddesi olarak ilan edildi. İlginç bir

lansmandı, atın üzerinde gelinler ve eski arabalarla... Sonradan öğrendiğimize göre gelinlikçilere ilgi çekebilmek üzere yapılmış (FG1, 36yaş, erkek, yazar)'.

Fevzipaşa caddesi kentsel erişilebilirliğin en fazla olduğu yer olarak ürün satışının gerçekleştirilebileceği önemli bir sirkülasyon alanı üzerinde bulunmaktadır. Geleneksel ilişkilerle yürüyen ticaret fonksiyonu, networkün dönüştürücü piyasa düzlemi içerisinde bir etkileşime girmektedir. Enformasyon teknolojileri ve üretim, pazarlama ve satış süreçleri arasındaki bu süreç, alanda yer alan işletmelerin kendi aralarında ve genel piyasa ile bağlantısını ağ üzerinden kurarak bu bağlamda işlemlerini belirlemelerini tetiklemiştir. Aynı ağ tüketici ile de birebir ilgili olarak, ne tükettiğinden tutun da, nerede tüketmesi gerektiğine kadar ağdan gelen bilgi akışının kontrolünde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda sadece enformasyon teknolojilerini kullanarak alveriş caddesinin yoğunlaşma noktalarını ve aksini belirlemek mümkün olabilmektedir.

Şekil 10 Fatih Fevzipaşa Caddesi Tüketim Alanlarının Dağılımı ve Fotoğraf Paylaşım Oranları¹³⁰

Network kentinde mekansal ilişkileri okumak bağlamında, enformasyon teknolojilerinin kullanımı anlamlı sonuçlar vermektedir. Şekil 10'da Fevzipaşa Caddesi'nde yer alan ticari mekanların lokasyonlarını ve buralardan Foursquare'da fotoğraf paylaşım oranlarını vermektedir. Şekilden görüldüğü üzere en fazla paylaşımın yapıldığı alanlar Fatih Camisi arkasında At pazarının bulunduğu alanda yer alan kafeler, Karagümrük istikameti üzerinde belirli yeme-içme noktaları ile Gelinlikçiler Çarşısı'nın olduğu alanlardır. Fatih'teki ticaret akışı geleneksel ticaretten beslenen, yerel olarak faaliyet gösteren firmaların çoğunlukta olduğu bir düzlem olarak Fevzipaşa caddesi kullanılmaktadır. Diğer önemli ticaret akslarının aksine bir geçiş güzergahı olarak içinden geçilmek zorunda bırakılan ve bu sayede çok sayıda

¹³⁰ Foursquare'de 2017 Kasım'da paylaşılan yemek, kafe ve kahvaltı işletmeleri ile alışveriş ve eğlence mekanlarının paylaşım oranlarına göre Googlemaps üzerine işaretlenmesi ile elde edilmiştir. Daire büyüklükleri fotoğraf paylaşım oranı ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda sınıflandırma 0-50; 51-300; 300 ve üzeri şeklinde sıralamaya göre artan büyüklüklerle yapılmıştır.

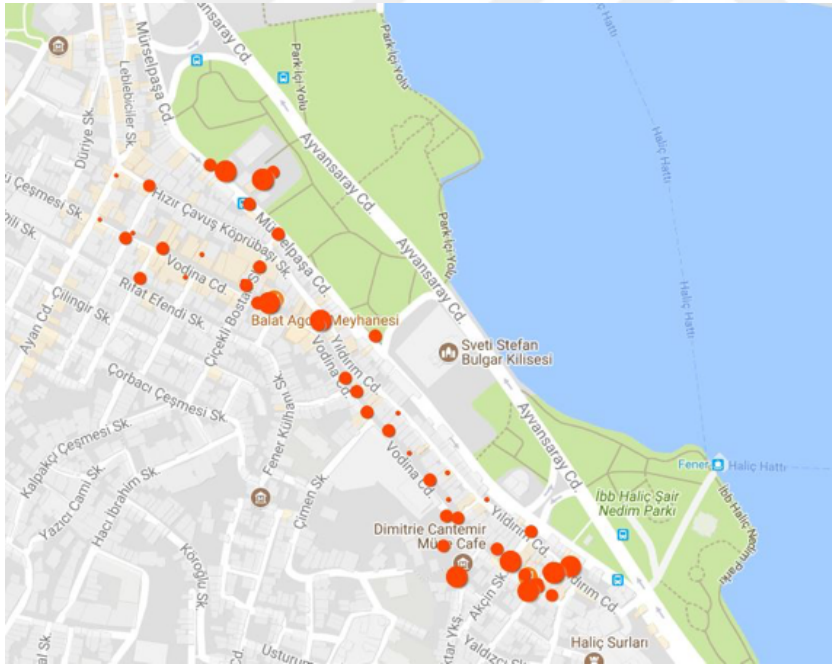
kullanıcı kitlesine erişebilen bir yapıya sahiptir. İçerisinde bulunan bazı firmalar (özellikle gelinlik ve düğün işlerinde faaliyet gösterenler) kendi üretim, dağıtım, pazarlama ve geri hizmet süreçlerini aralarında kurdukları geniş haberleşme ağı ile gerçekleştirmektedirler. Bugün internetten rahatça erişilebilen gelinlikçiler çarsının web sitesi kurumsal bir hizmet imkanını da sunarak bu ticaretin yurt dışına taşınabilmesine de olanak vermektedir. Aynı çatı altında toparlanan aksesuar firmaları ve moda evleri bir merkez olarak bu ağ üzerinden hizmet verebilmektedir. Bunun yanı sıra çok sayıda giyim firmasının bir şubesinin de Fatih'te olması buranın piyasa koşullarını şekillendiren bir yer olarak görülmesi ile açıklanmaktadır. Aynı zamanda iktidar ağları da kullanılarak yapılan kent şovlarında, aleni bir destek sunularak tüketimin diri tutulması ve tüketicinin bu bağlamda tüketme isteğinin güvence altında olduğunun bilinmesi sağlanmaktadır. Bunun dışında Fevzipaşa caddesinin alışveriş caddesi olarak ilanı, mekanın sosyokültürel yapısına iki farklı şekilde etki etmektedir: bunlardan ilki caddenin yeme içme, alışveriş yapma ve eğlenme gibi tüketim fonksiyonlarının resmi bir merci tarafından onaylanması ve dile getirilmesi ile akışlar uzamında yeni bir anlam verme durumu oluşmaktadır. Diğer açıdan ise cadde, alışverişin sadece ilçe içerisinde bir sirkülasyonla değil daha geniş kitleler tarafından yapılabileceği bir genel ortam olarak ilan edilmektedir.

Tüketim ilişkileri ağdan gelen yeni değer ve anlam süreçlerinden etkilendiklerinin bir göstergesi olarak tüketim bazlı bazı toplumsal hareketler gösterilebilmektedir. Örneğin Fatih'teki 'Gıda Hareketi', sağlıklı yaşamı ve insanın topraktan ayrılması ile ortaya çıkan sorunları konuşarak ilaç sektörünü ve endüstrisini hedef alarak bu bağlamda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ağın işleyişi öncelikle akışlarla oluşturulan güçlü bir doğal yaşam imajının kolektif veya bireysel olarak hafızalarımızda yer edindirilmesi ile başlamaktadır. Bu durum etrafında ortak görüşte olan bireylere daha güçlü bağlayıcılar sunularak aralarındaki her türlü farklılık minimize edilmekte ve hedefe yönlendirmeleri sağlanmaktadır. Örneğin Gıda Hareketinin, *'farklı inanç sahiplerinin inançlarına saygılı, insan tüketimine uygun, temiz, kaliteli ve ekonomik beslenmelerini sağlamak'*¹³¹, ifadesindeki gibi inanca uygun gıdanın sağlıklı olması gerektiği gibi bazı birleştiriciler bireylerin eyleme

¹³¹ <http://www.gidahareketi.org/Hareketimiz-3-sayfasi.aspx>

geçmeleri, örgütlenmeleri ve bu konuda duyarlı olmaları sürecini daha da hızlandırmaktadır. Yeni bir pazar alanının oluşması bu bağlamda kaçınılmaz olarak doğal ürün satın alma ihtiyacı ile birlikte var olmaktadır. Bu bağlamda Fatih’te orta gelir grubunun yararlanabileceği çok sayıda doğal gıda pazarı ve marketi bulunmaktadır.

Network kentinde tüketim sadece sermaye akışları içerisinde gerçekleştirilmemektedir. Akışın içinde yer almak, ağ üzerinden edinilen her türlü bilginin denenmesi ve yaşanması, uzun vadeli olmasa da anlık sahiplikler üretmektedir. Bir bakıma bu sahiplenme içerisinde birey kendi varlığını kentsel mekana imajlar, görseller ve paylaşımlar yolu ile yerleştirerek, mekanı da bir anlamda tüketmektedir. Günümüzde mekanın böylesine kullanımına dair enformasyon ağında çok sayıda veri vardır. Balat Mahallesi bu bağlamda kentsel mekanın tüketimine ilişkin fikir verebilecek önemli bir yerleşim yeridir.

Şekil 11 Balat Vodina Caddesinde Tüketim Alanlarının Dağılımı ve Fotoğraf Paylaşım Oranları¹³²

¹³² Foursquare’de 2017 Kasım’da paylaşılan yemek, kafe ve kahvaltı işletmeleri ile alışveriş ve eğlence mekanlarının paylaşım oranlarına göre Googlemaps üzerine işaretlenmesi ile elde edilmiştir. Daire büyüklükleri fotoğraf paylaşım oranı ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda sınıflandırma 0-50; 51-300; 300 ve üzeri şeklinde sıralamaya göre artan büyüklüklerle yapılmıştır.

Şekil 11’de Balat’ta yer alan Vodina Caddesi’ndeki yeme içme ve alışveriş ve eğlence mekanları ve Foursquare’da paylaşılma oranları orantılanarak üst üste konulmuştur. Böylece bireylerin Balat sahilini tüketim bağlamında kullanımları hakkında bir genelleme yapılmaya çalışılmıştır. Beklenildiği üzere en fazla paylaşım, kafelerin yoğun olduğu alanlardan yapılmaktadır. Ancak bununla birlikte antikacılar, fotoğraf atölyeleri ya da sergilerin paylaşılma oranlarının da yüksek olması dikkati çekmektedir¹³³. Bu durum Balat’ın sosyokültürel kimliğinin tüketim ilişkisi arasında önemli bir etkileşim olduğunu akla getirmektedir. Nitekim gerek mekansal kullanımı gerekse de kültürel sermayesi ile Balat Fatih’te ayırt edilebilir özgünlük taşımaktadır. Dolayısıyla kentsel mekan kullanımını Balat’ta yaşamak ve dışarıdan gelmek durumlarına göre, kent bütününe hangi ağlar ile bağlandığını ortaya çıkarmak üzere mülakatlar yapılmıştır:

‘Balat’ı kahve içebilmek için seçtim desem yeridir. Hiçbir zaman durmadığını düşünüyorum burada hayatın. Bir akış var ve herkes bir şekilde bu akışın içerisine katılıyor. İş dönüşünde arkadaşlarımla bir araya gelebiliyorum, bir etkinlik mutlaka karşıma çıkıyor, manavdan bir şeyler alırken, birkaç yeni kişi ile tanışıyorum. Buraya yerleşen insanlar genellikle bilinçli bir şekilde, sanat, müzik ve fotoğraf ile uğraşan insanlar. Toplanmadan geçirdiğiniz veya müzik dinletisine katılmadığını bir akşam olamaz burada. Neredeyse buranın kimliği diyebilirim. Organik beslenmeye dikkat edilir. Pazar kültürü gibi geleneksel kültürleri yaşamaya çalışırız, üstelik bütün bunları Balat’ta yapmak Cihangir’de yapmaktan çok daha ucuz ve kolay (FG2, 25yaş, kadın, öğrenci)’.

‘Fatih ve Balat ayrı birer yer gibiler, burası Fatih’in içinde değilmiş gibi, Fener Rum Patrikhanesi ve Kiliseler farklı bir atmosfer içinde buraya gelince burası Fatih değil, Fatih’in aile yaşantısı, esnafı, mahallelisi, Malta Pazarı ve Fatih Caminin etrafı ayrı bir kültür ve iç içe geçmiş bir kalabalık var. Ev sahipleri ve esnaf fazla kapitalist bir ortamı oluşturuyor, esnafla muhabbet edilmez. File taşırlar, bakımsız evler ama çok fazla kira alınır ve ilgisiz ev sahipleri vardır (FG3, 45yaş, erkek, sahaf)’.

‘Balat soyutlanmış bir yer gibi, Fatih ve Karaköy ile hiçbir bağlantısı yokmuş gibi ancak lokasyon olarak her yerin tam ortasında Balat’a gelince pek çok yerle bağlantınız kesiliyor. Ne kadar son dönemde popülerleşse de, Fener’de özellikle sosyal medyada sürekli paylaşımlar yapılmaktadır; o mekanı keşfettim yada burası yeni açılmış, ilk ben gittim gibi... Bu nedenle Fener’de sürekli mekan açılır ve kapanır, dört liraya çay verip Karaköy’ün ortamını Fener’de yaşatma durumu vardır (FG2, 25yaş, kadın, öğrenci)’.

‘Fener’de, Balat’ta burayı bilmeden gelen ve sadece sosyal medyada paylaşmak üzere gelen çok insan var. Bu tarz mekanlar bu paylaşımlar sayesinde daha

¹³³ Foursquare paylaşılma oranları üzerinden mekanın kullanım niteliğine göre oran elde edilmiştir.

kıymetli gibi oluyor. Herkes belirli noktaların fotoğrafını paylaşıyor, belirli kafeleri beğeniyor, aynı fotoğraf kareleri dolanıyor. Arap turistlerin sahilde takıldıkları ayrı yerler var. Mesela Fener'e doğru 'Sultan Sandalları' var. Bunlar ışıklı, müzikli ve şaşalı şeyler. Balattan, Eyüp'e kadar gidip geliyorlar bu nedenle kıyıda nargilelerini alıp oturuyorlar, mangal, nargile ve sandal sefası yapıyorlar (FG2, 25yaş, kadın, öğrenci)'.

Mülakatlarda Balat ve kentsel mekan kullanımını arasındaki ilişki, estetize edilen taşınma durumlarını, mekanın yerleşikler tarafından değil de daha çok dışarıdan gelenlerin sirkülasyonunda şekillendiğini ve tüketimin mutenalaştırılan fiziksel çevre merkezinde gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Akışların mekanın tüketimine bir etkisi, bilgi akışının kentsel mekana yeniden bir anlam vermesi ile, mekanın geçmişinden ve coğrafyasından farklılaşarak yeniden değerlendirilmesinde görülmektedir. Ortaya çıkan yeni kentsel mekan cazibe ve çekim alanı olarak mekanın tüketim ilişkileri üzerinde etkili olmaktadır. Balat'ta görülen fiziki çevre yenileme hareketleri bu bağlamda hem işlevsel hem de arazi kullanımı olarak alanda bir dinamik oluşturmaktadır. Bu dinamik yerleşimcilerin yaşam alanlarını dönüştürerek, akışlar uzamının çıkarlarına göre şekillenen talepler doğrultusunda yeri yeniden tanımlamaktadır. Örneğin konut alanlarının hızla atölye ve sergi birimlerine yada kafelere dönüşmesi bu bağlamda mekanın kendi tarihi ve coğrafi yapılanmasının dışında ağ uzamının belirleyiciliği ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda sosyal ilişkiler ve mekanın mevcut kullanıcıları arasında bir ilişkisizlik durumu göze çarpmaktadır. Networkte seçkinlerin idaresindeki ağ komutası angaje olmayı yaşamayacak şekilde yer ile ilişki kurmaktadır. Ancak ötekiler için bu durum, değişen sosyal ilişkiler bağlamında mekana yeniden entegrasyon sürecinin de yaşanması mecburiyeti anlamına gelmektedir. Bu bağlamda mutenalaştırma, şimdiki zamanda yaşayan ve geleceğe yön verme gücü olan seçkinler tarafından ötekiler için, yeniden tanımlanan kentsel mekan kullanımını, toplumsal yapıdaki hızlı demografik değişimleri, yeni iş kollarını ve toplamda akışın getirdiği ağda bağlı kalma durumunun yitirilmemesini içeren bir mecburiyet alanında yaşamak olmaktadır. Bugün Balat hakkında internet üzerinden yapılacak bir aramada, kentsel mekanın nasıl gezilebileceği ve nasıl etkinliklerle 'orda yaşama hissinin' tadılabileceğine ilişkin çok sayıda rota ve güzergah tarifi alabilmek mümkündür. Üstelik son dönemlerde popüler olan 'Photowalking' gibi grup etkinlikleri bu türden eylemlerin hem bir imaj koleksiyona dönüştürülmesi

hem de alana dair hızlı bir tecrübe sürecinin yaşanılması açısından diğer alternatiflerdendir.

Bu bağlamda akışa dahil olmak, aynı zamanda bütün ifade biçimlerini bütünleştirebilen bu sistem içerisinde bir takım hareket kabiliyetlerine sahip olmayı gerektirmektedir. Örneğin ağ mantığına, *'diline, giriş noktalarına, şifrelenmesine ve şifre çözümüne uyarlanmak'* bunun başlıca özelliklerinden biri olmaktadır (Castells, 2013a, 500). İmajların üretimi ve ağda paylaşımı da bu aşamada en belirleyici kültürel akış elamanı olarak öne çıkmaktadır. Castells, iletişim araçları kullanımının artışıyla paylaşılan imajlar üzerinden değerlendirerek, bu davranışı *'insanlar, tatillerinden aile kutlamalarına dek kendi yaşadıklarını kaydetmeye, böylece foto albümlerinin ötesine geçip kendi görüntülerini üretmeye başlamaktadır'*¹³⁴ olarak dile getirmektedir. Bu ifadede dikkat çekici olan fotoğrafın enformasyon teknolojilerinin gelişmeye başlaması ile geldiği noktanın gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak herkes tarafından ve yardım alınması gerekmeden yapılan doğal bir eylem olma durumudur. Kendi kendine, istenilen sayıda ve istenilen zamanda üretilebilen görüntülerin varlığı, anlam üretmenin tek yönlü akışını değiştirerek onu akışlar ve bireyler arasında hızlı bir değiş tokuşun içerisinde sokmuştur.

Ses, video, animasyon, tipografi veya grafiklerin aynı anda kullanılarak sunulabilmesinin enformasyon toplumuna temel etkisi kültürel farklılaşma düzeyinde gerçekleşmektedir. Bu durumda Castells'in belirttiği gibi, karşılıklı bir etkileşim içerisinde kullanıcılar, piyasalar ve medya arasında veriler seçimlere tabi tutulmakta ve bu bağlamda farklılaşmaktadır (Castells, 2013a, 495). Dolayısıyla ortaya birden çok kullanıcı kitlesi çıktığı gibi aynı zamanda kültürel bir ayrışmanın neden olduğu sınıfsal bir farklılaşma da oluşmaktadır. Bu sınıfsal farkın eylemleri, enformasyon verisine ulaşılabilirliğine göre olduğu kadar bu veriyi kullanabilme kabiliyetine göre de belirlenmektedir.

Akışlar bağlamında kültürel ayrışma durumu düşünüldüğünde, Balat'ta ikamet eden yeni nesil yerleşimcilerin kendilerini Fatih'ten soyutlanmış gibi hissetmelerinin önemli bir nedeni ağ ile olan yerel münasebetlerini koruma bağlamında kendilerini

¹³⁴ Castells, 2013a, s.453

gizleme durumlarında görülmektedir. Orada bulunma sebepleri de bir bakıma akıştan gelen bilgiyi kendileri için seçip almak ve pratiğe geçirmekken, diğerlerinin gelip bu alanlardan haberdar olmaları yada orada sürekli olarak bulunmalarından rahatsızlık duymaktadırlar. Bu durum, yer ile kurulan ilişkinin sağlamlaştırılması için, aidiyet düzleminin diğerlerini içine almayacak şekilde dışarıda bırakılması istemi ile ilişkili olmaktadır. Bir bakıma belirli kültürel birliktelikleri olan insanlar, alanın cazibe merkezi haline gelmesi ile olabilecek ön görülemez bayağılaşma durumları ile mekanın tüketilmesinden uzak durmaktadırlar.

4.3.NETWORKÜN DIŞINDA OLMAK: SULTANBEYLİ ÖRNEĞİ

Castells enformasyonel süreçlerin dünyayı bir taraftan zenginlik ve iktidar ağları ile kapsayan yapısının bazı yerleri içine alırken bazılarını da dışarıda bırakarak, küresel dünyayı, eşitsiz, toplumsal kutuplaşmaların yaşandığı, yoksulluk ve sefaletin arttığı bir düzlem ile karmaşık bağlantılar kurduğunu ileri sürmektedir. Bu durumda enformasyonel sürecin değerli ve değersiz insanlar ve bölgeler arasında kesin ayrımlar yaptığı ortaya konabilmektedir(Castells, 2013b, 213-4). Enformasyonel süreç ile bir taraftan refaha erişen ve diğer taraftan ise içinden çıkılması güç bir eşitsizlik ve yoksulluk durumu ile karşılaşan öteki yerlerin arasındaki bu dengesiz ve karmaşık ilişki beraberinde başka bir ağ tepkisini de beraberinde getirmektedir. Bahsedilen tepki Castells tarafından enformasyonel kapitalizmin tetiklediği bir dışlama ve yapısal olarak ilgisiz konuma itilme süreci olarak açıklanmaktadır (Castells, 2013b, 214). Dışlama sürecindeki bölgeler, ağıın kültürel kodlarına erişim imkanı olmayan, hareket edebilirlikleri sınırlı yada çok az olan ve bu nedenle de mevcut toplumsal ağ kültüründen uzak, kendi içlerine kapanmış şekilde hareket eden yerler olmaktadır.

Ancak ağ örgütlenmesinin uzamsal mantığının her yeri saran ve böylece kendi içerisinde sürekli olarak odak ve merkezlere yakın veya uzak şekilde yeni ağlar ürettiği düşünüldüğünde, networkten dışlanmanın da bir çeşit ağ içerisine alınma durumu olduğu ortaya konabilmektedir. Çünkü bu dışlanma sürecini yaşayan yerler, kendi kapalı ağlarını kullanmaya yönelik başka mikro uzamlar ve hatta illegal yapılarla ağa zorla dahil olmayı sağlayacak yapılar inşa edebilmektedirler. Bu açıdan networkün ortaya koyduğu eşitsizlik durumlarının, kaybedenleri yada kazananları olmasından ziyade ağıın kültürel kodlarını yönetebilme yetisine göre denetim süreçlerinde, tahakküm altına alınmada veya tabi kılınmada görülen bir ayrışma durumu olduğu ifade edilebilmektedir.

Bu bağlamda çalışmada Sultanbeyli İlçesi, fiziksel kent yapısı, toplumsal örgütlenmeleri, ekonomik ve kültürel bağlamları ile çalışmada networkün dışında kalan bir yer olarak ele alınmıştır. Sultanbeyli küresel sisteme mesafeli, kendi içine kapalı, yerel ilişkilerin yoğun olduğu, sadece kendinde kendini güvende hisseden ve

yer ile bağımlı aidiyet, yakınlık duygularının ve kimlik üretimi durumunun sıcak ve samimi olduğu bir etkileşim alanını işaret etmektedir. Bu bağlamda öteki kent yaşamları ile benzeşmeyen yapısı ve kendi enformel ilişki ağları ile networkün bazen ürkek ve çekingen, bazen de asi çocuğu olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Bu açıdan networkte Sultanbeyli ağ içerisinde farklı bir kültürel sunuma sahip, yabancılaşın, düzen dışılığın ve marjinal ağ örgütlenmelerinin olduğu bir yapıda kendini ortaya koymaktadır. Bir dışlama eyleminden söz edebilmek öncelikle dışlanan ögenin bir başkası tarafından yok sayılmasını, kabul edilememesini ve ilgilenilmemesini gerektirmektedir. Bu bağlamda Sultanbeyli’de kötü namı, kaçak kentleşme, kaçak yerleşim, gecekondular/varoş gibi betimlemeler ile network içerisinde ücra bir konumda, tek başına bırakılmak istenmektedir. Diğer taraftan ise Sultanbeyli’nin kendi bakış açısı ile networke olan yakınlığını irdelemek, bu dışlamanın varlığını tartışılır hale getirmektedir.

Bu bağlamda Sultanbeyli’nin networkten dışlanma durumu, ilçenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel karakterinin ortaya konularak çalışmada irdelenmeye başlanmıştır. Sultanbeyli ilçesinin genel ilçe profilinin belirlenmesi üzere, Türkiye ve İstanbul verileri ile ilçenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel verilerinin karşılaştırılması ortaya konularak, ilçenin gelişim ve kentleşme ilişkiseliklerinin ‘Network’ penceresinden irdelenmesinin sağlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, çalışma alanlarında mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlarda içinde bulunulan sosyal ve kültürel sınıfa uygun olarak Sultanbeyli’nin networklerini anlamaya yönelik sorular sorulmuş ve ayrıca günlük hayatlarını anlatmaları istenmiştir. Bu sorular genel olarak ‘yerleşim algısı ve hareketler şekline; bilişim teknolojilerinin kullanımına; işgücü ve istihdam durumuna ve enformel ağların tespitine’ yönelik olmaktadır.

Mülakatlarda 12 kişi ile görüşülmüş olup, toplamda 18 saatlik mülakat görüşülmesi gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar Ahmet Yesevi (Battalgazi Mahallesi’nin bir kısmı ile birlikte) ve Abdurrahmangazi-Mehmetakif Mahallerinde sırasıyla Bosna Bulvarı ve Petrolyolu caddesi üzerinde ve Fatih Bulvarında kendi içinde sosyal ve fiziksel ayrılık gösterdiği noktalarda gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda mülakatçıların profili şu şekildedir:

- SG1, 32yaş, erkek, yönetici

- SG2, 46yaş, erkek, memur
- SG3, 65yaş, erkek, toptancı
- SG4, 35yaş, kadın, yönetici
- SG5, 62yaş, erkek, emekli
- SG6, 41yaş, erkek, işçi
- SG7, 50yaş, kadın, ev hanımı
- SG8, 30yaş, erkek, öğretmen
- SG9, 18yaş, kadın, öğrenci
- SG10, 50yaş, erkek, emlakçı
- SG11, 40yaş, kadın, ev hanımı
- SG12, 22yaş, erkek, öğrenci

4.3.1. Sultanbeyli İlçesi Genel Verileri ve Çalışma Alanı Tanımı

Sultanbeyli İlçesi, kuzeyde, güneyde ve batıda Kartal İlçesi'ne bağlı Paşaköy, Sancaktepe ilçesine bağlı Samandıra ile doğuda Pendik İlçesine bağlı Kurtköy ile çevrilidir¹³⁵. Ulaşım konusunda ilçenin içerisinde geçen TEM yolu önemli bir geçiş güzergahı oluşturmaktadır (Şekil 12).

Şekil 12 Sultanbeyli İlçesi Konum ve Ulaşım Haritası¹³⁶

Yüz ölçümü 29,1 kilometrekare olan yerleşim alanında 324.709 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2016). Genel nüfus verilerinin yaş aralıklarına göre dağılımı

¹³⁵ <http://www.sultanbeyli.istanbul/>, erişim: 29 Ocak 2018

¹³⁶ Sultnabeyli Belediyesi Kent Rehberi kullanılarak hazırlanmıştır, ölçek 1:75000 (2017).

incelendiğinde 0-4 yaş arası nüfusunun en yüksek aralığa sahip olduğu görülmektedir. Bunu 25-29 yaş arası genç nüfus takip etmektedir. En az kişi sayısının olduğu nüfus yoğunluğu 60 yaş ve üzeridir (TÜİK, 2016). Hane halkı büyüklüğü 4,67'dir ve İstanbul'un hane halkı büyüklüğü en yüksek olan ilçesidir¹³⁷. İlçede okuma yazma bilmeyenlerin oranı okuma yazma bilenlere göre yüzde 4'dür (TÜİK, 2016). İstanbul genelinde okuma yazma bilme oranının bilmeyenlere göre yüzde 2 olduğu düşünüldüğünde, hala okuma yazma bilmeyen bir nüfusun ilçede ortalamanın üzerinde bulunduğu görülmektedir. Üniversite veya dengi bir yüksekokul bitirenlerin ilçe nüfusuna oranı yüzde 5'dir (TÜİK, 2016). İlçe sosyoekonomik gelişmişlik bakımından alt ve orta sınıfın yer edindiği bir yer olarak görülmektedir. İsyaka'nın araştırmasına göre hane geliri, 1000 liradan düşük olmakla birlikte en fazla 3000 liradır. İş gücünün mesleki dağılımı incelendiğinde genellikle kalifiye eleman aranmayan fabrika işçiliği, konfeksiyon atölyesi çalışanları, ara elemanlar (taşıma, temizlik vb. güç gerektiren işlerde çalışanlar) ile serbest meslek gruplarının varlığı dikkati çekmektedir. İstanbul'da yatırım ortamı araştırmasına göre Sultanbeyli, İstanbul içerisinde en düşük kira ödenen ilçeler arasındadır (2014)¹³⁸.

Sultanbeyli'nin kuruluş ve gelişiminde göçmen iskanın büyük yeri vardır. 1937 ve 1938 tarihleri arasında Bulgaristan'dan Türkler alana yerleşmişlerdir¹³⁹. Bu alan aynı zamanda ilçenin ilk tapulu ve planlı arsalarını işaret etmektedir. Ağırman, bu arazilerde mülkiyetin tanzimi açısından daha az sorun yaşandığını belirterek bunun nedenin, bahsi geçen Bulgar göçmenlerine 1953 yılında devlet tarafından yapılan kamulaştırma çalışması olduğunu ileri sürmektedir. Bu çalışmada toprakların yirmi yıl süre ile satılması engellenmiştir. Ancak buna rağmen tapu devri yapılmadan satış vaadi sözleşmeleri ile bazı topraklar satılmış ve bu nedenle Sultanbeyli'nin tapusuz olan diğer arazilerinde yaşanan bir sorun olan *'tapusu olan vatandaşın arazide yerinin olmaması ve fiili kullanımı bulunan vatandaşların ise ellerinde tapularının bulunmaması'* problemi bu alanda da ortaya çıkmıştır (Ağırman, 2014, 63).

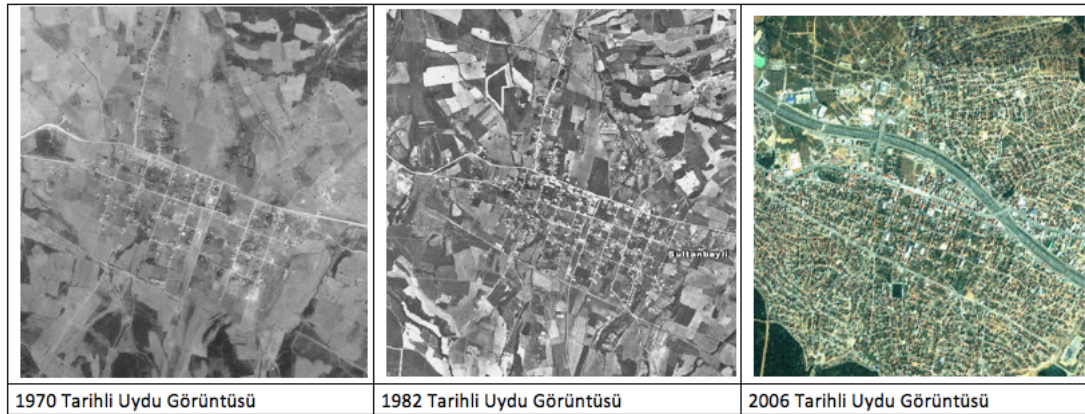
¹³⁷ 2013 İstanbul sayısal verilerle İstanbul araştırması, TÜİK, 2015

¹³⁸ İstanbul Yatırım Ortamı Araştırması, 2014

¹³⁹ Yılmaz, Coşkun, İstanbul'un Kapısı Sultanbeyli Tarihi, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s.132-133

Sultanbeyli fiziksel yapılanmasını öncelikle eski İstanbul-Ankara karayolu üzerinden, sonrasında ise açılan TEM otoyolu ile sürdürmüştür. Bu açıdan ilk yerleşim ilçede TEM otoyoluna göre güneyde kalan mahallelerde (Mehmet Akif ve Abdurrahman Mahalleleri) başlamaktadır. Bu mahallelerin fiziksel dokusuna bakıldığında diğer yerlerden ayrılan gridal bir sistemin üzerinde oturmaları, yerleşimin ilk aşamalarda planlı bir şekilde iskanın şekillendiğini göstermektedir. Ancak bu süreçten sonra hızla gelen göç sonucu bu planlı yerleşim yerini diğer imar sorunlarına bırakmıştır.

Sultanbeyli ilçesinin 1980 ve 1985 yılları arasındaki nüfus artışı ortalama 1000 kişi iken, 1990 yılına gelindiğinde bu oran anormal bir artış göstererek, 78.557 kişi olarak artmıştır (TÜİK, 2017). 1985 ve 1990 yılları arasındaki bu hızlı nüfus artışını Hem güneydoğudaki köy boşaltmalarının hem de şehirlerin iş imkanı açısından daha verimli alanlar olarak düşünülmesinin önemli bir rolü vardır. Bunun yanında TEM'in de ilçe içinden geçen güzergahının 1998'de tamamlanmasının payı vardır.

Şekil 13 Sultanbeyli İlçesi Yıllara Göre Yerleşimin Gelişimi¹⁴⁰

Şekil 13'de 1970 tarihinde Sultanbeyli'nin İstanbul-Ankara karayolunun kuzey ve güneyinde yol boyunca yerleşimin izi görülebilmektedir. 1982 yılında bu izin genişlediği görülmektedir. 2006 yılına gelindiğinde yapı yoğunluğunun ve paralel şekilde yerleşimin nüfusunun da arttığı ortadadır.

¹⁴⁰ İstanbul Büyükşehir Belediyesi haritaları kullanılarak hazırlanmıştır (2018).

Hızlı gelişen göç sürecinin Sultanbeyli'nin kent planlamasına olan en önemli etkisi, resmi olarak planlama çalışması bulunmayan alanlarda, gayri resmi satış belgeleri, noter anlaşmaları gibi paylaşımlarla alanların resmi kayıtlar olmadan satılması durumunu getirmesidir. Alanda tapu konusunda hiçbir girişim olmadan yapılan bu satış sözleşmeleri zamanla kullanıcı sayıları artarak, illegal şekilde hisselendirilerek ve bu hisselerinde çok sayıda insanın hak iddia edebildiği yeni satış sözleşmeleri ile gayri resmi şekilde beyanı ile ortaya günümüzde de zorlukla çözülmeye çalışılan bir planlama problemi ortaya çıkarmıştır. Öyle ki bu problem yüzünden ilk geniş ölçekli planların (1/5000 Nazım İmar Planı) yapıldığı 2004 tarihinde alandaki kadastral dağılım bu illegal hisseli yapılaşma nedeniyle uygulama görememiştir¹⁴¹.

Günümüzde Sultanbeyli, plan uygulamalarına rağmen hala hızlı yaşanan göç sürecinin yıkıcı etkilerini fiziksel yerleşimin şekillenmesi üzerinde taşımaktadır. Bu etkiler aynı zamanda ilçenin arazi kullanım fonksiyonlarına da etki ederek, kentsel ihtiyaçların büyük bölümünün orantısız olarak dağıtılmasına neden olmuştur. Örneğin kültürel sermayenin önemli bir birleşeni olan tiyatro, sinema, müzeler ve sanat evleri gibi yerlerin dağılımı incelendiğinde ilçenin nüfusuna göre bu oranların düşük olduğu görülmektedir¹⁴². Aynı konuda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin müze harcama yatırım paylarına bakıldığında burada ilçenin bütçesinin düşük olduğu görülmektedir¹⁴³.

İlçenin yerleşim alanlarının dağılımında, konut alanlarının yüz ölçümünün yüzde 92'sini kapladığı görülmektedir. Kişi başına düşen yeşil alan miktarı orman alanları haricinde 2.7'dir. Orman alanları ilçenin büyük bir bölümünü kaplayıp donatı alanları içerisindeki payı yüzde 40'dır. Aynı zamanda bu alanlar kaçak yapılaşmanın da içerisinde olduğu 2B imar uygulamalı arsaları da kapsamaktadır. Bunun dışında İSKİ imar yönetmeliğine göre yüzde 98 oranında uzun mesafeli havza sınırı içerisinde yer

¹⁴¹ Ağırman, 2014, s. 64

¹⁴² İlçede toplamda 2 adet mevcut olan kültür merkezinde tiyatro faaliyetleri düzenlenmektedir. Aynı zamanda sanat etkinlikleri de bu merkezlerde gerçekleştirilmektedir. İlçede 2 adet sinema bulunmaktadır. Müze mevcut değildir (2017).

¹⁴³ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Sektörel Değerlendirme Harcama Payları, Fatih, Kadıköy ve Sultanbeyli İlçelerinin müze harcama payları karşılaştırılarak değerlendirilmiştir, 2017

almaktadır¹⁴⁴. Bu durum aslına bakılırsa ilçenin sulama havzası üzerinde kurulduğunu göstermektedir.

İsyaka'nın araştırmasına göre, yerleşimcilerin İstanbul'da oturma süresi on yıldan az ve en fazla yirmi yıldır. İlçede yaşayanların konuttan memnuniyetleri, çok düşük ve orta seviyesindedir. Bulunduğu evde oturma süresi de İstanbul'da oturma süresi ile benzer şekilde genellikle on yıldan az ve en fazla da yirmi yıldır. Yaşadığı konutun sorunları bakımından ve gidilen iş veya okuldan memnuniyet orta ve altıdır. Toplamda İstanbul'da yaşamaktan memnuniyet oranı TEM'in güneyinde orta seviyedeysen, kuzeyinde ise düşüktür¹⁴⁵. Bu durumun temel nedenlerinden biri TEM otoyolunun yapılması ile hızla dolan Sultanbeyli'nin güney yerleşim alanlarının yol, elektrik, kanalizasyon ve su gibi temel fenni ihtiyaçlardan diğer yerlere göre daha evvel yararlanabilmesidir. Kuzeyde hem tapulu arsaların fazla oluşu nedeniyle yaşanan hak sahipliği sorunları, hem de donatı alanları için daha fazla boş arsanın bulunması nedeniyle yerleşimciler, güneydeki gibi rahat koşullarda yerleşimlerini gerçekleştirememektedirler. Bu durumda kuzeyde daha yasal ancak daha yavaş bir yerleşimin görüldüğü ortaya çıkmaktadır.

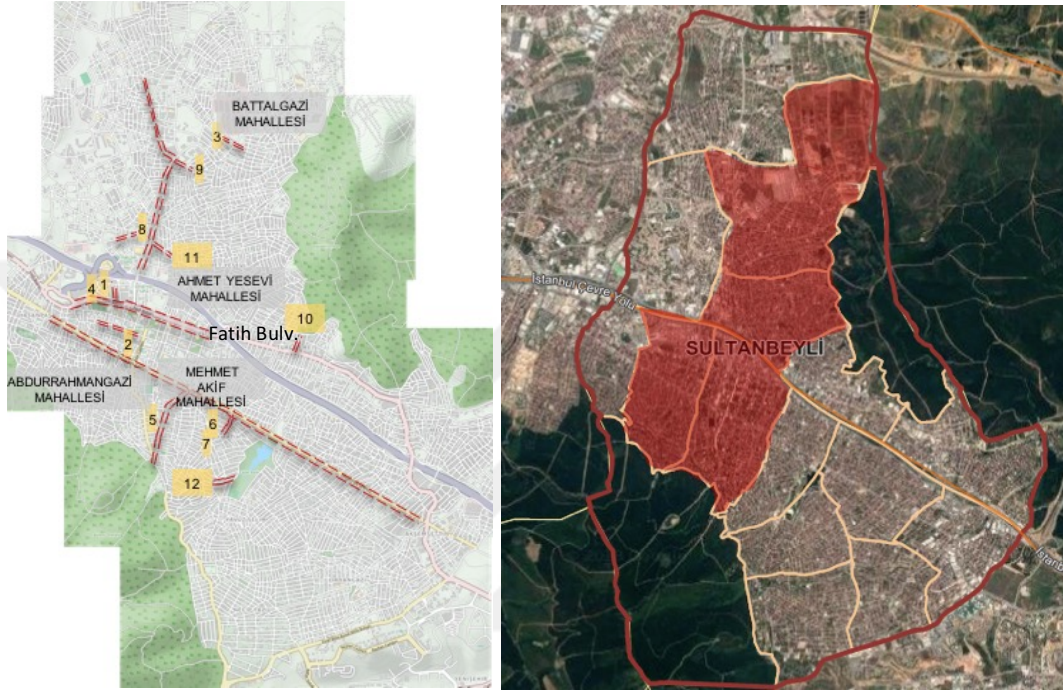
Bu istatistiki veriler neticesinde genel olarak Sultanbeyli'nin İstanbul gelişmişlik standartlarından sosyal, ekonomik ve fiziki yerleşim dağılımı bakımından daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kapalı hal enformasyon teknolojileri üzerinden Sultanbeyli'ye erişmeye çalışıldığında da kendini göstermektedir. Bu bağlamda enformasyon teknolojileri ile Sultanbeyli'nin sosyo-kültürel kent yaşamına erişilmeye çalışıldığında mevcut veriler diğer yerlerde olduğu gibi yeterli oranda bulunamamaktadır.

Sultanbeyli'nin dış dünyaya kapalı, kendi içerisinde gelişen yapısını, ortaya koymak üzere, çalışmanın ana varsayımı olan 'networkten dışlanma' durumu, Ahmet Yesevi (Battalgazi Mahallesinin bir kısmı ile birlikte) ve Abdurrahmangazi-Mehmetakif Mahallerinde sırasıyla Bosna Bulvarı ve Petrolyolu caddesi üzerinde ve Fatih Bulvarında, yapılan mülakat çalışmaları ile irdelenmiştir. Seçilen çalışma odaklarında, ilçenin sosyo-kültürel karakterine uygun olarak bu caddeler

¹⁴⁴ Sultanbeyli Belediyesi arşivinden veriler elde edilmiştir (2018).

¹⁴⁵ İsyaka.org, erişim 06. 01. 2018

barındırdıkları nüfus açısından hem demografik veriler bağlamında hem de yaşam biçimleri bakımından ciddi farklılıklar göstermektedir. Özellikle fiziksel ve sosyal gelişiminin ana belirleyici olan ‘göç’ etkeninin yansımaları bu caddeler üzerinde rahatlıkla görülebilmektedir. Bu bağlamda Sultanbeyli’nin üç farklı göç ekseninde şekillendiği varsayılarak, çalışma alanları şu şekilde belirlenmiştir (Şekil 14);

1 Semerkand Sk.	2 Hayat Cd.	3 Şark Cd.	4 Amir Sk.
5 Ziya Ülhak Cd.	6 Tekke Sk.	7 Tekke Sk.	8 Rüstem Sk.
9 Kiraz Sk.	10 İspir Sk.	11 Muhacir Sk.	12 Sayfiye Sk.

Şekil 14 Sultanbeyli İlçesi Çalışma Alanları¹⁴⁶

Çalışma alanlarının tespitinde alanın nüfus yoğunluğunun hızlı bir şekilde artmasına neden olan göç hareketinin etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda Abdurrahmangazi-Mehmetakif Mahallerinde (Petrolyolu Caddesi doğusunda) 90’larda Doğu’dan zorunlu göçü ve aynı zamanda batısında Karadeniz’den gelen iç göçü alan, kendilerini Sultanbeyli’nin kurucuları kabul eden nüfusun olduğu alandır. Bu cadde üzerinde Ziya Ülhak Caddesi, Tekke ve Sayfiye Sokaklarda mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ahmet Yesevi Mahallesi (Bosna Bulvarı) ve Battalgazi Mahallesinin bir kısmı, 50’lerde Balkanlardan zorunlu olarak göç eden

¹⁴⁶ <https://www.openstreetmap.org/> ve <https://maps.google.com/> haritaları kullanılarak hazırlanmıştır, ölçek sırasıyla 1:20000 ve 1:75000 (2018).

ve kendileri devlet tarafından koruma altına alınarak, yerleştirilen ‘muhacir’ statüsündeki halkın bulunduğu alan olarak ve Fatih Bulvarı, ilçe tarihinin en eski caddesi olarak günümüzde geçmişteki iç ve dış göç haricinde 2014 yılında yaşanan Suriyeli göçünü de sırtlayan, tüketim merkezlerinin yoğun olduğu ana cadde olarak çalışma kapsamında ele alınmıştır. Bu kapsam Bosna Bulvarında Muhacir, Kiraz ve Rüstem Sokaklar ile Şark Caddesinde, Fatih Bulvarı’nda ise Semerkand, Amir ve İspir Sokaklar ile Hayat Caddesinde mülakat çalışmaları yapılmıştır.

Sultanbeyli’nin sosyal ve kültürel hayatının sıfır noktasında yer eden göç gerçeği, yapılaşmanın her aşamasında göç ile birlikte etkileşim halinde olan bir kronolojik yapılaşma tarihini üretmektedir. İlçenin yerleşik nüfusunun çok farklı yerlerden gelerek, Sultanbeyli’de yerleşen kişilerden oluşması ilçenin fiziksel gelişiminin yanı sıra, sosyal hayatına da etki ederek, sokak isimlerinin dahi aleni bir şekilde, göçün alındığı yerlerin isimlerini barındırmaktadır: Hassan el-Benna, Kuran kursu caddesi gibi yerleşime ideolojik düzlemde ana kaynaklık eden isimlerin yanı sıra sonradan alınan iç göç sonucu oluşan yerler, Trabzon, Giresun, Karadeniz, Sivas gibi isimler de bulunmaktadır.

Sultanbeyli’nin fiziksel planlama geçmişine ilişkin sorulara sorulara mülakatlarda şu şekilde yanıtlar alınmıştır:

‘İlk Yahudiler geliyor. 29-30 aile, Arnavutköy ve Sultanbeyli’ye. 1930’larda ilk defa geliyorlar. Devlet arayışı ve devlet çalışması üzerine üç noktaya tarımı daha iyi öğrensinler vb. destek bulsunlar diye gönderiliyorlar. İbranice belgeleri var. Politikadan vazgeçilince buradan gidiyorlar. Ali Başkan Kırklareli’nde bir mahalleyi toplayarak Sultanbeyli’ni satın alıyor. İlk göç göçmenlerin, nüfus sadece seksen binler, TEM otoyolundan sonra iç göç patlıyor. Erzurum, Trabzon, Gümüşhane, Bayburt hepsi geliyorlar. Doksanlardan sonra Hamidiye mahallesi civarının göçü terör olayları ile birlikte başlıyor. Köylerin boşaltılmasına ilişkili olarak. İlk buranın göçü Trabzon ve Erzurum ağırlıklı iken. Hamidiye tarafından hangi şehirlerden göç var: Genellikle doğudan, Van, Siirt, Bitlis, Bingöl (Adaklı). Ondan sonra da malum Suriye olayları Suriyeliler (SG1, 32yaş, erkek, yönetici).’

‘Kendince çok plansız gelişmeyen, özel parselasyon haritalarındaki gibi bir acemilikle hiçbir resmiyeti olmayan mülkiyet haritasını 85’lerde yaşanan yoğun göç ile, muhtarlar, emlakçılar ve vatandaşlar arasındaki anlaşmalarla planlar! yapılıyor. Elimizdeki hisse senetlerinden bunların varlığını ortaya çıkarabiliyoruz(SG1, 32yaş, erkek, yönetici).’

‘Belediye olmadan önce insanların kendi estetik algıları ile yaptıkları şeyler değil bu planlar, onun yerine muhtarın bizzat kendi fikrine göre yaptığı düzenlemeler.’

Mesela muhtar ilçe merkezi geniş olsun diye büyükçe bir boşluk tasarlıyor, sokak ve caddeleri özellikle geniş bırakıyor ya da dağıtım yaparken kimine çok, kimine daha az pay veriyor...(SG2, 46yaş, erkek, memur)'

'Sultanbeyli'de ilçeler çok farklı ve sistem yavaş yavaş yerine oturmaya başlıyor. Uzun bir süre Sultanbeyli'de 80'li yılların başından beri tapusuz parseller tapulu parsellerden daha değerliydi. Tapusuz parsellerin muhatabı yoktu. Daha da önemlisi karşısında her hangi bir kamu kurumu yoktu. Niye vatandaş bunu tercih ediyor. Devlet ile ilişki girmeyi istemiyor ve belediye bürokrasisi çok ağır. Dayak yiyorsun ve üzerine para veriyorsun. Planlamacı olarak tapusu olmayan parsellerin avantajı terk yok satın almıyor. Uygulama görmüş parselde ya terk y satın alma vardır bu işkencedir. Parasal bir karşılığı vardır. Haritacıya para verilir ve harç ödenir. Minimum üç ayda terke edilir. Tapusuz parsellerde bu sıkıntılar yol terk yok (SG3, 65yaş, erkek, toptancı)'

'Aynı zamanda sınır tecavüzü yok devlet yok ancak sert bir düzen var. Fiktif bir çizgi kağıt üzerinde aynı zamanda araziye taşınıyor. Kimse kimsenin hakkına bu nedenle girilemiyor. Çeviriyor boş bir araziyi sonra siyaset giriyor ve orası tamamı olmasa da tapuya dönüşüyor. Bunun imar hiçbir zaman geriye gitmiyor devamlı olarak ileri gidiyor (SG3, 65yaş, erkek, toptancı)'

'Mafya değil, mafya hiç gelmedi buraya, herkes hakkını bilirdi. Herkes yerleşmeye çalıştığından garip bir hava vardı Sultanbeyli'de, en azından mafya adı suçlar haricinde görünür değildi (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)'

'Geçmişte gelenler ev yapacakları yeri çeviriyorlar. Nedir bu çevirme, tellerle, duvarla ya da çitle uzun süredir boş olduğunu düşündüğü arsanın etrafına yerleşiyor. Gerekirse gece, gündüz nöbet tutuyor. Çok katı bir ilişki var diğer yerlerle, devletin arazisine tecavüz ediyor ancak yanındaki komşuların arazilerine girmekten daha çok korkuyor. Yaptırımı daha fazla oluyor çünkü, kan davalarına kadar gidebilen. Bir süre sonra siyasi ortamın yatışmasını bekliyor ve toprağın kullanım bedelini ödeyerek, tapu alma yoluna giren süreç başlıyor (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)'

'Küçük Türkiye say burayı. Her yerden gelen var. Türkü, Kürdü hepsi... Çalışıyoruz, emekli olan da çalışıyor, ev de olanda mandal işi yapıyor, temizlik yapıyor, ürün paketliyor. Mal geliyor diğer yerlerden, siparişe ürünleri yapıyoruz sayıyla (SG6, 41yaş, erkek, işçi)'

Mülakatlarda görüldüğü üzere ilçede yerleşimin kurulduğu ilk aşamalardan itibaren kendiliğinden yönetilen bir planlama çalışmasının varlığı ortaya konulmaktadır. İlçenin kendi içinde dışarıya hesap vermeden yürüttüğü bu imar çalışması, hak sahipliği tespitinde, kendi aralarında rıza ile alım satım yapan ve bundan üst makamları haberdar etmeyen, bir bakıma kendi ayrı karşılıklı güven ilişkisine dayalı kapalı ağları ile imarı inşa eden bir ilçe olarak Sultanbeyli görülmektedir.

Sultanbeyli'nin enformel ilişki ağlarının belki de başlangıcı ve düğüm noktası, mekan, sermaye, güç ve ideoloji arasında kurulan ve merkezinde Sultanbeyli

sosyolojisi olan bir bağlantılar zinciridir. Tapusu olmayan yerden bir şey inşa edebilmek beraberinde önemli bir avantajı da elde etmeyi sağlamaktadır. Uygulama görmüş parseller, imar kanununca yapılacak terkler ve diğer işlemler nedeniyle hem maddi olarak hem de manevi olarak kişisel bir bunalım sürecine sahibini sokmaktadır. Arabulucular karşılıklı olarak kazanç sağlamak üzere birbirine güvenen arsa sahipleri olunca, zamanında gayri resmi makamların kağıt üzerinde çizdiği fiktif çizgiler, gerçek hayatta mekanın sert düzenlemesinin bir aracı olmaktadır. Kendi içinde kurduğu enformel imar ağları, hak sahipliklerini yasal zeminden daha katı olan gayri resmi toprak paylaşımlarına bırakarak bir anlamda yasal ve yasal olmayan arasındaki güç farkını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ifade edildiği üzere tapusuz arazi hem bürokratik işlemlere gerek kalmadan hızla bir yerleşim imkanı vermesi ile göçün ve hızlı çözüm arayışlarının bir alternatifi olmaktadır.

Bunun yanında toprağın da aynı şekilde rant ilişkileri ile hızlı dağıtımına ve sahiplenilmesine aracı olan kapalı ağların varlığını da ortaya koymuştur. Üzerinde durulan zeminin kayganlığı, yerleşimciler için politik kriterler her değiştiğinde mutabakatların varlığının değişmesinde ve çoğu zaman ispat edilemez bir toprak sahipliğinin ortaya konmasında kendini göstermektedir. Yani kuralsız davranışların bir zaman sonra affedilmesi ve tekrar kurallı hale gelebilmeleri yasa dışı kullanımın zamanla yasa içerisine dahil edilebilmesi anlamına gelmektedir. Ancak parasal karşılığı olmayan ve zamansal açıdan da bekleme gerektirmeyen tapusuz parsellerin sonra bir gün tapu alınarak ‘af edileceği’ inancı ile ele geçirilmesi Sultanbeyli’nin arsa ekonomisinin en önemli çatlağıdır. Sonuçta kaçınılmaz bir emlak usulsüzlüğü, hak tecavüzlerini ve dışarıdan devamlı konuşulan ‘*çarpık ve kat kat yapılaşmayı*’ beraberinde getirmektedir. Bu durum kentsel dönüşüm yada yenileme gibi basit planlama araçları ile aşılamayacak boyutta bir başka ilişkiselliği Sultanbeyli bünyesinde var etmektedir.

Sultanbeyli mülakatlarda yerleşimin yasal temellerinin büyük imar sıkıntılarının yaşandığı bir ‘*suç mekanı*’ haline dönüşmesi, onu üst bürokrasi tarafından ‘*denetim altında tutulan*’ bir yer haline getirmektedir. İlk olarak ruhsat verilerek kullanımı yasallaştırılan imar, daha sonra ‘*kendisine dokunulmayarak*’ dağılması engellenen ve bu haliyle ‘*hastalığın*’ yayılmasının gözetim altında tutulduğu bir uygulama ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla mafya gibi direk olarak kriminal

grupların işin içine girmediği ifade edilen Sultanbeyli yerleşim planlamasında, siyasi süreç enformel ilişkinin kurulmasını farklı şekilde destekleyen bir yapıyı işaret etmektedir.

Daha önce de değinildiği üzere göç edilen yerlerin isimlerinin yerleşime verilmesi örneğinde olduğu gibi, yerleşimcilerin alanda kendi kültürel aidiyetlerini kurdukları gözlenmektedir. Bu durum ilçeyi ‘kendi içinde’ özelleştirmenin ve sunmanın farklı bir yoludur. Sultanbeyli sadece mecburen oraya göç etmiş insanların, derme çatma hayatlarını barındıran bir yer değil, aynı zamanda ‘Anadolu’nun bir yansıması’ olarak bürokrasiye sunulabilecek bir vitrin mekanı ve ‘ilk ziyaret makamı’ olmaktadır.

Kentsel rant, spekülasyonlar ve ucuz arsa gibi dışarıdan dile getirilen göç sebeplerinin aksine, burada yaşanan kentleşme süreci Sultanbeyli’nin geleceğini hesaplamaya yönelik karar verme yetkisi olan, kendi içinde üst bürokratik bir sınıfı ve bu yetkilendirmeye inanmaya muhtaç edilen yani bir diğer seçim şansı bulunmayan yerleşim talebi olan bir kitleyi ilgilendirmektedir. Bu kitle için ana mesele çalışabilme imkanının burada mevcut olmasıdır. Üstelik refahı için değil sadece hayatını idame ettirebilecek bir çalışma imkanının varlığının birleştirici etkisinden bahsedilmektedir.

Diğer açıdan ise ilçeye göç ile gelen ve yerleşenlerin Sultanbeyli’nin hangi ağların odağında olduğunu düşündüklerini tespit etmek amacıyla, mülakatlarda sosyal ve kültürel etkileşimlerini açığa çıkarmak üzere katılımcılardan ilçede yaşamaya onları iten nedenlerin açıklanması istenmiştir. Bu nedenler ile ilçenin kültürel kodları arasında nasıl bir ilişki kurulduğu irdelenmektedir:

‘İstanbul’da yaşamak için geldik, köyde geldiğimiz yerde iş kalmamıştı, çocuklar iyi eğitim alamıyordu, sınavları kazanamıyordu, herkeste bir bıkmışlık vardı. Gelişimiz öyle aniden olmadı. Çok düşündük ama ne yapacaksın dert karın doyurmak olunca mecbur kalıyorsun bazen. İşte bizden önce hemşerilerimiz gelmişler buraya, imkanları çok dediler, zor ama yaşamaları işte trafiği idi, koşuşturmacasıydı falan, hepsi alışana dek dediler. On beş yaşında kızım var. İstanbul’da doğdu hala alışamadık (gülüyor). Kocam işçi oldu önce sonra kendi ufak işini açtı kredi ile. Çok şükür durumumuz iyi şimdi. Arkadaşlar hep birlik olduk yoksa çok yalnız kalır insan (SG11, 40, kadın, ev hanımı)’.

‘Eşim tekstil işi yaptı, konfeksiyonda ara elemandı. Zor geldi, maaşı az, parça başı çalışıyorsun. Tamircilik yaptı sonra duvarcılık, badana, boya işi de yaptı. Ben de ara ara çalıştım, çocuklar okula gidince devam edemedim. Bundan büyük iş mi var,

beş çocuk büyüttüm, okuttum. Eve iş aldım epey, şeker sardım, çiçek dizdim... Çalışacaksın mecbur (SG7, 50yaş, kadın, ev hanımı)'.

'Beğenmiyorlar Sultanbeyli'yi, burayı medya özellikle dışladı.İstanbul'un merkezinden uzak gibi görülüyor da burası, adı çıktığı için, Pendik ve Tuzla'dan çok daha iyi bir konumu var. Sancaktepe'den de daha iyi konumu var çünkü TEM'e çok daha iyi giriş yapılıyor burada. Dört tarafı orman, havası güzel Aydos'a yürüyüş güzel, İstanbul'da itibari kötü ancak öyle bir yer değil. Sonradan göç aldı bir seferde daha ucuz olduğu için özellikle...(SG2, 46yaş, erkek, memur)'.

'Sultanbeyli geneli dışarıda çalışıyorlar, neden dışarı, İSKİ'den dolayı. Sanayi sitesi ve büyük kapasiteli fabrikalar kurulamıyor. İSKİ havzasında bir çok faaliyetleri yasaklıyor. Mecidiye ve Akşemsettin Mahalleleri civarında. Asıl imalathaneleri dışarı çıkmıştır. Mobilya için düzce de faaliyet gösteriyorlar (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)'.

'Birde böyle bir kitle var, Sultanbeyli dışarıda bir yer biz burada tavuk besleyelim, kendi sakin yerimizde yaşayalım bahçeli iki katlı yerimiz olsun, biraz şehrin karmaşasından kaçalım, imkanları çok iyi olup da geldiği yerin çevresine bakmadan bunu yapan da var. İki dönüm arazide üç dört katlı yer yapmış kendine, basket sahası, çocuk parkı yapmış, çoluğu çocuğu ile orada yaşıyor. Baldan asfalt ofisini bile evinin yanına koydu. Necip Fazıl'da çıkmam diyor, yer bulayım her yeri alırım diyor (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)'.

'Dışarıdan buraya Sultanbeyli'nin hiçbir şeyi için gelinmez gelinecekse bir gezmesine gelinir. O da durumu iyi olanlar gelir. İçeri girmezler pek sanmam. Viaport'a gidiyorlar, Rings'e (Sancaktepe) geliyorlar (SG6, 41yaş, erkek, işçi)'.

Mülakatlarda tekrar görüldüğü üzere, Sultanbeyli'de yerleşimlerin büyük çoğunluğu göç odaklı olarak genellikle daha iyi iş imkanları, daha yüksek yaşam standartları ve eğitim imkanlarının fazlalığı göz önüne alınarak gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan İstanbul'un Sultanbeyli'ye gelenler için bir fırsat alanı olarak ortaya konduğu söylenebilmektedir. Yerleşimciler için Sultanbeyli'de yaşamak, gelir seviyesinin düşüklüğünün ve büyük kente yaşama mecburiyetinin birleşimi ile daha ucuz bir yerde yaşayabilme alternatifinin bir zorunluluğu olmaktadır. Konum olarak ana geçiş güzergahı üzerinde bulunması ve otoyol bağlantıları gibi pozitif erişim koşulları, alana göçü başlıca kolaylaştıran etmenler arasında bulunmaktadır. Yerleşim içinde yerleşimin orman ve askeri alanların fazlalığı genel olarak, burada çalışma imkanını da sınırlamaktadır. Sultanbeyli'nin istatistiki verileri ışığında mesleki gücün daha çok fiziksel güç gerektiren, kalifiye olmayan iş kollarında olduğu düşünüldüğünde ilçe sınırları dışında büyük bir kitlenin çalışmak üzere gidip geldiği görülebilmektedir.

Sultanbeyli nasıl bir yerdir sorusu, yerleşimciler tarafından Sultanbeyli'nin kuruluş aşamasının dikte edilerek, kurulan yakınlıklar içerisinde cevaplandırılmaktadır. Yerleşim esaslı bu anlatım, kalıcılık ve dolayısıyla da aidiyet iddiasının dışı vurumu olmaktadır. Aidiyetin inşasının en önemli verisi, kuruluş aşamasında yerleşimin her anına tanıklık ederek, inşanın çoğunlukla gayri resmi olan adımını yüceleştirmek ve kendini bu aşamalar içerisinde bir tanık olarak yerleştirmekten geçmektedir. Bu bağlamda anlatılan hikaye, içinde yaşayanlarca fiziksel bir gerçekliğe indirgeme ihtiyacı duyacak kadar muğlak diğer taraftan ise kendine atanan sert imajı kabul etmeyen ve dolaylı olarak networkle devamlı sürtüşme halinde olan bir topluluğun savunmasını içermektedir.

Bir diğer açıdan mülakatlarda ilçe için ifade edilen güvenlik problemi nedeniyle, bir tekinsizlik algısının oluşturulduğunu bu nedenle de ilçenin kendi fiziki ve sosyal artılarının göz ardı edildiği ortaya konmaktadır. Bu bağlamda ilçenin irdelenen istatistiki verilerinin ortaya koyduğu, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel refah seviyesinin düşüklüğü, yaşam standartlarının düşüklüğü ve illegal yapılanmaların ve çözümlerin olduğu bir yer halinde düşünülmesi bu durumu tetiklemektedir. İlçede yerleşimciler tarafından da yaşanan siyasi kutuplaşmaların bir ürünü olarak görülen bu kötü imaj bir anlamda Sultanbeyli karakteri üzerinde yıkıcı etkiler oluşturmuştur.

Bunlar dışında, zorunlu haller dışında Sultanbeyli'de yaşamayı tercih edenlerin olduğu bir grubun varlığından da söz edilmektedir. Bu grup ilçeyi İstanbul'un karmaşasından uzaklaşmak için bir yer gibi gören, her türlü imar probleminden, hak gaspından ve siyasi tartışmadan uzak, yerleşimin içinde fiziksel olarak yer edinen ancak onunla ilişkiye girmeyen insanları kapsamaktadır. Bu bağlamda bu yerleşimcilerin, büyük şehirlerin yapı yoğunluğuna ve insan kalabalığına alternatif olarak bir yaşam yeri arayışının sonucunda Sultanbeyli'yi tercih ettikleri görülmektedir. Genellikle gelir seviyesi yüksek bir kesim ikinci bir yaşam alternatifi olarak bu alanlara yerleşmektedir. İlçe ile genel olarak temasları kısıtlı olan bu yerleşimciler, bir anlamda kendi sermayelerinin almaya el verdiği kaliteli yaşam standartlarını ucuza mal etmektedirler.

4.3.2. Network Kentinde Yakınlık İlişkileri: Dışlanma Bağlamında Sultanbeyli

Network akışlar uzamının kendi sistemi ve sistemin kapsadığı uzak ve yakın odaklar arasındaki sistemde belirli bir yakınlık ilişkisini ortaya koymaktadır. Giddens kişisel kimliklerimizi belirleyen mahremiyet ilişkilerinin dönüşümünü açıklarken, bu ilişkilerin küresel süreçler içerisinde kimliklerimizi de belirleyen bir '*yayılma ve yoğunlaşma*' süreci geçirdiklerini ifade etmektedir. Yani kişiler ilişkilerini kendilerine uygun olan bir ağ içerisinde tanımlamak zorunda kalmaktadırlar. Bunu sağlamanın en kolay yolu ise olabildiğinde kendini ifade etmek ve benliklerini güvenli bir alanda dışarı çıkarmaktadır (Giddens, 2010, 113). Bu bağlamda bir yere ait olabilme yakınlık kurma biçimlerinin de temel sorusu olmaktadır. Sultanbeyli gibi farklı göç süreçlerinin sonucunda bir araya gelen bireylerin sonuçta geldikleri yer ile olan yakınlıkları birbirleri ile olan bu ilişkilerinin sonunda ortaya çıkarak netliğe kavuşmaktadır.

Sonuçta yakınlık Sennett'in de geniş göçmen gruplarının toparlanması durumunu açıklaması gibi, yaşam politikasının benzerliği, ortak noktaların çokluğu ve doğal paylaşma iç güdüsünün bastırılmayışı gibi durumların sonucunda oluşan bir pratik sebep olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda bilginin yorumlanması ve yargılanması da bir ihtiyaç olarak bu geniş birliktelikler içerisinde oluşan bir ağ ile giderilmeye çalışılmaktadır (Sennett, 2012, 103). Sennett'ten hareketle kent içerisinde birleşmeyi kolaylaştıran alanların varlığının, yoğun bir aktarım ortamı oluşturarak çıkar birliklerinin kurulabileceği bir yakınlık ortamı inşa ettikleri söylenebilmektedir.

Sultanbeyli'nin görüntüsü içerisinde yabancı, 'yakınlık' ve 'uzaklığı', gündelik yaşamın arka planına geçerek, toprak ve insan ile olan koparılmamış bağı görerek deneyimlemektedir. Networkün dağınık ve istikrarsız yoğunluklarda dünyanın her yerine dağılan 'bağlanmışlığı' karşısında Sultanbeyli, 'kendi' bağlantılarını göç ile gelen bu özel insan yığınının çakışan gündelik yaşamında, oraya buraya dağılan küçük ağların birbiri ile temasında ve bir açıdan muhakkak yoksul olduğu için birbirini bir şekilde tamamlayan birlikteliklerinde var etmektedir. Bu çoklu düzenek, yakınlığı yere bağlanan bir metafor olmaktan öteye götürüp bireyler arasında kalıcılık iddiasının yapıldığı bir sıralama düzlemine bireyi çekmektedir.

'Sultanbeyli'nin kabul noktası, Fatih Bulvarı'nda yürürseniz vitrinlere sırtlarını çevirmiş banklar üzerinde oturan Sultanbeylileri görürsünüz. Koyu bir sohbet, gelip geçen insanların kim olduklarından tutun da dış politikanın nereye varacağına kadar burada ortam bulmaktadır (SG1, 32yaş, erkek, yönetici).'

'Buraya köyken geldik, akrabalarımız daha da önce gelmişler, arsa ucuzdu, yer de çoktu, kendimize iki yer yaptık, tüm akrabalar birlikte Sultanbeyli'nin en zor zamanlarına göğüs gerdik. Onlar olmasaydı bu kadar sebat eder miydik bu yokluğa bilmiyoruz? Hem iş buldular, hem dışarının pisliğine bulaşmadan bizi evlendirdiler, ev sahibi de olduk çok şükür... Biz de ne pişse bugün onların da hakkı, payı hep saklı kalır. Başkasına hiç ihtiyaç duymadık...(SG2, 46yaş, erkek, memur)'

'Köyden 86'da çıktık İzmit'te bir kaza oldu, şartlar buraya gelmeyi zorladı 90 yılında geldik. Gelince buralar çok boştu, köyden farksızdı. Elektrik, yol yoktu, su yoktu. Burası alım gücü daha ucuzdu, büyüklerimizde burada otururdu ondan buraya geldik. Gelince 91 de tekstile başladık en çok tekstil vardı, meslek edindik gitti ondan sonra. İstanbul çarşısında 7-8 yıl çalıştım. Sultanbeyli'de oturup dışarı giden çok oldu arkadaşlarım bıraktı bu mesleği, maaşı düşük mesaisi çok bıraktılar genelde. Eskiden çalıştırıp kaçan da çok oluyordu. Arkadaşlığımız genellikle köylü insanlarımızla, akrabalarımızla (SG6, 41yaş, erkek, işçi).'

'Dışarıya karşı güven yok ancak kendi içlerinde güven tam olarak sağlanmasa da hemşerilik değerleri ile küçük mahaller inşa edilmiş durumda. 'Biz Sultanbeyli'nin köylüsüyüz' sözü, burada yaşayan ve sahipliğini söz hakkı üzerinde bir eylem tutumu olarak sayan Mehmet Akif ve Abdurrahman Çelebi Mahallelerinde oturanlar tarafından ifade edilmektedir (SG1, 32yaş, erkek, yönetici).'

'Herhangi bir organizasyon, konu komşunun çağırıldığı, eğer çok önemli meseleler ise, başkanın, muhtarın da katıldığı hemşeri derneklerinde yapılır. Günlük işlerde de her türlü düğün, dernek, ölüm haberleri derneklerde konuşulur. Bir araya gelmek için facebook tabii kullanılır ancak genellikle bu dernekler gençler buralarda takılsın, kitap okusun diye ya da pinpon oynasın diye bir apartman dairesinde kurulurlar. İlçe dernekleri köy derneklerinin bir üst kuruluşu olarak, seçkinler ve vakti ve ekonomik kaynağı olan insanlar tarafından kurulan yerler olarak inşa edilirler. Genellikle babadan dededen kira gelirleri vardır. İl dernekleri ise daha da kurumsaldır. Burs verebilirler (SG2, 46yaş, erkek, memur).'

Mülakatlarda görüldüğü üzere Sultanbeyli'de yakınlık ilişkilerinin başladığı noktada Fatih Bulvarı gibi kamusal alanlar çok önemli anlamlar taşımaktadır. Fatih Bulvarı, Sultanbeyli özelinde birleştirici bir görev ile farklı göç hikayeleri ile gelmiş kalabalığın birbiri ile karşılaşp, konuşabileceği ve daha yakın ilişkiler kurabileceği bir kamusal alan olarak orada bulunmaktadır. Bir karşılaşma güzergahı olarak alanın, içerisinde gelen ve geçen göz hapsinde tutulduğu bir ön kabul yeri olarak da görülebilmesi mümkündür.

Yer ile kurulan ilişkinin bir diğerk şekli köylü olmanın özel bir şekilde vurgulanmasında görölmektedir. Bu bağlamda köylü olmak mülakatlarda iki farklı şekilde kullanılmaktadır. Birincisi geldikleri yeri yani göçün başladığı yeri belirtmek ikicisi de Sultanbeyli’de nasıl yerleştiklerini anlatmak için. Sadece fiziksel bir yerleşim olarak köyü düşünmek burada yerleşimcilerin temas ettiği noktanın uzağında kalmaktadır. Ortaya konulan köylülük durumu, bir çeşit toprakla kurulan aidiyetin hem geldikleri yerde hem de şuan Sultanbeyli’de bir statü mertebesi olarak kullanılmaktadır. İlk zamanlarda kentsel ihtiyaçların (elektrik, yol, su, kanalizasyon gibi temel olanlarının) henüz idari kurumlarca karşılanmadığı dönemde Sultanbeyli’ye gelmek ve burada yaşayabilmeyi becermek, bundan sonra gelenler için hem yolu açıp onlara daha kolay alışma imkanı sunmaya hem de şuan içinde bulunulan durumu anlatmak üzere kullanılmaktadır.

Köylülük ilişkisi, bu bağlamda kentli ilişkisinden çok daha fazla nüve ile farklılaşmaktadır. Köylülük yakınlık ilişkilerinin akrabalık gibi geleneksel bağlarla ya da hemşerilik ve etnik kimlik gibi diğerk sosyal bağlarla kurulan bir durumu ifade etmektedir. Bu açıdan mülakatlarda ifade edilen akrabalık ve hemşerilik ilişkilerinin özel bir önemi olduğu Sultanbeyli’nin gelişiminde söylenebilmektedir. Dolayısıyla Sultanbeyli’nin gündemini belirleyen en önemli sosyal ilişkilerin, göç eksenli olarak gelişen bu geleneksel bağlarla oluştuğunu ortaya koymak doğru bir tespit olabilir.

Bu konuda Bauman’ın küresel süreçlerin dışında kendi politikaları ile ilgilenen yerlerin durumunu açıkladığı iktidar ilişkileri önemli görünmektedir. Bu bağlamda Bauman, iktidar alanlarının küresel düzlem içinde olmayıp yerel politik eylemlere sıkışmalarını *‘gerçek iktidarın küresel mekan içinde salınmakta iken, bizim politik eylem kurumlarımızın, küresel anlamda toprağa mihlanıp kalması’* olarak ifade etmektedir. Yani bazı yerler, küresel iktidar alanları içerisinde yer almayarak kentsel düzlem içerisinde kendi yerel iktidar alanlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Bauman’ın ifade ettiği gibi, ağ sisteminden dışlanan veya dışında kalan yerler, kendi işlerine odaklanarak, yerel sorunlarına ve komşuluk ilişkilerine dönmektedirler. Buradaki amaç, bu yerel sorunlar çerçevesinde farklılık yaratacak ancak küresel düzende hissedilmeyecek kadar zayıf tepkilerin ortaya konulmasıdır. Zaten diğerk sorunlar kapsanan alanın çok dışında ve erişimin çok uzağında olduklarından,

alternatif bir çözümü olamayacak olan yerler olarak kabul edilmektedirler (Bauman, 2017b, 136-7).

Bauman'ın ortaya koyduğu yerellik durumu aslına bakılırsa bir şekilde zorunlu olarak dışarıda bırakılma yüzünden tetiklenmedir. Bu bağlamda benzer şekilde Castells'in de yerelliğe itici sebeplerinden bahsetmek uygun görülmektedir. Castells ağ toplumunda insanları yerelliğe iten bazı sebepler arasında, tepkilerin ortaya konulmasının yeterince karşılıklı bulamamasını ve bu nedenle artan baskı ortamında daha çok birlik gösterilerek yerelliklerin inşa edilmesini göstermektedir. Bu bağlamda kişilerde küresel süreçlerin öngöremedikleri tüm eylemleri karşısında daha çok birbirine sarılmaları söz konusu olmaktadır. Bu durumda küresel düzlemden değil de, ellerinin erişiminde sahip oldukları şeyler bir bakıma onların kimlikleri ve savunmak için sahip oldukları şeylere dönüşmektedir (Castells, 2008, 86).

Sultanbeyli göç eyleminin sonrasında yaşananlar, küresel ağ sistemine sosyal, kültürel ve ekonomik şartlar nedeniyle dahil olamayan bu insanların zorunlu olarak kendilerine sarılmalarını gerektiren bir süreci inşa etmiştir. Bahsi geçen köylülük ekseninde, akrabalık ve hemşerilik ilişkileri kapalı sosyal ağların oluşmasının temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda yerleşimin fiziksel yapılanışı ve mekansal sınırları yakınlık ilişkilerinin kuruluş şekli ile yakından ilgili olarak şekillenmektedir.

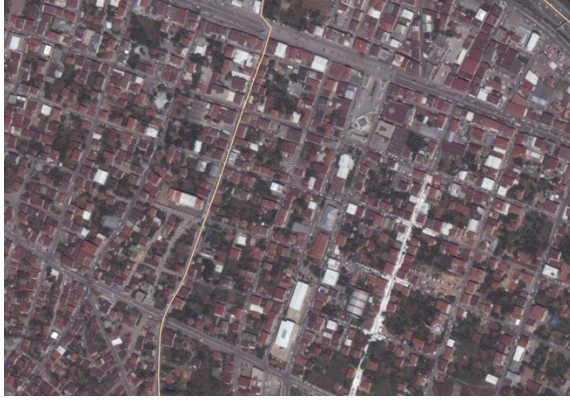
Akrabalık ilişkilerinin, doğal olarak sürekliliği olan ve geleneksel bağlarla kurulduğundan içinde doğulan bir bağlılık olduğu düşünüldüğünde sağlam bir birleştirici güç olarak görülebilmektedir. Bauman akrabalık ilişkilerini seçime dayanmayan yakınlığın en katı hallerinden biri olarak tanımlamaktadır. Bunun bir sonucu olarak da akrabalık *'her türlü sınava karşı, dayanıklılık, sürekli bir sebat, güvenilirlik, süre ve yıkılmazlık'* anlamına gelmektedir (Bauman, 2017b, 49).

Sultanbeyli'de göçün yarattığı tüm negatif etkilere karşı birbirine kayıtsız desteğin sağlanması en güvenilir şekilde bu akrabalık ilişkileri bağlamında yürütülmektedir. Akrabalık ilişkileri olgulara bakmanın yeni biçimlerini ve eski problemleri çözenin yeni tarzlarını getirmektedir. Bir anlamda eskiler yenilere ön ayak olarak onların tökezlediklerinde yardımlarına koşarak yeninin yaşadığı garipsemeleri birer aşinalığa dönüştürmesi sürecine yardımcı olmaktadır. Bu durum bir bakıma küresel dünyadan bir şekilde uzakta kalan kişilerin ağı içerisinde bir

konum aramalarını ve bu nedenle kendilerini yaptıkları işe vererek en yakınındaki ile ilgilenmesini doğurmaktadır. Kendi aralarında tercih etme kaygısı yaşamadan kurdukları bu kapalı ağ, yerleşimcilerin bir arada tutunabildikleri ve birbirlerini destekleyerek refah düzeylerini arttırabildikleri bir stratejiyi barındırmaktadır. Dolayısıyla yerleşime olan aidiyet hissi, burada bir şekilde bulunanlardan daha hızlı, güçlü ve konfor içerisinde kurulmaktadır.

Bir diğer kapalı ilişki modeli olarak hemşerilik ilişkileri, ortak geçmişi ya da kültürel aidiyeti ifade eden bağlılıkların şekli olmaktadır. Sultanbeyli ilçesinde Gümüşhane ili ve ilçeleri kültür ve yardımlaşma derneği, Erzurum ili İspir İlçesi Elmalı Köyü yardımlaşma derneği, Giresun sosyal yardımlaşma ve spor faaliyetleri derneği gibi örnek olarak verilecek çok sayıda faal hemşeri derneği bulunmaktadır. Hemşerilik, ilçede yüz yüze iletişimin en fazla kurulabildiği, nerelere yardım yapılacağı, gelecek için hangi kararlar alınabileceğinin belirlendiği bir kurum olarak görev görmektedir. Sultanbeyli’de ilçe yönetiminde söz sahibi olanların ve hatırı sayılır zenginlerinin bir araya gelerek akrabalık ilişkilerinin de ötesinde kendilerine bir soyut aidiyet oluşturarak güçlerini birleştirdikleri ve ilçe üzerinde tasarruf haklarının bulunduğu inandıkları bir durum olarak hemşerilik mülakatlarda ifade edilmektedir. Hemşerilik birleştiriciliğinde çok sayıda dernek ilçede yer almaktadır. İlçe derneği ve köy derneği arasında yarı kurumsal bir form olarak mevcut olan dernekler faaliyet göstermektedirler. Bu bağlamda ilçede dernekler, sürekli bir ilişkiyi, bir araya gelen üyelerin kararları, o anki sosyal durumlarına göre ceplerinden hibe ettikleri ve diğer etkinlikleri ile sürdürülen derneklerle sağlanmaktadır.

Sultanbeyli’de yerleşimin asıl sahibi olarak kendilerini görenler ilk iç göç dalgası ile gelmiş olan ‘Karadenizliler’ olmaktadır. Yerleştikleri alanlar bugün Sultanbeyli’nin kent merkezini teşkil etmektedir. Sahip oldukları hemşerilik durumunun onlara sağladığı yakınlık avantajı, birlikte yerleştikleri bu yerde, diğerleri ile yaşama konusunda bir uyum zemini yakalamalarında yardımcı olmaktadır. Sultanbeyli’nin Muhacir bölgesinden sonra yerleşim düzeni planlı olan ilk yerleşim yeri oturdukları Abdurrahmangazi ve Mehmet Akif Mahallelerini işaret etmektedir. Bu durum bir tesadüfün ötesine geçerek ‘ızgara planı’ kullanarak yerleşimcilerin ilçenin mevcut tüm enformel kentleşme duyularına rağmen kendi planlı alanlarını yaratmayı hedeflemeleri ile açıklanmaktadır (Şekil 15).

Şekil 15 Abdurrahmangazi ve Mehmet Akif Mahalleleri¹⁴⁷

İlçede yakınlık ilişkilerinde bir diğer bağlayıcı faktör olarak, etnik kimlikler temelli kurulan birleşimler görülmektedir. Ancak etnik kimlikler tek başlarına değil, başka bir birleştirici güç ile tetiklenerek yakınlık kurma ortamını elde etmişlerdir. Bu güç güvensiz hissetme durumu olmaktadır. Dışlanan bir alanda yakınlık ilişkilerinin kurulmasının bir diğer şekli, güvensizliğin etnik temelli çözümlerle paylaşılmasıdır. İçeriden bakış açısı ile etnik temelli olan bu birleşimi anlamak üzere, güvensizlik ortamının ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir.

Bu bağlamda Bauman, güvensizlik ve yabancılaşma arasında kurduğu ilişkide, bu sorunun ana nedeninin ortak çıkar ve yazgılar üzerindeki birleşim gücümüzün yitirilmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Birleştirici güç olarak akla ilk gelen kimliğin, inşa edilme sürecinde olduğu kadar, akışlar uzamından direk etkilenen yapısı ve savunmasız kalarak dönüşen durumları düşünüldüğünde kimlik o kadar da güçlü bir birleştirici olmayabilmektedir. Bu noktada Bauman, Zukin'den hareketle *'toplumda kendine ait bir yer edinmenin meşru yolu¹⁴⁸'* olarak *'etnisitenin'* önemini ortaya koymaktadır. Bauman'a göre toplumsal kendine bir yer edinmek, *'bölgesel ayrılık, savunma ihtiyacı olan ve sırf ayrı olduğu için savunulmaya değer, ki bu yüzden aynı kimliğe sahip olanların girebildiği, onların dışında kimsenin geçemediği sınırlarla çevrili'* olmak demektir. Bu yüzden de etnik kökenler, her hangi bir kimlikten çok daha fazla bağlayıcı sebepler olmaktadır (Bauman, 2017, 163).

¹⁴⁷ Sultanbeyli Belediyesi Kent Rehberi

¹⁴⁸ Zukin, The Culture of Cities, s.263, akt. Bauman, 2017, s. 163

Bauman'dan hareketle etnisitenin, ne olduğu kesinleştirilemeyen kimlik gibi muğlak ifadelerin yerine, geldiği yeri kanıtlayabilen insanların bir arada olmalarına yetecek kadar delil barındıran bir maddi birleştirici gücü ifade ettiği ortaya konulabilmektedir. Üstelik birbirlerine köken bakımından benzeyen insanların ne yapabileceklerinin kestirilmesi, kimliğin daha kendi içinde netleştirmede olduğu davranış biçimleri karşısında daha gerçekçi ilişki şekillerinin kurulmasını temin etmektedir. Bu bağlamda etnisitenin bir yakınlık kurma aracı olarak görülebilmesi anlamlı olmaktadır.

Ancak etnisitenin de maddi olarak tam bir direniş içerisindeki anlamı taşıyamadığını Castells, etnisite ve network toplumu arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak açıklamaktadır. Bu bağlamda etnisite maddi olarak elle tutulabilir ve kesin bir sınıflamayı belirtse de nihayetinde akışlar uzamının bir verisi olarak ağda yer almakta ve direk olarak ağın anlam akışı içerisinde şekil değiştirmektedir. Bu kapsamda etnisitenin ortaya koyduğu tavır, Castells'e göre cemaate sığınak teşkil edecek bir temel değildir, çünkü akışlar uzamında anlamının yeniden tayin edilmesi hem tarihsel olarak hem de coğrafi ilişkileri bağlamında yerinden koparılabilir mümkündür. Ancak aynı etnisite diğer faktörler olan din veya milliyetçilik gibi diğer cemaatlerle birleştiğinde ya da kriminal ağlarla birleştiğinde çok daha güçlü bir anlama sahip olabilmektedir (Castells, 2008, 84). Dolayısıyla Castells'in ifade ettiği gibi etnisiteyi tek başına düşünmek yerine kültürel bağlamlardan beslenen ve bu simgeleri kendi ile birleştirerek kullanan etnisitenin, networkün akışlar uzamı içerisinde güncellenen ve değişen bir zeminde yeniden üretilerek ortaya konulduğu ifade edilebilmektedir.

Sultanbeyli örneğinde etnik kökenler ile bir araya gelen gruplara rastlamanın ilçenin göç ekseninde gelişimi düşünüldüğünde kaçınılmaz bir yakınlık ortamı oluşturduğunu söyleyebilmek mümkündür. Örnek olarak mülakatlarda da sözü edilen Gölet ve çevresinde etnik kökenli bir bir arada olma durumunun söz konusu olduğu açıktır. Bu bağlamda kapalı bir ağ kurularak etnisite göçün sadece bir kader birliğine sıkıştırılan birleştiriciliğini açarak, kendi kültürel kodlarını ve yerel bağlamlarını üretmektedir. Bir çeşit sahiplenme olmaktadır. Güvenli olan bu bölge bir yandan kendi özel yanlarının ne kadar çok birbirine benzediğinden bahsederken, öte taraftan kendilerine biriciklik sağlayan kültürlerini, geçmiş, gelenek ve köken bağlamında birbirlerine bağlayarak oluşturdukları yeni ağda bir çeşit yeni cemaatçilik üretmektedirler. Bir bakıma bu ağlar göç ile gelen Sultanbeyli kalabalığının kendi

kişisel bağlamlarından kurtulmuş bir benliği inşa etmeye ve bu benlik içerisinde kendi mekanını nitelendirmesi ile mümkün olmaktadır.

Sultanbeyli’de özellikle Hamidiye, Orhangazi ve Necip Fazıl mahalleleri bu etnik temelli birleşimlerin görülebileceği yerler olmaktadır. Gölet’in altı olarak tabir edilen bu yerler yüksek suç oranlarının, kriminal ilişki ağlarının ve güvensiz olarak nitelendirilen mekanların bulunduğu bir yapıdır. Bu mahallelere ilişkin genel olarak 97’de başlayan köylerin boşaltılması kanunundan etkilenen insanların bir araya gelmeleri ile oluşmuşlardır.

İlçenin nüfusu en yüksek olan Hamidiye Mahallesi aynı zamanda suç oranı da diğer yerlere göre nispeten yüksek bir bölgedir. Aynı zamanda sulama havzası üzerinde kurulduğundan genellikle gecekondu olarak yapılaşmıştır. Siyasi görüş açısından Sultanbeyli’nin genelinden farklılaşmaktadırlar. 26. Dönem milletvekili genel seçim sonuçlarına göre HDP’nin Akp’den sonra en fazla oy aldığı mahalledir (2015). Bunun yanı sıra ilçe genelinde suç ağlarının da merkezi olarak görülmektedir.

‘Gölet’e çocuklarımın gitmesini istemem. Oradaki gençlerin hap alıp, türlü işler yaptığını duyuyorum. Okula giderken dahi kızlarımın yanındayım. Oradan biri çıkmaya bile belli olmaz. Ha ben koruyamam belki ama gözüm arkada kalıyor. Bir tek Avm’ye gitmelerine izin veriyorum. O da mecburum genç bunlarda, kanları kaynıyor (SG11, 40, kadın, ev hanımı).

‘Oralar berbat yerler, içeri girilmiyor, ben giriyorum buralıyım nasıl olsa ama, işte ne bileyim gençler gruplarla dolaşiyor, racon kesiyor, evler bakımsız...(SG6, 41, erkek, işçi)’.

‘Buralar bizim dokunamadığımız yerler, neden dokunamıyoruz. Çünkü suç buranın dışında işlenir, içeride kimse kimseye bir şey yapmaya cesaret edemez. Geçen ki patlama, hala anlam veremiyoruz, bunlar kendi mahallelerini patlatacak kadar mı gözleri döndü? Kim var bunun arkasında... Yuvayı dağıtırsanız bir daha toparlayamazsınız. Düzenli baskınlar yapılır oraya, kimin ne işle uğraştığı (uyuşturucu, hırsızlık, fuhuş vs.) bellidir zaten. Evlerinden alınır. Yeniden orayı düzenlediğinizde yuvası bozulan karınca gibi kimin nereye gideceği belli olmaz (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’.

‘Günümüzde kullanım ruhsatı olan yerler ile bu birimler denetim altında tutulmak istense de, emniyet bu çarpık yerleşimleri bozup yuvalarını taşımalarına engel olarak onları devamlı olarak bir göz hapsinde tutmakta. Dolayısı ile kentsel dönüşüm bir bakıma karınca yuvasının dağılıp, her yere karıncaların saçılması anlamına gelmektedir. Örneğin suçluların yoğun olduğu mekanlardan biri olan Hamidiye Mahallesi, bulunduğu yerde suç işlemeyen insanlarla doludur. Ancak

dışarıdan yapılan her eylemin müsebbibi ve çöküntü alanlarının da ana kaynağı sayılmaktadır aynı zamanda (SG1, 32yaş, erkek, yönetici).'

Mülakatlarda bir suç mekanı olarak ifade edilen Gölet ve altı yerleşimler, İstanbul içerisinde olduğu gibi Sultanbeyli'nin kendi içinde de tekinsiz bölgeler olarak görülmektedir. Ancak bu çalışmada, Sultanbeyli ilçesinde Gölet'in altındaki yerleşimlerdeki durum gibi, suç ve etnik köken arasında bir ilişki tartışılmamaktadır. Burada tartışılan durum, bu mahallelerde yaşayan ve istatistiki verilerle de alt gelir grubunda olan ve yaşam standartları da kötü olan bu bireylerin bir araya gelişlerinin etnik kökenler aracılığıyla olduğu ve kendi gayri meşru networklerini kurma yolları olmaktadır.

Bu yerler, bir yandan dışarıdan müdahale edebilmenin mümkün olmadığı ağlar gibi görünürken, öteki taraftan yasal müdahalelerin mülakatlarda da ortaya konulduğu üzere düzenli olarak yapıldığı, bu bağlamda 'o kadar da' dışarıya kapalı olmayan çevrelenmiş yerlerdirler. Çevrelenmeleri hem birbirlerine daha çok sarılmalarını, hem de yasal zeminde de rahatsız edilmemelerini sağlamaktadır. Bir başka açıdan düşünüldüğünde ise, bu çevreleme, kendileri ile ihtiyatla alay edilen, küçümsenen ve ötekileştirilen toplumların, kendi içlerinde kurdukları ağların ağın yöneticileri tarafından değersizliğine inandırılarak, kendileri dışında bir yöneticiye muhtaç olmaları durumunu gerektirmektedir. Bu nedenle emniyet güçlerine olan derin bağlılık buralarda suç işlese de onların gözetiminde olduğunu bilen diğer insanların huzur ile uyumasını bir anlamda suçun bilinçli şekilde içeriden ve dışarıdan örtbas edilmesini işaret etmektedir. Ortadaki kriminal ağ, denetlenir, nerede olduğu bilinir ve istenildiği zaman ortadan kaldırabilir bir yapıda temkinlice izlenmektedir. Plancılar tarafından müdahale edilmesi, ancak bu yapının içinde bir çatlak oluştuğunda farklı bir denetleme mekanizmasının gerekmesi ile başvurulması gereken bir eylem olmaktadır. Her türlü müdahalenin kanserleşmiş bu alanlarda, neşter vurulan dokunun daha çok yayılması gibi, etrafa etki edeceği düşünülmektedir. Nitekim 2016 yılında yaşanan Gölet Polis Karakolu saldırısı, Sultanbeyli'nin güvenliğe olan kör inancına da yapılmaktadır. Saldırıdan sonra Sultanbeyli gündemi Hamidiye Mahallesinin ıslah edilmesine ya da tahliye edilmesine varan uzun bir tartışma sürecinin içerisine girmiştir.

Etnik kökenli bir diğer göç, ilçede günümüzde kendilerini Bulgar Türkü olarak ifade eden, 1950 yılında büyük kabileler halinde Kapıkule sınır kapısından Türkiye'ye

giriş yaparak, dönemin siyasi atmosferi içerisinde Sultanbeyli’de bazı mülklerin göçmenler için alan tahsis edilerek, yerleşmelerinin sağlanması için özel olarak ayrılan topraklar üzerinde yerleşen bir grubu da çalışma bağlamında irdelemeyi gerekli kılmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere, Sultanbeyli’nin ilk resmi oturma izinli ve tapulu arazileri bu gruba aittir. Bu bağlamda Bulgar göçmenleri ile yerleşimin arasındaki ilişki mülakatlarda irdelenmeye çalışılmıştır.

‘Komşumun dedesi 50’de alıyorlar bu yerleri, kamulaştırılıyor o zaman, en değersiz arsalarımız o zamanlar. Şimdi çok talibi var ancak kimse satmaya yanaşmıyor. Hala tapusu konusunda sıkıntıları var (SG5, 62yaş, erkek, emlakçı)’.

‘Muhacirler kendi vatanları olarak bu toprakları görseler de iç göç sonucu gelenlerin baskısı ile sadece yerli olduklarını ifade etmektedirler ancak bu toprakların asıl sahibi olarak ilk yerleşenler oldukları halde kendilerini görememektedirler. Ellerindekine rağmen birinin yanında dolmuşçuluk yapmak onlara daha az riskli gelmektedir (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’.

‘İlçede varlıkları hiç belli değildir, ne bir rahatsızlık verirler ne de bir şeyden şikayet ederler, yakınlarına gittiğinizde misafirperverdirler. Tüm taşımacılık işleri onlardan sorulur, birinin adına kiralık olarak bu işi yaparlar (SG2, 46yaş, erkek, memur).’

‘Mal direk devletten geldiği için mi korkuyorlar bir şey yapmaya... ‘Elimizden alınır’ endişesini taşıyorlar. Birinin yanında çalışıyor, minibüsçülük yapıyor. Ama şuradaki bina onun en değerli Sultanbeyli’nin arsası onun. Vaktinde kovulmuş olmanın mı psikolojisi bu durum: ‘bunu ben bir tek ona bağlıyorum. Birkaç kişiye daha sordum. Devlet verdi onlara bu yerleri ve bugün buralar çok değerlendirildi normalde bataklık gözü ile bakılıyordu. Kot olarak da biraz düşüktedir burası. Tacirler vakfi buranın suyunu vs. biz verdik diyordu. Vatandaşlar gelip bizim olan bir çeşmeden su alır diyorlardı (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’.

‘Planı yapılan tek alan olarak, ilk defa düzenli olarak yerleşilen bir bölge olmaktadırlar. Sonrada satışlar yapılmış ancak ilk göçle gelenlerin çocukları hala orada oturuyor. Kendi aralarında kapalı bir ilişki ağları var(SG3, 65yaş, erkek, toptancı)’.

Görülebileceği üzere mülakatlar direk olarak göçmenlerle değil, onlarla birlikte oturan diğer yerleşimciler ile yapılabilmektedir. Bunun en önemli nedeni görüşmenin ve ilçe hakkında fikir beyan etmenin kendi varlıkları açısından bir sorun olabileceği gerekçesi ile görüşmeye ve beyan vermeye yaklaşılmamasıdır. Nitekim bu durum mülakatlarda da yerleşimciler tarafından da bir saklanma ve kaçınma eylemi olarak beyan edilmektedir.

Göçmenlerin Sultanbeyli içerisindeki durumu, bir çeşit görülmeme ve saklanma şeklini üretmektedir. Yani akrabalık, hemşerilik ve etnik ağlarla kurulan yakınlıktan farklı olarak burada kurulan ağ, varlığı saklanan, hareketli temkinli ve her an yerinden edilme korkusunu taşıyan bir durum sergilemektedir. İlçe tarafından savaştan kaçtıkları ve kendilerine sığındıkları gerekçesiyle ‘muhacir’ olarak isimlendirilen bu kesim, kendilerine yasal yollardan verilen toprakları, kendilerininmiş gibi benimseyememektedirler. Üzerlerine bir şey eklemek yerine ilk hallerinde korumaya özen göstermektedirler. Dolayısıyla bu grup için sahip olma eylemi hiçbir zaman gerçekleşmemektedir. Yer üzerinde tasarruf yetkisinin olmaması, gücün kurulamaması ve diğer ağlarla ilişkinin sınırlı tutulması bu insanların ya yeterince söz haklarının bulunmadığına ya da bilinçli olarak bu ağların dışında kaldıklarına işaret etmektedir.

Ortada yakınlık ilişkileri içerisinde aşılabilen bir sınırın varlığı söz konusu olmaktadır. Yani bu yer, hem Sultanbeyli içerisindeki her yerden, hem de Sultanbeyli gibi İstanbul’un genelinden sosyal ve kültürel olarak uzakta kalmakta, iletişim kuramamakta ve diğer bir ifade ile dışlanmaktadır. Mülakatlarda kendileri hakkında konuşmak istemeyen bu grup, kovulmuş olmanın verdiği psikoloji ve korku ile, iç göç sonrası gelenler gibi ilçe ile aleni bir yakınlık kuramadıkları gibi ve yerleşim üzerinde de yasal olsa da tahakküm haklarını kullanmamayı tercih etmektedirler. Bir bakıma arsa spekülasyonları ile gelecek kazanç ötekinin verebileceği zarardan çok daha az olduğundan sessiz kalınması tercih edilmektedir. Diğer ağlarla ilişkili olmanın, her hareketin bir bedel ürettiğinin ve bu sorumluluğu yüklenmek için çoğu zaman bedel ödemenin gerektiği düşünüldüğünde, bedel ödemek istememek ve kendini ağdan dışarı çıkarmak için sessiz kalmak bir araç olabilmektedir. Bu haliyle, Muhacirler mahallesi olarak bilinen bölge, Sultanbeylilerin zihninde kendi kendini muhafaza eden bir mekansallığı çağrıştırmaktadır.

Buraya kadar Sultanbeyli’de yakınlık ilişkileri bağlamında irdelenen, akrabalık, hemşerilik ve etnik ağlarla kurulan birlikteliklerin kuvvetli bağlayıcılar olarak, ilçede kendi ağ örgütlenmelerini kurdukları ortaya konulmuştur. Ancak dikkat çekici olan bir durum olarak, dışlanmanın, sadece Sultanbeyli’ye dışarıdan yapılmadığı, kendi içerisinde de Bulgar Türklerinde ve diğer etnik kökenli mahallelerde bahsedildiği üzere sürdürüldüğü gözlenmektedir. Bu durumda

Sultanbeyli'nin kendi dışlanmışlığının yanında, içerisindeki sosyal yapıda da dışlamalar ürettiği meydana çıkmaktadır.

Dolayısıyla dışlama eylemi, dışarıda kalanları da kapsayan yapısı ile bu eylemin kendisinin tartışılmasını ilgi çekici kılmaktadır. Dışlama, ağ toplumunda hareket imkanı kısıtlı olan grupları, akışlar uzamının hızına ayak uyduramadıkları, ağ örgütlenmelerinin uzağında veya dışında kaldıkları ve kendi katı yerel ağlarına hapsolmaları gerekçesi ile ağ sisteminin üst hiyerarşisi tarafından bu gruplara yeni atıl anlamlar verilerek ve ağ ile etkileşimleri düşük hale getirilerek yapılmaktadır. Bu eylemin ana amacı dışlanan kesimi belirli bir iç sınırın dışında tutmaya çalışarak, yabancılık, kalabalık ve güvensizlik gibi bilinmezlere karşı bir çeşit savunma üretmek olmaktadır. Bu bağlamda Benko'nun etnik ayrımcılık ve savunma örneği ile açıkladığı '*dışlama her türlü ötekiye yani kavranamayan yapıları toplumdaki dışlamayı bir patolojik vaka olarak*' toplumsal yapımız ile özdeşleşmektedir (Benko'dan, akt. Bauman, 2017, 166). Bu açıdan dışlamanın sosyal yapıyı korumanın ve kültürel kodları savunmanın kabul edilen bir aracı olarak network kentinde var olduğu söylenebilmektedir.

Bauman dışlamanın küresel akışların belirsiz üreten yapısı içerisinde, belirli bir ortam arayışından kaynaklandığını ifade etmektedir. Buna göre belirsizlikler karşısında koyması gereken tavrı belirlemeye çalışan toplumsal yapıda, kendinden farklı olan herkesi dışarıda tutmak ve bu sayede kendini korumaya çalışmak anlaşılır bir savunma yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bauman'ın ifade ettiği şekilde dışarıdan gelenler ve yabancı olanlar bir çeşit kirliliği de beraberlerinde getirmektedirler. Bu bağlamda arınma eyleminin zorluğu karşısında henüz çok kirlenmeden yabancıları dışarıda bırakmak bunu bertaraf edebilmenin yöntemi olmaktadır (Bauman, 2017, 165-6).

Benzer şekilde Sennett, Kamusal İnsanın Çöküşü'nde, kapitalizmin değişen emek değerlerinin, insanı ve işi birbirinden ayırması ile birlikte kapitalizmin yabancılaşma süreci arasında ilişki kurmaktadır. Bir kopma olarak bu durum, '*bölünme, ayrılma ve yalıtım*' gibi ifadelerle insanların arasına ayrımlar koymaktadır. Dolayısıyla kapitalizmin ona sunduğu yeni değer ile her an bir şeylerden birbirinden kopma durumunda olan insan, en büyük tehlike olarak kalabalığı, sürekli bir

bilinmezlik ürettiği için kötü görmektedir. Bu bağlamda Sennett, bilinmezliğin ana kaynağı olan yabancılığı ortadan kaldırmanın, daha mahrem ve yerel yerlerin aranmasına ya da mevcut olanların daha kutsal kılınmasına doğru bir arayışın olduğunu ön görmektedir (Sennett, 2016, 370).

Bir diğer ifade ile, network toplumunda dışarıda bırakmak eylemi tüm toplumsal yapı ve süreçlerde bir şekilde vuku bulan, görmezden gelinemeyen bir eylem olmaktadır. Sultanbeyli örneğinde olduğu gibi kendisi ağıın akışlar uzamı tarafından ötekileştirilen ve dışlanan yerlerde de, dışlama, yabancılaşma ile birlikte kendi ağlarının iç dinamiklerini korumaya yönelik ikinci bir dışlama görülebilmektedir. Bu açıdan belirsiz ortamın, yerel bağlantıları koruyabilmenin yolu olarak alışkın olunmayan bütün yabancı bağların uzak tutulması veya sınırlandırılmalarını kaçınılmaz hale getirmektedir.

Sultanbeyli’de dışlama süreci iki farklı şekilde incelenebilmektedir. Bunlardan ilki sürecin yaşanmasına, kentleşme hikayesinin ‘gecekondu’ ile başlayan yerleşimcilerin mecburiyet ve zorunlu kalma süreci ile devam eden, illegal yerleşmelerin ve yapılaşmaların yasallaşarak zamanla uygun hale gelmesi ile sonuçlanan kentsel ortamın etkisidir. Gecekondu sistemi yere özel bir kentleşme formu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gecekondu süreci bir yardımlaşma ilişkisi içerisinde, bu bölgede oturanlar tarafından dayanışma duygularını pekiştiren yanı sıra bir başka ifade ile Sultanbeyli’de olmak enformel ilişkilerin ve ağıın dışına atılmışlığın getirdiği kural tanımazlığın her türlü nimetinden faydalanmanın bir şekli olmaktadır. İstanbul’da yatırım ortamı araştırmasına göre Sultanbeyli’de yüzde 12,7 oranında gecekondu oturulmaktadır (2014). Bu oran İstanbul içinde en yüksek oranda gecekondu yaşanan ilçe olarak Sultanbeyli’yi öne çıkartmaktadır. Ucuz ve hızlı yerleşim, sosyal, siyasal ve ekonomik zeminde değiştirilmesi mümkün olmayan ve aynı zamanda da yerleşimciler ve İstanbul’un genel kent çehresi ile de karşılıklı entegrasyonun sağlanamadığı bir alışlagelmişin dışında sürecin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum Sultanbeyli’nin bir talan mekanı olarak, ister kent kültürünün dışında bir yaşam şekli olarak adlandırılınsın, isterse de illegal yollardan kolay yaşamayı arzulayan kriminal örgütlenmelerin etkisinde olduğu bir düzlem olarak nitelendirilsin, İstanbul içerisinde kendi kuralları olan kapalı grupların edindiği bir yer olarak ilçe için ağda simgesel bir dışlanmışlık alanını temsil etmektedir.

Bu bağlamda Sultanbeyli dışlanmış bir yer olarak, kentsel ağ içerisinde marjinal şekilde dışarı ile bağlantı kuramayan, kendi benliğini inşa ettiği farklı yakınlık ağları ile yerel olarak kuran, dolayısı ile dışarı için ciddi bir bilinmezlik düzlemi üreten bir yer konumundadır. Bilinmezlikten ötürü akışlar uzamında saptırıcı ve Bauman'dan hareketle kirletici bir hal olarak, dışarının arındırmaya çalıştığı ve dahası çevrelediği bir sınır içerisinde bulunmaktadır. Örneğin gecekondunun zorunlu yerleşimin hızlı şekli olmaktan çıkıp 'varoş' kavramına evirildiği süreç bu noktada başlamaktadır. Kültürel bir öfke içerisinde varoş, her türlü kültürel koda aykırı olan ve eklenemeyen bir yapıyı ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra varoş ile kendi kültürünü de beraberinde getiren bir grup kastedilmektedir. İlegal durumları içselleştirerek, onları siyasi zeminden de faydalanıp legal hale getiren, kendi olmaktan vaz geçemeyen ancak politik tavırlardan da nefret oklarını üzerine çekmeyi başaran devamlı savunma halinde kapalı bir kale olan varoşlar dışlanmanın şiddetini göstermektedir. Sultanbeyli'nin yoksullukla başlayan gecekondu eleştirisi, sertleşip yerini varoşa bıraktıktan sonra bugün artık daha da değişerek sadece farklı bir kültürün alanı, 'öngörülemez bir kentsel çöküşün' başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Toplumsal ya da kültürel açıdan ağdan dışlanan bir iletişim, daha çok kendi içine dönmeye ve daha fazla kendi arasında kapalı devre iletişim ve etkileşim içerisinde olan ağlar inşa etmeye yönelmektedir. Sultanbeyli kendini gözleyen ve hakkında konuşan dışarı tarafından formel ve enformel sosyal ve fiziksel yaşamı konusunda eleştirilerin hedefi olmaktadır. İstanbul'un çeperinde alt gelir grubunun 'işgali' ile hızlı bir şekilde yerleşilen ve attığı her adım networkün ön gördüğü küresel kentsel formlardan son derece farklılaşan bu yerleşim gerek fiziksel gerekse de sosyal olarak networkün içinde durdurulamayan hastalıklı bir yer olarak görülmektedir. Basitlik suçlamasına, insani etkileşimlerin kurulmasında dahi eksikliklere ithafen bu yerler, politik kutuplaşmaların da merkezi haline gelmektedirler.

'Bugün ise Ömerli Barajı su havzası ve çevresinde devlete ait resmi binaları bile 'yasadışı' olan, nüfusu 100 bini aşkın bir kent yer alıyor. Sultanbeyli, belediyesi ve kaymakamlığı ile, üstelik bir 'ilçe' olarak İstanbul'un yasal 'idari yapılanması' içinde yer alıyor. Hem de arazi rantına dayanan ekonomik gücü ve bu gücün beslediği 'refaha dayalı' siyasi ağırlığıyla¹⁴⁹,

¹⁴⁹ Ekinci, 1994:120 aktaran Işık ve Pınarcıoğlu, s.19

'2000 yılına doğru giderken, şaşırtıcı, ürkütücü ve yeni olan, kentin... kültürel kimliğinin 'öteki İstanbul' tarafından neredeyse silinmesi; ve ilk kez yeni bir sentezin değil, birbirine kapı ve sınırlarını sımsıkı kapamış iki yabancı yapının birbirlerini tahrip ederek var olmaya çalışmalarıdır'¹⁵⁰.

'Kimilerince Sultanbeyli, 75 yıllık Cumhuriyet'in övündüğü, başardığını söylediği hemen her alanda yenilgiye uğradığı bir yer. Kentlerimizde düzen isteyenlerin, bunun da kuralları olması gerektiğine inanların gözünde bir simge bir kabus, tüm kötü şeylerin odaklandığı, cisimleştiği bir simge...Formelin enforme, kuralın kuralsızlığa, düzenin kaosa yenildiği bir yer. Kimilerine göre Türkiye Cumhuriyeti baş düşmanlarının %60'lar düzeyinde oy aldığı bir yer. Kimilerince İslami hayat tarzının denendiği, sınındığı bir yer. Gelecek kötü günlerin, kanlı ya da kansız kurulacak yeni bir dünyanın tohumlarının atıldığı, kurgulandığı, ipuçlarının öğrenildiği, derslerin çıkarıldığı bir yer. Sultanbeyli bir kale, düzen yanlılarının alınmadığı bir kale..¹⁵¹

Yukarıdaki ifadelerde de görülebileceği üzere, Sultanbeyli kendi dışında kalanlar ile güven ilişkisine girmeyi başaramayan ve bu nedenle genellikle reddeden kendi marjinalliğinde kalmayı tercih eden ve bir şekilde eritemeyen herkes bu durumda bir tehdit unsuru, özenle inşa edilen 'kültürel aidiyetin' ya da benlik mekanın birer işgalcisi olmaktadır. Bu açıdan kurumlarca networkün düzenine adapte olamayan veya bir şekilde bundan kaçmayı kendilerini düzene kapatarak başarabilenlerin kapladıkları yerlerin değersizleştirilmesi, onların bu değersizlik içerisinde giderek ufalarak mekan üzerindeki varlıklarının ortadan kaldırılması istenmektedir. Çünkü networkün çıkar ve pratiklerine uygun davranmayan bu topluluğun işgal edeceği mekan bir şekilde yararlı işler yapanların üzerinde de bir yük ve onları da düzen dışı harekete yöneltecek bir tehdit olarak görülmektedir. Network ile beraber hareket edemeyen ondan gelen emirleri yerine getirip yeni anlamları kavrayamayan bu kitlenin içeridekilere erişmesinin bu bağlamda kesin olarak dışarıda tutulmaları gerekmektedir.

Bir yerin işgalci olarak tanımlanmasında o yere dair direk olarak, yabancılaşma durumunun yanı sıra bir yere ait olmadığı halde orada olmaya uğraşan yerleşimcilerin de olduğunun ifade etmesi durumu vardır. Bauman'ın görüşü ile, 'kapıdaki yabancıların içeri girmeye çalışması', kendi yerelliklerini terk etmedikleri veya yeterince asimile olamadıklarından dolayı belirli yerleri tehdit etmeleri ve bu nedenle dışarıda kalmalarını ve tecrit edilmelerini zorunlu hale getirmektedir. Yani bu

¹⁵⁰ Baydar, 1997: 79, aktaran: Işık ve Pınarcıoğlu, s.195

¹⁵¹ Işık ve Pınarcıoğlu, 2015, s.204

durumda dışlananlar, bu dışlamalar karşısında ezilen ancak hareket özgürlüğünden mahrum olduklarından kaçmayı başaramayan bireyler olmaktadır (Bauman, 2014, 190).

Dışlanma durumuna dair göç ile gelen ilk yerleşimciler kadar, ikinci nesil olarak dünyaya Sultanbeyli’de gelen ve burada büyüyen gençlerin mülakatlarda verdikleri ifadeler de ilgi çekici olmaktadır.

‘Sultanbeyli’de ne yaparsak yapalım, hep beraber arkadaş olarak bir şey yaptığımız zaman insanlar kızıyorlar, ailelerimiz bildiği halde, sürekli üzerimizde yanlış bir iş yapıyormuşuz gibi ağır bakışlarını hissediyoruz (SG9, 18yaş, kadın, öğrenci)’.

‘Gölet ilk açıldığından beri gitmedim, evimin yanında ama oranın insanları ile karşılaşmak istemiyorum, kendilerinden başkasını orada görmek istemiyorlar (SG12, 22yaş, erkek, öğrenci)’.

‘Dışarıdan Sultanbeyli’ye geleceğim dediğimde orası neresi, ne kadar mesafe var, ne ile gelinir gibi küçümseyici ifadeler kullanıyorlar. Hafızalarında Sultanbeyli sanki henüz kurulmamış bir yer gibi. Bir şey yapmayacağımızı kestirmeye çalışıyorlar bu nedenle de temkinli yaklaşıyorlar. Önceleri kendimi dışlanmış hissediyordum ancak şimdi komik geliyor bu durum (SG9, 18yaş, kadın, öğrenci).’

‘Arkadaşlarımla internette haberleşiyorum, ailem bilmesin diye Instagram üzerinden sadece. Facebook’u kullanıyorlar orada da ekliyorum ama içinde fazla bir şey yok benim hakkımda akrabalarla falan muhabbet ancak. Instagram’la kendimi daha özgür hissediyorum, bazı özel fotoğraflar ve videolar çekip sayfamı düzenliyorum. Çok özeniyorum bunlar için günlük şeyler değil çünkü benim zevklerim, yapmak istediklerim gibi şeyler...(SG9, 18yaş, kadın, öğrenci)’

‘Burada başka yerde görmediği şeyleri gördüm. Kadına şiddet var, sesler geliyor bazen ya da durmadan laf taşıyor insanlar, herkes beni izliyormuş gibi bakışlarını üzerimde hissediyorum (SG12, 22yaş, erkek, öğrenci)’.

İfadelerde görüldüğü üzere göç ile gelen ailelerin Sultanbeyli’de doğan ve büyüyen çocukları, Sultanbeyli’yi networkün tanımladığı dışlanmışlık üzerinden betimlemektedirler. Bu bağlamda kimliklerini saklı tutmak, dışarıdan Sultanbeyli’den olmaya dair gelen tenkitlerin farkında olarak olası bir rencideden kaçınmak için, kendi yaşadıkları yerleri görmezden gelmek ve bu yerden değilmiş gibi davranmak gibi eylemlerde bulunmaktadır. Hatta bu eylemler ailelerinden dahi uzaklaşmayı tetiklemekte ve bir an ilçeden çıkma isteği uyandırmaktadır.

Bu bağlamda Sultanbeyli'deki yerleşimciler kent için kendileri ile tam bir ilişkinin kurulmasının mümkün olmadığını, farklı davranışlarının diğerlerini de etkileme (saptırma, zarar verme gibi) ihtimalinin de olduğu bir marjinal durumun kendisi olarak kapının dışındaki yabancılarla aynı değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Bu nedenle de marjinalite ve Bauman'ın bahsettiği, kapının içerisinde kalanların güvenli alanları, dış etkenler tarafından tehdit edilen bir ilişki içerisinde olmaktadır.

Bir diğer bakış açısı ile Sultanbeyli, ağ sistemindeki bir tıkanıklık ve yolunda gitmeyen bir kentsel durumu da ifade etmektedir. Bu bağlamda Koolhaas'ın 'artık mekanlar' olarak ifade ettiği kentsel durumlar dikkat çekici olmaktadır. Koolhaas bir yandan sürekliliği sağlayan yapay bir ürün gibi görülebilirken öte taraftan modernleşmenin doğal seyrini tamamlaması ile birlikte ondan geriye kalanları işaret ettiğini ifade etmektedir (Koolhaas, ed. Sykes, 2013, 127). Yani networkün akan zaman ve mekan anlamlandırmaları karşısında ona tutunamayan bireyler ve geride kalan dünya arasındaki derin uyumsuzluğu söz konusu olmaktadır. Bu uyumsuzluğun göze batmaması için network, bu yerler ile direk olmayan bir temas içeren dışarı olarak tanımlayarak mesafelenmekte ancak aynı zamanda tecrit ederek onları kendi yerelliklerine hapsedmektedir.

Tecridin iki yönlü olarak bir yanda dışarıda bırakmayı savlarken, öte taraftan içeri girilmesini de oluşan sosyal ve kültürel ortamda istenmeyeceği mekanlar ürettiği düşünüldüğünde önemli bir dışlama aracı olarak görülebileceği söylenebilmektedir. Sennett tecridi hem bir kaçınma hem de korunma eylemi olarak ifade etmektedir. Bir bakıma iki yönlü bir mekanizma bir tarafı içeride tutarken diğer tarafı dışarıda bırakan ciddi eşikler koymaktadır. Networkten dışlananlar için küresel güçlerin baskılarından kaçarak gözlerden uzak yaşayabilecekleri bir güvenli bölge inşa etmektedir. Öbür taraftan dışlayanlar için, dışlananların bir arada olduğu, kontrol edilebildikleri ve her an müdahale edebilecekleri bir yer olmaktadır. Sennett'in de getto örneğinde olduğu gibi, akışların ilk çarpıştığı noktada, ağ tarafından kolaylıkla ortadan kaldırılabilen insanlar olmaktadır tecrittekiler. Yani bir diğer ifade ile dışarıda bırakmak, dışarının korunmanın ve savunmanın sınırlarındaki gettuyu bir araç olarak yüceltmektedir (Sennett, 2016, 370).

Sennett'ten hareketle gettoların farklı toplumsal yapıların bir araya gelerek oluşturduğu büyük kalabalıkların, birbirleri ile etkileşimde yaşadıkları gerilimli ortamın, belirli sınırlar konularak ve yerler belli edilerek ortadan kaldırılması için aranan bir çözüm olduğu akla gelmektedir. Bu bağlamda yalıtılmışlık çözülmüş olan kalabalığın, kendi mahrem sınırları içerisinde inşa ettiği kapalı ağları koruma altına almaktadır. Aynı zamanda tecridin en görünür hali olarak hem dışarda kalma tercihini hem de zorunlu olarak dışarıda bırakılmayı yani dışlanma eylemlerini bir arada barındırmaktadır. Bu bağlamda gettolar birbirine benzer kültürel bağlantıları olan, birbirlerini daha rahat anlayabilen bireylerin biraraya gelerek oluşturdukları sosyal ağın, mahrem bir mekan üretmesi ile oluşan toplumsal yapı ve yer ilişkisi olmaktadır. İleri düzeyde benzerliklerin tüm bilinmezlikleri ve rastlantısal birleşme ihtimallerini en aza indirdiği bu yerler, özellikle dışlanmanın bir sonucu olarak ötelenmiş insanların bir araya gelmeleri muhtemel alanlar olmaktadır.

Sultanbeyli'de tecridin nasıl işlediğine dair düşünceler, yakınlık ilişkilerinin kurulduğu geleneksel bağlar ve etnik kökenlerde kendini, kent içerisindeki fiziksel yerleşimlerin kurulan bu kapalı ağlar çevresinde örgütlenmesinde göstermektedir. Bu bağlamda kentte, çok sayıda kapalı gecekondu mahallesi bu duruma eşlik etmektedir. Bu mahalleler, göç ile bir araya gelen ve dışarıyla kendileri için daha anlaşılabilir bir dil arayanlar için, bazı mekanlar aynı dili konuştuklarını fark edebildikleri yerler olmaktadır. Kent ağı içerisinde marjinallikleri ile görünür oldukları kadar aynı zamanda kentsel bellek içerisinde çok da bir şey ifade etmeyen boş alanlar olarak var olmaktadır. Boş alanların Bauman'ın açıkladığı üzere, anlamsız olmayan bir anlamları olan ancak dışarıdan herhangi bir anlamlandırmaya tabi tutulamayan alanlar olduğu düşünüldüğünde, marjinal bir uyumsuzluk içerisinde hem ilgisizlikle dışarıda bırakılan hem de asimile edilmesi mümkün olunmayan radikal bir düzlem akla gelmektedir (Bauman, 2017, 159).

Kentleşme sürecinde göç ile gelen her öge kendisini Sultanbeyli içerisinde saklayarak, burada küresel güçlerin onlara biçtiği hafızadan ilmek ilmek kaçmaktadır. Sultanbeyli'nin kentsel mekanlarının fiziksel şekillenışı, akışa ayak uyduramayan, çarpıtılmış, yedirilmiş, yamultulmuş ilişkilerin kentsel düzlemini tayin etmektedir. Bu bağlamda Sultanbeyli dışarıdakiler için yasaklı bir mekan, networkün akışının engellere takılarak tıkanıdığı ve artık nefes alma imkanının da olmadığı enfeksiyonlu bir

yer olarak görülmektedir. Erişimin imkansızlığı ve zorluğu nedeniyle kendi içinde sürekli gergin olunan, dışarıdan içine rahat şekilde yerleşilemeyen mekanlar olmaktadır. Her türlü enformel ilişkinin yaşandığı ve yuvalandığı bir yer olduklarından ötürü sürekli olarak kontrol ve gözetim altında tutulmaları gerekmektedir. Öyle ki bazı küresel markalar (D&R, Mango, Herry vb.) alışveriş merkezlerin de dahi bile bu alan içerisinde olmayı istememekte ve kendi küresel sınırlarını Sultanbeyli'nin kapılarında bitirmektedirler. Hatta bazı durumlarda ucuz iş gücünden yararlanmak için üretim yeri olarak Sultanbeyli'yi kullansalar da, üretimi kendileri direk temasa geçmeden fason olarak satın alarak ve araçlar ile gerçekleştirmektedirler. Bu durumda fason üretim sanki hiç Sultanbeyli'ye uğramamış gibi geçip giderek küresel dünyadaki yerini almaktadır. Networkte görünmez hale gelmek ancak aynı zamanda sürekli bir göz hapsinde de tutulmak Sultanbeyli'yi kendi sığınağına çekilmeye itmektir.

'Sultanbeyli mezarlığını gördüğüm zaman çok rahat ediyorum. Herkesten de duyarsınız bunu burada (SG3, 46yaş, erkek, memur)'.

'Sultanbeyli'ye ait hissediyorlar kendilerini. Onlar yabancı gibi görüyorlar ve İstanbul onlar için Fransa. Katılmayana korkuyorlar ve bu nedenle katılmak istemiyorlar kendilerine memleket hissediyorlar burayı. Ciddi zenginler dağın başındaki villalarında oturuyorlar. Kendi memleketinde nasılsa burayı da öyle görmekteler. İstanbul'un sosyal yapısından korkuyorlar. Burada tam aidiyet var. Vatanı toprağı burası ölürse insanlar buraya gömülmek istiyor. Bir köy gibi olan ancak modern gözükmeye çalışan koca bir köy Sultanbeyli (SG3, 65yaş, erkek, toptancı)'.

'İstanbul'un neresindeyim dedin, Sultanbeyli İstanbul değil. Orada kim kime belli değil, yalnız kalıyor insan, koşuyorsun sürekli falan. Pek gitmek istemem dışarı. Kötü bakıyorlar buralara onlar, işte haberler yaptı hep bunu. Bir Yakacık'a giderim çocuk hastanesine mecbur kalınca bir de o tarafa giden komşum var onu ziyarete giderim. Burası bana yetiyor, evim burada, marketimi, pazarımı buradan yaparım, komşularım burada. Gezmeye gittim Sultan Ahmet'e çocuklar çok istiyorlar. Denizi görmek falan çok ısrar ediyorlar. Gidiyoruz ailecek (SG7, 50yaş, kadın, ev hanımı)'.

'Gezmek güzel parası olana, yoksa yaşadığın yer mecbur güzel olur böyle (SG6, 41yaş, erkek, işçi)'.

Bu bağlamda Sultanbeyli kendi kültürel aidiyetliğinde üretmiş olduğu mekanı kendi sınırları dahilinde sürekli kendine yeni bir düzen ve anlam inşa etmektedir. Networkün sabit çevreler tarafından belirlenen kültürel kimlik kodlarının değişkenliği karşısında bu durum, daha stabil, korunaklı ve tedbirli bir yapı olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Çalışmak ve hayatta kalmak odaklı bu yapı kendi yakınlık ağlarının kapalı olarak örüldüğü bir düzlem olmaktadır. Dışlanmışlık kendi farklılığını unutturacak yabancılarla kurulan güvenli biraradalıklarla yeni bir güvenli mekan oluşturma isteğini beraberinde getirmektedir.

Güvenli alanlar oluşturma ihtiyacı, network toplumunda ağlar ile kurulan yakınlık ilişkileri ile gerçekleştirilmektedir. Ağlar bu bağlamda güveni sağlamak için, küresel ve yerel arasında bağlantılar kuran bağlayıcılar olmaktadır. İçinde yaşanan sisteme bütünüyle bir güven duyma durumu söz konusu olmasa bile kalıplaşmış bir güven tutumu günlük yaşamlarda neredeyse bir doğal durum olarak benimsenmek zorundadır modern dünyada. Güvenli ev imgesi, evin dışını her an içeri girmek üzere hazır bekleyen yabancılarla doldurmaktadır, devamlı olarak onlarla olan mesafenin korunması ve tehlikenin bertaraf edilmesi gerekmektedir.

Sennett bu açıdan bazı yerlerin bölgesel birleşimleri birer cemaat olarak ortaya koyarak, kapitalist kentin kötülüklerini yenme açısından önemli bulmaktadır. Çünkü bu cemaatlerin bölgesel alanları yani gettolar tüm bir dünya ile baş etmeye uğraşmak yerine, yerel bir savunma mantığı geliştirerek daha az enerji harcamakta ve savunduğu yerin sınırlarını bilerek sadece oraya en ince ayrıntısına kadar odaklanabilmektedir. Sennett'in de örnek verdiği gibi, kent ile yapılan en ufak bir kavgada, onu değiştirmek yerine, kendi yerini belli ederek, bu yerin korunmuş sınırları içerisinde olmayı istemek, tüm politik sürecin dışında kalmak daha anlaşılır gelmektedir. Ortaya konulan süreçte direnen bir yerin zaman içinde depolitize olup, bu direnci kendine savunmaya çevirerek, herkesin 'kendi çöplüğüne geri dönmesi' durumu ortaya çıkmıştır (Sennet, 2016, 371).

Kendi yerel cemaatini ve kendi bölgesini savunmak Sennett'in de belirttiği gibi, boş ve barınılmaz olan bu düzlemde son derece zor olmaktadır. Gettolar tam anlamıyla çok fazla benzerliğin olduğu ve bu nedenle de dışarıdan gelen uyarıların bu benzerlik içerisinde fazlaca yorumlanıp, içinde yaşayanlara bu yorumlara göre davranışların tavsiye edildiği kapalı oluşumlardır. Castells gettolar konusunda bu yerlerin dışlanan durumlarında ortaya koyduğu yeni birleştirici ortamlar olarak gettoları ifade etmektedir. Kültürel açıdan bu yerler, kendi kitle kültürlerini geliştirmektedirler. Getto yeni kimliğin adı olmaktadır (Castells, 2008, 81).

Bu bağlamda gettoların ağ toplumunda kapalı duvarlara ihtiyaç duymayan yeni kapalı coğrafyalar olduğunu söylemek şaşırtıcı olmayacaktır. Sennett'in ortaya koyduğu üzere, *'yeni coğrafya, kentsel olana karşı cemaatle ilgili olanı; kişi dışı boşluk alanına karşı da sıcak duygular alanını kapsar'*¹⁵². Yani kentsel düzlem artık daha ufak parçalar halinde kapalı ağlar oluşturarak kendi korunaklı mekanlarını var etme eğilimi içerisinde olmaktadır. Dolayısıyla gettolar bu parçalanmaların en görünür örnekleri olarak ağ toplumunda daha yoğun benzerliklerin, daha az farklılık endişesinin taşındığı alanlar haline gelmektedirler.

Yabancılardan korunma ve kalabalıklardan kaçınma iç güdüsü, ironik bir şekilde göç ile gelen çok sayıda yabancından oluşan Sultanbeyli içinde kaçınılmaz olduğu daha önce belirtilmiştir. Bu bağlamda üretilen yabancılıklardan kendi içinde olan, kendileri gibi dışarıdan gelen ancak diğerleri ile bağlantısı benzerlikler üzerinden diğerleri kadar olmayan bazı gruplar, ilçe içerisinde bir başka tür yabancılığı ve ötekileşmeyi üretmektedirler.

Kendi içinde yaşanan ötekenden de ötekileşme durumu, Sultanbeyli'de dışarıdan göç eden Suriyeli aileler için örnek verilebilir. İstanbul'da Anadolu yakasında en yoğun şekilde göç Sultanbeyli'ye olmuştur. 2014 yılından beri Sultanbeyli'de kalabalık gruplar halinde yer edinen Suriyeli göçmenlerin nüfusu 2000 kişiyi aşmış haldedir. Sultanbeyli kendi göç deneyiminin verdiği yardımlaşma duygusu ve en önemlisi de dini hassasiyetlerinden ötürü bu inşalara yardım etmeyi kendine önemli bir görev varsaymaktadır. Yerleştikleri alan Sultanbeyli'nin ilk yerleşenlerinin olduğu Abdurrahmangazi Mahallesinde yer alan Ziyaülhak Caddesinin üzerindedir.

Cadde üzerinde yer alan Gönüllü Kardeşler yardımlaşma derneğinin verilerine göre ilçede, derneğe kayıtlı 2400 aile ve takriben 16-17 bin kişi arasında değişen bir göçmen nüfus yerleşmiştir. Bu insanların ihtiyaçları kısmen onlara kapılarını açan yerliler (ki burada Sultanbeylilerin özel bir hassasiyeti vardır) tarafından karşılanırken

¹⁵² Sennett, 2016, 378

öte taraftan yardım dernekleri ile daha fazla göçmene ulaşılması için resmi ve özel olarak çok sayıda yardımlaşma derneği açılmıştır.

Göçten itibaren geçen üç yıllık süreç içerisinde yardımlaşma duygusunun yerini daha çok uzlaşmazlıklardan kaynaklanan ciddi kırılmalara bırakmıştır. Bu bağlamda Sultanbeyli içerisinde göçmenlere karşı mülakatlarda şu şekilde ifadelerde bulunulmuştur:

'Suriyelilerin yaşadıkları yerlere gittiğimde dükkanlarını görebiliyorum, her şey nasıl bu kadar abartılı olabiliyor adeta Halep'in başkenti olmuş Sultanbeyli (SG7, 50yaş, kadın, ev hanımı)'

'Vatandaşın biri Suriyeli'nin açtığı kafeye gittiğinde adamlar kapıdan onu döndürüp, 'yabancı' almıyoruz demişler. Biz mi mülteciyiz burada onlar mı anlamıyoruz (SG6, 41yaş, erkek, işçi)'

'Suriyeliler geldikten sonra çöp yerinde kâğıt toplanırken artık elbise toplanır oldu. Millet yardım yapıyor onlar çöpe atıyorlar biz topluyoruz buradan. Üstelik sürekli dışarıdan yemek yiyorlar, hafta sonları mangal yapıyor, hafta içi de dışarıdan sipariş veriyorlar. Sürekli geziyorlar, Avm'lere biz gidemiyoruz, parayı nereden alıyorsa, yardımlarımı kullanıyorlar onu da bilmiyoruz ama buralarda sürekli harcama yapıyorlar (SG11, 40yaş, kadın, ev hanımı)'

'Sigortam olmadığı dönemde ben diş hastanesinde ağrıyan dişim için epey bir par ödemek durumunda kaldım, ancak aynı sırada olan Suriyeli hiçbir şey ödemedi, kendimi ülkemde ikinci sınıf vatandaş gibi hissettim (SG6, 41yaş, erkek, işçi)'

'Suriyeliler hakkında her gün yeni bir laf duyuyorum. Onlara insanlık yapma diyen bile oluyor, bizim insanımıza kast etmişler deniyor. Geçen Uzundere'de olaylar olmuş bir adamı vurmuşlar, üstelikte anlatan kişi de ben cenazesine gittim dediğinde, 'Kalk, emniyete gidiyoruz, benim can güvenliğim yok' diye haykırdım. Her şeyi bunların gelişlerine bağlamak, sanki onlardan önce Türkiye ahlakın cennet ülkesi, hırsızlık, gasp ya da adi suçların olmadığı bir ada imiş gibi davranılması iyi niyetli değil! (SG5, 62yaş, erkek, emekli)'

'İçeriden tepkileri kontrol altında için, Belediye yardım derneklerini fazlaca açtı, onlar için ayrı masalar oluşturdu böylece belediyeye neredeyse hiç uğramadılar bu sayede yerleşimciler ile kurdukları göz kontakları azaldı (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)'

Görüldüğü üzere, mülakatlarda göçmenlerden her türlü yaşam standardına erişme hakkı olan ancak öte taraftan bu standartları hoyratça kullanan ve bir bakıma kibarca iyi niyeti suiistimal eden kişiler olarak bahsedilmektedir. Sultanbeyli'de krizin başladığı noktada göçmenler gibi dışarıdan bir süreliğine gelenlerin artık birer kalıcı olarak alana tam olarak yerleşmeye başlamaları ve bu bağlamda misafirden çok daha

fazla hak talep etmeleri etkili olmaktadır. Bu bağlamda önceleri muhtaç olan ve ona yardım eden arasındaki yakınlık ilişkisi başka bir tahakküm biçimine dönüşmektedir. Bu bağlamda yardıma muhtaç olmaktan, daha çok hak istemeye ve yerleşim içinde daha uzun kalmaya giden süreçte yabancı ile kurulan ilişki farklı bir duruma, yani kabulden daha fazla tahammüle dönüşmektedir.

Bu tahammül sürecinde mülakatta ifade edildiği üzere resmi makamların tutumu, yabancılar ve yerlilerin karşılaşmasını minimum düzeyde tutarak bir birliktelik sunmak olarak gerçekleşmektedir. Bu sayede yabancılar yerlilerin denetiminden kaçabilmekte ve yerlilerde yardımlarına görmeden devam edebilmektedirler. Gözden uzaklaştırma durumu sadece Sultanbeyli yerleşimcilerinin yardımları ile sınırlı kalmamaktadır. Bu politika izlenerek açılan çok sayıda gayri resmi sağlık kuruluşuna, pansiyona ve eğitim kurumlarına da izin verilmektedir. Öyle ki bir yandan gözleri kapatılarak arada nerede olduklarını denetlemek bürokrasinin yerli halka miras kaldığı bir yöntem olarak kalmaktadır.

Ortak kültüre ve aidiyet bağlarına uymayan ya da uyamayan kişiler, ağın sızıntı noktalarındaki kendi kapalı illegal networklerinde yerlerini bulmaktadırlar. Artık bunlar sadece birer yabancı olmayıp ‘ötekilerden de öte¹⁵³’ yabancılar olmaktadır. Varlıkları ve davranışları kavranamaz olan bu grup güvensizlik ve endişe kaynağı olarak, diğerlerinden ayıklanması gereken ve ya ilgisiz bir gözetim altında tutulması gerekenler olarak orada olmaktadır.

Bu bağlamda yerli ve yerli olmayan arasındaki farkın giderek bir sınıra dönüşüyor olması onların henüz içeri alınmalarının meşru olamamasından kaynaklanmaktadır. Göçmenlerin karşılaştıkları yer yer milliyetçi ve ulusal tepkiler bu bağlamda yabancı düşmanlığından çok denetim mekanizması içerisinde alınamayan yabancıları, mevcut kent ağlarından uzak tutma yani bir şekilde yerlilerin kendilerini savunmaya çalışma psikolojisi ile açıklanabilmektedir. Bu savunma karşısında göçmenlerin daha fazla hak talep etmeleri, kendileri için ön görülen yabancılık duygusundan kurtulmaları, daha iyi bir yaşama ve daha eşit haklara sahip olabilmenin aracı olmaktadır. Onlar için ancak yurttaşlık hakkı talep etmeleri hiçbir yerin

¹⁵³ Benko, akt: Bauman 2017, s.166

mekansallığında olan bu bireyler için öncelikle kendileri olmaktan kurtularak uyum sağlayabilecekleri bir topluluk bulmalarını ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere Sultanbeyli’de üretilen ikincil dışlama, kendisinin de maruz kaldığı dışlanmayı tekrar etmektedir. Bu süreç içerisinde Sultanbeyli’de yabancıların görünüyorsa olması, beraberinde mekanın elden gidişi ya da tamamen kaybedilişi gibi yakınmaları getirmektedir. Yer ile kurulan duygusal yapının karakterinin yabancılar tarafından bozulması onların da buradalıklarının aleni şekilde ilanı yer hissini kaybedilmesi tehlikesini barındırmaktadır. Yerin nesnel olarak elde tutulması bu yerlere dair aidiyet sınırlarının tekrar edilerek çizilmesinden geçmektedir. Bu durumda güvenlik amaçlı olarak karakterler güvenlik amaçlı olarak yerlerden dışlanmaktadır. Bu bağlamda ilçenin vermiş olduğu tepkinin kimliğin ve gelişimin dışlanmasında bir anda nasıl etkili olabileceği ortaya konulmaktadır.

Sultanbeyli’de var olan bir diğer yakınlık ilişkisi de, herhangi bir geleneksel bağın birleştiriciliği ya da zorlayıcı bir dışlanma duruma maruz kalınmadan bir araya gelen üst gelir gruplarının ilçeye yerleşmesi ile gerçekleşmektedir. Bu açıdan bazı yerler özel güvenlik önlemleri ile korunan, giriş ve çıkışları kayıt altında olan yaşam merkezleri olarak ilçede bulunmaktadır.

‘Simpaş ya da Dumankaya yatırımlarının Sultanbeyli ile bir teması yok. Onlar Tem’den girer ve çıkarlar. Bu nedenle Sultanbeyli’nin zihninde yer etmezler, nerede olduklarının bir önemi de yoktur. Duvar içindeki yaşam alanı çok iyi bir benzerlikte başka bir yerde de çoğaltılabilir (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’.

‘Siteler kuzeyde çünkü tapulu arazinin yanı sıra, aşağıda yer yok ve problemlidir. Sur yapının da bulunduğu beş on dönüm Sultanbeyli’nin bu bölgesini patlatmakta ve yama gibi durmaktadır. Adam gibi konutlar var ancak kente ilişkileri çok düşük (SG3, 65yaş, erkek, toptancı)’.

Bu yerler Sultanbeyli’nin adeta patlama noktalarıdır. Üzerlerine belli standartlara uyularak yapılan yamalar, buradaki kültürü kendine çekmek yerine, alabilecek gücü dahi olanlarını dışarıya kentin daha da ötesine itelemektedir. Sultanbeyli’de ormanın yanında müstakil etrafı duvarlarla çevrili bir ev, bu lüksten çok daha etkili bir seçim olarak görülmektedir. Benzer şekilde Sultanbeyli BayConcept farklı bir proje girişimi olarak varlığını yerleşimde öne çıkarmaktadır. Lokasyonu itibarıyla çok değerli olan bu proje diğer kapalı siteler gibi seçkin küresel sınıfa hizmet vermektense, Sultanbeyli’nin kapalı ağında yönetimde gücü olan ya da

zenginliği ile hatırı sayılan kişilere yönelik bir tasarımı içinde barındırmaktadır. Ancak çalışma mantığı aynıdır, ötekileri dışarıda tutabilmek ve içerisini steril olarak muhafaza edebilmek...

Bu tarz yerleşimler için Bauman yerel bağlantısızlık ifadesini kullanmaktadır. Bu bağlamda yerel bağlantısızlık, fiziksel olarak küresel dünya ile yakın ancak sosyo-ekonomik açıdan uzak olan insanlar ve yerler karşısında meydana gelen bir duygu olarak tarif edilmektedir (Stephen Graham ve Simon Marvin, 2001, 15 akt. Bauman, 2017b, 133). Aynı zamanda Bauman yerel bağlantısızlığı, yer dışılıkla da ilişkilendirerek, kent içerisinde korunan böylesi birimleri, kentin sürekliliğinden kopuk, küresel seçkinlerin yerden fiziksel bağımsızlıklarını ve manevi tecritlerini besleyen, kaleler metaforu ile aktarmaktadır (Bauman, 2017b, 148).

Bu bağlamda Sultanbeyli’de yasaklı mekanlar olarak dışarıdan fiziksel ayrımlarla içeri girişin engellendiği bu yerler, dışarıda bırakılanların zihinlerinde kendilerinin asla erişemeyecekleri bir hayatı temsil ederken aynı zamanda içeride olanlar için oraya ait olmayan ve hatta nerede olduğu önem taşımayan bir özgür hareket durumunu ve kendi sınırsız kültürel aidiyetlerini her yerde yaşama hazzını bireylere vermektedir.

4.3.3. Network Kentinde Toplumsallığın Görünümleri: Sultanbeyli’de Yeniden Kimlik

Castells iktidar ve sermaye alanlarından dışlanan ve çok ötede konumlanan toplumsal aktörlerin ‘*dinsel, ulusal ya da bölgesel temele*’ dayanarak bir araya gelmelerini kültürel cemaatler kurmaları olarak açıklamaktadır. Kültürel cemaatler bu bağlamda dışlanan ve dışarıda kalan bireylerin bir arada kalmalarını temin altına alan ve onlar için alternatif anlamlar üreten bir destek alanı olmaktadır. Temel olarak tepkisel duruşları olan belirli değerler etrafında örgütlenen aktörlerin sığınabileceği ve birbirlerine dayanabilecekleri bir zemin olarak savunma eylemini icra eden kimlikler olmaktadır (Castells, 2008, 91).

Dolayısıyla Castells, dışlanan kimliklerin kendi özel yapılarını inşa ettiğini öne sürmektedir. Dışarıda kalan ve bu nedenle de kendi kültürel cemaatleri içerisinde savunmacı bir yapıya bürünen kimlikler, her türlü yerelliklerini ortaya koyarak ağlarını

inşa etmektedirler. Ortak çıkarlardan daha fazla birliktelik sağlayan pratikler yerine kimliğin ürettiği ‘kültürel bir anlayışın’ bağlamı önemli olmaktadır. Bu açıdan dışlanma mekanizması içerisinde yabancılık gibi durumlar bir içselleştirme sürecinin içinden geçerek, savunulması ve korunması gereken kimlikler haline gelmektedirler. Bir bakıma kimlik, yabancılık üzerinden birlik kurarak güç elde etmenin ve ortak çıkarları devamlı hafızada tutabilmenin bir yolu olmaktadır. Kendilerini tanımlama fırsatı vererek, bir değerlendirme ve özelleştirme durumunun üretimini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra ise kendini devamlı olarak deforme ve yeniden formülize ederek kimliğin durumlar karşısında esnek ancak dirençli bir savunma aracı olarak kullanılabilmesi, networkün kaygan zeminine karşı bireyi daha korunaklı hissettirmektedir.

Yerellikler temelinde tepki göstermek Castells’in bakış açısı ile küresel düzenin yıkıcı etkileri karşısında insanların savunmasız olduklarını hissetmelerinin yol açtığı bir sahip olma açlığı yaratmaktadır. Bir bakıma ‘*sahip oldukları şeyler, ne oldukları kimlikleri haline*’ gelmektedir (Castells, 2008, 86). Dolayısı ile yerellikler bu tarz kültürel cemaatleri besleyen önemli veriler barındırmaktadır. Savunmacı kimlik de, bilinmeyenin çok olduğu bir yerde kendini güvende hissedebilmek için sarılabilen en yakınlarını kapsayan bir dizi yerel bağlantıyı taşımaktadır. Anlam ve kimlik bu yerel süreçler üzerinden kendi varlığını dışlamalara karşı korumaya ve mevcudiyetini sürdürebilmek için bu varlığın korunaklı coğrafyasına sığınmaya bir yere yani gettolara kapanmaya kadar giden bir yol izlenmektedir.

Sultanbeyli özelinde düşünüldüğünde networkten dışlanan ve bu nedenle kendi özel sosyal, ekonomik ve siyasi alanın içine hapsolmuş olan toplumsal yapının, küresel ölçek yerine kendi yerelliklerine sıkıca sarıldıklarını tahmin edebilmek zor olmamaktadır. Yerellikler fiziksel yapıda ve sosyal bağlantılarda kendilerini göstermektedir. Bunları belirlemek üzere ilçede şu şekilde mülakatlar yapılmıştır:

‘İnsanlara tapu almaları gerektiğini söylediğimizde, ‘Şu an tapu almayı düşünmüyorum’ gibi bir cevabı almak son derece normaldi (SG2, 46yaş, erkek, memur)’.

‘Yüz yüze iletişim en güvenilir kaynak oluyor. Herhangi resmi bir işte bile beyanın olması yazılı bir kaynaktan çok daha fazla yeterli oluyor. Bireysel ilişkilere güven son derece fazla. Hatta en ufak bir karmaşa da hala belediyenin basılması ya

da başkanın karşısında dikilerek konuşulması söz konusu edilmekte (SG1, 32yaş, erkek, yönetici) ’.

‘Buradaki insanlar alışlagelmiş kentli davranışlarının dışında bir davranış sergiliyorlar. Rahatlık ön planda olan bir yaşam bu. Bu nedenle pek çok kez kural koymamıza, daha düzenli bir çevre için yaşam alanlarını derlemeye çalışmamıza rağmen, bir süre sonra tekrar aynı dağınıklık ve karmaşaya geri dönüyorlar. Örneğin engellememize rağmen, boş arsalari çamaşırlık olarak kullanıyorlar, kapısının önünde halı yıkamaktalar, büyük baş hayvanı kesin olarak yasakladık ancak hala tavuk beslemekte ve sokak hayvanları için her yere sonradan çevre kirliliğine neden olan poşet içinde atık gıda veya ekmek bırakmaktalar. Birbirleri ile olan iletişimleri bu nedenle ‘bugün ben yapayım yarın da sen yap şeklinde’. Yani bir bakıma bu yaptıkları bizim için rahatsız edici ancak onlar için rahatsızlıktan öte bir ihtiyaç meselesi...(SG1, 32yaş, erkek, yönetici) ’

‘Kent kültürünü tepeden inme yerleştiriyoruz. Modern kentle köy arası bir form mahalle, asfaltta halı yıkanır, çekirdek çitlenir, vs. kent olunca park yapılır yerler değişir. Mesele koyunla binenle binenin birbirini rahatsız etmeme meselesi, eğer koyunu bindireceksen koyunların bindiği otobüs yaparsın. Yerel yönetim bu değil mi? (SG1, 32yaş, erkek, yönetici) ’.

‘Belirgin bir güvenlik şikayeti yok ancak bir zaman valilere parkları kaldırım diye şikayette bulundular, mahalle minimuma indirdi park polisi uygulaması ile başlatıldı. Hasanpaşa da canlı bomba yakalandı. Lokal şikayet parkın yanında oturanlardan rahatsız olunuyor (SG8, 30yaş, erkek, öğretmen) ’.

‘Geçen sene Ferah caddesinde evimin önünde otururken, belediyenin araçlar kaldırımı işgal etmesin diye taş ile kapattığı yerde bizim mahalleden olmayan bir gencin balyozla taşı kırmaya çalıştığını gördüm. Dükkanına giremediğinden aracı ile burayı kırmak istemiş. Müdahale ettim hemen, bana da bağirmaya başladı. Bir şey yapacak olsa buralı olmadığından mahalleli hemen döver ondan ben de ağırdan almaya başladım. Olay kapandı gitti derken aynı gece karanlıkta taşları kırdığını ve aracını kapısına yaklaştırdığını gördük. Mahalle aralarına ışıklar koyuyoruz hız kesmesi için, burası ‘benim yolum’ diyor ve ışıklara uymuyor. Park yeri cezalarını gördüklerinde ‘kim yazdı bunu’ diyerek hesap soruyorlar...(SG2, 46yaş, erkek, memur) ’.

Mülakatlarda görüldüğü üzere, Sultanbeyli’de komşuluk ilişkilerinden, yasal işlemlere kadar tüm eylemler bir güven ilişkisi içerisinde yürütülmektedir. Beyanın yüz yüze iletişimi gerektiren yapısı düşünüldüğünde, akışlar uzamının sürekli değişkenliği karşısında taaddüt ve sözleşmelerle güven altına alınan, kopyalanabilir bir madde haline getirilen nesnel güven ilişkisinin, basit jest ve mimiklerden oluşan karşılıklı bir söz verme eylemine indirgenmesi ve bu haliyle geçerliliğin olması şaşırtıcı bir durum olmaktadır. Beyan, Sultanbeyli’deki ilişkilerde sadece bireyler arası enformel ilişkileri kapsamamakta aynı zamanda Sultanbeyliler ile resmi makamlar arasındaki ilişkinin devamlılığını sağlayacak bir çözüm yolu olmaktadır. Örnek

verildiği üzere tapu almak gibi basit bir imar gerekliliğinin Sultanbeyli’de benimsenmesi çok yakın bir tarihte gerçekleşmesi durumu, yerleşimcilerin bundan önce arazilerin paylaşılmasındaki gayri resmi durumlarda da olduğu gibi, içeriden herhangi bir üst makamın sözü ile kolaylıkla tahakküm altına alınabilmeyi ifade etmektedir.

Yüz yüze karşılaşmalar kimi zaman tahammül edilmesi zor olan bireysel bir yakınlığı beraberinde getirmektedir. Sultanbeyli’de ise bu durum, bireysel ilişkilerin eski yerleşimciler tarafından ancak yüz yüze kurulması sonucu oldukça katı ve sınırlı ilişkiler ağını doğurmaktadır. Bu ağ dışında kalan herkes içindekiler tarafından an ve an takip edilerek olası güven zedeleyici ya da huzur kaçıracı hareketleri engellenmeye çalışılmaktadır.

Yüz yüze iletişimin bir başka hali olarak, Sultanbeyli’de komşuluk ilişkilerinin yakınlığı, bu güven ilişkisinin bir başka hali olmaktadır. Daha önce belirtilen arazi paylaşımındaki katı kurallar, alana yerleştikten sonra başka bir ilişkiye dönüşerek sürdürülmektedir. Bu bağlamda komşuluk yan yana olma durumundan ziyade iç içe geçen ve bir şekilde ortaklaşan yaşamları ifade etmektedir. Mülakatta bahsedildiği üzere, kent ile köy arası bir formda, ortak çevre paylaşmakta ve genel yoksulluk ve hayatta kalma paydası içerisinde ilişkiler kurulmaktadır. Bu açıdan kentlilerden beklenenin aksine, daha esnek ve yer ile direkt bir ilişki kurulmaktadır.

Bu bağlamda Tomlinson bazı ihtiyaçları *‘yerelliğin aciliyet gösteren ihtiyaçları’* olarak tanımlayarak, yerelliğin küresel kurallar ve davranış biçimlerinden daha üstün bazı *‘gereksinimleri’* olduğunu öne sürmektedir (Tomlinson, 2013, 68). Yerellik içerisinde inşa edilen yakınlık ilişkisi sağlam bir biz olma temeline dayanmaktadır. Yerellikler akışlar uzamının dönüştürücü etkisi karşısında dönüşüm için direnen önemli güçler üretmektedirler. Bu güç yerelliğin küresellikten dışlanan yapısı ile karşılaştığında muhafaza edilebilirliği daha kolay olan bir biz oluşumunu inşa edebilmektedir. Bu nedenle yerellik bir sahiplenme durumunu da beraberinde getirmekte ve burada da alışlagelmiş görünmez kent kuralları gibi kendine has bir takım düzenlemeler oluşmaktadır. Bu aidiyet kentsel mekanı kendinin bir parçası olarak görerek, kendi müdahalelerinin ve değişikliklerinin sadece kendi alanını

ilgilendireceğini düşünen, networkün etkileşiminin farkında dirençli bir mekan ve uzam algısını beraberinde getirmektedir.

Gösterilen direnç çerçevesinde Sultanbeyli'nin davranışı network ile yerel bir bağlantısızlık içermektedir. Sultanbeyli'nin kent düzleminde ve kendi içerisinde farklılaşan kimlik ilişkileri mülakatlarda şu şekilde ifade edilmiştir:

'Fatih Bulvarı organik iken, Petrol Yolu suni bir yoldur. Petrol Yolu Ümraniye'den bilirsiniz, Nato caddesinin devamıdır. Burada uçak yakıtlarının geçtiği hat var biri BOTAŞ'ın biri askeriyenin, Botaş'ın kullandığı hat pasif kullanılmıyor ancak Nato hattı aktif ve hırsızlık vakaları çok oluyor. 2011'de üç defa daire kiralanıp bodrum kata inilip ufak ufak çekiyorlar ve kokudan mahalleli şikayet edince baskın ile yakalanıyorlar. Hukuken yol olarak bile kullanılamaz. Bunu yapanlar Sultanbeyli'den olamazlar, çok daha büyük işler var bu işin içinde...(SG1, 32yaş, erkek, yönetici)'

'93'lü yıllar Saadet Partisi aldı. Kadıköy'de 'Aa Sultanbeyli'de açık kadına kezzap atmışlar!', 'Atatürk büstünü de buraya yaptırmamışlar' gibi haksız bir şey yarattılar. O zaman ki burayı yönetenler buna çanak tuttu (SG2, 46yaş, erkek, memur)'

'Cuma namazı için gittiğim cami de, içeride yer olmadığından dışarıda caminin önündeki kartonlar üzerinde namaz kılmak istediğimde, biri gelip beş lira para talep etti. Kavga etsem haklıydım ancak sesimi çıkarmadım, kimse de bu mübarek günde onlara sesini çıkarmıyor, sonuçta namaz kılıyoruz(SG2, 46yaş, erkek, memur)'

'Her taraf cami ya da Kuran kursu ancak akşam namaza git cemaatleri yok. En fazla on kişi toplanıyor ancak okullar ise aksine çok kalabalık, çocuk sayısı çok olduğundan en iyi örnek 2200 kişilik mesela...(SG2, 46yaş, erkek, memur)'

'Burada arsa bağışlamak isteyenler ya Kuran kursu ya da cami yapmak üzere bağışlarını yapıyorlar okul ya da sağlık ocağına ihtiyacımız olduğunu belirtip ikna etmeye uğraşınca 'babamın arkasından hayır dua edilsin, iyi konuşulsun' diye istiyorum diyorlar. Konu da daha detaylı bilgi için ve yapacağı hayrın büyüklüğünü anlatmak için müftülüğe yönlendiriyoruz. Ancak haklısın diyerek ayrıldıktan sonra bir daha ne geri dönüş oluyor ne de okul ya da sağlık ocağı için ikinci bir talep görebiliyoruz (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)'

Mülakatlarda görüldüğü üzere Sultanbeyli için iki çeşit kimlikten bahsedilmektedir. Bunlardan ilki Sultanbeyli'nin meşrulaştırıcı kimlik içerisinde enformel ilişkilerin yoğun yaşandığı, yerleşimin fiziksel alt yapısının gelişmemiş olmasının illegal örgütlenmeleri aktif olarak tuttuğu, aynı zamanda da kendi içerisindeki ağlarla da anlaşma problemleri olan bir yer olarak görülmektedir. Öyle ki daha önce de belirtildiği gibi, ilçe sembolik olarak İstanbul'un karşısında duran tüm gayri resmi ve suçlu yerleşim biçimlerini temsil etmektedir. Ancak kendi içinden bir

bakışla politikanın baskısının ürettiği psikolojik bir travmaya karşı kendine has özel bir birliği inşa etmektedirler. Sultanbeyli'nin tutumu bu birliğin içerisinde paylaşılan kimliğin sınırlarını net olarak çizmek ve bunun dışında kalanları da ötekileştirmektedir.

Öte yandan ilçede kendi içerisinde tanımlanan kimliğin bir uzantısı olarak görülen ancak içerideki yakınlık ve yerellik ilişkileri ile bağdaşmayan bir takım tutumların varlığı dikkati çekmektedir. Yerleşimcilerin 'değişik' olarak tarif ettiği, yerleşim ile uyumsuz, görmezden gelinen ve eklenmesi mümkün olmayan ikincil grupları bu bağlamda nitelendirmektedir. Örneğin Cuma namazı örneğinde oturan yerin ücretinin istenmesi karşısında, yerleşimcinin göstermiş olduğu tavır, uzlaşmacı olmaktan ziyade göz yumucu ve idare edici görünmektedir. Ancak bu tavır aynı zamanda kendi içerisinde kurduğu yakınlık ilişkileri ile özdeşleşmeyen ve büyük ve küçük suç ağları ile baş edebilmeyi kısmen kolaylaştırmaktadır.

Bir diğer açıdan Sultanbeyli hakkında medya organlarıncada da bir dönem yürütülen politik zeminli tartışmalar, ilçenin kuruluşunu 'dini hassasiyeti' yüksek bir yerleşim yeri olarak orta ve alt gelir grubu insanların yerleştirildiği bir başlangıç noktası olarak oturtarak ilçenin kimliği konusunda genel bir yargı oluşturulmaktadır. Bunun resmi makamlar tarafından reddedildiği ortada olsa da, ilçe içerisinde böylesi bir değer var olduğu hala iddia edilmektedir.

Mülakat bağlamında ifade edildiği üzere, Sultanbeyli'de hala eğitim alanları gibi temel donatı ihtiyaçları, ikincil sosyal ve kültürel faaliyetler arasında görülmektedir. İstatistiki açıdan konuya yaklaşırsa, eğitim kurumları bağlamında Sultanbeyli'de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 79 okul bulunmaktadır. İstanbul'un hane halkı büyüklüğü en yüksek olan ilçesi olarak bu durumda, okula gitme yaşında olan potansiyel 5-19 yaş grubu yerleşimci sayısı ile mevcut okul sayısı oranlandığında, okul başına ortalama 1175 kişi düşmektedir (2016, TÜİK). Bu veri Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan okul sayısı ve öğrenim gören öğrenci sayısına oranlandığında okul başına düşen kişi sayısı¹⁵⁴ ile karşılaştırıldığında çok üzerinde çıkmaktadır. Fiziksel olarak okul sayısının ilçede bulunan okul yaşındaki birey sayısına göre

¹⁵⁴ Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan okul sayısı ve öğrenim gören öğrenci sayısına oranlandığında okul başına düşen kişi sayısı 279 kişidir (2016).

yetersiz olmasının en temel nedeni, okul alanı yapmakta yaşanan sıkıntılar olmaktadır. Gayri resmi yapılaşma nedeniyle önceden ayrılmayan kentsel donatı alanlarının yokluğu nedeniyle günümüzde çok zor süreçler sonunda yeni okul alanları belirlenebilmektedir. Bunun yanında ilçede cami sayısı 112 ve Kuran kursu sayısı 13'tür (2017). Ancak okul konusunda yaşanan yetersizliğe rağmen mülakatlarda daha fazla cami ve kuran kursu yapılmasına yönelik bir talep olduğu belirtilmektedir.

Okul alanları ve camiler arasındaki bu eşitsiz dağılım bir bakıma ilçede bir kesimin kendi güvenilir yakınlıkları dışında yer alan tüm diğer ilişkilere mutlak bir güvensizlik ile bakmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum kendini koruma olarak görülebilmekle birlikte kendi değerlerini sonuna kadar korumanın asıl ifadesi ve eylemi olmaktadır. Değişim karşısında güvenli limanlarında kalmak ve onu birleştiren 'dini, milliyetçi ve yerel' karakterini korumak zorunluluğunu hissetmektedir.

Bu nedenle resmi kurumlara her hangi bir nedenle bağışlanmak istenen mülkler de, öncelikli olarak cami ve kuran kursu gibi yerlerin yapılması, bu dini yapıyı diri tutmak açısından gerekli görmektedir. Mülakatta görüldüğü üzere hayır yapmak amacıyla verilen araziler de, ikna çabalarına rağmen, okul yapılamaması, dini yapıların kendi birliğini arttıracak ve varlığını pekiştirecek simgelere dönüşmekte olduğunu ortaya koymaktadır. 'Cemaati olmasa da' cami Sultanbeyli'nin temel taşı, eğitim için okulu olmasa da 'yatılı kursları' gelecek için birer güven kaynağı olmaktadır. Okul, sağlık ocağı, kültür merkezi vb. diğer donatıların ise bu simgesel çerçeve içerisinde, güvenilir olan bağlayıcı dini kimliğin kaybedilme korkusu ile ötelenmesi dikkat çekici olmaktadır.

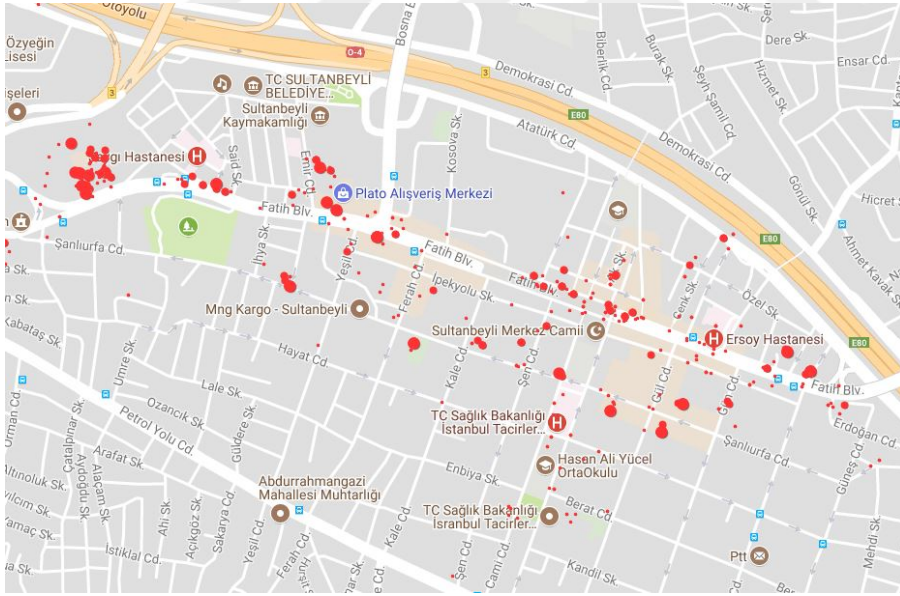
4.3.4. Network Kentinde Tüketim İlişkileri: Fatih Bulvarı'nda Teknoloji ve Kentsel Mekan Kullanımı

İlçe geneli için Sultanbeyli Belediyesi tarafından hazırlanan sektörel gelişim raporunda (2015), ilçe içerisindeki işletmelerin sektörel dağılımında ilk üç sırada, hızlı yemek, sosyal hizmetler ve endüstri ve otomotiv sektörünün yer aldığı açıklanmıştır. Aynı işletmelerin yüzde 45,5'i tek başına çalışan iş yeri sahiplerinden oluşmaktadır. İşgünün niteliği değerlendirmelerinde ise, yüzde 82,4 oranında bir katılım kitlesinin

aile gelirine direk katkıda bulunan kişiler olduğu ve bunların da düşük eğitim seviyesinde (ilkokul mezunu veya sadece okuma yazma bilen) olan kişiler tarafından oluşturduğu görülmektedir.

İstanbul'da yatırım ortamı araştırmasına göre ise, Sultanbeyli, beyaz eşya ve elektronikte; ev eşyası, dekorasyon, ev tekstili ve mobilya sektöründe; mücevher ve kuyumculuk sektöründe; en az harcama yapılan ilçedir. Fastfood ve gıda sektöründe raporda İstanbul ilçesi genelinde göz çarpan bir faaliyet yüksekliği yoktur, ancak en çok ekmek tüketiminin İstanbul içinde bu ilçede olduğu gözlemlenmektedir (2014)¹⁵⁵.

Bu iki araştırma verisi birleştirildiğinde Sultanbeyli'nin niteliksel iş gücü ve ekonomik yatırım ortamı açısından İstanbul genelinde oturduğu zeminin sosyo-ekonomik açıdan düşük bir düzlemde olduğu söylenebilmektedir. İlçe içerisindeki tüketim dinamiklerini belirleyebilmek üzere, örnek olarak alınan tüketim noktasında irdeleme sürdürülmüştür.

Şekil 16 Sultanbeyli Fatih Bulvarı Tüketim Alanları ve Fotoğraf Paylaşım Oranları¹⁵⁶

¹⁵⁵ İstanbul Yatırım Ortamı Araştırması, 2014

¹⁵⁶ Foursquare'de 2018 Şubat'da paylaşılan yemek, kafe ve kahvaltı işletmeleri ile alışveriş ve eğlence mekanlarının paylaşım oranlarına göre Googlemaps üzerine işaretlenmesi ile elde edilmiştir. Daire büyüklükleri fotoğraf paylaşım oranı ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda sınıflandırma 0-50; 51-300; 300 ve üzeri şeklinde sıralamaya göre artan büyüklüklerle yapılmıştır.

Şekil 16’da Sultanbeyli’nin en önemli ticaret akslarından biri olan Fatih Bulvarı tüketim ilişkilerinin irdelenmesi bağlamında örnek olarak alınmıştır. Bu bağlamda şekilde Fatih Bulvarı üzerinde faaliyet gösteren işletmelerin, yeme içme, alışveriş ve eğlence mekanlarının Foursquare’da fotoğraf paylaşılma oranları orantılanarak gösterilmiştir. Cadde özellikle lokanta ve kafelerin yoğunlukta bulunduğu bir alandır. Nitekim cadde üzerinde en fazla yemek ve kafe sektöründeki işletmelerden paylaşımda bulunulduğu görülmektedir. Ancak genel olarak diğer ilçelere göre yapılan paylaşım sayılarının nispeten az olduğu dikkati çeken bir durumdur. Bu bağlamda çoğu verinin müşteriler tarafından değil de işletme sahipleri tarafından yüklenildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla enformasyon teknolojilerini kullanmak ve tüketim arasındaki ilişkinin Sultanbeyli’de diğer ilçelerden çok daha zayıf olduğu öne sürülebilmektedir. Bu durumda tüketim ilişkilerinin başka bir şekilde kurulabilmesi durumunu irdelemek gerekmektedir.

İlçede diğer tüketim ilişkilerini ortaya çıkarabilmek üzere mülakatlar şu şekilde gerçekleştirilmiştir:

‘Alışverişlerin yapıldığı Fatih Bulvarı net şekilde. Fatih bulvarı daha eskiden de kullanılan bir yol, İstanbul yoludur. Ümraniye’den de gelen, Tavukçuyolu’nun devamı niteliğinde olan bir yoldur. Kale ve kalenin önünden geçen tarihi bir yol Adapazarı yoludur. Ana hat gibi bunun etrafında örülüyor tüm şehir (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’.

‘Sultanbeyli’de yeni yapılacak yerler de sosyo-ekonomisine güveniyorum buranın insanı Etilerden, Carefoor’dan alışveriş yapmaz kapalı ekonomi olduğundan parasını orada harcamaz. Ana caddenin üzerinde kuyumcu kiralari 25-30 bin liraydı. Sultanbeyli ekonomisi öyle yabana atılacak bir yer değil. Burasının sosyo-ekonomisine hitap edecek gıda ağırlıklı bir yer düşünüyordum. Gıda ve tekstili ucuz alırlardı (SG4, 65yaş, erkek, toptancı)’.

‘Değiştireceksin diyerek kullanılmış ayakkabıyı kafasına fırlatıyor müşteri Avm esnafının, kullanım koşullarına dikkat etmeden ve iade süresini oldukça geçirerek elindeki malzemeleri geri iade etmek ya da ani bir paça ya da kol boyu arası gerekirse aradan ne kadar zaman geçerse geçsin aldığı yere geri getirerek terzilik hizmeti dahi talep edebiliyor bir ikinci sefer. Bütün bu farklı durumlara alışmak zaman aldı ancak fark ettik ki açıldığı ilk yılın aksine insanlarda AVM’lere son derece alışmış durumdalar (SG4, 35yaş, kadın, yönetici)’.

‘Kalifiye satış elemanı bulmak Sultanbeyli içinden mümkün değil. İlçe de ilk defa AVM’ler aktif oldu. Henüz bu alanlarda tecrübesi olan kimse yok demektir bu. Bu nedenle dışarıdan geliyor çalışanlarımız...Buradaki gençler kalabalık gruplar halinde taşkınlık yapabiliyor ya da bazı yerlerde hiç harcama yapmadan saatlerce

işgal edebiliyorlar. Böyle şeyler açıldığımız ilk zamanlarda çok olurdu, şimdi nispeten çok daha az (SG4, 35yaş, kadın, yönetici)'.

Mülakatlardan hareketle, Sultanbeyli’de tüketim alışkanlıkları belli bir kapalılık içerisinde sürdürüldüğü öne sürülebilmektedir. Tüketimin mekansal olarak dağılımı genellikle yerelliklerin kapalı yakınlık ilişkileri ile doğru orantılı olarak dışa açılması mümkün olmayan, kendi yerlisinin kazancını destekleyen samimi bir ortam içerisinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Sultanbeyli’de süpermarketten alışveriş yapmak yerine mahallelerde kurulan küçük dükkanlardan yüz yüze bir sohbet ortamı yaratılarak yapılan alışveriş çok daha insancıl gelmektedir.

Sultanbeyli’de alışveriş merkezleri, genellikle alışverişini çarşı içerisinde temin eden yerleşimciler tarafından harcama yapmak amacıyla tercih edilmeyen, içerisinde daha çok gezinilen ve vakit geçirilen bir yer olarak görülmektedir. Nitekim İstanbul’da yatırım ortamı araştırmasına göre AVM’de eğlence ve hobi sektöründe en fazla harcama yapılan ilçe Sultanbeyli olarak belirlenmiştir (2014). Bu durum istatistiki açıdan da genellikle çok harcama yapmadan, uzun vakit geçirmek için bu yerlerin kullanıldığını desteklemektedir. Bu bağlamda AVM’lerin standart, homojen ve steril mekanları ve yalnızca daha çok şey tüketebilmek için orada bulunan kitlelerin aksine, burada vitrinleri seyretmenin yanında daha çok tanıdık ile karşılaşmayı arzulayan etrafı meraklı bakışlarla gözetleyen bir grubun varlığı söz konusu olmaktadır.

Bunun yanında yerleşimcilerin alışveriş merkezleri içerisindeki satın alma eylemi irdelendiğinde, mülakatlarda belirtildiği üzere yüz yüze iletişim ve esnafla çarşı esnafı ile kurulduğu gibi bir samimiyet ortamının bu alanlarda da sürdürülmeye çalışıldığı ortaya konulmaktadır. Geleneksel olarak olduğu gibi verilen hizmet, karşılıklı güven ve samimiyet ilişkisinin sürdürülebileceği lütuf olarak kendisine sunulmamış doğal olarak uzun süreli olması gereken bir hizmet çeşidi olarak görülmektedir. Bu durumda mülakatta örnek verildiği gibi, alınan ürünü değiştirememek bir bakıma esnaf ile kişiselleştirilen bir samimiyetsizlik ifadesi haline dönüşmektedir. Üstelik bunun bir adım sonrası hak gaspına ve bir şekilde karşıdaki küçük ve değersiz görmeye kadar uzanmaktadır.

Bu bağlamda AVM'nin soğuk yakınlık ilişkilerini patlatma olarak algılanabilecek bu durum, bir anlamda yerelliğin dönüştürücü gücü üzerinden kurulan bir yapıyı üretmektedir. Bu yapı içerisinde tüketimi arttırmaya yönelik, her türlü yerellik teması yapay ve itici durmaktadır. Kullanıcılar için yerel reklamlar zaten son derece içinde olduklarından cazip gelmemektedir. Daha açık bir ifade ile bu yerler onlar için küresel kapitalizmin bireyde yarattığı tüketim duygusunu acemice deneyimledikleri yerler olmaktadır.

Yüz yüze yürütülen alışveriş ilişkilerinin bir yansıması olarak ilçede internet üzerinden yapılan satışların oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Örneğin kiralık ev uygulaması olan Airbnb'nin Sultanbeyli'deki etkinliği neredeyse yok denecek kadar az olmaktadır (Şekil 17).

Şekil 17 Sultanbeyli İlçesi Günlük Kiralık Dairelerin Dağılımı¹⁵⁷

İlçenin Sabiha Gökçen Havalimanı'na olan yakınlığı ve TEM üzerinden kolay ulaşımına rağmen kiralık ilanlarında düşüklük, ilçenin İstanbul içerisindeki olumsuz imajı ve kendi içinde kapalı toplum yapısı nedeniyle mekanları tüketim konusunda bir

¹⁵⁷ Airbnb.com haritaları kullanılarak hazırlanmıştır, erişim: 9 Şubat 2018

çekicilik sahibi olamamaktadırlar. Bu bağlamda ağ bağlantısı üzerinden ilçenin tüketim sermayesinin çok da fazla olmadığı söylenebilmektedir.

Öte yandan tüketim ilişkileri bağlamında Sultanbeyli’de genel olarak elektronik ve beyaz eşya tüketimi konusunda düşük harcama oranları görülse de, cep telefonu sahipliğinin İstanbul genel ortalaması ile aynı olduğu bir yerdir. Beyaz eşya satın alımı payı içerisinde önemli bir oranı olan cep telefonu alımı, beyaz eşya olarak yerine ederinde bir eşya sayılarak yapılan cep telefonu alışverişlerinden kaynaklanmaktadır. Satın almanın yanında ilçede cep telefonu satılma oranları düşünüldüğünde ise, internet üzerinden yapılan alışverişlerde Sultanbeyli’nin cep telefonu sahiplik oranına göre diğer ilçeler ile karşılaştırıldığında düşük oranlarda satım ilanları verdiği ortaya çıkmaktadır¹⁵⁸. Bu duruma göre Sultanbeyli’de cep telefonu sahipliğinin yüksek olduğu ancak ticaretinin az yapıldığını söylemek mümkün olmaktadır.

Bu bağlamda cep telefonu ile yerleşimciler arasındaki ilişkiyi irdelemekte fayda vardır. Cep telefonu Sultanbeyli’de kendinden bahsedebilmenin, kendini gösterebilmenin bir aracı, hangi yoksulluk seviyesinde olunursa olunsun modelin teknolojik yeniliğine göre bireyin sınıfsal durumunun ekonomik kategoriden ayrı olarak değerlendirebildiği bir durum olarak görülmektedir.

‘Birkaç grubumuz var Whatsapp’ta. Facebook var kullanıyoruz. Genellikle haber alıyoruz birbirimizden. Birine gidilecekse haber veriyoruz ya da toplanılacaksa yine onu da haber veriyoruz (SG11, 40 yaş, kadın, ev hanımı)’.

‘Telefondan sonra günlük ilişkileriniz epey bozuldu. Eskiden en azından yüzüne karşı bir yapmacıklı olunurdu şimdi buna da tahammül edemiyor kimse. Olan biten o haliyle paylaşılıyor. Sonuçta ise kavgalar, özürler birbirini takip ediyor (SG7, 50yaş, kadın, ev hanımı)’.

‘Telefonumdan haber okurum. Geçenlerde bir yerde (Filipinler) başkanın her uyuşturucu kullananı öldürün, polis bile olsa dediği haberi okudum. Çok etkilendim. İnsanlık ne hale gelmiş (SG6, 41yaş, erkek, işçi)’.

Bilindiği üzere Sultanbeyli’de yakınlık ilişkileri fiziksel olarak da yakın olunan bir çevre içerisinde inşa edilmektedir. Bu çevre içerisinde cep telefonu da önemli bir

¹⁵⁸ Sahibinden.com’da cep telefonu ve elektronik eşya satım ilanları üzerinden, Kadıköy ve Fatih ilçeleri ile ilan sayısı karşılaştırılarak veri elde edilmiştir. Erişim: 8 Ocak 2018

birleştirici araç olarak görülmektedir. Mülakatlarda da görüldüğü üzere, Sultanbeyli’de cep telefonu sohbetlerinin çoğunluğu temasa geçmeden önce ya da temas kurulacak yakınlıktaki kişilere kendi hakkında bilgi vermenin bir aracı ve aynı zamanda kendi hakkında bilgi vermenin de bir yolu olmaktadır.

Bauman cep telefonu sohbetlerini kişiler hakkında bilgi edinmenin farklı bir yolu olarak görmektedir. Bu konuda verdiği yolculuk örneğinde bireylerin başkalarının yakınındayken gerçekleştirdikleri telefon konuşmalarının, konuştukları kişi ile buluşunca sürdürecekleri sohbetin başlangıcı olmadığını sadece kendi hakkında ortama bilgi verme ihtiyacının bir ürünü olduğunu öne sürmektedir (Bauman, 2017b, 90-1).

Bauman’dan hareketle düşünülecek olursa, Sultanbeyli’de insanların kolayca erişebildikleri yakınlık çevrelerinin gerektirmediği uzak bağlantı ihtiyacına ve gelir durumlarının düşüklüğüne rağmen yine de cep telefonuna duydukları ihtiyaç, telefonun bir araç olmasından çok başka bir sosyal yapı ilişkisini belirlediğini de düşünülmesini olası kılmaktadır. Bu bağlamda cep telefonu bireyin kendisini küresel olana daha yakın hissettiren bir iletişimin özel ve önemli aracı olarak görülebilmektedir. Herkes tarafından kabul gören cep telefonu sahipliği, bir bakıma bu teknolojiye sahip olmayı ve bir şekilde küresel ağın içerisinde dışlanmış bireylerin de sızabileceği alanların var olmasını sağlamaktadır. Sunduğu rol, nerede bulunduğu ya da hangi gruba, kimliğe ve yerelliğe ait bulunduğu önemini ortadan kalkarak herkes için sunduğu bağlı olmanın getirdiği hafiflik olmaktadır.

Yine Bauman cep telefonlarının iki yönlü olarak bağlılığı beslediğini öne sürmektedir. Bir taraftan her an bir kaçış imkanı vererek, bireyi yüz yüze ilişkide olan rutinlerden kurtarmaktadır, öte taraftan ise daha çok ilişkiye imkan veren sosyal bir zemini inşa etmektedir (Bauman, 2017b, 86-9). Tomlinson’un bu konuda enformasyon teknolojilerinin kullanılmasının kendi mahremi dışında erişilmesi mümkün olamayacak kadar uzakta olanlar ile kurulan derin yakınlıkların yeni baştan sınıflandırdığı mahremiyetleri göz önüne sermektedir. Yani enformasyon teknolojilerine sahip olmak, daha geniş kültürel deneyimleri yaşayabilmenin bir aracı hem de kendi rutinlerimizden bir zamanlık kopabilmenin bir yolu olmaktadır (Tomlinson, 2013, 244).

Sultanbeyli örneğine geri dönersek, mülakatlarda bahsedilen Filipin Başkanın uyuşturucu kullanımına dair yaptırımlarının Sultanbeyli’yi etkisi altına alması bu bağlamda yerel bir olayın bir başka yerelin mahremi olarak nasıl an içerisinde sahiplenilebildiğini göstermektedir. Bu durum enformasyon teknolojisinin her zaman yeni bağlantılar kurabilmenin ve ağlardan haberdar olabilmenin yolu olarak dışarıdakiler tarafından da deneyimlenme imkanı Sultanbeyli gibi yerleri cezbetmektedir. Yani karşımızda paralel olarak diğer ağlara katılan ve bu sayede kendi yerellik sınırları dışına çıkma özgürlüğünü elde bir deneyim şekli olarak Sultanbeyli’de cep telefonu kullanımı ortaya çıkmaktadır.

Cep telefonu kullanımının ağa aktif olarak katılmanın bir aracı olarak görüldüğü Sultanbeyli’de enformasyon teknolojileri ve ağa katılım ilişkisi üzerinden irdelememizi sürdürürsek, 2015 yılında ortaya çıkan ‘Sultanbeyli’nin Hızlıları¹⁵⁹’ isimli facebook grubu ile ilgili haberi incelememiz uygun olacaktır. Haberde kollarında derin jilet yaraları olan bir kız ve akabinde bir grup gencin üzerlerinde çeşitli markalardan eşofmanlar ile verdikleri arabesk pozlar yer almaktadır. Resimler kötü döşenmiş kaldırım taşları üzerinde oturarak veya sıvaları kalkmış bir evin önündeki turşu bidonlarını önemsemeden birebir o yerin üzerinde ve genellikle de zemin seviyesinden çekilmiştir. Bahse konu yerin Sultanbeyli olduğu eğer üzerine not düşülmemiş olsaydı, büyük ihtimalle her hangi bir büyük şehrin alt grup yaşam yerlerinden ya da çöküntü alanlarından biri olduğunu düşünmek kaçınılmaz olurdu.

Ancak bu grup ‘*Ah be Sultanbeyli senmi Tepeden tırnağa sevdalı bir şehirsin yoksa bizmi ölümüne Sevdalı birer deliyiz!*¹⁶⁰’, şeklinde örnek olarak gösterilen alıntıda olduğu gibi gerek bozuk bir dil kullanımı ile gerekse de dış dünyaya açılırken geldikleri yeri, derin dertlerin, ağır yoksulluğun bir mekanı olduğunu adeta küresel dünyada vurgulama ihtiyacı hissetmektedirler. Resimlerin çekiş açısında sadece bireylere ve üzerlerindeki markalara odaklanması ve arka planın genellikle karanlık ve flu olarak verilmesi bu bağlamda onları izleyen dışarıdakiler tarafından, ‘*özenti, kro, zalimler, acınası*’ gibi hoş olmayan ve dışlama içeren eleştirilere maruz kalmalarına neden olmaktadır. Ancak gençlere kötü örnek olduğu gerekçesi ile

¹⁵⁹<https://www.bursadabugun.com/galeri/haber/bir-anda-sosyal-medyaya-bomba-gibi-dustuler-13913/>, erişim: 10 Eylül 2017

¹⁶⁰ Sultanbeyli Hızlıları Facebook grubundan alınmıştır, erişim: 08 Şubat 2018

yasaklanan grup farklı isimlerle aktif olarak kullanılan bir yer halinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda dikkati çeken, dışlanan kimliklerin küresel ağın içerisinde yer alabilmek için, kalabalık şekilde ellerinde olan tek erişim ağını kullanmaya çalışarak varlıklarını bu ağda ilan etmeleri olmaktadır.

Bu noktada kalabalık olma ve ağa katılma arasındaki ilişkiyi network kentindeki etkisini Sennett ile tekrar düşünmekte fayda vardır. Sennett kalabalığın etkisini 19 yy'da yol açtığı korku ile açıklamaktadır. Buna göre Sennett'in kalabalık ile ifade etmek istediği, tek başına söylenemeyecek cesaretle sözlerin içerisindeyken rahatça ifade edilebildiği, hatta kimi zaman hayasız olarak nitelendirilebilecek davranışların sergilenebildiği, bir çeşit özgürlük alanı değildir. Bu alan içerisinde kalabalığın temsil ettiği sınıfsal yapı, diğer sınıflardan farklı olarak Sennett tarafından, '*lumpen proletarya, alt sınıflar ya da tehlikeli toplumsal uyumsuzluklar*' olarak kategorize edilmektedir (Sennett, 2016, 376).

Sultanbeyli örneğini de bu bağlamda ele alırsak, networkten dışlanan alt grubun bu şekilde sesinin çıkması bir anlamda kalabalıklarından aldıkları güç ile kendini ortaya koyma cesareti gösterebilmektedir. Gerçekten de Sennett'in 19yy. için olan açıklamalarında olduğu gibi, Sultanbeyli'de sesini kendi oluşturdukları kalabalık grup içerisinde duyurmaya uğraşan grup, alt gelir grubu ve kalifiye olmayan mesleklerde çalışan ya da işi olmayan bir gruptur. Gerçekleştirdikleri eylemlerden aldıkları haz, bir bakıma küresel ağ içerisinde kendilerinin çok dışarıda kalma hallerini bir şekilde delerek o ağa katılma cesaretini göstermelerini sağlayan ve dışlanmışlığın sınırlarını ihlal etmenin bıraktığı özgürlük hissi olmaktadır.

Buradaki durum Sultanbeyli kimliğinin bireyler üzerinde hem küresel süreçlerden dışlanan hem de yerel bağlantıları ile uyumsuzluktan kaynaklanan bir baskı durumunun oluşturduğu gerilimi işaret etmektedir. Çoğu zaman kendi kimliğinin bildik çerçevesine uyuşmayan harekette bulunan bireyler yabancı olmayı bu kimlik kırılması süreçlerinde yaşamaktadırlar. Bir bakıma bu durum Giddens'in kimlik ve dışarıdaki mevcut soyut sistemler (ağ) arasında kendini bulma sürecinde denediği yeni eylem süreçleri ya da kimlikler olarak ifade ettiği açıklama ile örtüşmektedir (Giddens, 2010, 110-4). Bu bağlamda daha önceden görülmeyen bir farklılaşma, kimliğin

kısıtlamalarından kurtulmanın ve anlık olarak başka bir hayatı yaşayabilmenin hazzıyla kısa süreli diğer ilişki biçimlerini doğurmaktadır.

Tüketim ilişkilerinin Sultanbeyli’de irdelenmesinde genç nüfus (15-25 yaş arası) üzerinden devam edilirse, bu grubun ilçe içerisindeki kimlikleri ve tüketim alışkanlıkları üzerinde durmakta fayda vardır. Bu bağlamda mülakatlar şu şekilde yapılmıştır:

‘Artık Avm’lerin yapılması ile birlikte Atlaspark’ta, Plato’da bizim zibidi dediğimiz, ‘Apaçi’de denen, tuhaf giyimli bir gençliği görebilmek mümkün. Eskiden Kadıköy’e gidip gezen bu çocuklar şimdilerde buranın arka sokaklarında da ailelerine gözükmeden ya da yeni açılan pek görünür olmayan kafelerde iki çay parası ile akşama kadar oturabilmekte. Bunların Starbucks’a gidecek durumları yok ancak bu yerlerde özellikle 14-16 yaş arası Almanya’daki göçmenlerin dinledikleri müzikleri dinleyerek oturuyorlar. Sanki kendi ilçelerinde ve hatta kendilerine yabancı gibiler...(SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’

‘Merkezde mağazası olan arkadaşım, iki çeşit ürün satıyor: yırtık düşük belli pantolonların, fosforlu renklerin hakim olduğu gudubet kıyafetleri gölet ve altı için, diğer normal kıyafetleri ise üst Sultanbeyli için ayırıyor (SG2, 46yaş, erkek, memur)’

‘Gençler arasında basit kural ihlalleri bile, ‘Sultanbeylili misin olma’ diyerek eleştiri konusu oluyor. Sultanbeylili olmak modern ve medeni olmamak anlamına geliyor yeni nesilde... Fotoğraflarında bile değişik pozlar vermekteler, yolda giderken anlık paylaşım yapıyorlar ancak nerede olduklarını saklıyorlar Sultanbeyli içindeyseler. Sanki hiç burada yokmuş gibi davranıyorlar. Hepsi aynı kabın içerisinde nerede olduklarının bir önemi yokmuş gibi davranıyorlar. Diğer gençlere öykünüyorlar ve her yerde aynı olan giyim tarzını biraz da kendi yorumları ile harmanlayarak bir ortak tarz belirliyorlar. Ancak yerelliklerine dair sürekli bir ruhsal bunalım ve kendilerine nefret etme durumu söz konusu oluyor (SG8, 30yaş, erkek, öğretmen).’

‘Billboardlardan okullarda duyurulardan afişlerden haberleri oluyor. Veliler sosyal medyayı takip etmiyor tamam ama billboardları da takip etmiyorlar. Kullansa dahi çocuğum için ne var diye düşünülüyor. Okullara afiş veriliyor ilgilenmiyorlar ve sadece çocuklarına değil, çevrelerine de ilgisizler. Bir yıl sonra hocam ne yapıyorsunuz diye geliyorlar yanımıza. Tabelamız da yok değil ama ne kadar çok taksak da merak etmiyorlar. Bu son iki sene içinde daha iyiler ama aileler birbirlerini de anlamıyorlar çocukları ile. Çocuklar ancak birbirlerini internetten haberdar ediyorlar (SG8, 30yaş, erkek, öğretmen).’

‘Öğrenciler TEOG tercihlerinde bile artık Sultanbeyli’yi istememekteler. Üsküdar, Kadıköy neresi gelirse gitmek istiyorlar. Neden olarak ise ‘Sultanbeyli’nin varoş ve gelişmemiş olması’ durumunu ya da algısını gösteriyorlar. Bu halka içerisinde olmak istemiyorlar (SG10, 50yaş, erkek, emlakçı)’

'Kültürel mirasımızı sahiplenme gibi bir durum söz konusu değil, Sultanbeyli içerisinde bile hala Aydos Kalesini ya da Gölet'i kasıtlı olarak ziyaret etmeyenler var. Ancak Üsküdar'daki bir kafeyi buradan daha fazla benimseyebiliyorlar. Gündüz kimse görmeden gidip, hava kararınca otobüs ile evlerine dönen yabancılar gibiler (SG8, 30yaş, erkek, öğretmen)'.

Mülakatlarda görüldüğü üzere gençler için genellikle ilçe içinde de ilişki kuramayan farklı bir kimlik olarak bahsedilmektedir. Bu durumda genç nüfusun bir bölümünün Sultanbeyli içerisinde de bu grup, aynı şekilde diğerlerinden uzakta mesafelenmekte ve buldukları kimlik kuşağı bir çeşit bölgelemeye maruz kalmaktadır. Genel olarak yaşadıkları yerleri saklama ihtiyacı hisseden ve bu nedenle ağı kullanırken kendilerinin kimliklerini saklayarak, küresel kültürün ortaya koyduğu ortak zevklere hitap şekilde paylaşımlarda bulunmaktadırlar. Bu bağlamda ait oldukları yakınlık ilişkilerinden (akrabalık, komşuluk, aileler) farklı olarak bu grubun network ile teması, daha denenebilir, düzenlenebilir ve yeniden programlanabilir ilişkiler inşa etmektedir. Bu ilişkiler aynı zamanda kültürel bir farklılaşmayı da dışa vurmaktadır. Yerelliklerini küresel süreçlerden gelen yönlendirmelerin farkında olarak yerellik ve küresellik arasında ayrı bir ara vizyonun izlendiği bir kültür oluşturmaktadır.

Bu ara kültür, dışlanmanın yarattığı maddi ve manevi travmalardan beslenen, geldiği toplumsal yapıya aykırı sosyal ve kültürel davranışlar sergilenen ve bir anlamda içeriden ve dışarıdan yabancı olarak görülen bir yapıdır. Dolayısıyla ortada hiçbir yere tam anlamıyla eklenemeyen ancak buna rağmen varlığını iktidar ve sermaye ağları gibi güçlü ağların arasında gösterme konusunda iddialı bir yapıyı sergilemektedirler. Nitekim mülakatlarda da ifade edildiği gibi farklı giyim tarzları, kafelerde zaman geçirmeleri ve verdikleri ilginç pozlar ile Sultanbeyli'de bu gençler ayrıksı bir toplumsal yapıyı ortaya koymaktadır. Bir bakıma kapalı ağların ürettikleri ortak kültüre her zaman bir tepki olarak alternatifler üretmektedirler.

Yeni neslin Sultanbeyli ile olan yakınlık probleminin bir diğer yaklaşımı ise, bu neslin yer ile olan ilişkisini temellendirebileceği bir aidiyet zemininin olmamasından kaynaklanmaktadır. Büyükleri gibi *'burası daha köyken hatta bataklıkken'* gelmemişlerdir, gözlerini açtıkları dünyada tanıdıkları Sultanbeyli *'dışlanmış ve utandırılması gereken'* bir yer olarak var edilmiştir. Bu durumda kendilerini buradan dışarı atmanın bir diğer yolu olarak kültürel kimliklerini reddederek biraz

önce bahsedildiği gibi alternatif kültürel kimlikler inşa etmekte ve yeni aidiyetlikler kurmaktadırlar.

Cep telefonunun İstanbul içerisinde en fazla kullanıldığı yer olarak Sultanbeyli’de gençler telefonu rutin iletişim ihtiyaçlarının yanı sıra dünya ile bağlantıda olabilmenin önemli bir aracı olarak kullanılmaktadır. Tomlinson’a göre teknolojik yakınlığın sağladığı bu durum, *‘yerelliğin, rutinlerin, tecessüm ve benliğin sabitlemiş kimliğinin getirdiği kısıtlamalardan kurtulma isteği, hatta bir başka kişinin yaşamına ikamet etme isteği¹⁶¹*, olmaktadır. Bir bakıma başkasının yaşamına müdahil olabilme, herkes tarafından dışlanan ve ağa katılımı sınırlandırılan bir yerleşim için önemli bir deneyim olmaktadır. Aynı zamanda kendini ötekilerin kültürel yaşamlarına bağlarken kendini de bu ağ içerisinde var ederek kendi mahremiyetini başkalarının ilgi konusu haline getirebilmeyi ve bu sayede kendine ait olacağı değerli hissedebileceği bir topluluğu bulabilmeyi arzu etmektedir.

Bunu gerçekleştirirken de Sultanbeyli’nin hızlılarının yaşadığı aşırı dışlanmayı yaşamamak üzere kendini gizlemekte ya da bunu yapamıyorsa geldiği yeri beğenmediğini ve onlarla aynı görüşte olduğunu ifade etme gereği duymaktadır. Bu sayede kendisi için bir çevre ve bağlantı kurabileceği ağlar inşa etmektedir. Yedikleri içtikleri şeyler özgün yerel kimliklere atıfta bulunmaz, öz çekimleri yaşam alanlarına dair bir bilgi içermez, kıyafetleri küresel markaların ürünlerini gösterecek şekilde açıkta bırakılmıştır. Dolayısıyla kendilerine dair bir verinin bulunmasının imkansız olduğu bir çeşit ötekilerle benzer olduklarını ispat etme çalışması söz konusu olmaktadır. Ağa entegre olabilmek üzere bu Sultanbeyli’den fiziksel olarak çıkamaları da sosyal olarak çıkabilmenin bir yolu olarak şanslarını denemektedirler.

Son zamanlarda ilçenin imajını düzeltmeye yönelik kentsel ölçekte resmi kurumlarca çok sayıda rehabilitasyon ve yenileme projesi yapılmaktadır. Bu projelerin amacı, çöküntü alanlarına karşı zihinlerde üretilen negatif imajların silinerek yerine yeni pozitif anlamların doldurulmasının istenmesi olmaktadır. Bir bakıma mekan yeni baştan var edilerek, daha ilgi çekici ve merak uyandırıcı bir yere dönüştürülmek istenmektedir.

¹⁶¹ Tomlinson, 2013, s.244

‘İstanbul’ dan bu kadar dışlanan bir yerin, her halde en fazla yatırım hissesini almasını beklemek komik olurdu. Büyükşehir Belediyesi mutualist bir anlayış ile kendisine %70 oy veren Sultanbeyli’yi oyalamaktadır. Son seçimde beni kurtardı ne küstüreyim ne de şımartayım diyerek gölet projesi ve metro müjdesi ile milletin gazını da alıyor. Küçük küçük hediyeler veriyor Sultanbeyli’ye, metroyu çok daha önce getirebilirdi, bir çok yok çalışmasını çok daha önce yapar, kale, gölet ve çeşme durağı. Bosna bulvarında yaptı kaldırım yaptı diyor ama kalitesi düşük malzemedan yapıyor ancak diğer tarafa koymaya cesaret edemezsin ama burada koyuyor (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’.

‘Kaostan Gölet Parkı’na dönüldü, sanki o eski günler hiç yaşanmamış gibi...(SG2, 46yaş, erkek, memur)’

‘Genel olarak yeşilliği için insanlar gelmek istemektedirler buraya, hafta sonu dinleme mekanlarıdır buralar, ağaçların altında çay içilebilir, bir iki şey atıştırılır sonra da İstanbul’un yoğun temposundan kaçmak için tekrar gelinir’, ‘bahçeli iki katlı bir ev hayali herkesin şimdilerde’, ‘Sultanbeyli İstanbul’un merkezine uzak görünse de, bu adı çıktığından sadece yoksa konumu Pendik ve Tuzla’dan çok daha iyidir, Tem üzerinden rahatça giriş yapılabilir (SG1, 32yaş, erkek, yönetici)’.

Mülakatlarda belirtilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından küçük küçük hediyeler verildiğine dair ibare Sultanbeyli’nin iktidardan beklentilerinin yeterince karşılanmadığını ortaya koymaktadır. Nitekim 26. dönem milletvekili genel seçim sonuçlarına göre Sultanbeyli %66,9 oranında AKP’ye oy vermiştir (2015, YSK). Oy oranının yüksekliği bir bakıma ilçenin büyükşehir bütçesinden alacağı payında yükseltilebileceği düşüncesini ilçede uyandırmıştır. Bu durum karşısında merkezi idare gelebilecek tepkileri en aza indirmek için ilçede belli zamanlarda ‘gönül alıcı’ çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri olan Gölet projesi, büyük ancak çok geç kalınmış olarak nitelendirilmektedir. Bu projelerden en büyük olanı Gölet alanında gerçekleştirilen park alanı projesidir. Gölet ve çevresinde yer edinenlerinin Sultanbeyli’nin sahiplenici kimliğinde bile kendilerine yer bulamadıklarını ve bu düşük gelirli bol suçlu kesimin kendi kapalı ve tecrit edilmiş alanlarında gündelik yaşamlarını sürdürdükleri düşünüldüğünde, bu proje hem bir yaranın açılarak hava aldırılmasını hem de bu insanlarla ilçenin genel iletişimini pekiştirmeyi hedeflemektedir.

Urry’e göre bu durum bir yerin çekiciliğini arttırırken ve bulunulması arzu edilen bir mekan haline getirirken, hem fiziksel hem de sosyal olarak geçmişi silmeye ve yeni bir gelecek için hafızaları tazelemeyi gerektirmektedir. *‘Tarihini yeniden sunma’* olarak Urry’nin ifade ettiği bu durum, dönüşüm alanlarına farklı bir

kimlik kazandırarak onları dışa açılır hale getirmektedir (Urry, 1999, 218). Giderek kendi dışlanmışlığından kurtulan bu yeni kentsel mekanlar artık başka ağlarla iletişime geçebilecek bir güvenilirliği ellerinde bulundurmaktadırlar.

Sultanbeyli’de sadece Gölet projesi örneğinde olmayarak, ilçenin bir gecekondulu mahallesinden, orman yanında yaşama imkanına dönüşen yapısı yaşanan yeniden anlamlandırma süreçlerine iyi birer örnek olmaktadır. Bütün enformel ilişki ağlarına, geri kalmışlığına ve kapalılığına rağmen Sultanbeyli bugün sayfiye niteliği son derecede yüksek bir mekansallığı bünyesinde barındırdığının merkezi idarece ilan edilmesi ve ulaşım bağlantılarının da bu bağlamda güçlendirilmesi ile ilçe revizyon sürecini birebir yaşamaktadır. Bu durum bir bakıma Sultanbeyli’nin dışlanmış kimliğine olumlu etki ederek, ilçeyi küresel ağlar içerisinde olumlu şekilde içselleştirebilmektedir.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Network bir kentsel düşünme pratiği olarak bu çalışmada, diğer tüm kentsel yaklaşımların üzerinde, kendi zaman mekan ilişkisi ve toplumsal örgütlenmesini ortaya koyan bir yapı olarak ele alınmaktadır. Böylesine bir yapının kentleşme modeli olarak düşünülmesi, kentin fiziksel ve işlevsel örgütlenmelerini de içine alan bir farklılaşma sürecinin de görülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu farklılaşmanın görülebilmesi açısından çalışma yakınlık kavramını, bu kavramın networkün içerisinden üretilen yeni anlam değeri ile ele alarak konuya yeni bir düzlemde yaklaşmaktadır. Böylece yakınlık ilişkilerinin network perspektifi içerisinde bulunduğu tarihsel ve coğrafi mirasın haricinde farklı bağlantılarla düşünülmesi ve yeniden üretilebilmesi çalışmada olası kılınmaktadır. Bu açıdan yakınlık ilişkilerinin betimlenmesi için harcanan çaba, çalışma boyunca kentsel ve toplumsal etkileşimlerin networkler bağlamındaki tüm değişim sürecini ve yeniden anlamlandırmalarını ele almayı işaret etmektedir.

Çalışmada bu ilişkiden hareketle, networkte yakınlık ilişkilerinin tartışılmasında öncelikli olarak bu ilişkilerin kurulduğu ağın kendisinin büyük ölçüde networkün ilişkiyel ağ düzlemi içerisinde olduğu gerçeği kabul edilmektedir. Yani network üst bir zaman mekan düzlemi olarak kentin tüm coğrafyasını ve tarihini kapsayan ve aynı zamanda bu düzlem içerisinde mevcut fiziksel ve sosyal verilerin kendi uzam mantığı içerisindeki kodlarla etkileşime geçmesini sağlayarak kentsel ve toplumsal bilgiyi yeniden üreten bir pratik olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme genel olarak, enformasyon teknolojisinin hızlı gelişmesi, küresel ekonomi ilişkilerinin üretimin yeni seyrine yön vermesi, bireysel ve kolektif kimlik ile değerlerin bu süreçte yeniden tanımlanması süreçleriyle ilişkili bir durum olarak networkte ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bütün bu süreçlerden daha da önemli olarak kentsel ve toplumsal ilişkilerin her an dönüştürülebilir bir etkileşim ağı içerisinde olan kodlar aracılığı ile anlamlandırılmasında networkün farklılaştığı nokta olarak görülebilmektedir. Kültürel semboller, ekonomik ilişkiler, siyasi çıkarlar ve sermaye birikimleri gibi çok sayıda arttırılabilecek örnek, bu kod düzlemi içerisinde bizzat kentin kendisi ile karşılıklı olarak üretilen ve tüketilen bir ilişkiyi var etmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde network, gerek bir aktör gerekse de iyi bir arka

plan olarak kent örgütlenmesinde önemli yapılandırıcı ve yönetici uzamları somutlaştıran veri düzleminden oluşan kilit bir bağlantılılık durumunu barındırmaktadır. Yani kendi sosyal ve fiziksel bağlamı içerisinde oluşan yeni bir uzamı ve bu uzamın ilişkide olduğu devamlı bir akışı bu bağlamda ortaya koyduğu ilişki ağları içerisinde tanımlamaktadır.

Networkte akışlar bir bakıma sadece bir yerden bir yere yönlendirmenin söz konusu olduğu bilgiyi değil yönlendirmenin hakim çıkar tarafından her şekilde yer değiştirilebileceği çoklu dağıtıcı ağlarını ifade etmektedirler. Yani uzamda hakim süreçler olan sermaye, piyasa, siyaset ve benzeri akışların etkisi, bireyin belirli ağlar içerisinde yer alarak buradan gelen bilgiyi kendi içerisinde değerlendirmesi ve yeniden üretmesi ile gerçekleşmektedir. Bu açıdan network özellikle akışların somutlaştırılma imkanı bulunduğu enformasyon teknolojilerinin ileri düzeyde kullanımıyla birlikte kentsel örgütlenmelerin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve politik olarak değişiminin mümkün olduğu bir zemini ortaya koymaktadır. Yani bir açıdan network sadece kendisinden önce gelen endüstriyel kent ya da tarım kenti gibi çok keskin metaforik bağlantılara gönderme yapan kentsel oluşum biçimlerini değil aynı zamanda zaman ve mekan olarak somutlaştırılmayan bir örgütlenme dizisi içerisinde konuşma durumunu bu bağlamda inşa etmektedir. Bilginin bir kurulum yolu olarak bu şekilde öne çıkması hem toplum yapısını hem de kentsel süreci etkileyen çok önemli bir birleşen olmaktadır. Kültürel kodlardan oluşan bir uzam içerisinde davranışlar bu bağlamda yeni bir iktidar sisteminin, bu kodları kullanma becerisine göre artan veya azalan yönetim gücüyle, networkte yakınlık durumlarının belirleyicisi olmaktadır.

Söz konusu olan yakınlık süreçleri network perspektifi içerisinde kentsel örgütlenmelerin yere ve zamana dayalı eski fiziksel, sosyal ve iktisadi temel değerlerini yitirdiği ve yeniden kültürel kodlarla anlam ve değer kazandığı bir düzlemi var etmektedirler. Özgül olan bu sürecin anlaşılması nitekim, bir bilgi üretimi ortamı içerisinde kentin sürekli olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim çalışmada kabul edildiği üzere, bu bilgi üretim ortamı, temellerini networkün ağ sisteminin oluşturduğu bir mekan mantığı ile çalışmaktadır. Bu bağlamda kentin zaman ve mekan pratikleri ağda etkili olan çok sayıda uzam tarafından çok boyutlu olarak yapılandırılmakta olduğu öne sürülebilmektedir. Kentin fiziksel ve sosyal etkileşimlerini etkileyen bu yapılandırmalar, alışlagelmiş toplumsal pratiklerin

üzerinde enformasyon teknolojilerinin gelişimine ve yayılımına bağlı olarak oluşan ağ yapının üzerinde bir üst uzamın oluşuma sebebiyet vermektedir. Mekansal deneyimler bu yapılandırmada insan pratikleri dahilinde bir yakınlık ve uzaklık etkileşimi içerisinde olmak yerine, uzamın kendini ilişkilendirdiği başka bir mesafe kavramıyla şekillenmektedir. Bahsedilen mesafe, yakınlık ilişkilerinde ortaya konulduğu üzere, fiziksel mekan içerisindeki bir uzaklığı değil, ağ uzamında akış halindeki bilginin hareket edebilirliğine göre değişen başka bir uzamın kapsayıcılığı dahilinde olup olmamasıyla ilgili bir durum olmaktadır. Bu bağlamda akışlar uzamında ve mevcut kent fizikselliğinin üzerinde network kentleri her türlü ağ bilgisinin ilişkiselliğinde geri beslemelerle inşa edilmektedirler. Nitekim çalışmada network mantığının örnek olarak verildiği eş zamanlılık durumu, bu işlevsel gelişim hakkında önemli veriler barındıran bir örnek olmaktadır. Eş zamanlılık networkte zamanın yeniden anlamlandırılmasını yansıtan özel bir işleyiş olarak, eş zamanlı hareket edebilme yetisini ve aynı zamanda yakınlık ilişkilerinin ve bağlantılılığın şeklini de belirleyen bir değerlendirme imkanını ortaya koymaktadır. Bir bakıma çok sayıda kentsel uzamın aynı anda kontrol edilebilmesi durumu bu bağlamda networkte gerçekleştirilebilmektedir.

Eş zamanlılık durumundan hareketle networkte uzamın dönüşümü düşünüldüğünde, toplumsal yapıda network perspektifinde ortaya çıkan en önemli değişiklik, network uzamı içerisindeki örgütlenmelerde farklı bir yapısal düzenin ortaya konması olmaktadır. Bahsedilen durum toplumsal yapının yeni bir ilişki düzeninin network yakınlığı içerisinde kurulması olmaktadır. Networkte yeniden değer verme olarak nitelendirebileceğimiz bu sistem çalışmada genel olarak, yeni anlam ve kimliklerin üretildiği ve bunların hangi ağ örgütlenmeleri içerisinde yer almalarının gerektiğini ortaya koyan akışlar yönetimini tanımlamaktadır. Bu bağlamda her türlü network akışı yönetim grubunun hakim çıkar ve pratikleri nezdinde gelişmelerle değerlendirilmekte ve kendi sistemi içerisinde kodlarla yeniden düzenlenmesi ve konumlandırılması sağlanmaktadır. Aynı zamanda bu durum sadece pozitif akışları değil aynı zamanda suç bağlantıları gibi negatif yönelimlerinde işin içinde olduğu geniş ağ düzlemlerinin bu şekilde ortaya konulabilmesine imkan sağlamaktadır. Bu çevreler küresel dünyanın toplumsal statü bağlamındaki eşitsiz dağılımı kapsamında ağın merkez ve odak noktalarının en tepesindeki grubun varlığına

kadar en altta yer alan marjinal oluşumları da barındırabilmektedirler. Bu bağlamda çalışmada yönetim ve yönetme gücü odağındakiler ve dışında kalanlar arasındaki bağlantı networkün hakim süreç ve pratikleri dahilinde yeniden ele alınmaktadır.

Yer ile kurulan ilişki de bu çevrelerden hareketle farklılaşan anlam ve değerleri ile çalışmada irdelenmektedir. Bir anlamda yer ile ilgili tüm kavramsal değerlendirmeler akışlar uzamının ortaya koyduğu hakim yönlenmenin sonucunda oluşan değişken bir süreci ifade etmektedir. Bu durum networkte akışların sayısız ihtimal ve dönüşüm imkanı sunan rastlantısal durumu içerisinde yerlerin de tarihsel ve kimliksel herhangi bir geçmişle fiziksel bir bağlantı içermeyen alanların varlığında kurulmakta olduğuna işaret etmektedir. Kentsel mekanın yerle bu şekilde olan ilişkisi networkün üretmiş olduğu aşinalık içerisinde, kültürel kodlar ile tanımlı olan network uzamını bu şekilde inşa etmektedir. Networkte kentsel oluşumlar enformasyon odaklı bir mekan verisini barındırdıklarından hakim network pratiklerinin akışlar uzamında gerçek kent mekanın yansıdığı kopyalar olarak tezahür edebilmesi olası olmaktadır. Bu bağlamda yerden bağımsız kentsel mekanlar gerek uzamsal yayılımları gerekse de zaman ve toplumla olan ayrışan ilişkileri bakımından farklı bir yer ontolojisini barındırmaktadır. Sonuç olarak networkün zamanda olduğu gibi mekan bağlamında da farklı özellikte konumu birbirine bağlayan ve etkileşim içerisinde birlikmiş gibi hareket ettiren ya da merkezden kopan ancak merkezle aynı anda hareket edebilen yerler bu sayede oluşmaktadır.

Çalışmada yerin çok yönlü hareket edebilirliği ve bu bağlamda değişen zaman ve mekan durumunu kontrol etmenin ve network kentini bir arada tutabilmenin aracı olarak küresel uzamı görüntü üzerinden irdelemeye fırsat veren 'ekran mekansallığı' kavramı kullanılmaktadır. Bir diğer ifade ile elektronik kodlar aracılığıyla bize aktarılan zaman ve mekan değerleri bu bağlamda eylemlerimizde ve hayat pratiklerimizde görüntü mekanları üzerinden küresel sektörün ortaya koyduğu konumlarla birbirine bağlanmakta ve ayrılmaktadır. Ekranı yansıyan benliğimizin kentsel mekana geri dönüşü bu kurgusal düzlemdeki konumumuzu belirlemektedir. Bu bağlamda küresel uzamın kurgusunda bireysel mekanlar özel alanlar olmaktan çıkarak, akışlar uzamının ön gördüğü kamusalılıkta yerlere evirilmektedirler. Örneğin çalışma şekillerinde görülen esneklik bir bakıma bireye ev ve iş arasındaki ayrımı kaldıran yeni bir özgürlük alanı gibi görünürken, diğer taraftan evin dış dünyadan kaçan korunaklı

yapısını ortadan kaldırarak onu iş saatleri dışında da çalışabilecek ve mazeret üretilemeyen bir alana giderek dönüştürmektedir. Benzer şekilde evimiz gibi bedenimizin kontrolü de akışlara bırakılarak hastane kayıtlarında ya da küresel medyanın düzenli olarak sunduğu sağlık programlarının hipnotize edici denetleyiciliğinde fişlenmektedir. Bu bağlamda bedenimize hükmetme özgürlüğümüz reçetelerle ve sağlıklı ürünlerle gelişen sağlık piyasasında yitirmekte ve üstelik ağ yöneticileri arasındaki herhangi bir sürtüşme ya da akışların aniden yön değiştirmesi sonucu bedenlerimizin tekrar elden geçirilip standartlarının değerlendirilmesi mümkün olabilmektedir.

Gündelik yaşam standardımızı bu kadar kolay değiştirebilen akışlar uzamının mekanın mimari diline yansması, aynı gündelik hayatlarımızda olduğu gibi her şeyi bir araya toplayan bir zaman ve uzam karmaşasını barındırmaktadır. Bu bağlamda mekanların mimarisi her kültürün ve her zamanın mekansal karşılıklarını yansıtmaya uğraşmaktadır. Büyük alışveriş merkezlerinin camla kaplı yüzeylerinin arkasındaki ufak yerel atıflarla döşenmiş mağaza dekorları, her adımda değişebilen kültürel aidiyetlik hissi gibi durumlar bu yeni mimari yaklaşımın ana kurgusunu oluşturmaktadır. Ancak asıl şaşkınlık mimari doygunluğun kendini sadelik ve minimalizm ile ifade ettiği tasarımlarda görünmektedir. Ufak yerelliklerde dahi kendini ait hissedebilen bireyin bu gibi yerlerde derin bir yalnızlık ve yabancılaşma duygusuna kapıldığı açıktır. Bu durumda network mekanın yabancılaşma duygusunu yöneterek yabancı bireylere evde olmanın aslında bu gerçeklik olduğunu hatırlatan bazı davranışlar sunmaktadır. Bu davranışlar geçici mekanda birey olmaktan ziyade müşteri, hasta, yolcu gibi akış kimliklerini edinmemizi sağlayan kalıplar olmaktadır. Bu durumda tarih ve zaman bağlamından kopmuş mekanların yersizliği bireyin burada yerden koparılıp yeni bir mekansallıkta var olması durumuna imkan vermektedir.

Buraya kadar olan bütün değerlendirmeler çalışmanın kavramsal kısmında network toplumu, network kenti ve networkte yakınlık ilişkileri bağlamında ortaya konan network düşünme perspektifini teorik zeminde özetlemeye yönelik olmaktadır. Tüm bu teorik yaklaşımın somut olarak irdelenebilmesi üzere, çalışmanın ana bölümlerinden birini oluşturan alan araştırmasında network kentleşme biçimi olarak tekrar ele alınmaktadır. Yöntem bölümünde de açıklandığı üzere üç farklı durum üzerinden yaklaşılan alan araştırmasında toplumsal etkileşim ve mekansal dönüşüm

süreçleri yakınlık ilişkileri bağlamında konu edilerek, networkte kentsel alan irdelemesi bu bağlamda yapılmaktadır.

İlk olarak çalışmada networkün içinde olma durumunun tartışıldığı Kadıköy, toplumsal yapı ve kentsel örgütlenmeler bağlamında, seçkinlik, özel mekanlar ve meşru kimlik konuları ile ele alınarak bu bağlamda ortaya çıkan etkileşim düzlemleri tartışılmaktadır. Bu ağın kurulmasında Kadıköy'ün fiziksel ve sosyal özelliklerinin kent bütünündeki ayrıcalığından hareketle özel bir kültürel sermayeyi ve bu sermayeyi kullanan kullanıcı grubunu işaret ettiği görülebilmektedir. Dolayısıyla Kadıköy'ün network düzlemi içerisinde bir odak olma durumunda olduğunu ve odağı diğer sosyoekonomik ve sosyokültürel veriler ile birlikte siyasi ve tarihi ayrı bir ilişki zemini içerisinde bu alanı destekleyen bir yapının da bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada networkün içinde olma durumu için en önemli bulgu, bu yerlerin ortak kültür zeminin içerisinde gelişme imkanı bulduğu bir zaman ve mekan etkileşimi zeminine sahip olması durumu olmaktadır. Bu zemin networkün akışlarından beslenen, bu akışlar içerisindeki hakim çıkar ve pratiklerden etkilenen bir uzamı var etmektedir. Bir anlamda networkün içinde olma, ürettiği kültürel kodlarda aslına bakılırsa networkün akışlarından gelen bir dizi kodu işleyerek taşımakta ve daha geniş alanlara bazı odak noktaları aracılığıyla yayma durumunu işaret etmektedir. Kadıköy örneğinde de benzer bir rolün, ilçenin kültürel kodlarının kendi kültürel havzası içerisinde mevcut diğer düzlemlere yayılması durumunda görülebilmektedir. Gerek ilçenin arazi kullanımındaki kültürel donatı alanları miktarının yüksekliği gerekse de çok sayıdaki kulüp ve dernek gibi özel grupların toplanma alanlarının fazlalığı ile ilçe farklı bir kültürel oluşum zeminini temsil etmektedir. Aynı zamanda kültürel kodların odağı olarak üretim imkanının yanında tüketimi de sunarak bu kodların deneyimlenebildiği ve bir şekilde yer ile kurdukları ittifakın uygulanma aşamalarının irdelenebildiği bir zemini var etmektedirler.

Networkün içinde olma durumunun en önemli verisi olarak seçkinlik, daha önce de belirtildiği gibi networkün kendi toplumsal yapılanması içerisinde, enformasyonel düzlemde ayrıcalıklı bir yönetim imkanına sahip olmayı ve bunu da network düzlemi içerisinde gerçekleştirilebilmeyi mümkün kılmaktadır. Seçkin grup olarak adlandırdığımız bu grup, fiziksel ve sosyal ağ yapısı içerisinde bu yapıyı sıkıca

saran yönetim ve üst hiyerarşi noktalarına temas etmektedir. Nitekim çalışmada bulunan merkez ve üst sınıf kavramı bu bağlamda önemli olmaktadır. Castells'in (2013a) enformasyonel seçkinler olarak ifade ettiği kavram bu kapsamda dikkat çekmektedir. Bu bağlamda seçkinlerin networkün hakim akışları içerisinde yer alan yönetici grup olduklarını ileri sürebilmek mümkün olmaktadır. Üst ağ hiyerarşisi içerisinde yer alan seçkinler, ağ içerisinde bir anlamda süreçlere yön verici ve düzen sağlayıcı bir rol içerisinde olmaktadır. Dolayısıyla direk olarak finansal, idari ve siyasi uzam akışları ile direk bağlantılarının olduğunun düşünülmesi anlamlı olabilmektedir. Çalışma alanda ise irdelenen seçkinliğin piyasa ve siyasi düzlem içerisinde yaşadığı önemli farklılaşma dikkati çekmektedir. Çünkü Kadıköy ne iktidar garantörlüğünde bir sermayenin ne de siyasi ağın korumasında bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmada özellikle mülakatçıların kendileri apolitik olarak nitelendirmesi bu bağlamda, ilçe ve iktidar seçkinliğinin söz konusu olduğu bir gruptan eskiden söz edebilmeyi mümkün kılsa da günümüzde artık siyasi eylem ve süreçlerden uzak bir kesimin varlığıyla öne çıkmaktadır. Bu durum aslına bakılırsa Castells'in akışlar uzamında iktidar ve networkün seçkin grubu arasında kurduğu ilişki ile yakından alakalı olmaktadır. Nitekim Castells'in (2013a) işaret ettiği üzere seçkinler dışarıdan ve ilk etapla kendilerine gelecek olan tüm müdahaleleri engellemek adına bu tarz bir siyasi oluşum içerisinde yer almamaktadırlar. Bu bağlamda buradaki amaç da sadece bir dışarıda kalma durumu değil, her şekilde kültürel kodların oluşturduğu zemini ellerinde bulunduran seçkin zümrenin bir şekilde kendilerine müdahale edebilme imkanı bulacak olan siyasi zemini durdurma durumu olmaktadır. Bir anlamda apolitik olmak devletten kaçabilmeye ve yeniden tanımlanan korunaklı alan içerisinde kendi kültürel zaman ve mekan uzamını var etme sürecine işaret etmektedir. Daha çok bu anlam içerisinde akışlar uzamından uzakta kalarak sosyopolitik kontrolden kaçmayı ve her türlü siyasi bağlayıcıdan uzakta yer almayı bu sayede sağlamaktadır.

Bir diğer husus seçkinlerin aynı networkte uzamlarının diğer tüm zaman ve mekan verilerinden ayrılması gibi, Kadıköy ilçesinde de kendilerine özerk bir alan yaratmalarında görülebilmektedir. Nitekim ilçenin kale, korunmuş yer ya da kulüp olarak isimlendirilmesi bu bağlamda koruma ile kurulan ilişki düzleminin boyutları hakkında bilgi vermektedir. Korumadaki amaç yine Castells'in (2013a) seçkinlerin

kendi aralarındaki bağların güçlendirilmesi ve daha çok alana taşınması konusunda yapmış olduğu sınırlama durumlarındaki gibi, belirli bir özerk alan oluşturma eylemine işaret etmektedir. Kültürel sermayenin korunması ve diğer ilişki ağlarının daha sık şekilde inşa edilmesinin sağlanması da bu şekilde elde edilmeye çalışılmakta ve sınırları istenildiği zaman net şekilde çizilebilen bir yapının varlığından bu bağlamda söz edebilmesi mümkün hale gelmektedir. Bu açıdan ilçenin içinde bulunduğu ağ uzamı, kent dinamiğini harekete geçiren kültürel süreç ve pratikleri, piyasa sermayesinden ve iktidar garantörlüğünden farklı olarak akışlar uzamında bağımsız bir yer edinmektedir. Burada dikkati çeken durum gerçekten bir garantör eşliğinde olmadan yapılan böylesine sınırlamalar olmaktadır. Bir bakıma kendi içerisinden kurulan mikro ağlarla erişilen makro bir sistemin varlığından söz edebilmek mümkün hale gelmektedir. Yeni toplumsal aktörleri ve statüleri belirlemede önemli bir rol oynadığı düşünülebilmektedir. Yani ekonomik, siyasi veya kültürel bazı maddi verilerin etrafında kurulan ağ odaklarının mevcut toplumsal yapıyı yöneten, kendisini ondan sosyal olarak farklılaştıran ve ağda bilginin üretiminde, yönetiminde ve dolaşımında etkili olan bir üst grubun varlığı mümkün olabilmektedir.

Bir başka açıdan yer ile kurulan ilişki de, bireylerin beden olarak yerden ağırlıksız ancak aynı zamanda yerin kültürel kodları ile de tam bir ilişki içerisinde olan bir süreklilik üretmektedir. Bu süreklilik içerisinde hareket seçkinlerin elinde olan ve daima taşınabilir bağlantılardan oluşan mikro ve makro ağları kapsamaktadır. Öyle ki enformasyonel yönetici grubun akışlar uzamındaki kültürel kodları aktarmalarındaki belirlenen yayılma alanlarından oluşan bir düzlem içerisinde sembolik aktarım imkanı bulunmaktadır. Network içerisinde bu hareket seçkinlerin belirlediği bir yön içerisinde kenti ve toplumsal yapıyı aynı anda etkileyen bir süreci üretmektedir. Bu durumda seçkinliğin kültürel kodları kullanma beceresine sahip üst bir sınıfın hareket halinde ve akışlar uzamında bir yer edinme durumu ile ilişkili olan ayrıcalıklı bir konumu ifade ettiği açıktır. Söz konusu olan sembolik birlikteliklerinden hareketle networkte içinde olma durumunda belirli mekanlarla kurulan etkileşim bazı daha betimlenmiş sembolik bağlantıları içermektedir. Özel mekanlar olarak çalışmada değinilen konu, kamusal alan kullanımındaki değişimleri ve bu bağlamda gelişen diğer etkileşim temellerini ifade etmektedir. Örneğin çalışma alanında çok sayıda işletmenin el değişikliğinin sadece ekonomik bir süreç olduğu düşünülmemektedir. Bu durum

aynı zamanda bir kontrol mekanizması olarak kültürel kodların üretilebildiği bir ortamı var etmektedir. Bir sembol ortamının oluştuğu ve bu ortam içerisinde kültürel kodların aktarımının ortaya çıktığı öne sürülebilmektedir. Ticaret akışı ve kültürel kodların kullanımı arasındaki ilişki dolayısıyla çalışmanın sonuç ürünlerinden biri olmaktadır.

Networkün içinde olma durumuyla ilişkili olan diğer bir konu da toplumsal yapıdaki kimlik oluşum sürecindeki farklılaşmada görülebilmektedir. Network her ne kadar siyasal iktidar uzamlarından uzak bir seçkinlik ortaya çıkarsa da siyaset önemli bir akış olarak karşımızda bulunmaktadır. Bu akışın etki ettiği süreçlerin irdelenmesi de bu bağlamda önemli olmaktadır. Kadıköy örneğinde tartışıldığı üzere meşru bir kimliğin varlığından kısmi olarak söz edilmektedir. Bu durumun oluşumunda çalışmada değinildiği üzere, bir dönemin meşru siyasi araçlarının günümüzde bu süreci ifa eden farklı mercilerle yer değiştirmesi etkili olmaktadır. Bir anlamda böylesine bir gelişme, meşru kimliğin artık siyasi süreçlerle desteklenmiyor oluşundan dolayı yaşanan bir zemin kayması durumunu oluşturmaktadır. İlçede kültürel kodların mimari, sanat ve edebiyat ilişkilerinin farklılaştığı hakim bir akışın varlığının mevcut olduğu açıktır. Bu durum iktidar ile temasın kısıtlanmasına rağmen, bu sürecin kültürel kodların hakim akışını değiştirmedeğini ortaya koymaktadır. Yani söz konusu olan kurum ve örgütlenme süreçlerini etkileyen başka bir oluşumu değişen atmosfer içerisindeki yeniden anlamlandırma sürecini bu bağlamda bambaşka bir düzleme çekmektedir. Değişen algı içerisinde yeni gelen siyasi yaklaşımın eski yapıyı değiştirmeye yönelik olacağı tahmin edilebilir bir gerekçe olmaktadır. Ancak öte taraftan bu kırılmanın bir çatışma olarak Moda'ya etki edebileceği de bilinen bir durum olarak görülebilmektedir. Güç dengesindeki dönüşüm ortaya koymaktadır ki, kültürel sermaye ve kimlik arasındaki uyumsuz olan düzlemde yeni kırılmalar ve çatlama bu şekilde inşa edilmektedir. Network içerisinde oluşturulan kültürel kimlik bir bakıma, tüm kentsel ve toplumsal yapıların üzerinde bir örgütlenmenin var olması anlamına gelmektedir. Yani Kadıköy örneğinde de görüldüğü gibi kendi uzam pratikleri içerisinde bir kültürel bağlamda networkün akışlarının belirttiği düzlemde hareket edilerek, müdahaleden uzak tutulan bir yer içerisinde bu kültürel kodlar kendiliğinden yerleştirilmekte ve bu sınırlar içerisinde yeniden düzenlenmektedirler.

Alan araştırmasının ikinci bir konusu olarak networkte arada kalma durumu, Fatih ilçesi üzerinden çalışmada irdelenmektedir. Networkte arada kalmak çalışmada,

iki farklı network durumunun bir arada olması ve hatta birbirlerine karışması bağlamında networkün hakim akışlarının odağında bulunan ağ örgütlenmeleri ve bu akışların erişiminin ötesindeki dışlanan kültürel kodları barındıran ötekilerin bir arada bulunma durumu içerisinden ele alınmaktadır. Bu kutuplar arasında kurulan bağlantılar bu açıdan farklı bir etkileşim düzlemini oluşturmakta ve arada kalma durumunu tanımlayarak, networkte farklı şekillerde katılan tüm dönüşüm biçimlerini ifade etmektedirler. Aradaki etkileşim düzlemi arada kalma durumu olarak, bu iki yerin birbirinden son derece farklılaşan eylemlerini birleştiren ve sunan bir güzergah olmaktadır. Bu bağlamda çalışma, networkte arada kalma durumunu, farklı bir karşılaşma düzlemi olarak, networkün içeride olan dışlanan çıkar uzamlarının birlikte hareket edebildikleri bir süreç olarak ele almaktadır. Bir anlamda bu ilişkisellik ters bağlantı diyebileceğimiz, küresel ve yerel ile içeride olan ve dışlanan yerler arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Küresel finans, sermaye ve piyasaların odağında olan ve görünmeyen etkileşim düzleminin varlığıyla ilişkili olmaktadır. Kendi iç sınırlarından dahi dışarı çıkamayan yerel ve marjinal grupların bu ağlara sızması ve söz söyleyebilmesi bu durumda mümkün olabilmektedir.

Çalışmada Fatih ilçesi networkte arada kalma durumunun marjinal ilişkiler bağlamında irdelenmesi sonucunda iki tip bulgu elde edilmiştir. Bunlardan ilki aidiyet bağları ile kurulan marjinal yakınlıkların sonucunda günümüzde sadece kendilerini değil çok daha geniş çevreleri etkileyebilecek bir durum oluşmuştur. İkinci olarak bu marjinal ilişkilerin diğer seçkin ağları ile kurdukları bağlamların yeni üst üste binme durumları oluşturduğunu görülebilmektedir. Marjinal bağlar gerek fiziksel olarak sınırlandırmaları gerekse de sosyal olarak kısıtlanmış bir ilişkiler bütünü beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Fatih, aidiyet zeminlerinin inanç ilişkisinde kurulduğu çok sayıda cemaat oluşumu ile bir getto olarak var olan sınırlı mekansallıkları barındırmaktadır. Bu yerlerin tarihsel bellek ve enformasyonel seçkin ağ ile kurdukları ilişki yerellik ve güven ilişkisi içerisinden kurulan yeni bir iktidar biçiminden söz etmek bu bağlamda mümkün olduğundan son derece dikkat çekici olmaktadır. Öte taraftan ağdan dışlanan ve bu bağlamda yeni marjinal ilişkiler geliştiren grup için ise, birer sızıntı olarak seçkin ağları ile kurulan temaslar göze çarpmaktadır. Aynı seçkin kültürde olduğu gibi bireysel ilişkiler ve büyük küresel ağ çıkarları bağlamlarında yürütülen karşılıklı bir etkileşim süreci söz konusu olmaktadır.

yani kendi içerisinde de aynı şekilde bir seçkinliğin üretildiği söz konusu edilebilmektedir.

Networkte arada kalma durumu, ağın iç ve dış sınırları arasındaki ayrımı ortadan kaldıran, geçmiş ve gelecek bağlarını yeniden inşa eden, yeni bir yakınlığın burada görülebilmemesine imkan vermektedir. Zıtlık ve yakınlık ilişkileri bu bağlamda aynı anda oluşmaktadır. Bu bağlamda çalışma iki farklı yakınlık ilişkisinden söz edebilmenin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki yakınlığın fiziksel bağlamda da yakın olma sürecinden geçen bir mesafe kısalığı ve yönetim birimlerine erişim durumunu ifade etmektedir. Yani ilçe bir merkez olarak küçülmenin odağında, kültürel sermaye, yönetim ağları ve sosyal ağların tam merkezinde yer alan bir odak durumunda olarak, bir hareket merkezi olma görevini görmektedir. İkinci olarak kurulan yakınlık ilişkisi ise, bu mesafe yakınlığının aksine, daha geniş etkileşim alanlarını işaret eden ağ bağlantıları olmaktadır. Bu bağlamda ilçenin tüketim noktalarının merkezinde olması bu durumu destekler niteliktedir. Ticari fonksiyon ve yatırımların da merkezi, aynı zamanda siyasi iktidar odaklarının da yakınında olarak bir farklılaşmayı bu bağlamda sunmaktadır. Bu duruma etkili olan bir diğer birleşimde piyasa ağlarının aynı zamanda terste kurulabilen yapısı ile ilişkili olmaktadır.

Networkte arada kalma durumunun incelendiği Fatih'te en önemli bulgu, alan araştırmasında da belirtildiği üzere darbe süreci yaşanan marjinal gruplar ve bunun yanında da diğer göçmen grupların alan içerisinde yer alması durumu olmaktadır. Ancak çalışmada ilginç olan durum darbe süreci sonunda savunma durumunda bulunan bu tarz grupların zamanla kendi kabuklarından çıkarak siyasi ağlar etrafında yeniden örgütlenmeleri süreci olmaktadır. Bu durum sadece gruplar üzerinde ciddi bir işlev değişimini değil aynı zamanda kimlik ve anlam değeri konularında da farklılaşma durumlarını da beraberinde getirmektedir. Şöyle ki bu süreç çalışmada örnek verildiği üzere, çok sayıda kentsel projenin cemaat odaklı olarak gerçekleştirildiği düşünüldüğünde seçkinlerinde birer cemaat olarak (mülksüzleştirme ağları) gelişen yeni ortam içerisinde kendi varlıklarını destekleyecek verileri ürettikleri yönünde görülebilmektedir. Örnekte de görülebildiği üzere, planlama eylemi belirli iş odaklarınca yapılarak, seçkin kimliğinin bir anlamda yönetim odaklarınca meşrulaştırılması sürecine yönelmektedir. Planlamanın bir pratik olarak kaotik olanın keşfinde ve def ediminde kullanılması bu bağlamda ön görülebilir bir yaşam rutinin

tutturulması açısından seçkin ağlarca son derece önemli bir düzen kurma aracı olarak kabul edilmektedir.

Bunlar dışında çalışmada cemaat ağları, güvensizlik ortamında inşa edilen birer sığınak olarak ele alınmaktadır. Bu sığınaklar, kendi korunaklı mekanları içerisinde yeni aidiyet bağlarını kuran ve onları geliştiren bir yapıya sahip olmaktadır. Cemaat olarak bahsedilen durum yerel olarak bir marjinalleşmeyi ifade etse de aslında sadece yerel duyguların değil de networkün içinde olma durumunun da ürettiği bir yaklaşım olabilmektedir. Örneğin Fatih ilçesinde görülen çok sayıda seçkin ağ odağı benzer cemaat bağları ile bir örgütlenme içerisinde bulunmaktadır. Bir anlamda buradaki durum hem networkün hızlı değişimine karşı koymak hem de çok daha güçlü mikro kaynaklı makro ağlar oluşturmak olmaktadır. Bu davranışın arkasında küresel olandan beslenerek varlığını sürdürme kaygısının yer edindiği görülebilmektedir. Bu bağlamda cemaatlerden Fatih'te tecrit durumları olarak söz etmek yerine, meşru kimliğe bürünme şekli olarak bahsedebilmek daha anlamlı olmaktadır. Tahakküm alanını genişletmek ve daha iyi bir koruma içerisinde olmak açısından bu durum son derece elzem olmaktadır. mutenalaşma durumu bu bağlamda sadece cemaatlerin yerel düzlemi ile ilgisi olmayan aynı zamanda bu cemaatlerin aşırı bir arındırma ve iktidar tarafından da daha fazla sınırlanma durumlarına işaret etmektedir.

Cemaatlerin yanında Fatih ilçesinde etkili olan bir diğer ilişki ağının suç örgütleri aracılığıyla kurulduğu çalışmada öne sürülmektedir. Bu konuda networkte suç ilişkisi üzerinden bir arada kalma durumu olarak ele alınan Aksaray semti örneği içerisinde irdelenen konu, cemaatlerden farklı olarak sosyal ve fiziksel dışlanma durumunun açıkça görülebileceği bir yerde ağ ilişkilerini kapsamaktadır. Bu bağlamda genel bulgu bir dışlama durumunun suç ile ilişkili bu yerde hakim olduğu ve buradan hareketle her türlü network pratiğinin uzağında kendi ilişki ağları içerisinde yeni bir yakınlık düzleminin çalışma alanında kurulduğu yönündedir. Nitekim akışlar uzamının hareket temelinden hatırlatılacak olursa Aksaray hareketin genellikle kısıtlı olduğu ve sınırlı bir ağ kullanım kodunun bulunduğu bir düzlemi işaret etmektedir. Sonuç olarak dışlanma durumu aynı zamanda bir iletişim problemi olarak da algılanarak kısıtlı iletişimin ve erişimin olduğu bir kenara itilmiş kültürel kodları barındırmayı içermektedir. Nitekim Aksaray örneğinde içeride kalanların ve dışarıdakilerin net ayrımlarla birbirinden ayrıldıkları düşünüldüğünde bu durum, farklı

bağlantılarla birleşen bir ağ düzleminin varlığının açığa çıkarılması gerektiğini sordurmaktadır. Aksaray’da yer alan yoğun göç, kayıt dışı nüfus, hastalıklar, istihdam problemleri, gayrimeşru işler, yüksek suç oranı ve fiziksel kent hayatından mahrumiyetlerin yaşanması bir anlamda bu bağlantı şeklini işaret etmektedir.

Dışarıda kalmak bu bağlamda çalışmada alternatif üretmek ile eş anlamlı olarak bu alanda kullanılmaktadır. Yani networkün tüm iç ilişkileri içerisindeki hakim çıkar süreçlerine adapte olabilmeyi sağlayacak büyüklükte bir ilişkiler ağını negatif bağlantılarla sağlamanın aracı veya diğer bir ifade ile ağa ters bir kutuptan bağlanma durumudur. Aidiyet bağının ancak kriminal ilişkilerle kurulduğu düşünüldüğünde bu durum anlamlı olabilmektedir. Çünkü ortada kolaylıkla adapte olunabilecek yaşam koşulları olmamasına rağmen, bireyleri koruyan bir cemaat bağı da yoktur, tüm bunlar yerine bireyler suç dalgası içerisinde onun kazançlarından beslenen ve kayıplarından etkilenen bir diğer ağ yani tüm dünya ekonomisine de etki eden suç ağını kullanmaktadırlar. Marjinal ve bağlantısız görünmenin verdiği hareket özgürlüğü, üst bir yönetim ağı oluşturarak sızıntı mikro ağlar olarak üretmektedirler. Neticede o kadar çok sayıda sızıntı ağ makro bir ağ örgütlenmesini, hakim sermaye, piyasa ve iktidar akışları içerisinde hatırı sayılır bir veri olarak kendilerini örgütlemektedirler. Yani dışlanma gerçek anlamdaki dışlanma eyleminin değerini yitirerek başka bir anlam değerine kavuşmuş olmaktadır. Bu yeni eylem durumu ağ örgütlenmesinin içine sızmayı sağlayan her türlü esnek ve zayıf yapılanmayı bilmek anlamına gelmektedir.

Bu noktada ana soru ne kadar ait olduğunun sorgulanması durumudur. Suçun işlendiği yer idari merkezlerin odağında tüm eğlence noktalarının bilinen yerinde ulaşımın kesişiminde bir bakıma meşru bir çerçeve içerisinde gerçekleşmektedir. Eğer ait olunabilen bir düzlem varsa suç düzlemi bu bağlamda önemli bir bağlantı sağlamaktadır. Öyle ki iktidar ağı burada devre dışı kalmakta ve suç kendi ilişkileri içerisinde var olmaya devam etmektedir. Marjinal ağlar hem bir varlık iddiası taşımakta hem de bir aidiyet ortamı kurarak bu varlığın içerisinde bulunduğu durum ile bağlantı kurmaktadırlar.

Üçüncü bir durum olarak alan araştırmasında networkten dışlanma durumu ise, hem ağın dışında bırakılmayı hem de dışlanma durumlarını içermektedir. Dışlanma süreci bir bakıma küreselleşme ile doğru orantılı olarak bazı yerlerin diğer yerler kadar

değerli olmaması durumundan hareketle kısıtlanan bir eşitsizlik durumunu işaret etmektedir. Yapısal ilgisizlik bu bağlamda bir sonuç değil networkün çalışma prensibinin kendisi olmaktadır. Bu bağlamda üretilen bir takım kültürel kodlar bu yerleri ağ bağlantılarının uzağında sınırlı bir ilişki ağı içerisinde yerleştirilerek bir anlamda hareketi kısıtlı ve işlevsiz bir yer olarak dışlanmışlıkları üretmektedirler. Çalışmada networkten dışlanma durumu networkün her yerin üzerinde olan üst örtü olma konumu düşünüldüğünde dışlanmanın da bir çeşit içine alma olarak ortaya konulabileceği ifade edilmektedir. Buradaki temel fark dışlanmanın artık mesafe ile ilişkilenen bir uzaklık yerine kültürel kodların kimlik ve anlamlandırmalarında yaşanan değişme süreçlerini ifade ettikleri ortaya konulmaktadır. Aksaray örneğinde olduğu gibi farklı şekillerde bağlanan ve dahil olan yapıların inşa edilmesi bu bağlamda diğer kapalı ağları ve bunların bağlantılarını da görmeyi gerekli kılmaktadır. Ancak Sultanbeyli’de yaşanan durum bu tarz bir ters bağlantı durumundan uzaktır. Burada daha çok kendi özel ilişki ağları içerisinde kurulan bir yapının varlığı söz konusu olmaktadır. Çok daha kapalı olan bu yapı genel olarak sınırlı bir çevreyi ve sosyal odağı işaret etmektedir.

Nitekim Sultanbeyli ilçesi çalışmada, networkün dışında kalan bir yer olarak hem illegal gelişim ilişkileri bağlamında hem de yerel ilişkilerinin yoğun olduğu aidiyet ve kimlik ağları içerisinde kabul edilmektedir. Dışlama durumunun varlığı burada ortaya konulabilir ancak kendi içerisinde Sultanbeyli’nin ürettiği dışlama çok daha farklı olmaktadır. Bu açıdan çalışmada Sultanbeyli’nin gelişim tarihi hızlı bir şekilde göç ile ilişkilendirilerek tüm süreç göç ve akabinde gelişen iktidar bağlantıları ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Bir anlamda enformel ilişki ağlarından oluşan bir süreçten bu bağlamda söz edebilmek mümkün hal gelmektedir. Dolayısıyla çalışmada Sultanbeyli enformel ilişki ağları bağlamında kurulan yakınlıklar içerisinde ele alınmaktadır.

Bir bakıma Sultanbeyli’nin çalışma alanı olarak ele alınması, dışarıdan müdahalenin zor olduğu ancak kendi içerisinde hiçbir yere tam anlamıyla eklenemeyen ancak buna rağmen varlığını iktidar ve sermaye ağları gibi güçlü ağların arasında gösterme konusunda iddialı bir yapıyı sergilemektedirler. Yani ortada kendi sınırlarını yakınlık ilişkileri içerisinde koyan bir yapı söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda hem daha çok birbirine kenetlenen ve böylece networkün akışlar uzamından

gelen tüm uyarıcılardan kaçabilen bir yapının varlığı söz konusu olabilmekte hem de dışlanma durumunun tüm negatif etkilerinden kaçış için enerji ve kendi içerisinde yeniden aidiyet kurabilme ihtiyacı bu sayede elde edilebilmektedir. Aynı zamanda bu durum ağ yöneticileri tarafından daha fazla sınırlandırılabilen yeni kapalılıkları da işaret edebilmektedir. Buradan hareketle kendi içerisinde de kapalı kalan ağların çalışmada etnik temeller üzerinden ortaya konulduğu üzere dışlamalar üretmesi bu bağlamda karşılaşılabılır durumlar olmaktadır.

Networkten dışlanma durumu çalışmada yakınlık ilişkilerinin kurulduğu aidiyet ortamları içerisinde açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu noktada ana soru, bu ilişkilerin hangi belirlenme süreçlerinden geçtikleri olmaktadır. Çalışma alanının da görüldüğü gibi göçün birleştirici etkisi bir bakıma bu yoğunluğun şeklinin tanımlanmasında son derece etkili olmaktadır. Bu durumda Sultanbeyli yakınlık ilişkilerinin networkün kültürel dışlanmış kodları içerisinde kendi arasındaki en yakın bağlantıları kurarak gerçekleştirildiği bir yer haline gelmektedir. Yani yakınlık ilişkilerinin akrabalık gibi geleneksel bağlarla ya da hemşerilik ve etnik kimlik gibi diğer sosyal bağlarla kurulan bir durum bu alan için geçerli olmaktadır. Kapalı yakınlık ilişkilerinin bu denli fazla olması bir açıdan networkün hızlı dönüşen yapısı içerisinde bu hafızadan kaçmanın kendi şekillenişini korumanın önemli bir aracı olarak var olurken, Sultanbeyli’de de görülebildiği üzere, dışlanma süreci ile birlikte diğer yerlerden ayırt edilebilen kültürel kodların fazlalığı bu durumu tetiklemektedir. Bu bağlamda yerellikler hem bu kapalı ağların çözümü hem de networkün kültürel kodlarına uyum açısından son derece önemli olmaktadır. Nitekim çalışmada da belirtildiği gibi bu şekilde dışlanma süreçlerinde küresel tüm çıkarların ve hatta akışlar uzamının işleyiş mantığının bile ötesine geçen bir yerel ihtiyaçlar bütünü varlığı görülebilmektedir. Bu ihtiyaçların ortaya konması ve belirli bir düzen içerisinde temin edilmesi bu bağlamda aidiyet bağlarının oluşmasında son derece önemli olup, aksi durumlarda kendi içerisinde de bir takım dışlama süreçlerini üretebilmektedir. Buradan hareketle tekrar yakınlık ilişkilerinin kurulduğu birinci derecede geleneksel bağlara ve etnik kökenlere geri dönüldüğünde networkten dışlanma durumunun aynı zamanda yakınlığında anlamını eski şekilde kalmasını kısıtlayarak bir bakıma metaforik olarak kavramı koruduğu görülebilmektedir. Yani el erimindeki tüm ilişkiler dışlanmış olan bir yerde kurulabilecek ve bu şekilde de bireylerin kendilerini daha

bağlı ve evlerinde hissedebilecekleri, networkün güvenliksiz alanından uzak korunaklı düzlemi var etmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde networkte dışlanma durumu hem fiziksel olarak hem de hakim akışların ötesinde bir sosyal bağlam içerisinde ayrı bir toplumsal birliktelik durumunu işaret ettiği görülebilmektedir.

Buraya kadar olan alan araştırmasının bulgularından hareketle çalışma üç ana odak etrafında toparlanılabilmektedir. Bunlardan ilki networkün bir kentleşme eylemi olarak Chicago ekolünden itibaren zaman, mekan ve bireysel ilişkiler ekseninde çok daha farklı bir kentsel örgütlenme sürecini işaret etmesi olmaktadır. Alan araştırmasında yakınlık ilişkileri üzerinden irdelenen bu durumda, yakınlığın metaforik olarak anlamını yitirdiği ve bunun yerine network uzamı içerisinde yeniden tanımlandığı söz konusu olmaktadır. Kent örgütlenmesi üzerinde üst bir düzlem olarak network, sabit olmayan bir anlam yapım ve yıkım süreci içerisinde kentsel ilişki ve bağlantılara bu bağlamda etki etmektedir. İkinci olarak ise, bu ilişki ağlarının ve bağlantıların network uzamının bilgi endeksli yapısı içerisinde yeniden üretime dayanan bir kültürel kod olarak okunması önemli bir değerlendirme aracı olmaktadır. Bir bakıma kültürel kodlar akış halindeki veriler olarak bu bağlamda bireysel ve toplumsal ilişkilerin belirlenmesinde kentlerin gruplanmasında etkili olmaktadır. Her türlü yeni anlam ve değer verilme süreci bu gruplar içerisinde akışlar uzamının etkisi ile farklılaşmalara ya da beklenilmeyen dönüşümlere neden olabilmektedir. Bu açıdan network her yeri saran ve bu sayede olumlu ya da olumsuz her yer ile etkileşim içerisinde olan bir yapı olarak bu dönüşüm süreçlerini ve anlam kaymalarını içerisinde barındırmaktadır. Örneğin buradan hareketle marjinal eylemlerin meşru ilişkiler ağlarına dönüşümü ya da dışlanma durumundan alternatif ağ bağlantılarının ortaya konulması networkteki önemli üst üste binme durumlarına işaret etmektedir. Son olarak ise bu ilişki sistemi içerisinde yakınlığından sürekli değişen bir bağlantı durumu ürettiği ortaya konulabilmektedir. Nitekim alan çalışmasının yapılmasında da büyük bir zorluk olarak yer alan bu durum, kavramsal temellendirmelerin inşa edilmesi ve alanın sosyal ve kültürel zemini arasındaki ilişkinin kurulmasında son derece önemli bir yer edinmektedir. Bu bağlamda çalışma evreninin sınırlı olması gerektiğinden belirtilen alanlarda yapılan çalışmalarda çok sayıda benzer durum göz ardı edilmek zorunda kalınmış ve genel olarak farklılıklar üzerine odaklanılmıştır. Ancak bu yaklaşım şekli networkün hızlı dönüşen yapısı içerisinde oluşan çok sayıda tahmin

edilemez üst üste binmeyi ve rol değişimini görünmez kılmaktadır. Dolayısıyla çalışmada birbirinden son derece farklılaşan yerlerin kullanılması bu benzeşim miktarlarının da çok daha az olmasının istenmesi neticesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu durumda çalışmanın ileride yeniden ele alınması durumunda aynı kavramları farklı şekilde kullanan benzerlikler üzerinden çok daha fazla çalışma alanında ve bu alanların da aralarındaki farkların çok farklılaşmadığı kabul edilerek yapılması network kentleşme süreci açısından daha ilginç veriler elde edilebilmesini sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu konuda alan araştırması yapmak ve bağlantıları ikincil kavramsallaştırmalar üzerinden değil de alanların üretecekleri benzerlikler üzerinden değerlendirebilmek alan araştırmasının kısıtlamalarından kaçışın da bir yolu olarak değerlendirilebilmektedir.

Bir diğer husus ise, çalışmada networkleşme süreci kentsel bir pratik olarak herkesi içerisine alan ve bu şekilde de çeşitli dönüşümler ve üst üste binme örnekleri gösteren bir pratik olarak görülmektedir. Bu durum, networkün bireysel, kolektif ve kitlesel tüm hareket alanlarımızı değiştiren etkisi ile gerçekten yaratıcı bir yıkım kültürünü de beraberinde getirmesi odağında aktarılmaktadır. Bu kültürü tüm handikapları ile olumlamak belki de içinde bulunduğumuz network ekseninden Latour'un da ifade ettiği gibi, 'çıkılamamasından' yani boyut değiştirememekten kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu yaratıcı yıkım kültüründe insanın toplumsalın öznesinde olmadığını bilmek ve bu bağlamda yeni birleşimleri aramak son derece olağan yeni toplumsallıkların networkte hangi eylemde olduklarını anlamak durumunu üretmektedir. Ancak bu durumun networkü açık olarak olumlamanın yanında diğer şekillerde gündelik hayatlarımızda oluşturduğu bazı yeniliklerin bizlere nelere mal olduğunu görmezden gelmediğini düşünmek olası olmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın ileride tekrar ele alınması durumunda bu etkilerin olumlu yanlarının yanında hayatlarımıza olan kalıcı etkilerinin ve derin izlerinin nasıl şekillendiğinin akılda tutulması gerekmektedir.

Urry, günümüzde yaşadığımız durumu, ulusal ve sosyal verilerin garantisinde olmayan ve aktörleri de salt insanlardan oluşmayan ağlar içerisindeki 'risk kültürü' olarak tanımlamaktadır (Urry, 2001, 37). Gerçekten de network pratiklerinin, üretim, tüketim, bireysel ve kolektif kimlikler ile yönetim ilişkileri üzerindeki etkileşimleri düşünüldüğünde meçhul, çelişkili ve stabil olmayan etkilerin bu risk içerisinde

gündelik hayatlarımızda nelere mal olduğu tartışılabilir olmaktadır. Örneğin bu tartışmalardan ilki olarak çalışmada enformasyon teknolojilerinin gelişimi ile birlikte ortaya çıkan esnek üretim anlayışının ve beraberindeki esnek çalışma koşullarının, çalışmada zaman mekan açısından olumlu pratikleri üzerine durulması gerekmektedir. Şüphesiz ki esneklik zaman ve mekan bağlantılarının network uzamında yeniden üretilmesi ile tüm fiziki ve sosyal üretim süreci gerekliliklerini kolaylaştırmaktadır. Ancak öte taraftan bu durum zaman ve mekanın genişlemesini kısmı olarak sağlamakta gerek şirketlerin gerekse de çalışanların bireysel yaşamlarında daha çok tetikte olma halini, daha fazla risk alma durumunu, daha fazla bilgi edinme gereksinimini ve bu nedenle de daha fazla mekanda daha uzun zamanda üretim süreçleri ile bağlantılı olmayı zorunlu kılmaktadır.

Yani çalışma durumu artık bilinen bir denetim mercinin tekeli altında olmayıp kişisel olarak da bir uzmanlaşmayı gerekli kılmakta ve bu bağlamda derin bir bireyselleşme sürecini tetiklemektedir. Burada söz konusu olan durum, denetim mekanizmasının görünür yüzünün artık bireysel bir otokontrolle herkesçe sağlanır olmasıdır. Esnek çalışma koşullarıyla birlikte gelen otokontrol sistemi bir anlamda çalışanları her zamankinden daha fazla denetlenebilir, sürekli bağlantı halinde ve erişilebilir olmaya mecbur etmektedir. Networkün hakim pratikleri içerisinde anlık olarak güncellenen bilgi akışı bu bağlamda daimi olarak karşılıklı bir adaptasyon sürecini gerekli kılmakta ve aynı zamanda bireyi sürekli bir yapılanma içerisine olmaya mecbur etmektedir. Dolayısıyla bu durumda bireyler network içerisinde yer almak için akışlar uzamının tüm süreçlerini her an takip etmekte, kendilerine bu pratik içerisinde bir aidiyet alanı oluşturma ihtiyacı hissetmekte ve bunu yaparken de katılımlarını sürekli olarak güncellemektedirler.

Esnek çalışma örneği üzerinden görülebileceği üzere, networkleşme sürecinde üretim ve tüketim süreçlerinin her alanında olduğu gibi aynı zamanda bireysel kimliklerimizin inşa edilmesi, yeniden yapılandırılması ve toplumsal ilişkilerimizin belirlenmesi gibi konularda da anlam kaymalarını tetiklemekte, her an dağılmaya hazır olan bir risk zeminini var etmekte ve anlık, geçici ve hareket halinde olmayı gerektiren bir kültürü gündelik hayatlarımıza empoze etmektedir. Bu durumda networkün hakim çıkar ve pratiklerinin tüm diğer toplumsal ve kentsel örgütlenme süreçlerini kapsadığını düşünmenin yanı sıra bu süreçlerin üzerindeki yaptırabilirliğinin

denetimlerle hareket özgürlüğünü kısıtlayıcı hatta dışlayıcı tavrının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada, bireysel ve kolektif bağlantıların basit ilişki kurma biçimlerinden ayrılarak birer 'işlem sürecine' dönüşmesi durumu networkün akışlar uzamının operasyon akışı içerisinde toplumsal ve kentsel örgütlenmelere mal olan bir etki olarak aktarılmaktadır. Yani bu süreç networkün esneklik, çeşitlilik, yapılandırılabilirlik ve adapte olabilirlik gibi ağ sisteminin çalışma mantığından kaynaklanan tüm olumlu şekillendirmelerinin yanında gündelik yaşamlarımızı da bu işlemlerin içerisinde şekillendirerek kendi yaratıcı yıkım kültürü içinde tekrar ele almaktadır. Bundan dolayı enformel ilişki bağları yerlerini alan işlem sürecinde daha fazla önemsizleşerek, akışlar uzamında networkten gelen bilginin sürekli işlenmesini ve uyarlanmasını hedefleyen risk alanlarında erimektedir. Bir anlamda birey sonuç odaklı olarak daimi bir işe yarar olma ihtiyacı hissetmekte ve kolay adapte olabilirlik talebiyle başa çıkmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda birey kendini, geleneksel anlamlarından arındırılan bir üretim ve tüketim ilişkisi içerisinde, networkün akışlarından gelen imaj motivasyonu karşısında ve güce erişim imkanının anlık olarak tadıldığı bir durumda bulmaktadır. Bu durum bireysel bir algı değişiminden fazlası olarak, networkte olma sürecinin sembolik bir ifadesi olarak bireysel kimliğinde bu bağlamda şekillendirmektedir. Nitekim Castells'in networkte işlev ve anlam bölünmesinden kaynaklı olan sürekli olarak tedirgin bir yaşam sürdürme durumu bu bağlamda bireyleri networkün merkezsiz sistemi içerisinde belirgin denetim ortamları aramaya, risk içerisinde kendilerine uygun aidiyet birliktelikleri oluşturmaya ve rutin bir yaşam şekli inşa etmeye itelemektedir.

Dolayısıyla burada ortaya konan süreçte network gündelik hayat ilişkilerimizde olumlanan yönlerinin yanı sıra gerçekte kentsel ve toplumsal örgütlenme süreçlerine mal olan etkileri iç içe geçmiş halde karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda tüm bu olumlamalara ve gerçekteki mal olmalara rağmen, networkte yakınlık ilişkilerini tartışmak bu perspektif içerisinden belirlenen ilişki ağı içerisinde değişen gündelik yaşam ilişkilerimizin ve bağlantı düzleminin anlaşılması açısından son derece önemli veriler sunmaktadır. Bireyin, bedeninin ve mekanının neredeyse yeniden betimlendiği bu düzlemde akışlar uzamının görünür yanının hakim pratikler aleyhine yön değiştirmesini beklemek pekala şaşırtıcı bir tahmin olmamaktadır. Bu bağlamda yakınlık ilişkilerinin tartışılması gelecekte daha fazla enformasyon

teknolojisinin hakimiyeti kurulacağı dünya üzerinde çok daha farklı bireysel edimlerin kazanılmasını sağlayabilmektedir. Bu konuda bu gün ortaya konan her kavramsallaştırma denemesinin hızlı bir değişim süreci içerisinde olduğu bilerek küresel dünyaya hakim tüm akışların ters bağlantıları, bu bağlamda daha da heyecan verici bir bağlantı dünyasının varlığına işaret edebilmektedir. Bu açıdan networkü legal ve pozitif olarak düşünmek yerine gelecekte görünür bir biçimde illegal ağların içerisinde güçlü bağlantılar olarak değerlendirmek bu bağlamda düzen ve toplumsal ilişkilerimiz açısından son derece etkileyici sonuçlara sahip olabilecektir.

KAYNAKLAR

- Akerman, M. Tanju, *Dünü Bugünü Kadıköy*, Siyah Beyaz Yayın Dağıtım, 2009
- Alkan, Ayten ve Duru, Bülent, 20. Yüzyıl Kenti, Der. ve Çev. Ayten Alkan, Bülent Duru, İmge Yayınevi, Ankara, 2002
- Augé, Marc, *Yer-olmayanlar*, Kesit Yayıncılık, 1997
- Bauman, Zygmunt, *Akışkan Aşk, İnsan İlişkilerinin Dayanaksızlığı*, Alfa Basım Dağıtım San. Ve Tic. Ltd. Şti., 2017b
- Bauman, Zygmunt, *Akışkan Modernite*, Can Sanat Yayınları, 2017
- Bauman, Zygmunt, *Bireyselleşmiş Toplum*, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2015
- Bauman, Zygmunt, *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2010
- Bauman, Zygmunt, *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, 6. Basım, 2016
- Bauman, Zygmunt, *Parçalanmış Hayat, Postmodern Ahlak Denemeleri*, Ayrıntı Yayınları, 2.Basım, 2014
- Birleşmiş Milletler Küresel Yönetişim (Governance) Komisyonu Raporu, *Küresel Komşuluk*, çev. Belkis Çorakçı Dişbudak, Ankara, TÇV Yayınları, 1996
- Castells, Manuel, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi, Birinci Cilt*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3.Baskı, 2013a
- Castells, Manuel, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Binyılın Sonu, Üçüncü Cilt*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2013b
- Castells, Manuel, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Kimliğin Gücü, İkinci Cilt*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2.Baskı, 2008
- Castells, Manuel, *İletişim Gücü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016
- Castells, Manuel, *İsyan ve Umut Ağları, İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Koç Üniversitesi Yayınları, 2013c
- De Certau, Michel; Giard, Luce ve Mayol, Pierre, *Gündelik Hayatın Keşfi 2, Konut, Mutfak İşleri*, Dost Kitapevi, 2. Baskı, 2015

De Certeau, Michel, *Gündelik Hayatın Keşfi 1, Eylem, Uygulama ve Üretim Sanatları*, Dost Kitabevi Yayınları, 2008

Foucault, Michel, *Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2*, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2011

Giddens, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, 4. Basım, 2010

Harvey, David, *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, 2010

Işık, Oğuz ve Pınarcıoğlu M. Melih, *Nöbetleşe Yoksulluk, Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, 2015

Kütükçü Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafına, Kadıköy'ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, 2014

Latour, Bruno, *Biz Hiç Modern Olmadık*, Nornug Yayıncılık, 2008

Latour, Bruno, *Eine Neue Soziologie für Eine Neue Gesellschaft*, Suhrkamp Verlag, 3. Auflage, 2014

Lefebvre, Henri, *Mekanın Üretimi*, Sel Yayıncılık, 2014

Morley, David ve Robins, Kevin, *Kimlik Mekanları, Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2011

Ortaylı, İlber, *Suriçi İstanbul, Fetihden Önce Fetihden Sonra*, Fatih Belediyesi Yayınları, 2017

Sennett, Richard, *Berber*, Ayrıntı Yayınları, 2012

Sennett, Richard, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, 5. Basım, 2016

Sennett, Richard, *Yeni Kapitalizmin Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2015

Skyes, A. Krista, editöryel yayın, *Yeni Bir Gündem İnşa Etmek, Mimarlık Kuramı 1993-2009*, Küre Yayınları, 2013

Smith, Neil, *Eşitsiz Gelişim, Doğa, Sermaye ve Mekanın Üretimi*, Sel Yayıncılık, 2017

Soja, Edward W., *Postmodern Coğrafyalar, Eleştirel Toplumsal Teoride Mekanın Yeniden İleri Sürülmesi*, Sel Yayıncılık, 2017

Tomlinson, John, *Küreselleşme ve Kültür*, Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, 2013

Tomlinson, John, *Küreselleşme ve Kültür*, Ayrıntı Yayınları, 2004

Turner, Stephan P., editöryel yayın, *Sosyal Teori ve Sosyoloji*, Küre Yayınları, 2. Baskı, 2013

Urry, John, *Mekanları Tüketmek*, Ayrıntı Yayınları, 1999

Urry, John, '*Sociology Beyond Societies, Mobilities for the twenty-first century*', Taylor & Francis e-Library, 2001

Uzun, Nil, 'Kent Sosyolojisi Kuramı' maddesi, '*Kentsel Planlama, Ansiklopedik Sözlük*', Der. Melih Ersoy, Ninova Yayıncılık, 2012

Virilio, Paul, *Enformasyon Bombası*, Metis Yayınları, 2003

Virilio, Paul, *Hız ve Politika*, Metis Yayınları, 1998